

Владимир Димитријевић  
ОКЛЕВЕТАНИ СВЕТАЦ /  
ВЛАДИКА НИКОЛАЈ И СРБОФОБИЈА

Владимир Димитријевић  
ОКЛЕВЕТАНИ СВЕТАЦ /  
ВЛАДИКА НИКОЛАЈ И СРБОФОБИЈА

*Издавач*  
Лио, Горњи Милановац

*За издавача*  
Слободан Обрадовић

*Уредник издања*  
Јован Србуљ

*Рецензент*  
Бошко Обрадовић

*Прелом*  
Александар Илчић

*Тираж*  
500

*Штампа*  
Махима М, Горњи Милановац

ISBN: 978-86-83697-40-3

Владимир Димитријевић

# ОКЛЕВЕТАНИ СВЕТАЦ

Владика Николај  
и србофобија

Лио, 2007.

## Зашто ова књига?

Свети Николај Жички већ деценијама представља једну од главних мета напада свих србофоба, који управо у њему и његовом стваралаштву виде кључну препреку у покушају да се хришћански народ србски одвоји од својих светосавских и светолазаревских завета. Зато ова књига. Њен циљ је да покаже врсте напада којима је Жички Златоуст изложен, али и њихову крајњу недобронамерност и екстремну незаснованост на чињеницама. Живећи у доба лажи, са многих страна изложени покушајима да се докаже како су Срби највећи злочинци на свету (од када свет постоји!) ми смо дужни да се бранимо, увек и свагда истином.

Има неких који сматрају да на оптужбе не треба одговарати, јер су недостојне одговора. Али, гебелсовски сто пута поновљене лажи на крају се, ђаволом алхемијом, претварају у „истине” које служе за манипулацију. А то не смемо дозволити. Као што је, пре Другог светског рата, записао Димитрије Најдановић, философ и теолог: „Наше православље и нашу цркву премноги сматрају за неку безначајну чињеницу, па и не рачунају у свом разорном раду са отпором са те стране. Заблуда је тих што помишљају само на бројну, организовану, механичку снагу. Али је заблуда и наша што дозвољавамо макар и илузију наше слабости, на којој непријатељ, и тајни и јавни, изграђује своју смелост, насртљивост, дрскост. Православље је, због свог ћутања и трпљења, доживљавало тешке увреде и клевете, велика понижења и пакости, и многе друге гадости од којекваког олоша. Многи је интелектуални и морални бедник погледао на ову страну кочоперно, изазивачки, са презрењем. Многи су никоговићи, почев од ординарних новинарских пискарала до самозване псевдокултурне гомиле, почев од простака до многобројних идејних бескућника, скрнавили наше светиње. Зато морамо једном раскрстити са свим данашњим варварством и цинизмом, са неуљудностима и глупим сујетама и псевдокултурног снобизма, псевдолибералистичке ограничености, псевдонаучне надутости”.

То је циљ и ове књиге: да се раскрсти с лажју!

Господе, благослови!

Помоћ у излажењу ове књиге  
обезбедили су православни хришћани  
који су желели да остану анонимни.  
Нека им Господ стоструко узврати!  
Аутор

Аутор  
На Часне вериге  
апостола Петра 2007.

## О садржају

Књига почиње Николајевим, недавно откривеним текстом „Патријарх Гаврило”, у коме Свети Владика пише о патријарховом и свом страдању у Дахау (сви клеветници тврде да му је тамо било као у бањи – па да видимо како је та „бања” изгледала). У поглављу „Владика Николај и нацисти” даје се преглед односа хитлероваца према великом србском антинацисти. У поглављу „Владика Николај и грађански рат”, реч је о држању Николајевом према домаћим актерима страшне драме Србства у Другом светском рату: ђенералу Дражи, Недићу, Љотићу и комунистима. „Владика Николај и Запад” говори нам о Николајевој љубави према свему што је на Западу хришћанско и оштрој осуди свега што је безбожничко; такође, види се да Хитлер није био случајна појава, него квинтесенција богоодступништва Европе. У поглављу „Светац?” одговарамо на оспоравања Николајеве светости (од тога да ли је он мученик до тога да је „пушио”). Циљ поглавља „Срби и Јевреји” је да покаже како Србима, чији је Николај светац, никад није била својствена антијеврејска мржња, а „Бајфордове клевете” су анализа његових ставова изнетих у књизи „Потискивање и порицање антисемитизма / Сећање на владику Николаја Велимировића у савременој српској православној култури”. Бајфорд је све који се у Српској Цркви баве животом и делом Николајевим оптужио за криптоантисемитизам, па је и текст потписника ових редова, „Срби и Јевреји”, стављен на стуб срама. Књига Предрага Илића „Српска Православна Црква и тајна Дахауа” имала је за циљ да прикаже како патријарх Гаврило и Свети Николај Жички нису за време Другог светског рата претрпели никакво мучеништво, него је то мит који су представници Цркве измислили ради њиховог уздизања у очима народа.

Читалац ће имати могућност да се суочи са многобројним чињеницама у једном новом светлу. Нека се чује и друга страна!

## ПАТРИЈАРХ ГАВРИЛО – Одговор једном Морачанину –

Ти ми оштро саветујеш да напишем мемоаре о свему што се збило са мном и блаженопочившим патријархом Гаврилом, твојим ближим земљаком, у току четири године нашег сужањства под Немцима.

Жао ми је што те не могу у целости послушати. Чујем да многи Срби пишу мемоаре; па нека их нека пишу. Само ко се подухвати тога посла треба да зна да ништа није теже него писати беспристрасне мемоаре са провереним и тачним фактима, која би користила будућим поколењима и историо-писцима.

Али како се ове године о Ђурђевдану навршује двогодишњица од смрти Патријарха Гаврила, ево излазим у сусрет твојој жељи са описом само једне од многих драматичних ноћи које смо заједно проживели у логору Дахау. Неколико потеза само, колико за карактеристику Трећег по реду Патријарха Српског од обновљења наше Патријаршије, и то у времену свенародног страдања и мучења.

\* \* \*

Наша барака била је дуга 100 метара. У њој је било људи сваког имена и позива, од чувеног др Нимелера и два минхенска монсињора до једног нашег македонског новинара, који је сталним плачем био задобио ретку привилегију да слободно шета по ходницима и да разговара са стражарима. Још и да поручује и добија из Минхена печено кестење и кикирике, што се сматрало у логору врховном послastiцом.

Кад почеше американски авиони зујати изнад Дахауа, скоро из ноћи у ноћ, мало мало па чујеш вику стражара из ходника: „Алле аус” (сви напоље).

Тако једне ноћи кад је падао мокар снег повикаше: Алле аус! Моја ћелија била је трећа до Патријархове. Баш тада Патријарх је имао црвени ветар и лежао је у постељи. Болест заразна. Нико му се није смео приближити осим оног ко је и сам желео умрети. А било је и таквих. Ко год је пролазио поред његове ћелије стављао је мараму на уста и нос, да се не зарази. **Што човек културнији то плашљивији од заразе и смрти.** Логорски лекар, др Обермајер, који је прегледао Патријарха, био је заиста хуман човек. Он ми је само рекао да ће Патријарх мучно моћи преболети. „Црвени ветар у његовим годинама доноси сигурну смрт”.

- Алле аус! понављаше се стражарска вика.
- Шта је опет сад? упита ме болесник из постеље.
- Вичу да излазимо сви.

– Кажи ти њима, ја им бели не изађох, па да ће ме сад убити. (Патријарх је добро говорио грчки, руски и француски, а за немачки ја сам му служио као преводилац.)

Ја то преведох командиру страже. А тај беше неки мизантроп из Штрасбурга, који је мешао немачке речи са француским да је био неразумљив као да говори кинески. Он се дакле сав зацрвени од јарости, па повика:

– Сви морају изаћи. Нема овде изузетка.

Патријарх ни да чује. „Нећу и не-е-ећу! Доктор ми је препоручио да се топлим. Ова барака је иначе хладна, а они ме још гоне ноћас на снег и кишу, у ону блатњаву јаму. Нећу!”

Дозваше капетана бараке. Са марамом на устима поче ме питати. Рекох му да Патријарх не може излазити на хладноћу без опасности по живот, а да ја морам остати да га услужујем.

Капетан: Јављено ми је да ће ове ноћи бити највећи ваздушни напад, и ова барака као велики објекат биће свакако погођена и запаљена.

Патријарх: Реци му нека се он не брине о мени него о себи. Ја осећам да нећу ноћас погинути. Сачуваће ме Бог а не она блатњава јама.

Капетан: Најзад, нека Патријарх остане на свој ризик, али Ви морате изаћи. Но и он не сме остати тако само у кошуљи; мора обући мантију и ставити камилавку и крст и остала одличја његовог чина.

– Буди Бог с нама, сад и то! И на што то? Лакше ми је лежати овако раздевен. Него само желе да ме муче, зликовци и никоговине!

Капетан ме повуче даље у ходник и објасни: ако Патријарх погине, као што 'оће, неће бити времена да га мртва облачите. Пропис гласи: у току два минута сви лешеве морају бити избачени ван. А ми хоћемо да мртва Српског Патријарха изложимо у логору (свакако и фотографишу) и покажемо као жртву **ваших** американских пријатеља. – И лисице би се зачудиле лукавству људи!

Шта се могло пред силом. Учинисмо по наређењу. Патријарх оста у ћелији, како је и желео, а ја изађох пред капетаном у мрак и – у јаму. **У ту јаму склањала се култура двадесетог века да се спасе од цивилизације двадесетог века.**

Настао је тутањ, тресак, укрштено севање, експлозије, што се не подаје опису.

Крај мене у рупи седео је један добри Норвежанин, директор пловидбе из Осла. Ја му шапнух:

– Код нас Срба каже се: грми као Свети Илија.

Он ми одшапну:

– У овом случају не грми Св. Илија него Рузвелт.

У мраку неко ме ухвати за колена. Наш Македонац. Кроз јецање проговори:

– Ама, зар ту да умремо, дедо? Еј, Скопје, мило Скопје, што ми ти не би гроб, па слатко да умирам!

Норвежанин као да разумеде, па ће рећи у шали:

– Лепо је овако у друштву умрети, један до другог, биће нам топлије у гробу!

Заиста је загонетан али не редак хумор људи пред очигледном смрћу. То Немци називају „Галген хумор” (хумор под вешалима).

\* \* \*

Никако ми није ишло у главу зашто нас Немци гурају у ову јаму (а таквих јама било је безброј) где нимало није сигурније него у бараци.

Онај паметни Норвежанин то ми лепо објасни:

– То је сасвим јасно. Ако падне на нас бомба овде у рупи, нико неће бити рањен, сви ћемо погинути. И они ће нас брзо затрпати овом земљом што стоји око рупе. У бараци пак многи би били рањени од одломака челика (сплитерс), па би их требало вући у болницу и лечити. Знате, Немци су народ практичан и економичан. Због тога они не воле отпор Српског Патријарха. Само због тога. Јевтиније им је закопати га мртва него лечити рањена.

Док ми тако ћућорисмо у очекивању смрти, наједном диже се огроман пламен изнад наше бараке, који осветли и нашу јаму.

– Барака гори! сви повикаше.

Ја скочих и хтедох да видим Патријарха. Али злочести командир из Штрасбурга гурне ме назад и дрекну:

– Блајбен транкил алле ин вотр плаце!

Најзад зајаука сирена. Напад свршен. Сви појурисмо у бараку.

Срећом није горела наша барака него некаква зграда позади ње, па се пламен повијао, те се нама чинило да барака гори.

Брзо дођох до Патријарха.

– Јеси ли жив, соколе? ослови ме он први.

– Хвала Богу те сте Ви живи, Ваша Светости.

Патријарх је убрзо потом оздравио, на чудо лекара и стражара. Само сила духа, вере и молитве, укрепила га је и одржала.

\* \* \*

Сутрадан се наш Македонац шепурио по ходнику као паун и кроз плач говорио:

– Не ли ја зборим, мори, има Бога, видећу ја моје Скопје! И причао нам како се сва барака диви Патријарху због његовог одлучног и неустрашивог става према Немцима.

Али нам Немци то нису опростили. Мене су отерали у ћелију мрачњачу без прозора. И тако су нас држали раздвојене 48 сати: болесног Патријарха без услуге а мене без светлости. То нам је била казна „за противљење власти”.

\* \* \*

Тако је то било, мој драги Морачанине. На завршетку могу ти рећи да сам ја пре рата имао начелних размимоилажења са Патријархом Гаврилом, што није никаква тајна. Но могу ти посведочити ово: **За четири године сужањства под Немцима Патријарх Гаврило се показао прави човек, велики Србин и достојанствен Првопрестолник Српске православне цркве.** Због тога, нека га се сви Срби сећају с поштовањем и с молитвом, да му Господ дарује Небесно царство међу четрдесет других славних патријараха и милионе славних мученика српских.

**Св. Николај Жички**  
(Американски Србобран,  
пролеће 1952. године)\*

\* Овај текст је открио вредни истраживач г. Жељко Јелић. Хвала му због тога!

## ЗНАК ПРОТИВ КОГА СЕ ГОВОРИ

### Од Распућина до криптохитлеровца (напади на Св. Николаја Жичког)

Владику Николаја нападали су многи – и за живота, и после смрти. Није ни чудо. Јер, ако су Христа Господа, ваплоћену Љубав Божију, гонили, гониће и Његове следбенике; ако су Свеце Божије омрзнули, Богочовека су омрзнули пре њих (Јн 15, 18).

Још док је био јеромонах, Николај је сметао свима онима који су у њему видели опасност по ширење безбожја и бездушности међу Србима. Тако је Крста Цицварић, уредник листа „Балкан” (10. април 1915) напао Николаја зато што је овај рекао да је наука „светлост под лонцем”, и да је светски рат плод чињенице да је културно човечанство себи за вођу узело науку. Цицварић оцу Николају поручује: „Е, оче Никола, нећемо вас послушати! Остаћемо и даље код наше *свѣтлости њод лонцем*, а ви идите па тражите светлост на Истоку!” Нишко „Ослобођење” од 8. августа 1915. назвало га је једним фрталем слугом Христовим, а три фрталца комитом; „Београдски дневник” га је 1919. именовао „салонским калуђером” и поредио, ни мање ни више, него са Распућином. Веселин М. Вукићевић је, у „Новој Европи” 11. новембра 1921, поручивао да „револуционарна Шумадија зна врло добро да је г. Велимировић у суштини контрареволуционар” који „производи вртоглавицу код слабих умова”. Милан Богдановић, књижевни критичар који је пре Другог светског рата прешао у ислам, и чији наследник, Богдан Богдановић, Титов архитекта и негда члан ЦК СК Србије, наставља да учествује у хајкама на Жичког Златоуста, говорио је о стилу Владике Николаја као „блеску лажног метала”, а после Николајеве смрти се чак хвалио како је он, безбожник, бранио појам Бога од Николајевих злоупотреба („Политика”, 11. август 1963). Никшићка „Слободна мисао” (25. 12. 1938) га је оптуживала да Светосавску Цркву „туђом смјерницом уводи у пуну опасност”. Неки Хаџи-Тодор Димитријевић у ревији „Наше село” (28. октобар 1938) сумњичи Николаја да је за време Првог светског рата у Енглеској и Америци крао паре дате за српски Црвени крст. У Америчкој „Слободној речи” распоп Дреновац, одмах по доласку Тита на власт у Београду, напао је владика Николаја због говора „Национализам Светог Саве”, и први га, од свих који ће то радити до дана данашњег, оптужио за криптохитлеризам. Дреновац, издајник Цркве и вере, тада је рекао да Николај проповеда „фашистичког Бога”. Ево цитата: „Јуначка ослободилачка војска

под вођством маршала Тита донела је народима Југославије ослобођење. Југославија је ратом опустошена, крвљу натопљена и сузама заливена. Пустош, крв и сузе проузроковао је у Југославији Адолф Хитлер, кога је епископ Николај упоредио са светитељем, генијем и херојем. И данас тај исти епископ Николај иде по америчким катедралама и под маском „апостолске фигуре” проповеда најотровнији фашизам, клевеће своју рођењу земљу и спречава акцију за помоћ болнима, гладнима и голима”.

Комунисти су Владика нападали бесомучно. Миша Брашић, агент Коминтерне, који се пре Другог светског рата увукао као новинар у кругове СПЦ, тврдио је да је Николај, као немачки заточеник у Љубостињи, био главна Дражина веза са Лондоном и непријатељском емигрантском владом. У зборнику радова са научног скупа посвећеног НОБ-у у Краљеву и околини (објављеном 1985), извесни Драгомир Митровић вели да је Владика био кључни Дражин сарадник: „Од првог момента Николај је одржавао везу са Дражом Михаиловићем, давао му савете за организацију и био главни инструктор у његовој тактици вероломства и издаје народно-ослободилачке борбе... Николај је био један од главних покретача здружене акције свих реакционарних и колаборационистичких снага, њихове борбе противу партизана, комуниста, народног отпора”... Милош Минић, комунистички првоборац који ће у нашем народу остати упамћен као Титов послушник у улози тужиоца на монтираном процесу ђенералу Михаиловићу, у свом памфлету „Четници и њихова улога у време НОР-а 1941–1945” („Комунист”, Београд, 1982), о владици Николају каже да је био „писац црквених беседа у служби верског фанатизма”. Минић пише да је Николај верни сарадник квислинга – Драже, Недића, Љотића, а да је у избеглиштву у САД активно водио кампању против нове Југославије... Није онда ни чудо што су комунисти одузели држављанство Светом Николају Жичком (видети: др Димшо Периф: „Одузимање држављанства Епископу Николају”, „Хришћанска мисао”, 1–3/1995); учинили су то зато што је био „припадник противнародне политичке организације „Збор” и као сарадник окупатора побегао из земље пред ослобођењем”... (Тако, по комунистима, испада да је Николај „побегао” у логор Дахау!)

Дакле, Николај је био и четник, и љотићевац, и енглески агент, и сарадник Немаца, и црнорукац, и крадљивац пара србског Црвеног крста, и Распућин, и кормилар Србске Цркве ка опасним водама... И наравно, „народни непријатељ”...

Тако онда. А данас? Шта о њему данас веле идеолози „грађанског друштва” и „друге Србије”?

## Мирко Ђорђевић и вештина кривотворења

Да потписник ових редова има више књижевног дара, он би однос Мирка Ђорђевића према владици Николају описао парафразирајући „Легенду о Великом Инквизитору” Достојевског. Уместо ренесансне Севиље, пред нама би се нашао Београд с краја 20. и почетка 21. века; уместо Христа, улицама Београда би, дочекан одушевљеним народом, корачао Свети Николај Охридски и Жички, Христов Србин, а уместо Великог Инквизитора, мршаваг и бледих усана, појавио би се Мирко Ђорђевић, са очима које ретко гледају у саговорника... Мирко Ђорђевић, Велики Фалсификатор, би одвео Николаја на састанак, рецимо, редакције листа „Република” или „Хелсиншког одбора за људска права”, и почео са пашквилем, која би садржала и овакве реченице: „Најчешће се помиње Николајево „мучеништво” у време боравка у логору Дахау, али сви подаци који постоје, укључујући и сећање самог жичког проповедника, не потврђују никакво мучеништво... То легендарно „мучеништво” је једноставно у функцији прећуткивања неугодних страница једне потиснуте историје – у време окупације један део епископата наше Цркве је био пристао уз Недића, а када је реч о ставу према прогонима Јевреја ствари стоје још неугодније и то је оно о чему се још не говори код нас. „Бог је послао немачком народу једног далековидог фирера”, стоји у Патријарховој изјави за „Münchens neuseste Nachrichten” – и ми верујемо њему и његовој искреној речи, а Митрополит Јосиф је службено забранио прелазак Јевреја на Хришћанство, што је значило запечаћивање њихове судбине о чему, уосталом – да не бисмо наводили оно што је познато – сведоче и речи доктора Х. Турнера који је јављао Хитлеру да је „у Србији јеврејско питање решено”. Велимировићев антисемитизам – и не само његов – се једноставно прећуткује... Велимировић је био речити проповедник демагог који у својим беседама, као и књигама уопште, „све замењује великим опсенарством симбола и сигнала”. И управо томе – тој популистичкој умешности – он и дугује највише, управо тој вештини он дугује и своју постхумну славу идеолога проповедника у једном времену – то су важни знаци времена – које је томе погодновало више него што је то било раније, за живота великог проповедника... Он дубоко осећа човекову тескобу у свету, свест о човековој недовољности је код њега трајно узнемирана, али ту тескобу и то „стање” он никада не успева да искаже теолошким или филозофским језиком... Све оно код Велимировића о „пророку чије је лице било окренуто Азији” – његово опонашање „евроазијца” – о Европи која је трула и без духа – једноставно су варијације, доста невеште, познатих места из Розенберговог „Мита XX века”...

И у теолошком и у филозофском смислу – па и шире у домену мисли – Велимировић остаје једна карактеристична провинцијална појава. Он се формирао у *џаланци* и у истину нечим изван паланке он је тек *озрачен*, па се ни његова мисао не може поимати без духа паланке...”

Ова гомила лажи у једва неколико реченица морала би се анализирати у читавом историјском огледу. Срећом, постоје озбиљне историографске студије о Србској цркви за време Другог светског рата. Међу њима је и „Голгота Српске Православне Цркве 1941–1945” др Вељка Ђурића, у којој се јасно види да Немци уопште нису могли да наметну било какву озбиљнију сарадњу СПЦ. Велики Фалсификатор Ђорђевић не наводи који је то део епископата пристао уз Недића, кад Свети архијерејски сабор није хтео да изда или потпише ниједан његов апел за борбу против комуниста (чак ни против комуниста, иако су они били злотвори Цркве и народа), нити је то учинио патријарх Гаврило, ни његов заменик митрополит скопски Јосиф, за кога је поручник Мајер, задужен у београдском Гестапоу за послове Цркве, предлагао да се интернира, јер је главни виновник пасивног отпора Цркве према окупационим властима. Србским епископима није дозвољавано да путују и стално су шпијунирани. У логору на Бањици је било 38 свештеника СПЦ, од којих је 15 стрељано, због антинацистичког става и сарадње с покретом ђенерала Михаиловића. Што се прогона Јевреја тиче, влада ђенерала Недића није издала уредбу о том прогону, за разлику од Павелићеве монструм-државе, и злочин уништења Јевреја у Србији на себе су преузели Немци. Ево шта о томе каже Нора Коен у својој књизи „Холокауст: Уништење европског Јеврејства 1933–1945” (Toman Kroul and comp): „После немачког освајања Југославија је престала да постоји као држава и њено предратно јеврејско становништво од око 75 000 издељено је новим господарима/.../ Уништење српског Јеврејства било је брзо/.../ Поступак је скоро сличан убијањима у Русији путем Ајнзац трупа, само што су у Србији улоге биле обрнуте. Ајнзац трупе су спремале жртве, а само убијање су извршиле трупе редовне војске. Претходно су људе сатеривали у гета/.../ Најмање 6 000 јеврејских жена и деце из логора у Земуну било је убијено гасом у металним оклопним теретним возилима. У мају 1942, преурањено, RSHA је био извештен да је Србија очишћена од Јевреја/.../ У Хрватској су нацисти такође постигли своје решење. Марионетска држава Хрватска образована је веома брзо – 10. априла 1941/.../ Анте Павелић, оснивач терористичког усташког покрета, постао је поглавник државе/.../ Усташе су биле фанатици, одлучно предани уништењу и Срба и Јевреја/.../ Један од најзлогласнијих логора у Хитлеровој Европи, Јасеновац, био је у Хрватској/.../ Један извор процењује да је 777 000

Срба, 40 000 Рома и 20 000 Јевреја уморено у Јасеновачком логору (Давид Алкалај: „Судбина Јевреја Југославије”, „Јад Вашем”, билтен бр. 405, октобар 1959, стр. 18)”.

Који српски патријарх је хвалио Хитлера? Патријарх Гаврило? Због тога га је Хитлер заточио у Дахау, као свог хвалитеља?! Ако је реч о интервјуу патријарха Варнаве, он је дат 1935, много пре почетка Другог светског рата (патријарх Варнава је, по свему судећи отрован због антиконкордатског става, умро 1937), и у доба кад је Хитлер глуматао „хришћанство”. Али, највећи фалсификат Великог Фалсификатора јесте да је митрополит Јосиф забранио прекрштавање Јевреја. Ево шта каже Милан Ристовић у својој студији „У потрази за уточиштем: југословенски Јевреји у бекству од холокауста 1941–1945”: „Склапање бракова током рата Срба са Јеврејима, као и покрштавање, било је такође забрањено наредбом немачког војног заповедника. Упркос томе, таквих случајева је било. Пре свега удавале су се Јеврејке за Србе, а овакве бракове су склапали свештеници, заводећи у матичне књиге младу под лажним именом... Магда Фење се венчала у манастиру Студеници 1942. Уз дозволу измољену у Патријаршији од Владика Круља (Нектарија) и Јована Илића, хитно је почетком децембра 1941. склопљен брак Јеврејке Ане Шотен и Алексе Куртовића”... Дакле, није прекрштавање забранио владика Јосиф, него *нацистичка окупациона власт*! А Србска Црква је спасавала Јевреје онолико колико јој је то било могуће. Турнерово пак писмо Хитлеру о „решењу” јеврејског питања нема никакве везе са Србском Православном Црквом.

Што се тиче владике Николаја и његовог „антисемитизма”, треба да се подсетимо и погледамо чињенице. У Србији је од 1941. на снази била најстрожа забрана скривања Јевреја, коју су донели немачки окупатори. Војни заповедник Србије је 22. децембра 1941. прописао смртну казну за сва лица која скривају Јевреје, примају их на преноћиште, узимају и чувају њихове ствари. Владика Николај, будући под присмотром окупатора у Љубостињи, није се обазирао на опасност која му је претила, и лично је спасао две Јеврејке, мајку и ћерку. Он, немачки роб, спасао је два живота која су могла страдати у логорима!

У Ђорђевићевом стилу, чак да нам Бифон то није рекао, заиста се може видети лик овог „теоретичара теологије”. Пишући, у својој књижици „Слобода и спас” (по обиму, али и по интелектуалној дубини, реч је о књижици памфлету), о личности, Ђорђевић вели да личност „није нешто, већ неко”, а то је „стајаће место” персонализма (израз „стајаће место” означава устаљену формулу епске народне поезије); затим тврди да личност „баца изазов Творцу” (где га баца?); говори о „великој тајни

– мистерији” (а мистерија је, свакако, исто што и тајна). По Ђорђевићу, људска драма има, „речено Фаустовим речима, пролог на небу” (те речи нису Фаустове, него Гетеове, јер „Пролог на небу” је написао Гете, а не Фауст, који, као лик драмског спева, чак ни не зна да се тај пролог одиграо пре но што је он дошао у додир са Мефистом). Ђорђевић помиње и „динамичну снагу” (а „динамис” је исто што и *снаја*, на грчком). Уместо икономије (домостроја), Ђорђевић говори о „економији спасења”; по њему, Берђајев је, као да је анимир-дама „анимирао сећања”, а персоналисти су „анимирали своју средину”... За Ђорђевића је мисао Светог Златоуста „стваралачки креативна” што значи „стваралачки стваралачка”, итд. Какво му је познавање нијанси србског језика, такве су му и реченице, пуне баналних компарација, као што је поређење есхатологије са „четвртм димензијом”. Али, овај памфлетиста, који Светог Николаја Србског проглашава полуписменим провинцијалцем, врхунац свога провинцијализма достиже у дилетантском „теологисању”, које личи на то „како мали Перица замишља учење Хришћанства”. Пишући о личности, и настојећи да прикаже теологију персонализма, Ђорђевић о Богу, Који је Света Тројица, и човеку сазданом по лику Тројице, каже: „Човек-особа-личност једина на себе прима дар милости *по вољи једне надперсоналне структури* која се зове Бог” (ево новог „теолошког откривења”: Бог је „надперсонална структура”, или кад се на србски преведе, „надлична грађа”). Нарочито је „стваралачки креативан” Ђорђевићев диспут о исихазму, у коме прави разлику између *исихазма* и *тиховања* (а тиховање је, на србском, исто што и *исихија* на грчком, па су се код нас исихасти називали молчалницима или тиховатељима). Ево шта је, по Ђорђевићу (који се, изгледа, прочитао Рајмонда Мудија и његовог „Живота после живота”) тиховање: „На исихастички мир и мировање подсећа једна чешћа пракса позната под именом *тиховање*. У мучним тренуцима или у предсмртном часу постоји један тренутак када физички болови као да нестану или се барем умире на начин који омогућује неким *верницима* посебно *суочење са божанском свећлошћу* (подвлачење наше, В. Д), односно са последњим истинама које нам се управо откривају у том предсмртном часу. У тим тренуцима тиховања не чује се више ни реч молитве јер мирују и тело и дух па су речи сувишне”. Замислите да је неко од оних који Ђорђевића сматрају корифејем богословља читао макар Светог Јована Дамаскина, и у његовој *Дојмаици*, уместо „надперсоналне структуре”, срео истинске богословске речи о Богу Живоме и Истинитоме, о Светој Тројици, о личном јављању и ваплоћењу Сина Божијег, Господа Христа, и тако редом, како хришћани верују и теолошки исповедају! Зар не би рекао да је Ђорђевић прави дилетант у теологији

и притом провинцијалац из паланке? Или, да је редакција „Републике” обавештење о *тиховању* добила од правог теолога, а не од свог чланкописца! Ево, нпр, како тиховање дефинише велики савремени богослов, митрополит Јеротеј Влахов: „Исихија (безмолвије, тиховање) има суштински значај за човеково очишћење и за његово савршенство, које уједно значи и човеково спасење”. Свети Григорије Богослов лаконски каже: „Човек треба да буде молчалив (= *тиховатељ*) да би јасно беседио са Богом и да би ум удаљио од прелашћених”. Какве то везе има са Ђорђевићевом визијом „тиховања у мукама”?

После овога, схватамо да писац дела „Слобода и спас” ништа није схватио. За њега је и исихазам повод да прича политичку причу, и да усвоји или одбије оно што се његовом политичком укусу свиђа или не свиђа. И тако наш „философ паланке” не зна ни исихазам, ни Св. Григорија Паламу, ни епископа Николаја. Ђорђевића је нарочито погодило то што грчки мислилац Христо Јанарас (кога он, незнано зашто, стално зове „Јанарисом”) истиче Светог Григорија Паламу далеко изнад, Ђорђевићу омиљеног, „Светог” Томе Аквинског, који, по Јанарасу, није знао за појам нестворених Енергија Божијих, јер је Тома учио да је благодат Божија, дакле, енергија Божија, тварна, створена! Уосталом, Ђорђевићев излаз и излет из паланке у Европу био је само до Ватикана. Зато он само то и толико зна.

Тако би, дакле, Велики Фалсификатор говорио о Николају на састанку редакције „Републике”, која му је 1999. објавила поменути књижицу „Слобода и спас”, и за коју је рецензију писао још један од представника „грађанске опције”, професор Чедомир Чупић, тврдећи да су Ђорђевићеви приступи философији, теологији и антропологији „плодно и изазовно реализовани”... У тој књизи се налазе наведене речи о Николају, смештене испод наслова „Популистички закљон личности”.

На Легенду о Великом Инквизитору би могао да личи приказ Ђорђевићеве „плодне и изазовне мисли” да потписник ових редова има бар део талента Достојевског. Али, пошто га нема, остаје нам само да препишемо Ђорђевићеве ставове о Светом Николају, и да дамо понеки, успутни, коментар. А читаоци нека сами просуђују.

Ђорђевић се у нашој „грађанској”, иначе по много чему незнавеној и недоученој, јавности сматра за врхунског „стручњака из области црквених питања” па чак и „теоретичара теологије” (Миланка Шапоња-Хацић, „Данас”, 20–21. јул 2001). Човек се „прославио” нападима на Светосавље, као доктрину коју нам је, вели он, наметнула Руска Загранична Црква, али и поређењем деспота Ђурђа Бранковића са Слободаном Милошевићем, само зато што мудри србски деспот није хтео да пошље

своје делегате на преговоре с папистима у Фиренци и Ферари, када је заблистало атлант Православља, Свети Марко Ефески. Ђорђевић је деспота Ђурђа прогласио претечом Милошевићевог изолационизма и антизападне политике (*Више од православлa*, „Данас”, 5–6. фебруар 2000).

Познат је Ђорђевић и по томе што не признаје светост већ поменутог Марка, митрополита Ефеског, Исповедника Православља, за кога увек пише да је тобож Свети, и додаје да је Марко Ефески „све оне који нису пристали на његово мишљење” проглашавао „плаћеницима који се продадоше за шаку сребра”. Те речи се, по Ђорђевићу, користе и данас за „сваког ко се усуди да о нечему, хришћански савесно, размишља својом главом” („Република”, 175–176/1997). Ђорђевић пише као да је Свети Марко Ефески имао подршку силе и световних власти, да силу и власт нагони против јеретика, односно, као да није било сасвим супротно од онога што он жели да читалац прими на знање. Истина је да је светитељ остао сам са Христом, Ваплоћеном Истином, сам и храбар против свих окупљених на лажним саборима у Фиренци и Ферари: од папе Еугена IV и цара унијате Јована Палеолога, до оних епископа цариградских који су примили унију с Римом и папу признали за „Христовог намесника”... Царска власт је Светог Марка две године држала у тамници!

На једном другом месту, када клевете Руску Заграничну Цркву, Ђорђевић тврди да је њен оснивач, митрополит Антоније Храповицки, писао посланице Хитлеру, називајући га спасиоцем Европе (а Храповицки је умро 1936, пре него што је Хитлер кренуо у своје ратове), или да је Руска загранична црква Павелићу дала свог епископа Гермогена да буде поглавар „Хрватске православне цркве” (Руска Загранична Црква је истог Гермогена одмах осудила и избацила из својих редова). Ако се о Ђорђевићу то све зна (а знају сви, осим представника „грађанске опције”, који у Ђорђевићу виде ваплоћење „теорије теологије”), није чудно што дотични такве своје методе примењује у блаћењу Светог Николаја.

Међутим да ми кренемо редом, доказујући да Ђорђевић не зна чињенице.

У тексту „Повратак проповедника”, Ђорђевић пише да је Николај своје дело „Национализам Светог Саве” објавио 1938, а то је у ствари било три године раније; пише о некаквој непостојећој посланици Васељенског Патријарха из 1923, усвојеној у манастиру Ватопеду, коју је Николај одбио (а скуп у Ватопеду, на коме је био и Николај, био је 1930, и није било на дневном реду никакве „посланице”); пише о томе да Николај није био догматичар, и да нема „догматских списа” (а цело Николајево дело прожето је узвишеном догматиком – доксологијом, пре свега христологијом – зар није докторирао са темом о Васкрсењу Христовом?); пише да

је Николај био под утицајем идеја Шарла Мораса (а Николај са Морасом није имао никакве ни личне, ни интелектуалне везе), итд, итсл.

Ђорђевић се, такође, прави да не зна о чему говори Владика Николај. Најбољи је пример стално нападање Николајевог тзв. „молитве против културе”, коју Владика описује у „Речима српском народу кроз тамнички прозор”. Ђорђевић се ишчуђава и пита како је „човек васпитаван на том Западу и у крилу његове културе могао тако да мисли о култури и молитви”. О каквој култури је реч и какву молитву против културе је владика Николај желео усред Другог светског рата?

То је потпуно јасно из контекста његове књиге „Речи српском народу кроз тамнички прозор”. Свети Николај Србски је у Другом светском рату коначно осетио гађење пред западном Европом као Белом Демонијом, која је, уместо културе која извире из култа Христовог, почела да се клања делима својих руку, материјалној култури, и тако постала идолопоклоничка. Ево шта каже Свети Николај (а то Ђорђевић стално прећуткује), говорећи о Европи 20. века: „Одбацила је Бога у чије име се крстила и који је извео из сатанског Мисира глупости и неморала, одбацила га је потпуно, а направила себи идоле од камена и дрвета, и хартије и земље, и безброј других немушних и мртвих твари земаљских. Све је то Европа назвала једним именом, сав тај немушти мртви пантеон именовала је она речју: *култура*. *Што је Злајно њеле било за Израил у јустини, то је култура за Нови Израил, то јесу кришћену Европу* (подвлачење наше, В. Д). Култура је проглашена од залуђених и сумашедших Европејаца за мајку свих богова наших. Култура изнад свега. Може неко одбацивати живог Бога, неће му се замерити, али културу не сме одбацивати, замериће му се. Може неко грдити Христа до миле воље, неће се сматрати несавременим и неуким, али ако културу буде ружио – сматраће се несавршеним, неуким и неурачунљивим. А култура није друго до материја, прашина, блато, пепео”...

И онда ту пристиже г. Ђорђевић, да каже да не може да разуме како је Николај био против културе кад је „молитва најрафиниранији вид људске духовне културе”. (А зна ли Ђорђевић колико се Николај молио и колико молитава написао и изговорио?). Али, г. Ђорђевићу, Николај није био против *духовне културе*, него против *културе као материјалистичкој идола људи ошћалих од Боја*, који су због те и такве своје „културе” направили Аушвиц и Јасеновац, и гасне коморе, и атомску бомбу, и који су од коже мртвих Јевреја, згуљене у логорима, правили абажуре за лампе... То је она култура због које је српски народ смислио реч „битанге”, јер су његови окупатори, Германи, у Првом светском рату, кад су од Срба отимали, стално викали „bitte” („молим”) и „danke” („хвала”!).

„Bitte-danke”, „bitte-danke” (србски: *биџаніе*) на једној страни, а на другој стрељања талаца, ругање србским црквама и олтарима, мародерство и злочин... Николај је против културе био исто као и директор једне школе, који је преживео Други светски рат, и који је својим наставницима на почетку рада поручивао: „Поштовани наставниче! Ја сам један од малобројних који је преживео концентрациони логор! Моје су очи виделе такве ствари које нико не би требало да види: гасне коморе које су конструисали и изградили чувени инжењери; људе које су отровали високообразовани лекари; дојенчад коју су убиле квалификоване медицинске сестре; жене које су спалили дипломци средњих школа и универзитета. Стога ја не верујем у образовање. Моја је молба: помозите ученицима да постану човечнији. Плод вашег рада не сме бити учени друштвени шљам, висококвалификоване психопате, образовани Ајхмани. Читање, писање, аритметика важни су само ако нашу децу учине човечнијом”. Да ли је овај човек био против читања, писања и аритметике? Или он говори о нечему другом?

Да ли је Николај против културе или говори о нечему другом? Зна Ђорђевић о чему је реч, али се прави наиван, и истрже Свечеве речи из контекста, да би „опсенио простоту”, а пре свих оне који га сматрају врхунским „теоретичарем теологије”. Није ли управо то типично *йаланачки* менталитет, који Ђорђевић приписује Николају?

Остатак Ђорђевићевог репертоара је познат: Николај је исказивао симпатије према Хитлеру и тоталитаризму; Николај је био антисемита; Николај је био љотићевац (мада, ако је већ био за неку „странку”, био је „дражиновац”, и прича о Дражиној борби против нацизма посвећена је цела његова књига „Земља Недођија”); Николај је своје мисли преузимао од руских „евроазијаца”, итд. Ђорђевић даље рафално пали: Николајева мисао није била „стваралачки креативна”, Николајев боравак у Дахау није мучеништво („Колико сам ја то разумео, ни о каквом се мучеништву ту не ради. Николај јесте био у Дахау, био је један од затвореника, али је занимљиво да је управо у том свом делу написао оно што је најнеприхватљивија антисемитска квинтесенција”), Николај се „бојао културе”, његову мисао је преузео, ни више ни мање, него Добрица Ђосић, а, по Ђорђевићу, и Мира Марковић „има извесних сличности” с Николајем; имао је „бунџијску потребу” која је код њега била јача од „интелектуалних полазишта”, итд. итсл. Велики Фалсификатор Ђорђевић увек иде даље. Тако се огласио и предговором за књигу свог колеге по перу и једномишљеника по „грађанском ставу” Павла Рака, који је у књизи „Националистичка интернационала” (Форум писаца, 2002) на веома вешт начин, скоро попут непревазиђеног мајстора, легионара части Ивана

Чоловића, успео да повеже руске нацисте и скинхедсе, изданке једног болесног времена и тешких околности у коју су Русију довели „западњаци” – реформатори (Јељцин, Чубајс, Гајдар и екипа), са руским православним родољубима и монархистима. Наравно, ту је и ругање Србима и њиховој везаности за Русе. Ђорђевић у предговору сав „блиста”: његове дугогодишње тврдње нашле су још једно поткрепљење. Предговор не би могао да прође без помињања владике Николаја, кога је Ђорђевић, по ставу према људским правима, упоредио са Троцким: „Србима је жички владика Н. Велимировић препоручио да се чувају као од ватре свега што се именује као људска права” (у којој књизи сабраних дела Николај пише о људским правима и опасности од њих, не зна се).

Али, ако Ђорђевић нема разумевања за Николаја, за кога има? Има, рецимо, за „блаженог Алојзија” (Степинца). Ево неколико реченица из текста „Беатификација и неке сенке” („Република”, 200/1998), где се види према коме Ђорђевић уме да буде објективан: „Педесет година већ покојни кардинал стоји у колективној свести широм Балкана као митски лик са променљивим предзнаком; за једне је био светац и пре беатификације, за друге „усташа” и злочинац, иако на послератном суђењу ни једно ни друго доказано није; кардинал је осуђен и робијао је због свог одлучног антикомунистичког става, али све до данас га прате – уместо анализе његове историјске улоге – обичне легенде... Кардинал је био убеђени антикомуниста, али је Степинчев удес био управо у превеликој блискости са једним другим тоталитарним режимом за време рата; и ту није био – ваља то истаћи – једини; црквени календар је препун још горих случајева, како у Источној, тако и у Западној Цркви; папа Јован Павле II је, наравно, знао све то јер је он управо отворио процес критичког осветљавања „мрачне прошлости у Цркви” – то су његове речи – као да је знао да антикомунизам није довољан за исказивање такве части... Наведосмо Ђорђевићеву узгредну мисао, тј. извињење Степинца, тек толико да се зна и упореди.

## „Српска црква у рату и ратови у њој”

Књига извесног Милорада Томанића „Српска црква у рату и ратови у њој” (Медијска књижара Круг, 2001), одушевљено је дочекана у круговима „еуропоклоничке” – „грађанске опције”, што није ни чудо с обзиром на количину мржње према Србској Цркви и народу коју је дотични писац успео да излије. Такође, обрадовали су јој се поједини представници „Цркве у Хрвата”. Од Средњег века до наших дана за тог Томанића и

компанију (јер реч је о колективном раду више сродних умова и душа) Срби и њихова Црква су ваплоћење свега гнусног и патолошког што је могуће замислити (рецецент књиге је, очито радо, био Иван Чоловић, који је у својој списиманији отишао толико далеко да је Томанића, иначе непознатог широј научној јавности, здушно препоручио).

Књига почиње последњом деценијом 20. века и улогом СПЦ у рату на просторима бивше СФРЈ; наставља се погледом у прошлост (лик Владике Николаја), дотиче се Првог србског устанка и Карађорђа, да би на крају ударила на Немањиће и Светог Симеона. Томанић креће од тврдње да су србски епископи били слични Хитлеру и Гебелсу, служећи својом ратнохушкачком пропагандом геноциду. Рецимо, владика Амфилохије је једном изјавио: „Хоће Бог нешто велико од овог народа чим га ставља у жижу светских збивања”, а Томанић нам то тумачи тако да су и Немци пре и током Другог светског рата добијали такве поруке од својих вођа. И још додаје: „Пси рата били су распомамљени опојним мирисом српског тролатичног цвета (УКС – САНУ – СПЦ) и режећи, искежених зуба, тргали су ланце којима су били везани... Пси рата коначно су пуштени с ланца и кренули у черечење плена”. Патријарха Павла (ругајући се чињеници да је изабран после девет кругова гласања) Томанић назива „патријархом Српским из деветог круга”. Затим га пореди са Хитлером и Павелићем, зато што је 1991. Патријарх лорду Карингтону написао да су Срби били, вољом Јосипа Броза, присиљени да живе с Хрватима у неправедним авнојевским границама! Руга се и томе што епископи, који су били „спремни на жртву”, нису изгинули на фронту: „И поред ове задивљујуће спремности на жртвовање, из ратова су сви епископи изашли и живи и здрави (изузев непажљивог владике Атанасија Јевтића који је пао са висине и сломио врат)”. Вађење костију Срба из јама, које су усташе побиле у Другом светском рату, вели Томанић, била је ратнохушкачка пропаганда Епископата СПЦ: „Ископавање костију из јама, које су они иницирали, претворило се у светковину, у неукусну параду која је, показало се то касније, за циљ имала једино да крв ионако „виолентних, силних, огњевитих људи” динарског типа (Јован Цвијић) још више прокључа”. Ту је, даље, и ругање целој србској крштеној историји: „Могло би се рећи да је српски народ кроз историју трпео две врсте вођа своје крви и вере. Једни су били чврстог става, несавитљиве кичме и непопустљиви пред јачима од себе. Речи образ, понос и достојанство користили су као поштапанице. Други, пак, склонили дипломатији, знали су да се сагну и без туђе помоћи, избегавајући тако додатне и непотребне непријатности. Они први, који су из не сасвим разјашњених разлога Србима увек били дражи, обично су завршавали на три начина – гинули су, попут Кнеза

Лазара, остављајући народ на милост и немилост противнику; после пораза бежали и спасавали главу, попут Карађорђа, такође остављајући народ на цедилу; и накнадно се сагињали, попут Слободана Милошевића, пружајући народу задовољство да ужива у плодовима њиховог претходно израженог поноса и достојанства”. Томанић се руга Карађорђу, као ономе ко, опонашајући кнеза Лазара, ипак није успео да ослободи Србе од Турака, јер је Турска, иако „болесник”, била јача од Срба. А о Немањи? – Пред Византинцима је „савио кичму и прихватио понижења”; према богумилима је спровео „брз и ефикасан геноцид и изгон”; богумили су побегли у Босну под „Немањиним терором”. Кнезу Лазару није пало на памет да се понизи и да „без узалудних губитака прихвати услове моћнијег противника”, па је „не слушајући савете ни самога Господа... за само један дан до пропасти довео државу коју су његови претходници градили два и по века”. И још додаје Томанић: „Упоредимо ли понашање српских витезова са понашањем самога Исуса Христа пред распеће, рекло би се да је Син Божији са мање одушевљења прихватио жртву за читаво човечанство него храбри Срби за своје Отачаство”. Тако је говорио Томанић, нови инквизитор над Србском Црквом који, осим новина и из контекста истргнутих цитата, изгледа да је слабо шта у животу читао. Јер да јесте, знао би да монахиња Јефимија није била удовица „краља Вукашина Мрњавчевића”, и да никаквог геноцида над богумилима није било (било је рата, у коме су се судариле војске, а не убијања ненаоружаних). Пошавши од владика Атанасија и Амфилохија, Томанић је стигао да Немању прогласи „великим истребитељем” и његову борбу против богумила назове „геноцидом”, упоредивши га са усташама у Другом светском рату; на крају, ударио је, у свом неокрижарском походу, на Светог Атанасија Великог и његово објашњење праведне борбе у хришћанском смислу те речи... Тако је спроведен прави језуитски пургаторијом над Србима.

Ово интелектуално раскошно аргументисање и његова методологија („*reductio ad absurdum*”) којима се Томанић служи познати су нам још из поука Светог аве Доротеја, монаха из Свете Земље, који је описао случај свог сабрата. Тај „редукциониста”, кога је свети Доротеј покушао да уразуми, почео је презирући и понижавајући своје најближе, а на крају дошао до порицања и Светитеља и саме Свете Тројице! На крају, погордивши се против самога Бога, себе је лишио ума. И Томанићев пут је исти: од ругања владикама Србске Цркве и патријарху Павлу, преко спрдања са Карађорђем и србским страдањем под Аустријом и Турском, до обрачуна са Светим Симеоном и Светим кнезом Лазаром и тврдње да је Србска Црква „створена, учвршћена и увећана на људској крви, и то углавном делањем тројице најистакнутијих представника династије

Немањића: Стефана Немање, Краља Милутина и Стефана Душана”. На крају, Томанић истиче да је и сам Исус био „пацифиста”, који се уклањао (Мт 12, 14–15) и сакривао (Јн 8, 59) од оних који су желели да Га убију, што је, по Томанићу, директно супротно понашању Кнеза Лазара, а, изгледа, препоручљиво за Србе као однос према свим србским непријатељима: Срби, наиме, треба да се од свих сакривају и беже, да буду податљиви и лакеји свакоме, попут Томанића и сличних му лумена.

Ако Томанић овако пише о најсветијим личностима србске историје, онда није чудо што о Владики Николају пише као о „човеку који је носио одликовање нацистичке Немачке и који је у тренутку луцидности открио да постоје значајне сличности између Адолфа Хитлера и Светога Саве”. Он замера „Гласу Цркве” који је „самовољно”, без одлуке Сабора, почео да слави Николаја као Свеца (а не зна да већина србског православног народа и добра половина православних у свету признају и поштују Николаја као Свеца, давно пре „Гласа Цркве”). При том се претвара да не зна да је Хитлер те 1935. године (када је Николај држао говор о Светом Сави, па рекао да вођа немачког народа покушава оно што је некад урадио Свети Сава, али да ће му то тешко поћи за руком (то јест, оснивање националне Цркве), у Европи још увек говорио за великог и уважаваног државника! То је време када Енглеска тетоваше Хитлера, а банкар са Вол Стрита сарађују с Фиреровом привредом (познати амерички мултимиллионер Рокфелер је, рецимо, пословао са „IG Farbenom” све до 1942). У то време, Запад се диви Хитлеру који диже Немачку из пепела... Али, по Томанићу, једини „хитлеровац” је Николај!

Томанић оптужује Цркву да је тај Николајев рукопис „крила”, што додатно само показује какви бескрупулозни клеветници нападају Николаја и СПЦ! И он, као и Ђорђевић, тврди да је Николај у Дахауу био само у „почасном затвору”, у коме му није фалила ни длака с главе, а Немци га нису чак ни обријали. Хранио се храном коју су јели „немачки официри”! Николај је могао и да пише, што показује његов „антисемитски спис” *Кроз шамнички џрозор*. Николај је Хитлеров „истомишљеник бар кад су Јевреји били у питању” итд. итсл.

И још вели Томанић, за крај: „Ако сте неонациста и желите своје мишљење да поткрепите цитирајући неки ауторитет који афирмативно говори о Адолфу Хитлеру, завирите код владике Николаја и, као што смо већ видели, наћи ћете оно што вам је потребно”. Наравно, као ни Ђорђевић, тако ни Томанић, и остали из „совјета лукавнујущих”, неће ни да помену вишеструку, и пре и током рата, и после рата Николајеву критику фашизма и нацизма, као и сваког тоталитаризма (па и савременог америчког „демократског тоталитаризма”).

## Књижевници, фарисеји итд.

Помодно ругање Владики Николају је „опште место” за сваког представника новолевичарске мисли у нас. Сматра се питањем части да сваки од њих нешто каже о овом „фанатичном антисемити” и „борцу против Европе”. Има га чак и у много пута хваљеним (књижевно убогим) делима младог покољења писаца згађених над србским „национализмом” и „ксенофобијом”. Тако је Биљана Србљановић, у својој драми извођеној код нас, али и по Европи (жељној да покаже какви су Срби „фашисти”), уградила један цитат из беседе владике Николаја поводом 550-годишњице Косовског боја, како би доказала да је овај „мрачњак” био „симпатизер Хитлера”. Ево тог цитата: „Ми смо деца Божија и људи аријевске расе које је судба поставила за чуваре најопаснијег друма и за стражаре најсудбоносније капије – капије Европе”... Два лика драме, националистички интелектуалци карикатуре, Стратимировић и Глогов, као парафразирујући Николаја изговарају следеће „мудрости” (које им у уста ставља списатељка): „Европа, колевка људског греха, несрећу је у овај дом донела! Водовод, водовод, водовод! Канализација, канализација, канализација! То су та добра која нам је подивљала Европа донела. А шта ће та добра поштеном човеку? Шта ће му чесма, кад је чист изнутра?”

Сасвим у овом, карикатуралном стилу, наставља Веселин Марковић, писац романа „Израњање” и добитник „Виталове” награде за 2002. годину. У листу „Данас” (од 6. јула 2001) Марковић је рекао да су књиге владике Николаја „гнусна дела препуна патолошке мржње према Јеврејима (и према католицима, протестантима, култури, чак и личној хигијени)”. Чланкописац недељника „Време”, Теофил Панчић, у својој збирци колумни „Урбани бушмани”, напада „љотићоиде” који се диве „необично високим мислима Николаја Велимировића”, а затим вели да су „николајевци” они који имају „улоге у слабо посећеном freak-show” (= *џредсџави лудака* – В. Д.). Тако наши нови књижевници и фарисеји, бљештава будућност србског „отвореног друштва”, од чијег се бљеска смрква свугде где год она зрачи.

Оснивач и уредник тзв. антрополошке библиотеке „XX век”, Иван Чоловић, носилац, заједно са Борком Павићевић и другим „културним деконтаминаторима”, француске Легије части, обожавалац лика и дела Маркиза де Сада, који је, по њему, био „великан људског (само)ослобођења”, никако није могао да се помири са „нездравим” занимањем Срба за Владиком Николајем (и Оцем Јустином, наравно). У својој књизи „Политика симбола”, он вели да су Николај и Јустин „западну Европу описивали

као простор без праве, живе вере”, што је „фундаменталистичка позиција”. Николај је, у „Рату и Библији”, такође истицао да „разврат у рату доноси несрећу”, и још је уздржан однос према сексуалности „приписивао балканским сељацима”. Николаја критикује и зато што је србском народу и његовој мисији давао „универзално значење”... Чоловић још вели и да је „Српска православна црква организовала неколико спектакуларних ритуала посвећених земним остацима двојице Светаца, Саве и Василија Острошког и једног црквеног великодостојника – Николаја Велимировића” (какве су то свечаности са *мошћима* Светог Саве, за које и врапци знају да су их Турци спалили 1594, овај антрополог не објашњава!).

У књизи „Бордел ратника” Чоловић је, на веома вешт начин, хришћанску мисао Владике Николаја доводио у везу са Милошевићевом квазипатриотском пропагандом, желећи да докаже оно што су доказивали и непрестано настоје да докажу, најпре себи, сви наши евро(по)љубиви, – а то је да су Срби непоправљиви изолационисти, који никад неће стићи у Европу, ону која је, још у доба Маркиза де Сада, ослобођена сваког конзервативизма, заосталости и учмалости.

Петар Луковић, рок новинар, дугогодишњи колумниста различитих часописа „грађанске опције”, чак постављен за „судију части” Независног удружења новинара Србије, огрезао у мржњи према свему што припада народу од кога и он води биолошко порекло („прослављен” интервјуом из марта 2002, датом листу „Права човека”, у коме је рекао да би он, да има власт, новинаре националисте стрељао и вешао), није могао да не спомиње Владика Николаја, и то кад год му се пружи прилика. О каквом „судији части” је реч, довољно је погледати у Луковићевом тексту „Шампон за монструма”, објављеном у „Репортеру” (1. августа 2001). Разгневиљен због тога што је „Светигора” издала CD „Изнад Истока и Запада”, Луковић каже да се „Николај Велимировић никад у животу није окупао, па је тако смрдљив доживео да му српско-македонски рокери посвете Трибјут албум”... На питање новинарке „Базара” (18. јануар 2002) да ли су његови „политички коментари наставак рокенрола другим средствима”, Луковић одговара: „Апсолутно. Нема догми, табуа, недодирљивих. Летос сам имао вербални дуел са таксистом зато што сам у неколико махова у медијима напао Николаја Велимировића. Питао ме: како ме није срамота, да ли је он за мене светац, и да ли за мене постоји ишта свето? Рекао сам да га не волим, да он за мене није нико, и да не постоји ништа свето. Зауставио је такси, прекрстио се и рекао да изађем из кола, јер такву сотону одавно није возио. За мене нема недодирљивих и светих, и по том свом осећању радио сам свих ових година. Црква није

света, држава још мање, патриотизам не постоји, вера је приватна ствар и одбијам да о њој говорим. Не осећам се припадником небеског народа. Родио сам се у Краљеву, а могао сам у Стокхолму. Не видим ни један разлог да пишем о величини српства, у томе не налазим ништа свето ни паметно”. У истом том интервјуу Луковић је признао да није читао ништа од Владике Николаја, али да су му његови пријатељи слали одломке на основу којих је он писао своје, условно говорећи, текстове. (Условно говорећи, понављамо, јер нису то и нису толико текстови, колико изливи мржње човека који је у себи срушио све племенито и лепо.)

## Писмо „Групе интелектуалаца”

Крајем 2002. сви значајнији медији су (опет јединствено, као у време Тита и Милошевића) пренели „Писмо упозорења” групе „забринутих интелектуалаца” (Мирко Ђорђевић, Милан Ђорђевић, Филип Давид, Драган Великић, Предраг Чудић, Владимир Арсенијевић, Радмила Лазичић, Ласло Вегел, а њима се придружио и Богдан Богдановић), који су јавност упозорили да се Србија тешко ослобађа бремена скоре прошлости, да јој се намеће „конзервативна мисао органицистичког правца”, да заговорници такве мисли наступају „са претњама, са говором мржње и нетолеранцијом, као да не живимо у мирнодопским условима”. Велеумни интелектуалци су уочили опасну спрегу између САНУ, Генералштаба и СПЦ (опет Срби кују заверу против „међународне заједнице”, зар не?) и крикнули у етар: „Не сме бити двоумљења у бирању пута између модернизације и заостајања, између нацизма и демократије, паланке и Европе”!... Ови „храбри” и са свих страна „угрожени” интелектуалци (што се може закључити и по чињеници да су се једва пробали до РТС-а и „Политике” да тамо објаве своја саопштења и потом двадесетак дана испирају мозак становништву Србије својим наступима и приступима) опет су уочили да је највећа опасност у Србији данас од „тоталитарне и недемократске идеологије Милана Недића и Димитрија Љотића”, али понајвише од „тријумфа филозофије паланке Николаја Велимировића”. Открили су да чак постоји и група „николајеваца”, која „угрожава највредније тековине српске културе” (вероватно су, барем бивши члан ЦК СК Србије Богдан Богдановић, мислили на „тековине револуције”, јер је код неких „револуција” исто што и „српска култура”...).

Тумачећи свој став, који га је довео до потписивања апела, писац Владимир Арсенијевић, аутор романа „У потпалубљу” и човек који се од НАТО бомбардовања Србије, захваљујући везама са „отвореним дру-

штвом”, склонio у Мексико, у „Сведоку” (од 19. новембра 2002) изјављује: „Био сам запањен кад су познате београдске групе снимиле CD на текстове Николаја Велимировића. Мислим да је дно сваког кича спајање субкултурних појава, каква је рок музика, са религијом. А као друго, ту је и личност владике Николаја и тај чудни еротизам све те српске деснице из четрдесетих, који наилази на необично плодно тло код нас, данас. По мени, то више од свега говори о високом степену збуњености међу људима који на овај или онај начин траже упориште у оним стварима које из овог угла представљају једну ретроспективну утопију... На страну сам владика Велимировић. Питање је само да ли је нама таква личност потребна, у овом тренутку, шта ми то добро можемо да извучемо, ако бисмо доследно пратили оно о чему је он писао. Реч је о човеку који је одбијао да се купа, јер је и чистоћу сматрао злом које долази са Запада”.

Напади наших „интелектуалаца” на Владика Николаја због тога што се није купао (а није се купао, наводно, јер хигијена, опет наводно, долази из Европе!) плод су интелектуалне убогости тих и таквих „интелектуалаца”. Наиме, у „Речима српском народу кроз тамнички прозор”, Свети Николај подсећа Србе да су Европљани, одрекавши се Христа, себи подигли многе идоле. Један од тих идола је и идол физичког здравља, које треба трошити на грехе и страсти. Да би се то здравље сачувало, Европљани се непрестано перу, купају и дотерују, не мислећи о чишћењу душе покајањем. Ту владика Николај следи реч Христову упућену фарисејима: „Тешко вама књижевници и фарисеји, лицемјери, што чистите споља чашу и здјелу, а изнутра су пуне грабежа и неправде. Фарисеју слијепи, очисти најприје изнутра чашу и здјелу, да буду и споља чисте” (Мт 23, 25–26). Овакав став Николајев неко од „интелектуалаца” је схватио као рат против личне хигијене, а остали „интелектуалци” су то преписивали – прво од „еурека мајстора”, па онда један од другог. Тако наши квазилиберални велеумови пишу у стилу „старих, добрих” титовских писама и песама (сећамо ли се стихова: „Друг је Тито послао нам писмо / да чувамо братство и јединство?”) и из тог духа настају њихова „писма упозорења”.

Запањени Арсенијевић би се још више запањено да је прочитао ставове најозбиљнијег домаћег рокера, певача „Партибрејкерса”, Зорана Костића Цанета, који, у интервјуу „Новом виду” (27. март 2001) каже: „Пошто смо ми одрасли у бетонском атеизму, ниси нешто могао да причаш о Богу, јер би те сви гледали као да си ненормалан, али увек је Бог био присутан, па макар у фазону „немој да ме питају данас у школи”. У тешким часовима очајања звали смо Бога/.../ Унутрашњост човека је као гумица на чесми. Она се временом потроши и прокапље. Вера у Бога је

та која „подмазује” човека/.../ Вера у Бога је борба против аутоматског живота. Мени је драго кад видим децу од 3–4 године како се крсте и љубе иконе. На млађима је будућност, а на нама је само да се достојанствено повучемо, достојанствено – у земљи где нема достојанства... Дешава се парадоксална ствар да о томе да ли ће се увести веронаука у школе не одлучују деца него маторци, који су показали да је све што одлуче без везе. Постоје и мудри људи који имају памети и могу да раде на ползу отечеству... Јеромонах Јован Ђулибрк, који је до 1991, док се није замонашио, писао за магазин „Ритам”, имао је идеју да се генерација, која се одузимала, сабере. Односно, да се по текстовима владике Николаја направи музика. Ми смо нашли песму „Кога ћу да хвалим” у његовој *Лири* и направили смо хит...” Тако Цане, озбиљан рокер. Владимир Арсенијевић не може то да разуме, али Цане, који је прошао пут од „бетонског атеизма” до Цркве Христове, може.

У „Блиц њузу” (148/2002) појавио се текст Весне Ташић и Радета Станића: „Ко је ко на српској десници”, у коме се тврди да су „рехабилитатори владике Николаја Велимировића, Милана Недића и Димитрија Љотића – „транснационалисти”. Шта је то: националисти у транс? Националисти који слушају транс музику? Интернационалисти, који би да трансцендирају националне границе? Поред „четничких групација”, „милетићеваца”, редакције листа „Двери српске”, међу „транснационалисте” је убачена и група тзв. „николајеваца” (за које нико не зна ко су, шта су, одакле су и где су). Међу опаке десничаре увршћени су Матија Бећковић, Коста Чавошки, Радош Љушић, али и Матеј Арсенијевић и потписник ових редова...

Дакле, Владика Николај је опет крив зато што нас никако не пуштају на том просвећеном Западу, који је наш највећи, ако не и једини, идеал у овом тренутку. Николај је, дакле, тај који кочи, иначе бисмо давно били у Европи. Он је рекао да је Европа „Бела Демонија”, и то само зато што је био родом из паланке и „није се купао” (бар тако кажу „девет јаха-ча денацификације”, преко свог гласноговорника Арсенијевића). А да су видели макар фотографије Николајеве као господина на светским скуповима – нпр. у Еванстону 1954 – не би тако говорили о овом светом човеку, како га назива, нпр. светски познати енглески бискуп Џорџ Бел.

Тако говоре и пишу наши демодирани интелектуални помодари, док највећи интелектуалци Запада, укључујући најсавременије философе постмодернисте и либералну левицу, прозиру и презиру тај исти Запад који жели да поништи све Друго и Другачије. Ево шта о томе каже Жан Бодријар у листу „Le Monde Diplomatique” (новембар 2002): „Мисија Запада (или, боље речено, бившег Запада, пошто он одавно нема

сопствене вредности) јесте да разноврсне културе *йойичини окрујном закону једноумља* (подвлачење наше, В. Д). Култура која је изгубила своје вредности мора да се свети другим културама... за такав систем, сваки вид побуне виртуелно постаје терористички”...

Оно о чему данас пише Бодријар Николај је писао још пре Другог светског рата и зато је, у горким речима из Дахауа, Европу назвао Белом Демонијом. Очито је да су „девет јахача денацификације” управо на страни таквог, од Бодријара дефинисаног, западног тоталитаризма, чиме се показује да су управо они, а не „николајевци”, људи који говоре језиком мржње и желе да пониште сваког *Друјои* и право на *Друјачијост*. Једини за њих пожељан *Друји* је онај Други који једноумно мисли као Они, тј. Први... Нарцисоидност, поготову интелектуална, увек је тоталитарна.

### Одбори за сва људска права, изузев србских

У извештају Хелсиншког одбора за људска права у Србији (извештај је објављен 2. априла 2003, у доба ванредног стања, које, бар за нас Србе, како неко рече, не престаје од 1945), тзв. „невладине организације” која се свим силама труди да докаже како Србијом влада нацизам, истиче се да је „српски национализам кроз конфузијску и дубоку фрустрацију добио само нову форму и окренуо се новим идеолошким изворима”... Поред осталих, по овим нарученим извештајима, ти извори су: Владика Николај и Отац Јустин. Као симпатизер владике Николаја помиње се чак и Добрица Ћосић, али и Душан Батаковић. О СПЦ се вели да има „изузетно значајно место у промовисању српског национализма, који се дефинитивно учвршћује као нова доминантна идеологија. У њој централно место заузимају идеје и вредносни систем Николаја Велимировића, Димитрија Љотића и Јустина Поповића. Та идеологија и тај вредносни систем већ су ушли у уџбенике” (Које!?!).

„Хелсиншки” убоги галиматијас, прављен по старом комунистичком обрасцу напада на „српски национализам”, сведочи о једној ствари: „невладине организације” се плаше чињеница да се омладина све више окреће Богу својих отаца и Цркви Христовој, а то значи и Светом Николају Србском. Због тога они отворено позивају тзв. „међународну заједницу” (еуфемизам за избациваче уранијума на просторе српског народа године 1995. и године 1999) да се обрачуна и са тзв. „либералним национализмом”, јер „Србија нема снагу и потенцијал да се сама избори са новим таласом популизма и национализма”. (Демократија мора доћи, као и 1944, на тенковима: она стара на тенковима совјетским, иза којих

су ишли очеви данашњих првобораца „грађанског друштва”, а ова нова на тенковима америчким, иза којих смело ступају деца партизанских генерала, убица и удбаша, служинчади Јосипа Броза). Један од најважнијих закључака Хелсиншког одбора је да се хитно мора створити „нова елита” тако што ће се изменити наше основно и средње школство...

Тако је „Хелсиншки одбор за људска права” свој извештај о политичким претензијама СПЦ „украсио” оваквим „бисерима” Соње Бисерко и њених сарадника: „Позивање на владика Николаја као на највиши ауторитет у српском православљу карактеристика је у комуникацији СПЦ са паством. Владика Николај је култна личност најконзервативније, данас доминантне струје у СПЦ, чије су темељне одреднице антизападњаштво у најширем смислу и НАЦИОНАЛИЗАМ С ЕЛЕМЕНТИМА ФАШИЗМА (подвлачење В. Д.). Мошти владике Николаја пренете су у Србију у мају 1991, у данима када је Србија отпочињала рат на територији бивше Југославије, а у складу с настојањем Милошевићевог режима да изврши што ефикаснију мобилизацију националистичке еуфорије и проратног расположења. Након 5. октобра, СПЦ још упадљивије промовише владика Николаја. Она га квалификује „највећим Србином после св. Саве”, стварајући од њега мит у народу и „заштитни знак српства и православља”. Тако, на пример, Црква, у присуству самог врха војне хијерархије, генерала Небојше Павковића, на дан 24. марта, на годишњицу почетка НАТО интервенције у Србији, у манастиру Соко открива споменик овом контроверзном владики, који је исказивао отворено поштовање према Хитлеру и чија је мисао, између осталог, садржала неувијени антисемитизам. Недавно је Савез јеврејских општина Србије и Црне Горе, констатујући да је после 5. октобра антисемитизам у порасту, навео књигу владике Николаја „Речи српском народу иза тамничких прозора” као пример „најогавнијег антисемитизма”, у коме су Јевреји – синоним за ђавола”.

Међународна кризна група, са својим фамозним београдским босом Лајоном, прихватила је ставове Хелсиншког одбора за људска права и напала СПЦ због тога што је она „висококонзервативно национално тело”, чији су „ставови, често, врло антизападњачки, изолационистички и дефанзивни... Највећим делом њен садашњи начин размишљања исходи из писања два антисемитски настројена клирика десног крила, активних током Другог светског рата: епископ Николај Велимировић и ... архимандрит Јустин Поповић”.

Срби су преживели и Турке, који су им децу одводили у јаничаре; преживели су и Латине, који су им, као Пилипенди, нудили да промене веру за вечеру. Преживели су и Југословенство пре Другог светског рата,

када су им одузимали национално име и покушавали да наметну конкордат са Ватиканом; преживели су и нацисте и НДХ-зију; преживели су Тита и Милошевића, а преживеће и „Хелсиншки одбор за људска права” и њему сличне организације, које зарађују за живот пишући о силним „опасностима” које нам прете од владике Николаја и оца Јустина. Јер, Срби су, иако грешни, иако понижени, иако свесни својих слабости и пропуста, ипак народ Божији, народ светосавски и светониколајевски.

### Шта кажу „монтенигерси”?

Отац модерне „црногорске нације” био је Милован Ђилас, који је, одмах пошто је „победила револуција”, прогласио њено постојање. Касније се, кажу, те идеје одрекао, али тешко је бити у то сигуран; у сваком случају, одлучни глас припада овом комунистичком вођи. Данашњи „црногорствујушчи”, тзв. „дукљани”, дошли су до закључка да се србски и црногорски језик разликују, и да су Црногорци увек били ближи римокатолицизму него православљу (тако је Јеврем Брковић у интервјуу „Гласу Концила” 1991. изјавио: „Ми смо првобитно били католици. Онда нас је Сава Немањић, тај геноцидни Сава Немањић, једноставно поправославио... Црна Гора се мора вратити својим коријенима, својој аутокефалној цркви са елементима католичанства”).

Оно што је, између осталог, заједничко Миловану Ђиласу (оном раном, револуционару, демијургу нових нација на Балкану) и данашњим „дукљанима”, јесте – мржња према владике Николају. О њему је, у својој чувеној „Легенди о Његошу”, марксистичком обрачуна са идеалистичким заблудама о великом песнику (нарочито усмереном ка личности Исидоре Секулић), Милован Ђилас записао да је „језива, фанатична, распућинска фигура тада охридског касније жичког владике, а љотићевског идеолога и сада недићевског краљевског емигранта”. Оцењујући Николајеву „Религију Његошеву” (коју је ценио и атеиста Скерлић), Ђилас је ускликнуо: „Све је, последице охридско-љотићевског владике, само млађење празне сламе; а сам владика је – сем мистификација Његоша – скроз наскроз неоригиналан и плитак и без икаквог знања”.

Савремени духовни наследник Ђиласов, црногорствујушчи књижевни критичар Андреј Николаидис, у свом тексту „Let it Be”, указује на опасност која Црној Гори прети од покрета који следи „антиеуропске мисли” Светог Николаја Жичког (*Црногорски књижевни лист*, 15. фебруар 2002): „Мото тог покрета формулисао је један знаменити свештеник, фашиста и антисемита, а он гласи: МИ НИСМО ЕВРОПА. Говорим,

наравно, о Николају (енглески: Niki) Велимировићу, и покушају обнове његовог опскурног идеолошког наслијеђа, између осталог и у форми албума на којем поп групе откривају православље и ретардирана, абортрана тумачења Достојевског и његових политичких ставова, а то су, где чуда!, управо најтривијалније и најгоре странице које је овај написао (...) Ник Велимировић, за кога Будимир Дубак каже да је СВЕТАЦ”...

Није онда ни случајно то што су поводом представљања „Светиго-риних” издања у Херцег Новом, у августу 1998, дукљанска удружења и монтенегринске партије напале стваралаштво Светог Николаја Српског, па се митрополија Црногорско-приморска огласила саопштењем у коме је истакла и ово: „Тврдећи да је владика Николај био поборник нацизма, ова господа свесно прећуткују да је владика Николај све време Другог светског рата био у нацистичком заточеништву. (...) Клеветницима Светитеља Божијих, онима који не познају љубав и истину Христову, не само да није стало до љубави и истине, него ни до сопственог образа”.

2003. године

## СВЕТИ НИКОЛАЈ СРПСКИ – ИЗ ЧЕТИРИ РАЗЛИЧИТА УГЛА

### НЕИМАР ДУХОВНОГ И ИСТОРИЈСКОГ СМИСЛА Шта су знаменити Срби рекли о Светом Николају Србском:

**Јован Скерлић** (поводом Николајеве „Религије Његошеве”, 1911):

„Млади професор богословије ништа није мање интересантан од цетињског пустињака.”

**Чеда Мијатовић** (1920):

„Кад сам под кубетом Светог Павла (у Лондону, нап. **прир.**) угледао Владика Николаја, учини ми се да хор не пева више: „Радуј се, о Израилу!”, него „Радуј се Србијо, јер је твој син коме се ова част чини!” Али се одмах сетих да у самој ствари ова се част одаје не Николају Велимировићу као нарочитој личности, него њему као одличном слуги Православне цркве српске и као верном сину народа српског.”

**Михаило Пупин Николи Пашићу** (1921):

„Његов успех је био изванредно велик. Задобио је Американце са његовом озбиљношћу и са његовом искреношћу, и сваки је одмах приметио да он заиста и верује оно што проповеда и да му свака реч потиче из дубине срца и душе, где леже његова чврста вера и чврсто убеђење. (...) Цео рад свих Срба које је данас Србија послала у Америку не вреди ни стотинити део оног успешног рада који је Епископ Николај до данас извршио.”

**Григорије Божовић** (1937):

„Богодани песник, велики философ, хришћанин на енглеску руку, расни бојовник духа, дивни носилац шумадијских завета, предодређен да увек буде вођ и громовник.”

**Исидора Секулић** (1939):

„Има ли ишта лепше и радосније него видети човека који има вокацију, и има напор да остане са својом вокацијом? Та радост мене увек поново вуче у покрајину у којој је неимар духовног и историјског смисла господин Николај, сада Епископ Жички.”

**Краљ Петар II и група Срба из Лондона** (Слободан Јовановић, Милан Гавриловић и други, 1946):

„У времену кад је српски народ изгубио све и када му је остало још да се узда у своју вековну моралну снагу, оличену у нашој Светосавској

Цркви, Ви сте, Ваше Преосвештенство, данас за тај народ, један у истини од оних најјачих моралних стубова, на којима је почивала снага нашег народа у прошлости, на којима и данас почива, и који ће га, с вером у Бога и Његову вечну правду, одржати у будућности.”

**Станислав Краков** (1951):

„Ви сте велики као философ и као писац и као беседник и као Првосвештеник. Ја наилазим Вашу најлепшу величину у томе што сте увек храбро смели да говорите истину.”

**Слободан Јовановић** (1956):

„С владиком Николајем нестала је једна велика личност из српског националног живота. Он је и као књижевник, и као црквени великодостојник, и као национални борац, оставио за собом светла трага. (...) Ко год је имао прилике да га лично позна, имао је утисак да је то редак и необичан човек.”

**Милан Јовановић Стоимировић** (1958):

„За Српску цркву и српски народ он остаје велики писац и велики стилист, велики хришћанин и велики проповедник; његово је место одмах после Св. Саве и за њега је мало рећи да је био војник Христов, он је био капетан Христов. Српска црква ће после његове смрти моћи можда чак и да се назове светосавско-николајевска црква! То су чињенице.”

**Др Димитрије Најдановић:**

„Ако је ико од наших великих и највећих људи заслужио да му се певају славопоји, то Владика Николај, славопојник Христов, многомилиони геније светосавски. (...) Сваким кораком у дугом ходу будућности његов светли лик ће се све више прозоравати, увеличавати, светлошћу просијавати.”

**Божидар Пурић** (1963):

„Поред Бога, волео је Николај српски народ и српску државу. Њему је то било неразделиво као Света Тројица. Био је Србин царски и светосавски.”

**Преподобни Јустин Ђелијски** (1966):

„Кад не би Господ сваку моју реч претворио у Херувима и Серафима, у Анђела, ја не бих могао достојно, ни изблиза достојно, похвалити **НАЈВЕЋЕГ СРБИНА ПОСЛЕ СВЕТОГ САВЕ**, Равноапостолног Светог Владика Николаја Српског.”

**Др Марко С. Марковић** (1993):

„Мисионарски рад Владике Николаја био је по обиму огроман, а по садржају свестран и може се поредити са делатношћу Светог Саве. (...) Владика Николај је обновио српско црквено беседништво и био највећи беседник у историји Српске цркве.”

## НАЈЕМИНЕНТНИЈИ ПРАВОСЛАВНИ ВЛАДИКА 20. ВЕКА

### Православни из других народа о Светом Николају:

**Свети Јован Шангајски** (1958):

„Овај малени дечко, толико слабуњав да су се бојали да га пошаљу у школу, постао је велики учитељ Цркве Православне, проповедник православне вере, мудри пастир, духовни вођа Србије, стуб своје отаџбине, апостол Православља у даљњим земљама. (...) Као што је за Светог Јована Златоустог рекао Свети Прокло: да му само други Златоуст може одати достојну хвалу, исто тако и епископа Николаја може похвалити само раван њему.”

**Владимир Мајевски**, руски духовни писац (1958):

„Он је био несреброљубац у дословном смислу ове речи. Све што је добијао од многобројних поштовалаца – увек је давао невољним. Зато је и умро као потпуни сиромаш.”

**Протојереј Александар Шмеман**, теолог (1975):

„Знали смо да нам је Бог дао ту привилегију да будемо у заједници са најеминентнијим православним владиком XX века. (...) Владика Николај није био само велики Србин. Он је за све православне људе израз православне духовности и заузима место међу онима који настоје да овековече православну веру у Америци.”

**Милица Зернов**, 1975:

„Владика Николај је био стуб Српске цркве. Сада, после своје смрти, он стално гледа Бога лицем у лице...”

**Монах Игнатије (Шестаков)**, Сретењски манастир, Москва, уредник сајта [www.pravoslavie.ru](http://www.pravoslavie.ru) (2003):

„Дела Светог владике Николаја веома су популарна код нас у Русији. Он је за нас Свети владика Николај, и у то нико не сумња.”

**Др Жан-Клод Ларше**, православни теолог, Француз (2003):

„Стослов о хришћанској љубави у *Касијани*, по свом квалитету, неумњиво ставља епископа Николаја у ред Отаца Цркве.”

## НАЈИЗУЗЕТНИЈЕ ЉУДСКО БИЋЕ КОЈЕ САМ ИКАДА СРЕЛА

### Странци о Светом Николају Српском:

*Church Times* (март 1920):

„Током четири ратне године, др Николај Велимировић је собом, својом личношћу и својом поруком оставио снажан утисак на врло широк круг Енглеза, тако да смо, када се вратио у Србију, осетили то као истински губитак.”

**Ц. А. Даглас**, проректор Лондонског универзитета (1920):

„Тај аутор није само провокативни мислилац и личност која подстиче, већ има и веома редак дар практичке примене идеала.”

**Х. Ц. Фајнс-Клинтон**, англикански свештеник (1921):

„Утицај који је стекао својим личношћу и заслугама, као и делом које је извршио, проповедајући у многим нашим катедралама и црквама, као и својим предавањима и списима, без преседана је за једног православног свештеника у овој земљи (Енглеској, прим. **прир.**).”

**Уводничар часописа америчких епископалаца „Жива црква”** (25. јун 1921):

„Николај је *gryji Isauja*.”

**Др Џејмс Т. Шотвел**, Карнегијева задужбина за међународни мир (5. август 1927. године):

„Једна од најинтересантнијих и најмаркантнијих личности политичког живота на Балкану... По темпераменту мистичар, али и вичан политичар и државник, као што је већ доказао, Епископ Николај садржи у себи такав сплет различитих особина да би у свакој земљи био признат као јединствена личност.”

**Џон Кингсбури**, министар у влади Вудроу Вилсона (1933):

„Ви Срби можда не знате колико је Владика Николај, који припада читавом хришћанском свету, цењен и поштован у Америци. Он је за свој народ учинио много. Верујем као појединац највише. На заказане беседе, у појединим градовима Америке, људи су путовали по неколико сати брзим возовима да чују његове пророчке речи. Ја сам лично поносан што се убрајам у пријатеље тога великог српског сина.”

**Дама Ребека Вест**, књижевница:

„Најизузетније људско биће које сам икада срела...”

**Др Харолд Бакстон**, англикански бискуп гибралтарски (1940):

„Знам др Николаја из времена рата, када је говорио у катедрали Св. Павла, где га је слушало десет или двадесет хиљада људи. (...) Чак и данас у Енглеској, а нарочито у Лондону, питају где је и шта ради др

Николај Велимировић. Он је био први неангликанац коме је било дозвољено да беседи у Катедри Св. Павла и када би данас дошао, читав Лондон би похрлио да га чује.”

**Почасни докторат Колумбија универзитета (САД, 1946):**

„Његовом Преосвештенству Николају Велимировићу, Епископу Охридском и Жичком, који је познат по својој светости и човекољубљу; чија је прва брига увек за сиромашне и несрећне у jednoј многонапаћеној земљи; великом научнику и проповеднику, који је изнад свега велика морална снага, додељује се почасни докторат.”

**Џорџ Бел, бискуп чичестерски (1956):**

„Чудесан човек – да! Велики патриота – да! Али, он је био више од тога. Он је био пророк Божији, не само Божије милости, већ и Божијег суда.”

**Резолуција Америчког конгреса (бр. 98 од 14. јануара 1957):**

„Представнички Дом САД је примио са дубоком жалошћу смрт Епископа Николаја, највећег сина нашег достојног српског савезника у два светска рата, и духовног вођу српског народа у Југославији. Представнички Дом овим упућује саучешће српском народу због губитка овог великог духовног вође и заслужног сина.”

**Рован Виљемс, надбискуп кентербериски (2001):**

„Епископ Николај је, за неколико генерација британских англиканаца, био један од оних неоспорних моралних и духовних великана који су Западу посведочили нешто од дубине и изазова православног света.”

**„НАЈМРАЧНИЈА ЛИЧНОСТ У ИСТОРИЈИ СРПСКОГ НАРОДА” – ФАШИСТА, НАЦИСТА, ЕНГЛЕСКИ АГЕНТ, МАСОН, РАСПУЋИН, КОНТРАРЕВОЛУЦИОНАР, БРУТАЛНИ БАЛКАНАЦ, РАТНИ ЗЛОЧИНАЦ, ИЗДАЈНИК, САРАДНИК ОКУПАТОРА, ВЕРСКИ ФАНАТИК, ПРОВИНЦИЈАЛНА ПОЈАВА, ФИЛОСОФ ПАЛАНКЕ, ОБОЖАВАЛАЦ ХИТЛЕРА – Владика Николај у очима комуниста, нациста, усташа и „грађанске опције” у Срба –**

**Београдски дневник (1919):**

„Салонски калуђер, Распућин”.

**Веселин М. Вукићевић (Нова Европа, 1921):**

„Револуционарна Шумадија зна врло добро да је г. Велимировић у суштини контрареволуционар”.

**Извештај после првог немачког претреса Жиче (мај 1941):**

„Николај је тип лукавог, бруталног и тупог Балканца, који је као црквени поглавар најважнији”.

**Хрвајски народ, усташки лист (7. мај 1941), пренето у: Католички тједник (Сарајево, бр. 23, XVII, 1941):**

„На столици Светог Саве – енглески агент; Рекламирали лик епископа Николаја Велимировића; Жича – као средиште енглеске пропаганде; У новије време вјешто је сплитана у српском народу легенда о његовом светаштву; Његови говори постају изразито шовинистичко-политичка пропаганда; Он је национални и духовни идеолог пансрпске борбене организације, чији невидљиви људи управљаху цијелим државним апаратом бивше Југославије; Цијело водство српске цркве је само играчка у рукама енглеског епископата преко др Николаја”.

**Распоп Никола Дреновац, комуниста (1945):**

„И данас тај исти епископ Николај иде по америчким катедралама и под маском „апостолске фигуре” проповеда најотровнији фашизам, клевете своју рођену земљу и спречава акцију за помоћ болнима, гладнима и голима”.

**Удружење православног свештенства ФНРЈ (1949):**

„Такође се ограђујемо и осуђујемо рад и епископа Николаја Велимировића и Иринеја Ђорђевића, који су се и после ослобођења наше отаџбине задржали у табору империјалистичких земаља и са империјалистима прижељкују и кују поново ропство за наше народе и сеју лажи, мрак и незнање”.

**Свештеник Јово Радовић**, удружењац (1959):

„У овом рату смо имали четири владике као издајнике, од којих су тројица данас у Америци. Николај Велимировић, Иринеј Ђорђевић и Дионисије Миливојевић. Жалосна је слика, браћо, да ова тројица владика не смеју се повратити у свој народ због њиховог издајства”.

**МУП ФНРЈ** (1951), поводом одузимања држављанства Св. Николају:

„Припадник противнародне политичке организације Збор и као сарадник окупатора побегао из земље пред ослобођењем”.

**Милош Минић** (1981):

„Писац црквених беседа у служби верског фанатизма”.

**Љубиша Јакшић** (*Ослобођење*, 7. јул 1981):

„Ратни злочинац епископ жички Николај Велимировић који је имао ратно-злочиначку биографију”.

**Драгомир Митровић**, комунистички историчар (1985):

„Николај је био један од главних покретача здружене акције свих реакционарних и колаборационистичких снага, њихове борбе противу партизана, комуниста и народног отпора”.

**Новосџи** (6. 10. 1986):

„Најмрачнија личност у историји српског народа, Љотићев идеолог, обожавалац Хитлера”.

**Мирко Ђорђевић** (1999):

„Велимировић остаје једна карактеристична провинцијална појава”.

**Др Миодраг Зечевић** (2001):

„Епископ СПЦ, активни противник НОП-а, симпатизер четничког покрета Драже Михаиловића и врло близак фашистичком покрету Збор Димитрија Љотића”.

**„Група интелектуалаца”** (2002):

„Опасност од тријумфа филозофије паланке Николаја Велимировића”.

**Јован Бајфорд** (2004):

„Тридесетих година 20. века Велимировићева идеологија је обезбедиле значајан извор инспирације за снаге српског фашизма.”

### „Зашто се у Цркви шапуће?”

У чувеном серијалу В92 „Пешчаник” под називом „Зашто се у Цркви шапуће”, дате су многобројне изјаве о садашњем стању Србске Пра-

вославне Цркве; наравно, сви саговорници су морали да се „очешу” и о Светог Николаја Жичког.

Бајфорд почиње: „У манастиру арханђела Гаврила у Земуну има једна фреска где је приказан Николај Велимировић, а и у вождовачкој цркви, где је Милић од Мачве осликао целу цркву и представио Николаја Велимировића као мученика. Велимировић се тамо нашао на слици и у друштву Ђакона Авакума и архиђакона Стефана, који су 1817. набијени на колац од стране Турака и окружен је неким безименим мученицима из Јасеновца који су осликани око њега”.

(Какав стручњак! Св. Авакум је набијен на колац 1814. године, а Св. Стефан је страдао као први мученик, неколико година после Васкрсења Христовог!)

Мирко Ђорђевић се придружује тврдњом да је Николај био „главни љотићевски идеолог”.

Бајфорд истиче да је повратак Николајевих моштију 1991. здружио у Лелићу и позицију и опозицију, а да је НАТО бомбардовање повећало Николајеву популарност. Три године после НАТО бомбардовања, у Соко граду је откриван споменик Николају. Ту су били и патријарх и Небојша Павковић, па нас Бајфорд учи да је то био фестивал антиевропејства.

Извесни постмодерни скојевац прозива Николаја као хитлеровца због „национализма Светог Саве”, и тврди да је „мало геноцидан, мало уз Адолфа”. (Зове се Иван Кузминовић.) На то се надовезује Бајфорд, и вели: „Он је ’35 године на Коларцу споменуо Хитлера у позитивном контексту и његови обожаватељи данас су више пута покушали да се на неки начин ограде од тога и да дају различите интерпретације шта је он то заправо желео да каже”.

Десимир Тошић је уочио да је Николај сасвим у складу са „конзервативном линијом”, која „постоји у Библији и постоји код великих светаца као што је свети Јован Златоусти. Он је био страшно антијеврејски. Е, сада, католичка црква, која има очевидно паметније људе како је врло догматична, то није потребно да подвлачимо, она је на многим питањима устукнула”. (По Тошићу, писци Библије, Златоуст и Николај спадају у конзервативно-глупу струју, јер „на многим питањима”, нису устукнули.)

## ВЛАДИКА НИКОЛАЈ И НАЦИСТИ

### Свети Николај Жички и хитлеровци

Године 1935, у свом говору „Национализам Светог Саве”, одржаном на Коларцу, Свети Николај Жички је истакао да је национализам Светог Саве био универзално хришћански, а никако „уски и глупи шовинизам”. Подсетио је на ону народну: „Богом брате, Суљо Циганине” и на то да се у Првом светском рату Срби на фронтима нису либили дружења са „обојенима”, црнцима и Индусима, којих су се њихови бели колонијални господари, Французи и Енглези, туђили и које су гледали с висине. Том приликом је истакао да највећа заслуга за такав однос према другима припада националној Србској Цркви, коју је основао Свети Сава, и које на папистичко-протестантском Западу нема. Јан Хус, Блез Паскал и Мартин Лутер покушавали су такву цркву да оснују, али им то није пошло за руком. Садашњи немачки вођа (ни име му није поменуто) покушава да направи то исто, од протестантског дела немачке нације, али је питање хоће ли успети, јер је то посао који „припада светитељу, генију и хероју”, то јест човеку какав је био Свети Сава. У свом писму од 20. фебруара 1946, упућеном епископу Дионисију, Николај каже: „Све што је речено и написано у 1935. години речено је у похвалу Светога Саве – Светитеља, генија и хероја, нема у чију другу похвалу. Јер и тад, Паскал и Хитлер послужили су ми као пример неуспеха у сравњењу са сјајним успехом Светога Саве”. Те, 1935. године, Николај је добио и одликовање од Хитлера, за обнову немачког војног гробља из Првог светског рата у Битољу, јер за Србе мртав човек више није непријатељ. Хитлер му је због тога послао орден за грађанске заслуге. (Или, можда није? Можда је то орден за сарадњу при писању „Мајн кампфа”? Бајфорд ће га знати.)

Сви предратни Николајеви текстови били су антинацистички. У априлу 1939, Николај је у свом тексту о три Рајха (Наполеоновом, аустријско-пруско-талијанском и Хитлеровом) рекао да им је судбина иста, и да се судбина овог последњег види из судбине прва два – „ум за морем, смрт за вратом”. У „Жичком благовеснику” (2/1939), Николај одговара да православни не припадају ни демократској, ни фашистичкој осовини, него осовини од „Солуна до Владивостока”, то јест „појасу православних народа”, „духовно-моралној осовини потребној целом свету”. Владика је пратио и судбину немачких хришћана које је Хитлер гонио, па је, први у Србији, писао о вођи антинацистички орјентисаних проте-

станата, пастиру Нимелеру који се „храбро борио за лутеранску цркву *и против немачких диктатора*” и зато заточен у логор. Он је Нимелера истицао као пример храбрости србском православном свештенству. Из броја у број, у „Жичком благовеснику”, чији је покровитељ био Николај, излазили су текстови против фашизма. Љубомир Иванчевић је, у тексту „Цезар или Христос”, писао да кроз фашизам васкрсава паганизам, свет Јулија Цезара, а не апостола Павла, и да је фашизам неспојив са хришћанством. Неки Гоговић је писао да „расно лудило и националсоцијалистички бес” нису савезници Хришћана. Не треба заборавити ни Николајеvu борбу против „три авети европске цивилизације”, Дарвина, Ничеа и Маркса, од којих су прва двојица главни инспиратори нацистичких идеја.

Михаило Константиновић, отац Радомира, писца „Философије паланке”, у својим дневничким белешкама из јесени 1940. године описује сусрет с Николајем у Жичи, када је Николај оштро иступио против „бечког молера” Хитлера и владе силе коју он спроводи.

Да је био одлучно, скупа с Патријархом Гаврилом, против Тројног пакта, и да је подржао пучисте 27. марта 1941. године, о томе знају и врапци на грани. Чим су Немци ушли у Србију, Николај је стављен под присмотру.

Један извештај „Reichssicherheitshauptamt” од 22. маја 1941. године, пише о првом претресу Жиче и првом саслушавању Николаја следеће:

„Николај је тип лукавог, бруталног и тупог Балканца, који је као црквени политичар најважнији. Његов утицај међу народом и међу свештеницима, који су у великој већини на његовој страни, веома је значајан”. Усташки „Хрватски народ” је 7. маја 1941. објавио текст у коме је Николај представљен као „црнорукац” и „енглески агент”.

Немцима је било врло стало да Николаја превуку на своју страну. Новембра 1941. нацистички официр Тајхман га је убеђивао да Немци „не мрзе Србе” (после Крагујевца и Краљева!), али је морао да обавести свог шефа, Харолда Турнера, да „Николај *joш није напустио свој нејријашељски сјава њрема Немцима*”. Николај је из Љубостиње у Војловицу одведен због веза са вођом антинацистичког покрета отпора, Дражом Михаиловићем, и због одбијања да са Немцима сарађује по било ком основу.

Димитрије Љотић је, од маја до августа 1941, упутио три писма Феликсу Бенцлеру, представнику немачког министарства спољних послова код Врховног команданта немачких снага у Србији. У писмима Љотић протестује због Николајевог стављања под стражу и могућно-

сти интернације, чиме би се „комунистима дало много оружја у руке”. Љотић вели да је Николај увек био против интернационала, од масонске до комунистичке, и да би био лојалан Немцима. Али, Немци су знали право Николајево расположење, и Љотићу нису веровали.

Касније су Немци покушавали да преко ђенерала Недића понуде Патријарху Гаврилу и владика Николају излазак из заточења у Војловици, сазивање архијерејског сабора и нормализацију рада Цркве, под условом да осуде комунисте. Николај је рекао Гаврилу да он на тај сабор не би могао доћи јер су му немачки војници побили пола Краљева, попалили Горњи Милановац, гонили свештенство и монаштво, рушили храмове и манастире, па би он на сабору морао прво њих да жигоше. Николај му је, у вези с осудом комуниста, рекао: „/.../ Ми смо и против Хитлерових безбожника исто као и против совјетских”. Упозорио је Патријарха да Недића не зове „председником владе”, јер „ми имамо свога легалног председника владе у Лондону”.

У Војловици је, по сведочењу Василија Костића (14. VII 1952), однос према заточеницима био понижавајући: „Од ове хране и намирница које су слате из Баната стражари – Немци – често су велики део задржавали за себе, правили пакете и слали својима; чак су такве пакете слали у Немачку. Нико није смео да им се супротстави. Дешавало се да су стражари – Немци – из јела ношеног заоточеницима вадили месо и јели га, говорећи: нису они ту да уживају, већ да у затвору испаштају, то су непријатељи Трећег рајха. Стражари су врло грубо поступали према свима, а нарочито према Патријарху Гаврилу и Епископу Николају. Зато они нису никад користили дозвољено време кад су пола сата заточеници могли шетати у башти поред конака”. И преписка им је била забрањена.

Есесовац Тајхман је својој берлинској централи 8. септембра 1943. године писао да је Патријарх Гаврило „англофил и има добре везе са англиканским високим клером”, а да је Николај „англофилски настројен и даје *поштору српском поштору* *прошив Немачке*”, као и да је одржавао везе са наоружаним групама (очито, ђенерала Драже).

Приликом спровођења Гаврила и Николаја за Дахау, Патријарх Гаврило је протествовао јер се према њему нечовечно поступа, и јер, иако је болестан, Немци два месеца нису дозволили да га прегледа лекар. Нацистички официр је рекао да ће све жалбе моћи да изјави сутрадан, у Бечкерек, пред вишим официром.

У писму које је митрополит скопски Јосиф, у име Синода СПЦ, упutio Недићу, види се да су Немци Синод обавестили како су архијереји Гаврило и Николај одведени у Винервалд крај Беча. Међутим, кад је

Синод одлучио да пошаље Гавриловог синовца Душана и лекара Дрецуна да их посете (јер су Немци то обећали), речено је да се ипак не зна тачно где су Гаврило и Николај. Митрополит Јосиф је молио Недића да помогне да се ова двојица врате у отаџбину. Од тога није било ништа.

Како су Немци поступали с патријархом Гаврилом и владиком Николајем приликом одвођења за Дахау? Ево сведочења из „Мемоара патријарха Гаврила”:

„Док сам био у Војловици у манастирском затвору, заједно са епископом др Николајем, где су Гестаповци вршили своју нечовечну улогу, где смо обојица били као робови, нисмо могли да разговарамо. Генерал Недић је знао за то. Желео је да нас посети и да нас упозна са стањем и приликама у српском народу. Немци то нису никако хтели у почетку да дозволе. Тек кад су њихови неуспеси све више и више доказивали да рат иде на њихову штету, онда су утолико попустили да су дозволили Генералу Недићу да дође у манастир Војловицу да нас види. Он је долазио неколико пута. Наши разговори били су контролисани. Испред себе у којој смо разговарали били су гестаповци, наши држављани немачког порекла, који су добро говорили наш језик, мада су то у свему скривали. Ја желим овде да изнесем наш последњи разговор, коме је присуствовао и епископ др Николај. Трудићу се да га пренесем у целини, онако како је текао.

Овај наш састанак, саопштили су нам гестаповци, треба да буде почетком августа 1944. године. Тако исто да ће и епископ др Николај Велимировић присуствовати томе разговору. Тако је и било. Немци су прихватили молбу Генерала Недића да нас види и разговара са нама. Предвиђеног дана дошао је Генерал Недић. Било је око 16 часова после подне, када смо га ја и епископ очекивали. Ушао је у нашу собу у цивилном оделу. Био је озбиљног изгледа и његово лице показивало је замореност и човека који је неиспаван. Али његова углађеност и понашање били су увек на своме месту. У рукама је имао црну ташну...

Пошто смо се поздравили и заузели места, почели смо разговор. Наш сусрет личио је на суочење три заробљеника: двојице лишених слободе, својих верних и свога народа, и Генерала Недића који је био у нешто бољем положају, и то само у погледу кретања. У ствари, и он је био заробљеник, као што је био и цео народ српски... /.../

Разбијање јединства српског народа треба сматрати као највеће зло... рекао сам тада. Према томе, будући наш задатак састоји се само у овом спасоносном решењу, да се иде правим путем и да се не окреће ни лево ни десно, нити пак размишљати о ономе што је до сад рђаво било и што је разарало јединство и снагу српског народа. То је баш оно што је

најпотребније за наш опстанак. Јер, ако би се разбило српско јединство, онда је без сумње његова пропаст неминовна...

Епископ Николај је био необично радостан. У његовим очима биле су сузе. Његово родољубиво срце куцало је увек за српски народ, његову срећу и добро. Ја га погледах. Био је то узбудљив и дирљив моменат. Он се диже, приђе ми руци и рече:

„Ваша Светости, кроз Вас говори Свети Сава. То је једино српски пут и другога нема. Ви сте казали све оно што ми Срби желимо и осећамо”.

Генерал Недић је био такође импресиониран, али се држао чврсто. Био је очито задовољан са мојим мишљењем и епископа Николаја о српском путу, па одговори:

„Хвала Вашој Светости и Вашем Преосвештенству на Вашим речима, које су на моје срце и душу деловале као мелем на рану...”

Сматрам да нам у овом тренутку једино ово треба, и сви други имају би да се са овим сагласе”. Затим узме реч епископ Николај:

„Господине Генерале, хвала Вам што сте правилно оценили оно што нам предстоји на путу нашега спасења, које се састоји у братскоме измирењу и заједничкој одбрани наших српских интереса. Његова Светост је то изложио на један начин, по коме не може бити никакве дискусије. У њему је све речено што је најпотребније за нашу слогу и јединство”. На ово, генерал Недић одговори:

„Ваша Светости, Ви сте рекли што је за мене најпотребније и најважније и ради чега сам дошао да са Вама разговарам...”

Мени је такође драго што и Ваше Преосвештенство дели ово мишљење, као једино спасоносно за даљи ток наше заједничке српске сарадње... Нарочито Вам захваљујем на саветима шта све треба да чинимо, помажући једни друге, у одбрани нашег народа и његових интереса”.

(...) После неколико дана, саопштено нам је да се спремимо за пут, а у ком правцу, нису хтели да нам кажу. Освануло је дивно јутро. Дошли су камиони и у један смо ушли ја и Епископ Николај у пратњи око 20 гестаповаца. Они су имали дужност да нас некуд спроведу. Тако смо стигли до Великог Бечкерека, где смо сишли с камиона. Овде смо чекали на воз који је имао да нас одвезе у правцу Будимпеште. Обојица смо били болесни и уморни од вожње у камиону. Немац је био шофер који је возио таквом брзином да смо се целим путем тресли. Наше здравствено стање овим је било погоршано. Чим смо стигли у Велики Бечкерек, рекао сам епископу Николају, пошто говори добро немачки, да лично протестује противу оваквог поступка вожње са камионима, која нам је проузроковала погоршање нашег ионако слабог здравља. Немци су

на све то гунђали и нису ништа одговарали, али су ипак предузели да нам доведу једног лекара, који је био по народности Рус, али је био наш држављанин. Увели су нас у чекаоницу на станици где нас је овај лекар нашао. Он нас је питао шта нам фали. Ми смо му објаснили своје здравствено стање, а нарочито последице вожње камионом коју је било тешко издржати. Лекар нас је добро разумео, али нам је слабо могао шта учинити. Дао нам је неколико пирамидона и аспирина, како би нам умирио болове. Са овим лекаром наставили смо вожњу до Пеште, гладни, жедни и изнурени. У Пешти су нас трпали у жељезничке фургоне и под таквим условима дошли смо до злогласног логора Дахау. Лекар нас је у Пешти напустио, а остала је само гестаповачка пратња. Ми смо обојица били толико изнурени од пута да нисмо били ни за шта. Немци нису о томе водили рачуна, него су нас по доласку стрпали у злогласне баракe, где је живот био немогућ”.

Немци од патријарха Гаврила и Владике Николаја не одустају ни после одвођења у Дахау, где су обојица били подвргавани понижењима. Др Станишић, у својој књизи „Кратак осврт на животни пут и философију Владике Николаја” (Вест Лафајет, Индијана 1977) прича како су српски архијереји морали да, по доласку у логор, износе и просипају кибле. Кибле су носили на обрамици. Владика Николај је често посртао под теретом, док је патријарх Гаврило био јачи. Једном их је један есесовски пуковник питао: „Како вам је?”, на шта је патријарх огорчено рекао Николају: „Кажи му: па зар слепац не види да су пропали и да ће за ово бити праведно кажњени?” Знајући да то може прескупо да их стаје, Николај је есесовцу то „превео” овако: „Његова Светост Српски патријарх се диви Вашем раду и организацији; овде нам је доста добро, али Вас моли, пошто смо ми верски представници, и стари људи, да нас поштедите овога посла”. Есесовцу се одговор свиди, и српске владике од тада нису износиле кибле.

Митар Џаковић, рођак патријарха Гаврила, сведочи да су патријарх и владика у логору јели „чорбу од репе која је мирисала и имала укус земље”, и да су, на обрамици, у своје собе носили и воду. Једном је Николај пао и повредио колена. Лекар је дошао да га превиде тек после шест сати.

Боравак у Бечу није био ништа бољи: „Добили смо /.../ хотел који није имао грејања, сем мало млаке воде у раним јутарњим часовима. /.../ Контрола Гестапоа у цивили била је стална и дању и ноћу”.

Џаковић пише и о немачким комбинацијама, које су Гаврило и Николај одлучно одбили:

„Пре доласка у Беч, патријарха Гаврила и епископа Николаја, Немци су преместили из Дахауа, јужно од Минхена 70 км и сместили их у једну гостионицу, у месту Шлирзе, на једном језеру, где су се мало оправили. Поново су их вратили у Беч...

Стање њиховог здравља било је очајно. Били су обојица оронули, с тим што се епископ Николај држао боље. Били су обојица заморени и тужног изгледа... нису били ни слика од оне како су изгледали уочи рата 1941. године...

Добили смо (у Бечу) хотел који није имао грејања, сем мало млаке воде у раним јутарњим часовима. Патријарх Гаврило добио је собу, са једним креветом, у којој је било и једно канабе, на коме сам ја спавао...

Епископ Николај је (добио) имао једну малу собу. Контрола Гестапоа, у цивилу, била је стална – и дању и ноћу. Контрола при улазу била је врло строга, код свих Срба који су тражили посету код патријарха Гаврила и епископа Николаја.

Прва посета њима била је од генерала Милана Недића и Димитрија Љотића. Они су их обавестили да су вршили интервенције на Немце да их пусте из затвора... Немци су увек обећавали... али то је остајало само на обећању...

Генерал Недић и Димитрије Љотић тражили су од Немаца да им се (П. Г. и Е. Н.) дозволи да отпутују у Швајцарску и тамо се опораве и лече. Немци су то нерадо примили и, са разним мотивацијама, износили да је то тешко, али да ће покушати...

Први покушај Немаца да их придобију за своје политичке циљеве био је овај: у фебруару 1945. у Салцбургу био је сазват конгрес цркава, под окупацијом Хитлеровом... Патријарх Гаврило и Епископ Николај су то категорички одбили...

Други покушај био је да раздвоји патријарха Гаврила и епископа Николаја, с тим што би он (епископ Николај) отпутовао у Словенију, да обиђе Србе избеглице. Међутим, епископ Николај није желео да улази у замке, и да се одваја од српског патријарха Гаврила.

Трећи покушај Немаца био је у овоме: Немци су сутерисали Милану Недићу да образује своју другу владу коју је у Београду био напустио, пред полазак у Немачку. По њиховом мишљењу влада би била састављена од свих српских група, које би се сложиле у једном програму. Међутим, сам генерал Недић је причао да нема никакво поверење у Немце, нити им верује. Нарочито од 23. фебруара 1944. године, кад су Немци покушали, иза кулиса, да га смене. Он је све то... причао патријарху и епископу Николају. После његовог одбијања, Немци су покушали са епископом Николајем и својим разговорима понудили му да он лично

образује владу. Епископ Николај је био противан горњој понуди, али је о свему одмах обавестио патријарха Гаврила, који му је одговорио да он лично зна шта треба да ради и да му савети нису потребни. Поготову када му то нуде наши непријатељи, који су нас упропастили и рат већ изгубили. Епископ Николај је то поновио Немцима. Услед бомбардовања, прилике у Бечу биле су тешке и очајне. Хотел у коме смо били био је пола уништен. Било је много жртава. Морали смо да мењамо хотел.

Пошто су совјетске групе биле на домаку Беча, то су Немци у последњем моменту решили да евакуишу Патријарха и Епископа Николаја. То је било 31. марта 1945. године. На пут смо пошли нешто око 20 часова. Са њима сам био у једним малим колима. Немачка пратња састојала се од мајора Чернија, великог Хитлеровог присталице. Он је био главни који је у свему био надлежан за наше путовање. Затим један капетан Гестапоа и камион са 20 наоружаних војних лица. У јутарњим часовима стигли смо у Клагенфурт. Треба да додам да је у пратњи био и професор Алојз Шмаус, велики искрени пријатељ Срба, који је увек желео да их заштити и помогне. У Клагенфурту смо остали дан и по. Али тога дана било је страшно бомбардовање и Немци су нас евакуисали у Фелден, где смо остали седам дана. Били смо смештени у једној малој гостионици тек што смо се одморили, почело је бомбардовање... То се понављало сваки дан. Гостионица је била страховито оштећена и полупана стакла. Пред вече првог дана, изашли смо у башту гостионице и сели. Одмах су дошли Словенци, који ту станују, да поздраве Патријарха Гаврила и Епископа Николаја. Само што смо се поздравили, мајор Черни нам је наредио да немамо право да са њима разговарамо. Патријарх Гаврило био је љут и на француском језику му је рекао: „Мислим да је доста ваше тираније. Зашто нас овако мучите и уцењујете? Ваш поступак је дивљачки...” Немци су Словенце отерали из баште. У тој свађи дошао је са оружјем пратњом војвода Момчило Ђујић. То је Немце изненадило, јер то није било предвиђено. Немци су се смирили, али мајор Черни предузео је потребите кораке, са телефоном. Настала је свађа између мајора Чернија и војводе Ђујића, који је рекао: да ће патријарха и епископа Николаја да води у Словенију, где се налазе Срби... Мајор Черни је то одбио. Тек сутрадан, увече, дошао је немачки генерал Клобочник (Глобочник, нап. В. Д.), из Трста, и захтевао да је немачка влада наредила да се патријарх и епископ Николај врате у Немачку, без поговора. Они су обојица одбили драконску заповест Немаца. Није било силе да их врате. У дискусију се умешао војвода Ђујић и рекао: „Ако Немци намеравају да их врате у Немачку, овако болесне, онда се варате! Гарантујем ако се то деси да ћемо вас напасти свим нашим снагама!” – Генерал Клобочник нашао се

у тешкој ситуацији. Ишао је да телефонира и дуго се задржао. Око поноћи је отпутовао. Ништа није рекао, ни једно ни друго... Ми смо, најзад, око једног сата ујутро пошли у Горицу, са оружаном пратњом војводе Момчила Ђујића. Било је то тешко путовање преко Бренера, где је пут и саобраћај био поремећен бомбардовањем првог дана. Али, поред свега непријатног, стигли смо у Свети Петар – Горицу, где се налазио штаб г. Ђујића.

Дочекани смо у свему добро и срдечно. Срби су поздрављали свуда патријарха Гаврила и епископа Николаја, који нису правили разлику између Срба и њихових различитих гледишта.

Дочекани смо у свему добро и срдечно. Срби су поздрављали свуда патријарха Гаврила и епископа Николаја, који нису правили разлику између Срба и њихових различитих гледишта.

Димитрије Љотић, и остали, поздравили су их срдечно. Тако исто и представници Словенаца, који су много чинили за избеглице. Патријарх Гаврило им је захвалио на њиховој братској пажњи и разумевању у тешким ратним приликама.

Боравак патријарха Гаврила и епископа Николаја (овде) није био никако по вољи (Немцима), окупљање Срба и разговори са Словенцима, нису им били драги. Мајор Черни је саопштио да ће немачка влада да им дадне дозволу за Швајцарску.

На пут је требало да се крене 23. априла у поноћ, ради бомбардовања. Он је нагласио да ће сви потребити папири бити спремни како то и треба да буде. Патријарх Гаврило и Епископ Николај нису у то веровали: они су мислили да су то немачке смицалице, само да би их уклонили из Словеније. То је било два дана пред Ускрс, а патријарх и епископ Николај желели да посете Српску цркву у Трсту и да одрже богослужење, мајор Черни се прво опирао, али пред захтевом Срба морао је попустити. У Трст смо дошли у суботу вече, 20. априла. Коначили смо у једном хотелу и сутрадан дошли у Цркву Светог Спиридона, једну од најлепших и најдуксузних наших цркава. Патријарх и Епископ Николај, иако су били изнурени и слабог здравља, одслужили су Службу. Чим је било готово, ЦО у Трсту желела је да приреди ручак у њихову част. Међутим, мајор Черни није хтео да то одобри...

Тога дана дошао др Нојбахер, министар (и рекао им): „Ви идите у Швајцарску. Сви папири су у реду”. Настала је дискусија, а др Нојбахер је преклињао да приме понуду. На крају, морали су пристати. Полазак је предвиђен за 24. април у 11 часова... Најзад, смо пошли у 1 час, 22. априла и стигли рано у Горицу, код војводе Момчила Ђујића. Било је потребито да се одморе за путовање. Међутим, на путу за Горицу,

погинуо је Димитрије Љотић, који је требало да се опрости са патријархом и епископом Николајем. То је било у зору 24. априла. Његова смрт била је велика жалост. У његовим колима био је судија Јово Сарчевић, пријатељ епископа Николаја, кога је чим смо дошли тражио да му буде секретар. Тога дана извршено је опело над Димитријем Љотићем, где је Епископ Николај одржао свој говор. Обојица су присуствовали опелу. После свршеног опела вратили смо се да се одморимо за пут, код г. Ђујића. Патријарх и Епископ Николај су били страшно уморни. Желели су да почину. Јаша Љотић је дошао да се поздрави с патријархом и да му објасни смрт свога брата, како се десила. Епископ Николај је разговарао са Војводом Ђујићем, скоро све време. Пошто се Јаша поздравио са патријархом Гаврилом, ја сам пријавио епископу Николају, који га је примио одмах у присуству г. Ђујића. На крају разговора, Јаша га је обавестио да су изабрали Ђоку Слијепчевића да га прати на путу, пошто је Сарчевић био рањен и није могао путовати. На то је епископ Николај одговорио: „Добро Јашо!” Одмах после тога прешли смо у велику салу, где су чекали остали Срби да се поздраве. Био је присутан и генерал Миодраг Дамјановић...”

\* \* \*

На дан 8. маја 1945. дошао је код патријарха Гаврила и епископа Николаја амерички виши војни свештеник, у чину пуковника, да се информиса о њима и њиховим потребама. Пошто се упознао... узео је улогу на себе да их помогне и да поднесе извештај генералу Колинсу, команданту 22. америчке дивизије. После тога... добили смо леп смештај, у једној лепој новој кући која је била лепо намештена. Први спрат добио је Епископ Николај, са његовом пратњом.

Другог дана донео је пун џип намириница сваке врсте...

(Приликом посете коју им је учинио генерал Колинс) обојица су га замолили да њихову писмену молбу уручи генералу Ајзенхауеру, главном команданту америчке војне силе. Он је обећао да ће све учинити. Међутим баш тих дана, појавио се маршал Геринг и разговарао са америчким официрима, што је одмах изазвало протест совјетске војске, тако да је 22. дивизија смењена и дошла је 36. дивизија...”

По сведочењу др Ђоке Слијепчевића, када су се патријарх Гаврило и владика Николај нашли у Бечу, поред њих је била немачка пратња, „која није ограничавала њихову слободу”. (Зашто их онда нису пустили да оду Англоамериканцима?) У Фелдену, где су из Беча србски епископи стигли, поред професора Чернина и Шмауса (у немачким униформама), био је и један подофицир нацистичке државне безбедности.

(„Ослобођени”, зар не?) И њихов боравак у Словенији био је под немачким надзором.

Чак и кад су, наводно, Немци одобрили србским епископима одлазак до швајцарске границе, преко које је требало да се илегално пребаци, и даље их нису остављали без своје пратње. Слијепчевић, поводом њиховог боравка у Кицбилу, каже: „Кад смо се овде нашли, било је разних комбинација како ћемо и када бити пребачени у Швајцарску. Од тога није, разуме се, било ништа”. Једном речју – Немци су лагали кад су Љотићу обећали да ће све учинити да србски епископи стигну до швајцарске границе.

Кад су стигли Американци, они нису обраћали посебну пажњу на србске великодостојнике, тако да су се ови хранили у избегличкој кухињи аустријских власти.

Владика Николај је примљен од стране бивших немачких заробљеника, Срба – војника из априлског рата 1941, у Салцбургу, и одатле је отишао у Енглеску, па у САД.

Јован Бајфорд у својој књизи „Потискивање и порицање антисемитизма” све време инсинуира да нацисти своје непријатеље нису тек тако пуштали на слободу. Ево шта он каже: „Жртве нацистичког терора ретко када су ослобађали њихови мучитељи, а нарочито не, као што је то био случај са Велимировићем и Дожићем, на основу преговора између Немачке и нацистичких колаборациониста”.

О чему је, заправо, реч?

Пуштање из Дахауа није исто што и *ослобођење од немачке стјраже*. Као што је записао Живота Миленковић („Искра”, 1. децембар 1996):

„(...) О ослобођењу патријарха Гаврила и епископа Николаја писано је до сада доста, а вероватно ће се о тој теми још писати, јер изгледа да још увек није све објективно разјашњено о њиховој судбини у временском периоду од априла 1941. до маја 1945. године.

Оно што ми се чини да мање-више у свим досадашњим освртима на ову тему недостаје, то је једна објективна анализа појма ослобођење, јер баш на овоме се разилазе схватања самог патријарха Гаврила од схватања појединих чланкописаца на ову тему.

Да бисмо имали јасну слику о самом појму ослобођење потребно је да пођемо од стварне ситуације у временском периоду између априла 1941. године тј. од напада немачког Трећег рајха на Југославију, па до 8. маја 1945. године, када је Немачка побеђена од стране Англоамериканаца и капитулирала као велесила и као окупатор скоро целе Европе.

Немачка ратна машина је разбила Југославију, распарчала је на више делова, а Србију је окупирала и у њој завела сурови окупаторски ре-

жим. Од априла 1941. године однос између Немаца и Срба је био јасно постављен: Немци су окупатори и господари живота и смрти, а Срби су робови, ратни заробљеници без обзира где се налазе, било у заробљеничким логорима широм Немачке, било у Србији, без обзира на каквом су се положају налазили и без обзира чиме су се бавили, Срби су били почев од генерала Милана Недића, председника Владе народног спаса, па до последњег сељака, радника или детета у колевци, немачки заробљеници на одсуству. Немачки окупатор је могао са Србима да ради што му се прохтело, без обзира да ли је то било у складу са одредбама међународног права или не.

Срби, немачки заробљеници, су могли да говоре о ослобођењу само онда кад више нису били под контролом немачке окупаторске силе.

И патријарх Гаврило и епископ Николај су били притворени и стављени под директан надзор немачке војне силе у манастиру Војловица. Кад су Немци почели да се повлаче из Београда онда су повели са собом и њих двојицу и стрпали их у злогласни концентрациони логор у Дахау, крај Минхена. Кад су генерал Недић и Димитрије Љотић сазнали где се налазе патријарх Гаврило и епископ Николај, одмах су замолили немачког опуномоћеника за Југоисток Хермана Нојбахера да издејствује њихово пуштање из концлогора Дахау. Нојбахер је на састанку у Бечу, 13. децембра 1944. године обавестио Љотића да се „његовој молби изашло у сусрет” и да су патријарх Гаврило и епископ Николај пуштени из Дахауа и „сада се налазе у једном месту у Баварској ради лечења и опоравка” (Б. Костић: *За историју наших дана*, стр. 187). Нојбахер је такође издејствовао да се патријарху Гаврилу и епископу Николају „дозволи слободно кретање на немачком тлу”. (Мисли свакако на све тло окупирано од стране немачке војне силе – Ж. М.) Тако су они могли да оду у Беч, да посете националне јединице у Словенији и Истри и да одатле крену за Швајцарску, где је требало да обаве своју мисију код савезника. На жалост, стигли су само до Кицбила и били су смештени у Гранд хотелу, где се налазио и генерал Милан Недић.

Дакле, овде није реч о ослобођењу из концлогора Дахау, већ о њиховом пуштању из логора. Немачка војна сила их је довела у Дахау и та иста сила их је пустила из Дахауа, а на молбу генерала Милана Недића и Димитрија Љотића. Они су, међутим, и даље остали немачки заробљеници на одсуству, као што је то било и са осталим Србима. Зато је патријарх Гаврило могао да говори о ослобођењу тек кад су америчке трупе стигле у Кицбил 8. маја 1945. године. Англоамеричке трупе су потукле и приморале на капитулацију немачку војну силу. Тако патријарх Гаврило у својим Мемоарима (стр. 563) каже: „Ја сам ослобођен од

стране 22. америчке дивизије генерала Коленса, који им је одмах ставио на расположење једну вилу за становање. То је било у Кицбилу 8. маја 1945. године”.

Овакво схватање патријарха Гаврила је било исправно. Њега је ослободила 22. америчка дивизија и на тај начин учинила крај односу окупатор – роб, заробљеник на одсуству. И Димитрије Љотић је однос Немаца и Срба од априла 1941. године до маја 1945. године окарактерисао као однос окупатора и роба, односно заробљеника на одсуству.”

И, на крају, да видимо шта су сами патријарх Гаврило и владика Николај изјавили америчким ослободиоцима о свом боравку међу Немцима (текст се налази у архиву покојног владике Саве шумадијског, а објављен је у „Каленићу” 13/1995. године):

„Двадесет петог априла 1941. био сам ухапшен од стране Немаца и држан у затвору од Гестапоа, под врло бедним околностима, до краја јануара 1943. Тада су ме повели и преместили у санаторијум господина Живковића у Београду где сам био у кревету девет месеци. Овде сам морао плаћати све трошкове, не само за себе, већ и за војнике Гестапоа.

У мају 1943. премештен сам из манастира Раковице преко Дунава у други манастир, Војловицу, где сам затекао епископа Николаја, који је био затворен шест месеци раније. Овде смо провели све време до краја септембра 1944, под ужасним околностима, и после свега обојица смо одвучени у Баварију у концентрациони логор у Дахау близу Минхена. Овде није потребно описивати живот који смо ми имали на овом месту, чија је историја позната целом свету. После два месеца ја сам се разболео, скоро на смрт, и у сагласности и на инсистирање др Унтермајера, војне власти логора упутиле су нас опет Гестапоу. Управо пред Божић ми смо премештени у Шлирзе у јужној Баварији.

Крајем јануара 1945. немачки конзул Кронхолц дошао је са друга два чиновника и одвео нас у Беч. Нама је речено: „Ви сте сада слободни”. Ипак, ми нисмо били слободни у свему, већ смо смештени у један званични гестаповски хотел. Тада су нам рекли: „Ви ћете бити премештени у Мариенбад где ћете се моћи одморити”. Убрзо после тога су нам рекли: „Ви нећете ићи у Мариенбад већ у Баден близу Беча, где ћете се моћи одморити и имати све што је потребно за лечење ваше болести”. Од тога није било ништа. Ми смо држани у Бечу под врло страшним дневним бомбардовањем преко два месеца. Више смо живели у склоништу него у собама, што је деловало врло много на погоршање нашег здравља. Када смо питали: „Колико дуго? одговорили су на: „ви ћете бити одмах премештени у Бад Гештајн у Тирол”. То је такође била једна обмана. На крају нам је речено да ћемо бити премештени у Трст.

На крају преместили су нас у место Фелден, где смо држани десет дана. То је било крајем марта, близу Васкрса (према западном календару). После десет дана ми смо премештени у Горицу, у друштву гестаповског полицајца под чијим надзором нам је било дозвољено да видимо наш избегли народ, укључујући свештенике и војнике. После тога отишли смо у Трст свега на један дан. Тада опет у Горицу. Одатле смо, по др Нојбахеру, требали да идемо у Швајцарску преко Кицбила. Речено нам је да узмемо храну за тридесет шест сати, што смо и учинили.

Стигавши у Кицбил, 24. априла, стављени смо у Гранд Хотел. Овде смо се нашли у средини свих врста људи свих земаља и занимања. Уместо да нас једном упуте према швајцарској граници, као што су обећали, Немци су нам рекли да треба да чекамо један или два дана. После тога, они су наставили да нам говоре да ће то бити „сутра”. После једне недеље Нојбахер нам је рекао да су путеви према Швајцарској доведени у опасност од америчких и француских трупа и да је било немогуће ићи даље од овог места. Ми смо били срдити и протествовали смо, али он је био равнодушан.

Тумачење за овакво понашање према нама сигурно мора бити у овоме: Они су желели да изврше притисак на нас, да нам нареде да чинимо њихову вољу. Док смо били у Шлирзеу, Гестапо је тражио од нас да напишемо посланицу српском народу и да га окуражимо да се бори против комунизма. Да смо то учинили, ми бисмо били слободни и идемо где желимо. Ми смо категорички одбили да пишемо такву посланицу.

Док смо били у Бечу, они су предлагали патријарху да формира нову српску владу уместо генерала Недића, или најмање да формира велики национални комитет који би имао своје седиште у Љубљани и помагао би Немцима у борби против југословенских партизана. Ми смо одлучно одбијали ово рекавши: „Ми смо духовне и религиозне вође српског народа, и немамо ништа са политиком и војним пословима”.

Тада су они дошли са другим предлогом, тј. пошто је ту требало одржати Свеправославну конференцију свих избеглих епископа и свештеника из Русије, Пољске, Бугарске и других земаља, под председништвом Српског патријарха у циљу (како др Клибер рече) „дискутовања унутрашњих ствари Православне цркве”. Преко других агената нама је речено да је циљ ове конференције био непризнавање Свеправославне конференције која је неколико дана раније одржана у Москви, која је донела декларацију против нацизма и фашизма. Зачетник идеје о овој конференцији је био извесни румунски епископ. Српски патријарх и епископ Николај петнаест пута су одбили да приме овог човека зато што је, противно црквеном праву, на молбу др Павлића, посветио новог

српског епископа у Загребу\*. Наравно, ми смо одбили да имамо било шта у вези са овом предложеном конференцијом, и због тога је ова одложена.

На крају нам је др Нојбахер рекао да ћемо ми бити премештени из Беча јужније. После неколико дана ми смо покренути и склоњени у Фелден, како стоји горе, у Горицу и Трст. У овом месту је дат патријарху један аутомобил. То је био „пакард” узет са бензином од наших четника. То је учињено у циљу да ми „наравно идемо да говоримо против светског комунизма против кога се Немци боре”. Ми то нисмо учинили. У то време, видећи да је Немачкој близу крај, др Нојбахер нам је хитно дао чувара грофа Чернина, који нас је са гестаповским агентом пребацио у Кицбил. Он, др Нојбахер, чекао нас је у Кицбилу и држао нас овде до краја. „Будите мирни”, рекао нам је једном, „ја ћу лично ићи са вама”, – тј. у Швајцарску.

Ми верујемо да су Немци покушавали све време од Шлирзеа до Беча да нас зававају и да нас искористе за своје политичке циљеве. Пошто то нису постигли, желели су да нам се освете водећи нас у Кицбил међу оне мешовите странце да би нас изложили ризику. То је учињено можда зато, да би они били под нашом заштитом када Американци буду дошли.

Ову изјаву пишемо у циљу да америчке власти знају све махинације кроз које су Немци желели да нас искористе за себе и против туђинаца, после четири године мучећи нас.

Они су нам понављали да је Српска национална црква била одговорна због одбијања познате прошлости између Немаца и Југославије – тј. одговорна за рад између ове две земље.

Сада молимо да нам се да могућност да поправимо наше оронуро здравље и да се одморимо. Ми такође имамо потребе, врло непријатне, за извесну помоћ око набавке материјала за одећу и друге потребе.”

Sapienti sat.

\* Реч је о неканонској, усташкој „Хрватској Православној Цркви”, коју је створио Павелић (нап. В. Д.).

## Владика Николај и пастор Нимелер

Већ смо поменули да је Владика Николај у „Жичком благовеснику” уочи Другог светског рата писао о угледном лутеранском пастору Мартину Нимелеру, који је устао против паганског нацизма, и који је због тога доспео у затвор. Једну веома занимљиву чињеницу могуће је открити у дневнику англиканског бискупа Џорџа Бела, с којим се Николај видео после рата. Бел сведочи како му је Николај рекао да је био у истим баракама у којима се налазио и Мартин Нимелер. Тако су се, лицем у лице, нашла два Хришћанина, обојица противници нацистичког лудила.

Ко је био Мартин Нимелер?

Ево кратке приче о њему, која ће нам помоћи да још боље осветлимо оно што пашквиланти попут Ђорђевића, Томанића и осталих називају „дивљењем Хитлеру”.

Када је Хитлер дошао на власт, међу немачким лутеранима јавио се тзв. покрет „германског хришћанства”. Он није био плод нацистичке завере, него самоникли правац у оквиру немачког протестантизма.

Немачка државна протестантска заједница, тзв. „Немачка евангелистичка црква”, састојала се од лутерана, реформата и унионистичких групација, које су имале јединствену бирократску структуру и чији су чланови плаћали „црквени порез” који је скупљала држава. Када је Хитлер дошао на власт, покрет „германског хришћанства” преузео је власт у протестантској заједници. Од непосредне фирерове контроле били су изузети тзв. „слободни лутерани” и методисти, а са Ватиканом Хитлер је потписао конкордат.

Нова власт у „Немачкој евангелистичкој цркви” одмах је кренула у „дејудаизацију” Хришћанства. Основан је „Институт за изучавање јеврејског уплива на немачки црквени живот”. Један од теолога германског хришћанства, др Ернест Бергман, држао је предавања на којима је тврдио да Христос није био Јеврејин, него припадник „аријевске расе”.

Донета је одлука да се службе лише сви пастори који не признају националсоцијализам, као и сви пастори јеврејског порекла. Чак је тражено да се Стари Завет избаци из употребе јер је „јеврејски”, као и да се црква очисти од јеврејског духа.

Наравно, међу искреним протестантима ово је изазвало згражавање. Одмах је основана „Црква исповедајућа” која се супротставила „германском хришћанству”. Они су позвали вернике на усрдно молитву и поверење у реч Божију откривену у Светом Писму, и у Бремену су усвојили декларацију, која се састојала од шест тачака. У првој је речено да је Христос Реч Божија, откривена нам Светим Писмом, и одбачена су

друга и другачија откривења о Христу као лажна. У другој је истакнуто да је Христос господар целог људског живота, у трећој да је Он глава Цркве и да Црква не сме да се предаје доминантним идеолошко-политичким струјама, у четвртој да Црква треба да служи, а не да се бори за власт. Пета тачка је била усмерена директно против нацистичке државе; Хришћани верни свом схватању слободе и Еванђеља истакли су да држава „не сме постати једини и тоталитарни поредак људског живота настојећи да собом замени позвање саме Цркве”. Шести члан објављује да Црква нуди бесплатну благодат Божију кроз Свето Писмо и сакраменте, и да самовоља не може заменити Божанско дејство у Цркви.

Владика Николај о Савиндану 1935. године сигурно није до детаља могао бити упућен у питање црквених сукоба међу немачким протестантима, који су тек почињали да се заоштравају. Он је у свом предавању „Национализам Светог Саве” истакао да је Запад вековима узалуд покушавао да створи националну цркву – од Јана Хуса и Лутера, преко Паскала, до садашњег немачког вође, „човека из народа”, али да то ником није пошло за руком, а питање је да ли ће поћи и садашњем немачком вођи. „Германско хришћанство” му је изгледало као покушај стварања „националне цркве”. Али, то је било 1935. Чим је Николај схватио о чему је реч, он је устао против хитлеризма, о чему смо писали у поглављу о његовом односу према нацизму.

Свети Николај Жички, један од најобразованијих људи свог времена, изврсно је схватао да покушај паганизације Хришћанства потиче из мутних извора протестантске тзв. „библијске критике” и одушевљавања јеретичком Ренановом визијом Христа као сократовског учитеља. О томе је писао у свом огледу о кули од слонове кости, људождерској култури без Бога. И заиста, кључни идеолог „германског хришћанства” био је дијалектички теолог Емануел Хирш, који се и данас сматра једном од најзначајнијих личности немачке теологије XX века. Он је био егзистенцијалиста, и није веровао у Васкрсење, сматрајући ту причу „каснијим уметком” који хришћане из садашњости окреће у будућност, лишвајући их конкретних циљева постојања. Критиковао је одвајање Хришћанства од културе у име вере; Хирш је био искрен нациста.

Хитлеров однос према хришћанству је јасан. У „Мојој борби” он каже како су немачки протестанти увек покушавали да буду патриоте, али им то није успевало, јер је њихов однос према Јеврејима позитиван на основу догматике Хришћанства. Зато су нацисти „германске хришћане” сматрали корисним будалама. Нацистички однос према Хришћанству јасно је формулисао Мартин Борман: „Националсоцијалистички и хришћански поглед на свет су неспојиви. Хришћанске Цркве су засноване

на народном незнању и налазе се у напону да то незнање одрже у што већем делу популације; само на тај начин хришћанске Цркве могу сачувати своју власт. Насупрот томе, националсоцијализам почива на научним темељима.” (Не подсећа ли нас ово на „религију као опијум за масе” на једној и „научни социјализам” на другој страни?)

Хитлер је, после решавања „јеврејског питања”, намеравао да реши „црквено питање”. Говорио је: „Рат ће се окончати. Последњи велики задатак нашег доба биће решавање црквеног питања. Тек тада ће нација бити сасвим сигурна... Кад сам био млад, мислио сам да је једино средство: динамит. Тек касније сам схватио да са таквим стварима не треба журити. То мора да сатрули као гангренозни уд. Морамо доћи до тога да за предикаоницама нема никог осим будала, и да међу верницима буду само бабе. Здравих млади људи су са нама”.

Хитлер се хвалио да има шест дивизија есесоваца равнодушних према религији, али који иду у смрт са свом озбиљношћу. Нацисти су настојали да замене хришћанске обреде и симболе својим: принудна окупљања омладине била су недељом ујутру, кад се иде у храм; ко је хтео, могао је да се венча и сахрани уз употребу нацистичких ритуала. Једна од песама „Хитлерове омладине” (Hitler Jugend-a) гласила је: „Ми смо срећна Хитлерова омладина; | Не треба нам хришћанска врлина; | Јер Адолф Хитлер је наш посредник | И наш испушитељ. | Нема ни попа ни ђавола | Који може да нас спречи | Да се осећамо као Хитлерова деца. | Не следимо Христа, него Хорста Везела! | Даље са тамјаном и светом водицом, | Уз песму идемо за заставом Хитлеровом; | Само тако смо достојни својих предака. | Нисам ни Хришћанин, ни католик. | Са СА одредима идем кроз ватру и воду. | Цркву ми могу украсти што се мене тиче. | Кукасти крст ме усрећује овде на земљи, | За њим ја идем марширајући | Узми и мене, Балдуре фон Ширах” (вођа „Hitler Jugend”-а, нап. В. Д.).

О везама окултизма и нацизма код нас је писано много (између осталог, у књизи коју је приредио потписник ових редова, „Царство Божије и Царство празнине”, Светигора, Цетиње 2003). Нацизам је био сурови паганизам који се, као и сваки паганизам, завршавао у сатанизму.

Зато су и Владика Николај и пастор Мартин Нимелер били заточени у Дахау.

## Сведочење јеромонаха (потоњег владике) Василија

У својим успоменама из Другог светског рата и дневнику сваког дана вођеном у Војловици, о односу Немаца према Николају владика Василије (Костић) бележи:

1. Немци су од првих дана окупације саслушавали Николаја, у вези са његовим учешћем у пучу 27. марта 1941. Саслушавали су га или у жичком конаку, или у шетњама по жичкој порти, и све време га држали под стражом;

2. Окупатор је натерао Николаја да напусти жичку катедру, и бира место конфинације. Он је одабрао Љубостињу, одакле, по Костићу, „нигде није смео да иде” и где га је често „саслушавао шеф Гестапоа за Балкан, Тајхман”. Он никад није пристао да се преко радија обрати Србима и позове их на покорност окупатору.

3. На Преображење 1941, немачки војници упадају у цркву и врше претрес целог манастира, хапсе Владика Николаја и одводе га у Крушевац где га један немачки генерал саслушава до поноћи. Иако је владика болестан, генерал му не нуди ни да седне. Владика је ухапшен због претпостављене везе с четницима.

4. У периоду од 9. до 14. 10. 1941, владика је, у пратњи оца Василија (Костића), дошао у Краљево да моли да се његов народ поштеди стрељања. Мајор Алфонз Мауцијевић је тражио притвор за владика, строго се односећи према њему и претећи му. Николај му је рекао да му Бог неће остати дужан због такве суровости. Пошто је Николај хтео да моли четнике и партизане да престану да нападају Краљево да Немци више не би убијали невин народ, Мауцијевић је, после разговора са претпостављенима, отерао Николаја натраг у Љубостињу, називајући га „англофилом и највећим германобом”

5. У среду, 16. 12. 1942, немачка војска улази у Љубостињу и хапси Николаја. Услови живота у Војловици, где је одведен, били су скоро затворски – слобода кретања много мања него у Љубостињи, и стални надзор: „Врата од наших соба морала су бити отворена у току ноћи. Тако је стража наредила ради контроле. Преко ноћи двапут су обилазили собе” (у почетку).

И још: „Не даје нам стража нигде из собе, те све време проводимо у соби. Ту вршимо и молитве јер се у цркву не сме. Владика често плаче. Помиње мати Сару и остале сестре у Љубостињи”.

Кад иду у цркву, прати их стражар под оружјем. Владика жели да умре, гледајући страдање свог народа.

Немачке мере безбедности подразумевале су уклањање свих млађих монаха из манастира и спречавање околног народа да долази у храм на службу. Забрањено је да било ко од монаха буде у олтару кад служи јеромонах Василије да не би могао да предаје поруке за спољни свет.

6. Било им је и хладно; рецимо, 9. јануара 1943, на трећи Божић, отац Василије бележи: „Дува и јак ветар, који наноси снег кроз нисегурне прозоре у наше собе, нарочито у владичину. Она је најхладнија”. Седело се и у мраку, без осветлења (14. 4. 1943).

7. Васкрс 1943. дочекан је овако: „Служимо најрадоснију службу, службу Васкрсења, а Владика својим сузама кваси антимиње на престо-лу. Цела епархија и цео српски народ очекује од њега данас духовне хране, а он стешњен и притешњен овде, нема с ким ни службу људски да служи”.

8. Однос појединих агената и стражара према заточеницима: „Смењен је данас и агент Живковић. Кињио нас је скоро пет месеци. Овакав нечовек тешко се може наћи у било ком народу” (27. 5. 1943).

10. У затвору је било стеница (15. 9. 1943).

11. Због психичких траума које је трпео, владика Николају су ослабили живци (23. 11. 1943).

12. Неђић и Јанић су често навраћали код патријарха Гаврила и владике Николаја (очито, желели су да их приволе на сарадњу, али то им није полазило за руком).

Режим заточења је каткад био строжи, каткад блажи (Немци су доносили српским архијерејима дарове из манастира, пре свега храну) али они никад нису могли да изађу ван манастирске порте, и да слободно опште са спољним светом. Једном речју, били су у КУБНОМ ЗАТВОРУ, но ништа мање у ЗАТВОРУ.

Јован Бајфорд ово не доживљава другачије него као „мит у којем је Велимировић приказан као „мученик” и жртва нацистичког прогона за време окупације Југославије од 1941. до 1945. године” (у поглављу „Дискурзивна динамика друштвеног заборављања: потискивање као замена” своје књиге).

## Мемоари митрополита Јосифа

Године 2006, јереј мр Велибор Џомић, вредни истраживач историје СПЦ, објавио је мемоаре митрополита Скопског Јосифа (Џвијовића), који је био на кормилу Србске Цркве за време Другог светског рата. Овај мудри Ужичанин са свих страна је био изложен насртајима да Цркву увуче у приземне политичке игре или је потчини интересима окупатора, али је сваком искушењу добро одолео, држећи се, пре свега, оне народне: „Све слушај, своје свиђај”. На многобројна наваљивања да врх СПЦ позове народ у борбу против комуниста, митрополит је одговарао: „Немци пак немају права тражити од наше Цркве оно што нису добили од своје ни католичке, ни протестантске цркве /.../ Нису Срби измислили комунизам, него баш Немци, па нека га они угушују, а ми ћемо у својој кући чинити оно што нама конвенира”.

У сваком разговору с Немцима, Недићем и његовим министрима, митрополит је настојавао на томе да је СПЦ обезглављена, да јој је патријарх заточен, а с њим и њен најугледнији епископ, Николај (иначе Јосифов школски друг).

Још у јулу месецу 1941. један гестаповац саопштио је владика звоничко-тузланском Нектарију да Немци не желе сарадњу с патријархом Гаврилом и владиком Николајем, и да они морају бити свргнути са својих положаја. Епископу бачком Иринеју речено је да Синод треба да „свргне” ову двојицу и упути проглас против комуниста.

Ђенерал Недић је имао састанак са слободним епископима СПЦ у Београду 20. октобра 1941. године, када је тражио оглашавање Синода против комунизма. Митрополит Јосиф је рекао да је Црква против безбожника, али да се „не може упуштати ни у какве политичке комбинације, нарочито у оне које одударају од наших еванђелских и светосавских принципа”. И још: „Бог је наш отац, а Црква мати. Она, као мајка своје српско-православне деце, не може и не сме рећи: Овај ми син не ваља, ви га убите! Кад би то она, не дај Боже, рекла, не би више била мајка. /.../ Војници нека врше свој посао, а Црква има само да мири, а никако да разбуктава пламен раздора унесрећеном народу, који је најмање крив за овакву своју жалосну судбину”.

Митрополит Јосиф је Недићу рекао и да су партизани у Хрватској углавном Срби, који су се дигли на оружје да од усташа спасу голе животе. Кад би их Црква огласила за комунисте, Хрвати би то узели као још један разлог за покољ Срба. Осудио је и лицемерје Немаца, који су разоружали Србе „до сељачке бритве”, а сад од њих траже да гину у борби против комуниста. Тада је овај мудри србски владика светосавље

дефинисао као „мирољубље, правилну примену Христове науке у живот, оплемењивање народне душе Христовим духом, довођење србољубља у хармонију са Хришћанством, уткивање у народну душу евангелског смисла живота, отупљивањем животињскога и елементарнога инстинкта у човеку, спровођење правде и правичности у стремљењу Србина и човека уопште, избегавање свих оштрина”. Због тога Црква мора да смирује, а не распирује, братоубилачку борбу.

Било је и других комбинација. Немци су лагали како би проширили територију окупиране Србије под условом да се Синод огласи против комуниста, нудили да се састане некаква србска Скупштина и изабере новог краља, јер Немци неће краља Петра. На то је митрополит Јосиф одговорио да ни „Срби неће Немце, ни њихове кандидате”.

Када је Николај отеран из Љубостиње у Војловицу, митрополит Јосиф је посетио ђенерала Недића, који му је показао „акт од окупаторовог заповедника Србије у коме се, без изузетка, свим претставницима Цркве, од најмањег до највишег, прети строгим репресалијама ако не одустану од службе окупаторовом непријатељу. Поред оптужбе против свију претставника Цркве највише се истиче случај епископа Николаја”.

Министар просвете и вера у Недићевој влади, Јонић, рекао је митрополиту Јосифу да је владика Николај ушао у политику, па и Синод мора да уђе у политику, само на супротној страни. Митрополит Јосиф је вешто избегао замку, наводећи да су Немци изјавили како су Николаја склонили из Љубостиње зарад његове безбедности, а не због политике.

Године 1943, митрополит Јосиф и чланови Синода посетили су ђенерала Недића и молили га да се патријарх Гаврило пусти на слободу, али је Недић рекао да Немци на то не пристају. А 13. XII 1943. године, Јонић је дошао на седницу Синода, излажући да би Немци пустили патријарха Гаврила, под условом да се огласи против комуниста (то јест, по сазнањима Синода, требало је огласити се против избора митрополита Сергија (Страгородског) за патријарха московског). Синодалци су одговорили да се о томе мора разговарати са самим патријархом. Овако се наставило и касније. У септембру 1944. прича је била да патријарх Гаврило и владика Николај буду пуштени да би у Београд позвали краља Петра и држали ред у престоници док не дође легална власт. Митрополит Јосиф је рекао да Црква не може на себе прихватити власт у хаотичном *interregnum*-у. И ђенерал Недић је тврдио да је ослобођење ове двојице на прагу – али од тога није било ништа. Половином септембра, Гаврило и Николај су послати у Дахау, а ђенерал Дамњановић је, у име Недића,

обећавао да ће морати да шаљу курира Хитлеру да би ова двојица била пуштена на слободу.

Све је било узалуд.

Митрополит Јосиф своју повест о притисцима на Цркву завршава следећом констатацијом: „Такорећи, сваки дан притискивани смо и молбама и претњама, и предузимали сад једни, сад други, да нам сломе кичму, дајући сва „добронамерна“ обећања „по Цркву и српски народ спасоносна“... Стално бесмо на крст разапети, а ми не клонусмо од тога да нам не би „страх од смрти образ окаљао“.

Што је важило за митрополита Јосифа, важило је и за патријарха Гаврила и Св. Николаја Жичког. Ни њима страх од смрти није образ окаљао.

### Владика Николај и Херман Нојбахер

Херман Нојбахер је био специјални изасланик Адолфа Хитлера за Балкан: почев од испоруке румунске нафте из Плоештија за Немачку, преко мисије у Грчкој и код бугарског цара Бориса, до Албаније и Недићеве Србије. Његове мемоаре карактерише велика доза објективности. Занимљиво је да су га Американци 1946. године послали да би сведочио у корист генерала Михаиловића, али су га комунисти Титове Југославије заточили у Сремској Митровици, где је робијао до 1952, кад је, због болести, пуштен. Умро је 1956, остављајући мемоаре.

Нојбахер се нашао у Србији кад су Немцима кола обрнула „низа страну“. После пораза под Стаљинградом, Хитлер је 30. јануара 1943. издао прокламацију о значају немачке борбе против бољшевичког варварства. Гебелс је у фебруару 1943. наложио нацистичким пропагандистима да изда баце из употребе причу о новом поретку да припадници других народа не би помислили како Рајх жели да их подјарми. Обећавано је, на плакатима у Србији, да ће Србима омогућити да приступе новој европској заједници која ће донети „позитивно стварање, срећу и благостање, право сваког појединца на рад и праведну награду“. Немачка је представљена као борац за права малих народа. Нојбахера је Хитлер послао на Балкан као рођеног Аустријанца, и подсетио га на генијалну политику Хабзбурговаца у тој области. По др Кости Николићу, Нојбахеров „основни задатак био је да окупи све разнородне и међусобно супротстављене војне и политичке антикомунистичке снаге, ради формирања снажног фронта под немачком командом“. Нојбахер је у сељачком становништву Србије видео снагу отпора „бољшевизацији Балкана“; због кључног положаја

Србије на Балкану, према Србима је требало бити помирљивији. Нојбахер је хтео да се створи федерација Србије, Црне Горе и Санцака, која би била привредна и монетарна целина, чија би влада имала управни апарат, жандармерију и добровољачке одреде. Тражио је отварање београдског Универзитета, престанак надзора над србском културом и пуштање на слободу патријарха Гаврила и владике Николаја. Циљ му је био да се српски народ умири и ангажује у борби против комуниста. Успео је само да ублажи немачку одмазду „сто за једног“: по наредби генерала Фелбера, 22. децембра 1943, „квоте за одмазду нису одређене“. У свему осталом Хитлер му се супротставио, рекавши: „Ми никад не смемо дозволити да на Балкану један народ постане сувише моћан, народ који има осећај политичке мисије и историјске улоге. Управо Срби су тај народ. Они су доказали да имају велику државотворну снагу, а и велике, амбициозне циљеве који чак иду до Егејског мора. Имам озбиљне примедбе на то да такав народ у њиховим настојањима и амбицијама ја још посебно охрабрим и подржим“. Сусрет Хитлера и Недића у јесен 1943. ништа није донео, и Недић је одбио да да изјаву с Рибентропом.

Нојбахер је с појединим четничким командантима покушавао да преговара о борби против Тита. И ту је наилазио на Хитлеров отпор: „Немачки главни стан, а нарочито Хитлер и његова Врховна команда оружаних снага, гледали су на то са нерасположењем и неповерењем“. Есесовски генерал Мајснер, љути крволок и србомрзац, супротстављао се Нојбахеровим идејама. И 22. августа 1944. кад је одржан састанак Нојбахера са Хитлером и Фон Кајтелом, Фон Вајксом, Фон Рибентропом и Химлером, Хитлер је рекао: „Да Вам одмах на почетку буде јасно, нема ништа од давања оружја четницима!“ Хитлер је тада изјавио да Хрвати немају представу о држави, и да је никад неће ни имати. За разлику од њих, „Срби су народ који је одређен да има државу и који је као народ одржан. Њихова идеологија је великосрпска. У њима постоји безобзирна отпорна снага. Због тога ће они увек заступати великосрпску идеју. Оно што долази из Београда значи опасност“. И додао је: „Немачка мора до краја сузбијати све планове о Великој Србији. Не сме се створити српска војска. Прихватљивија чак *сѣановиѣта комунистѣичка оѣасносѣт*“ (подвукао В. Д.).

Нојбахер је врло објективно оцењивао србске „квислинге“. О Љотићу пише: „Атеистички бољшевизам какав је на снази у Русији за Љотића је представљао дело сатанских сила, које су се увукле у хришћански свет. Он је био у пуној мери српски националиста, али као антикомуниста размишљао је шире, у европским димензијама. Овакав став довео га је до сарадње с Недићем и Немцима у борби против комунизма.

Љотић, међутим, није био спреман да се одрекне ни педља југословенске територије. Његове присталице су га обожавале. Но, ван – свога покрета био је веома непопуларан, јер је своје ставове заступао са непомирљивом крутошћу.” О Недићу Нојбахер каже: „Он је свим својим срцем и душом био српски националиста. У његовом бироу на зиду је висила слика краља, чија избегличка влада је представљала за Немачку непријатељску силу. Немачка пропаганда, која је била досадна, непрестано се изругивала са њим као са „краљем – дечаком”. Симболе нападањег народа представљала је друга слика, која је приказивала, са окрутном реалношћу, жену разалету на крсту. Та жена представљала је мајку Србију. Све ово није никако могло да значи за Немце који су га посећивали да Недић обожава окупаторе и да према њима гаји симпатије” (подвукао В. Д.). Нојбахер додаје: „Недић је од Немаца стално доживљавао разочарења и био је огорчен њиховим поступцима. Он је непрестано хтео да поднесе оставку на положај председника владе. Али, није био јака личност и увек је дозволио да га одврате од те намере /.../ Надао се да ће, ако пристане на сарадњу са окупатором, олакшати злу судбину Срба и побољшати њихов положај /.../ Послао ми је стотине писама у којима се жали на страдање Срба у Хрватској, у Албанији, у бугарској окупационој зони, у Мађарској и на подручју које је окупирали Немачка /.../ Недић је био потпуно несебична особа и није поседовао никакво имање или богатство”.

Нојбахер са великим поштовањем пише и о ђенералу Михаиловићу, који је, одмах 1941, „постао славан јунак српског отпора, који се са својим четницима вратио старој балканској традицији и тиме спасао част нације”; „уздржавао се од свих преговора са Немцима и остао веран Савезницима”. Нојбахер је о томе сведочио пред иследницима у Титовом Београду; због тога је био осуђен на робију, а његово сведочење је одбачено, јер је ишло у корист ђенерала Драже.

Дакле, Нојбахер није био непријатељ Срба, и веровао је да се они могу инструментализовати у корист Немачке, под условом да се однос према њима промени на боље. Но, Хитлер није делио његово мишљење. С тим у вези био је и његов покушај да ослободи патријарха Гаврила и владика Николаја – рачунао је на добар пропагандни ефекат таквог поступка међу Србима. Томе се супротставио лично Хитлер.

На крају, Нојбахер је учествовао у пуштању патријарха Гаврила и владике Николаја из Дахауа (као што видесмо, није било речи о коначном ослобађању). Ево шта он каже о томе:

„У новембру 1944. стигао сам у Беч. Сазнао сам да се у једној болници у Дахауу налазе патријарх Српске православне цркве, Гаврило и

митрополит Николај Велимировић. Ја сам алармирао власт. Обојица високих достојанственика СПЦ била су током рата интернирани у једном манастиру у Банату. Приликом повлачења немачке полиције, њих двојица су такође одведени из манастира и пребачени у Немачку. Коначно су били смештени: у болницу, у Дахау. Калтенбрунер још није знао да су они опет интернирани. Када је за то чуо од мене, био је спреман да обојицу црквених достојанственика на мој захтев одмах ослободи, и да им се одреди место боравка у неком граду у Баварској. Касније сам захтевао да им се у Немачкој да пуна слобода кретања. И ово је, такође, било одобрено. Тако су патријарх Гаврило и митрополит Николај Велимировић стигли у Беч. Тамо се налазила бројна српска колонија, углавном избеглице, који су са радошћу поздравили патријарха и митрополита. Гаврило је био импозантна, упечатљива личност, Црногорац, родом из Колашина. Њега су деца у Баварској, због његове дуге браде, поздрављали као светог Николу, кога познају из дечјих бајки. Гаврило и Николај осећали су се веома добро у баварском селу. Окружени пријатним људима, били су дубоко импресионирани чињеницом да у Немачкој живи тако много религиозних људи. Патријарх и митрополит посебно су били дирнути начином како Немци славе Божић уз божићну јелку, укључујући и предивну, бесмртну божићну песму *Спокојна ноћ, светиа ноћ (Stille Nacht, heilige Nacht)*. Обојица су искрено изјавила, да су о немачком народу до сада имали сасвим другачију представу. Николај је био један од водећих православних теолога, велики проповедник, који је имао широко образовање. Он је, такође, био оштар политички борац хришћанског света, који је већ одавно био познат у Енглеској и Америци. Његов бес против Дарвина, Маркса и Ничеа није имао границе. Тада би из његових црних очију почињале да севају муње и варнице. Са обојицом достојанственика српске цркве имао сам добре личне односе. Пред крај рата смо се виђали у противваздушним склоништима, подрумима бечких хотела „Империјал” и „Бристол”, како би се заштитили од кише америчких бомби – свака је била тешка по хиљаду килограма – које су падале по центру града. У сећању ми је нарочито остало бомбардовање Беча 12. марта 1945. Тада је уништена светски чувена Бечка опера. Бомбе су пљуштале око хотела „Бристол”, а у подруму тог хотела седели смо Николај и ја и водили филозофске разговоре. Тема нам је био француски мислилац Паскал и његово дело *Мисли (Pensées)*. С времена на време, тешке експлозије потресале су наш подрум и пуниле га прашином. У том тренутку ја бих устао и казао неколико речи, како бих умирио и охрабрио бројну децу и жене, који су били са нама у склоништу. Истовремено би се у свој својој величини усправио српски патријарх са дугом, белом брадом и

златним великим крстом обешеним о груди, који је до тада седео поред мене. Подигао је руку у правцу људи, који су били уплашени и плакали су. Бољег човека и већу помоћ у борби против панике не бих могао да нађем. После свега неколико секунди, у подруму је опет владао мир.

Гаврило и Николај су у политичким активностима показали највећу уздржаност. До њих је стигао позив Срба, који су се нашли у Истри, да их посете. То су они и урадили. Био је то април 1945. Хитлер је једва дозволио да до те посете дође. Он се, наиме, бојао, да би ове две важне личности неко могао да киднапује. Хитлер је стога инсистирао да и ја путујем са њима. Договорили смо се да се нађемо у Корушкој, код језера Вертер (Wörther). Нисам могао да стигнем на време, па су они кренули без мене, јер су их Срби из пратње непрестано пожуривали да се већ једном крене. Ја сам их ипак сустигао, а патријарх и митрополит су ми се извинили, јер ме нису, како је било договорено, чекали. Они нису знали да сам ја преузео пуну одговорност за њихову безбедност током читавог пута. Ратна подручја су замишљали сасвим другачије. Осећали су да су политички веома експонирани и због тога мета многим, па су тражили да се што пре вратимо у Аустрију. Од Гаврила и Николаја сам се растао у Кицбилу. Ја сам убрзо био интерниран, а Гаврило се вратио у Београд и био је и даље поглавар СПЦ. Пре неколико година је умро. Николај је емигрирао у Америку, где је, као велики говорник, започео крсташки рат против Тита и његове власти. Борити се против Тита, међутим, на Западу је већ пре много година престало да буде мода. Николај, заклето противник свих модерних „изама“, морао је да се суочи са једним моћним „измом“, са политичким реализмом. А он се интересује само за крсташе који могу да се легитимишу тиме што поседују договарајући број тенковских дивизија. Ако то немају, онда им је у хришћанском свету обезбеђен једино успех који се зове поштовање и пажња.”

Шта се из Нојбахеровог, дипломатски интонираног, излагања види? Патријарх и владика нису хтели да сарађују с Немцима: „Гаврило и Николај су у политичким активностима показали највећу уздржаност”. Хитлер је инсистирао да Гаврило и Николај буду под пратњом, да их „неко не киднапује” (то јест, не отме од Немаца, који су настојавали на томе да србски великодостојници остану под њиховом контролом). Патријарх србски и владика жички ни у Словенији нису желели да се политички излажу, па су тражили повратак у Аустрију.

И ово потврђује нашу основну тезу: Хитлер патријарха Гаврила и владика Николаја није сматрао својим савезницима.

Но, поред ових података о односу фирера према врху СПЦ, било би добро да размислимо о односу фирера према Србима који је истоветан

односу америчког Новог светског поретка према Србима. Јер, и Американци се боре против „великосрбске идеје”, и раде на разградњи србске војске, и допустивија ми је комунистичка опасност од консолидације србске државе (зато подржавају све бивше комунисте, маскиране у „леве либерале” и „демократе”).

Зато им смета и Николај, па преко својих идеолошких пиона, типа Мирка Ђорђевића и Бајфорда, хоће да спрече утицај највећег Србина после Светог Саве на свој народ. И у томе је најстрашнији парадокс: Николај, амерички савезник у борби против нациста и комуниста, као и ђенерал Дража, данас је непријатељ америчких глобалиста и persona non grata у интелектуалном животу Србије.

### „Почасни” затвор у Дахау

Чује се да је у неким домаћим НВО најлепша жеља: „Да Бог да ти указали част у дахауском бункеру! Да Бог да те частили одмором у Дахау!” Толико је пута, у вези с Николајем, изговорено и написано „почасни бункер”, да су људи пожелели да се тамо одморе. Но, шалу на страну. Шта је, у ствари, „почасни бункер”?

Реч је о згради чији је званични назив био „Командни затвор”. Неиска и дугачка (по Предрагу Илићу, 196 метара дугачка и 10 метара широка), имала је 136 ћелија, у којима се налазила сијалица и једно мало грејно тело, као и WC шоља. Средином 1941. у „Бункер” су доведени пастор Мартин Нимелер и римокатолички свештеници Јохан Нојхајаер, Михаел Хак и Николаус Јансен, према којима су, каже Илић, „СС-овци показивали неуобичајено велике обзире и поштовање, примењујући према њима далеко блажи режим живота и рада него према било којим другим логорашима. Због тога су добили назив „специјалних” или „почасних затвореника”. Део зграде у коју су смештени, где је направљена и импровизирана капела, назван је „почасни бункер”. У њему су, поред свештених лица, били „чланови предратних влада земаља које су окупирани Немци, високи официри и дипломате, истакнути чланови покрета отпора и познати страни агенти”. Хранили су се боље, читали новине и књиге и слободно шетали по дворишту иза „Бункера”. Храна им је била боља него другим логорашима. Међу заточеницима су се налазили и бивши председник Француске, Леон Блум, са женом; аустријски канцелар с породицом; синовац Винстона Черчила, Питер; синовац Стаљиновог министра спољних послова, Вјачеслава Молотова, Василиј Кокин-Молотов; син мађарског регента Хортија; баварски кнез Албрехт

с породицом; кнегиња Марија, ћерка италијанског краља, с децом; министар финансија Немачке, Хјалмар Шахт; грчки генерал Александар Папагос; италијански генерал Санте Гарибалди; француски надбискуп Габријел Пике. Неке од њих је Химлер желео да искористи као таоце у будућим преговорима са савезницима. Очито је да нацисти ове заточенике нису третирали као обичне логораше – они су с њима имали нарочите планове. Али, ти људи су такође били у логору. Какав је то „комфор”: сијалица, грејалица и WC шоља?

После свега, остаје чињеница: једини поглавар неке Цркве који је за време Другог светског рата био заточен у Дахау од Немаца био је патријарх србски Гаврило (Дожих), који је, уз наследника жичке катедре Светог Саве, Николаја, показао мужанство и постојаност достојну да га Срби поштују док је света и века!

Уосталом, сведочанство Св. Николаја Жичког о „уживањима” у Дахау је довољно убедљиво: под савезничком бомбама, истеривани у блатњаву јаму, у страху и страдању; патријарх лежи болестан, а Немци га малтретирају, терају да устаје и да облачи мантију, итд. Илић се, међутим, усудио да тврди да су Николај и Гаврило имали „личну послугу” која се састојала од обичних логораша. Његов аргумент гласи: „Према свему судећи”...

Дакле, другови и другарице из домаћих глобалистичких НВО, шта мислите о одмору у ћелији 2,20 широкој, 2,90 дугачкој и 3,10 метара високој, са грејалицом, сијалицом и WC шољом, плус шетње по логорском дворишту, есесовска храна и право да носите своју одећу? Одмор, а? Прави одмор, нема шта!

## Још о врху СПЦ у рату

У веома озбиљној студији др Радмиле Радић „Држава и верске заједнице 1945–1970.” (Београд, 2002) о праћењу Владике Николаја и прогонима истог налази се низ веродостојних и значајних чињеница. Од самог почетка, Владика Николај је сматран британским човеком. Од њега је високи нацистички званичник Турнер тражио повлачење из јавног живота. Командант Србије, у време интернације Владике Николаја у Војловицу, доставио је Недићевој власти акт следеће садржине: „Са жаљењем морам констатовати да у последње време свештенство све до највиших врхова узима учешћа у побуњеничком покрету у најмању руку својим симпатијама. Ни под којим условима се не може трпети то што свештеници дозвољавају да буду употребљени на пример као

преносиоци вести или да више или мање отворено суделују у англофилској пропаганди или да манастири – чак и манастири калуђерица – буду искоришћавани као скровишта. Епископ Николај је из ових разлога пре неколико дана из његовог места боравка северно од Трстеника доведен у околину Београда. Пре него што се осетим побуђеним да и овде предузнем строге мере, као што сам већ иначе морао да чиним, ја овим опомињем и молим Вас да известите кругове који у томе имају учешћа да их њихов чин нипошто неће сачувати од оних мера које сматрам да су потребне у интересу окупаторске силе. Очекујем да ће у најкраћем року наступити промене”. Немцима Николај никад није био поуздан: чим су дошли у Србију 1941, јавили су Главној управи безбедности Рајха да су запленили архиву СПЦ и саслушали Николаја Велимировића, означеног као главног представника „проенглеске агитације” (због његових веза са англиканцима). Владика Николаја је шпијунирао и негдашњи референт за штампу Патријарха Варнаве, совјетски ухода Миша Брашић, који је Немцима, преко посредника, доставио Владикау као сарадника Драже Михаиловића, што је допринело његовом одвођењу из Љубостиње у Војловицу и, касније, у Дахау. (Занимљив податак: један комуниста сарађује са нацистима, а спаја их заједничка мржња према србској слободи и Светом Николају Жичком.)

Ево шта још каже Радмила Радић: „Немачко неповерење према њему није ублажено ни после извештаја пропагандног одељења издавачког предузећа „Југоисток” и да је он пре рата, први у Београду, похвалио Хитлера” (Очито, неко се позивао на говор из 1935. да би Владика помогао, али Немци су добро знали да тај говор нема никакве везе са Владикиним садашњим ставом и расположењем). Касније, када је Херман Нојбахер покушао да интервенише да се Патријарх Гаврило и Владика Николај пуне, Хитлер се томе оштро и одлучно успротивио. Нојбахер је почетком 1945. тражио од Рибентропа да му се дозволи да представнике србског свештенства (очито Патријарха и Владикау жичког) ангажује у борби против бољшевизма, али Рибентроп му је одговорио негативно. Нојбахер је чак мислио да Владика Николај уместо Недића преузме место на челу владе, али од тога није било ништа. Сужњима није дозвољено да оду у Швајцарску на лечење.

Битни су закључци др Радмиле Радић: „Свети Архиепископски Синод на челу са митрополитом Јосифом покушавао је током окупације да маневрише, одбијајући директну сарадњу са Немцима, позивајући се притом на законско-канонске препреке (Црква се не бави политиком, Патријарх је ухапшен, Синод без Патријарха не доноси званичне мере, итд.). Силом прилика морале су бити одржаване везе са генералом

Недићем, али односи су били далеко од срдачних без обзира на покушаје Недића да их таквим прикаже. Према трећој страни, комунистима, Црква никад није била наклоњена, али је Синод сматрао да се у постојећим околностима Црква не сме окретати против своје „заблуделе деце” и распиривати братоубилачки рат. Основни разлог лежао је у томе што су у западним крајевима Југославије, Срби приступали партизанским јединицама не толико из уверења, колико у настојању да сачувају живот. Осим тога и у осталим крајевима земље православни свештеници су приступали партизанским одредима или помагали покрет на разне начине”.

„Највише симпатија СПЦ је показивала природно за четнички покрет Драже Михаиловића. Заједничко мишљење у погледу практичне политичке делатности и везаност за монархију, били су основни моменти који су их сједињавали. Синод је одржавао стални контакт са покретом Драже Михаиловића и неким његовим функционерима, али је при том настојао да буде врло тактичан и умерен, не желећи да се замери ни Немцима, ни Недићу. Постоје извесне индиције да је Синод и материјално помагао покрет Драже Михаиловића /.../ По социолошкој дефиницији, колаборационизмом у рату назива се „добровољна сарадња са окупатором једне земље – државе”, која може имати више облика: сарадња у току успостављања окупационог система, учешће у органима власти окупатора, помоћ окупатору у ратном материјалу, служење у његовој војсци, пропагирање његове идеологије, итд. Такво дело, по дефиницији Кривичног закона, назива се „издајом народа”. Међутим, издајом народа или колаборацијом после рата називало се олако свако настојање да се сачува неопходна организација живота и посебно организација живота у Цркви и њена администрација /.../ Основно становиште СПЦ било је да је рат изгубљен привремено и да свака тиранија има свој почетак и крај. У међувремену, требало је сачувати народ и Цркву од уништења и међусобног истребљења, да рат и окупација прођу са што мање жртава. Патријарх Гаврило је током саслушања у Гестапоу 1941. рекао да је рат изгубљен, али да је образ сачуван. Његово лично држање током рата било је врло храбро и патриотско, као и држање Митрополита Јосифа, који се, иако на слободи, налазио у много тежој ситуацији, носећи на себи одговорност за судбину СПЦ”.

## ВЛАДИКА НИКОЛАЈ И ГРАЂАНСКИ РАТ

### Владика Николај и ђенерал Дража

За време познатог монструозног процеса ђенералу Дражи Михаиловићу неколико пута је поменуто и Владикино име, као име човека блиског Равногорском покрету и самом ђенералу. Михаиловић је рекао да је са Николајем држао везу преко човека „који је усмено могао да запамти сваку реч која му се каже и ништа није говорио. Ја говорим, он запише то у мозгу”. Ђенерал Михаиловић је поменуо писма која је примио од патријарха Гаврила и владике Николаја, истичући да је „Николај био против комуниста”.

Ове оскудне изјаве, ипак, не откривају значај односа који је Николај имао са равногорцима и њиховим командантом.

Један од бораца ЈВуО, Јован Контић, из србског војног логора на Синају, писао је 15. марта 1947. године владика Николају о Дражином односу према њему, епископу Жичком, следеће: „Крајем марта 1943. године био сам последњи пут код српског првоборца за слободу Драже Михаиловића. То је било у склопу планине Сињавине, у Црној Гори, у једној планинској колиби. Седео је он, Драгиша Васић и ја. Нешто доцније, пошто је са мном, новодошлицом, завршио главни део разговора, уђоше пуковници Лалатовић, Остојић и још неки, мени непознати, чланови Штаба.

Спуштала се ноћ. Онако тмурна и сањива и нехотично нас је подсећала на неизвесну судбину мученичког српског народа. Сви смо ћутали. Из земунице, при брегу, допирала је песма војника Горске гарде:

„Планино мајко љубави,  
Планино цвете убави,  
У теби живот проводе  
Синови наше слободе.

Планино мајко љубави,  
Планино цвете убави,  
Чувај нам Дражу јунака,  
Народног борца првака.

А када буде пред зору,  
Сви ћемо с Дражом у гору,  
У име Краља и Бога,  
Да нам се врати слобода.”

Неко од присутних рече: „Ову је песму испевао владика Николај”. Чича је, као и увек, нераздвојан од своје луле, пушио и замишљено ћутао. Наједанпут одвоји лулу од усана и, док му је из очију избијала дубока сета, изговори: „Само да нам га Бог сачува, да преживи овај страшни рат, јер смо много осиротели”.

Он, Дража Михаиловић, не рече ни да сте, нити да нисте Ви написали горњу песму, коју сам вероватно неверно репродуковао, јер сам је доцније забележио, али из дубине своје племените и витешке душе упути молитву Богу „да Вас сачува јер смо много осиротели”. У људима, разуме се”.

И заиста, од самих почетака рата однос Ђенерала Михаиловића и владике Николаја био је синовско-очински. Николај је успевао да пошаље понеку поруку Дражи, а Дража је покушавао да га ослободи немачког ропства и старао се да послуша савете заточеног жичког епископа.

Из Љубостиње, а у току опсаде Краљева, Николај је 1941. молио Дражу да народ не излаже суровим нацистичким репресалијама. Писао му је да нам земља неће користити ако се истреби народ. Упозорио је Дражу да се чува острашћеног партијаштва и да му узор буде „патриотска Босна”, у којој су се Срби, као један, окупили око заједничке борбе против усташких истребитеља. Ту је Николај Дражи указао и на стратегију: „Ујединимо ово мало свежих народних снага, не да се с неким далеко јачим од себе боримо сада, него само да очувамо што више робља српског у животу до бољих дана и за боље дане”. Како каже свештеник Велибор Џомић у свом тексту „Прилози за биографију Св. владике Николаја у Другом светском рату”: „Комунисти су ово писмо Владике Николаја после рата тумачили као Владикин позив против борбе с Немцима, пренебрегавајући чињеницу да су они заговорили напад на Краљево, а затим у борби издали четнике и убијањем капетана Јована Дерока започели грађански рат у Србији”.

По свештенику Џомићу, разлози премештања Владике Николаја из Љубостиње су вишеструки: контакт Николајев са „дражиновцима”, учешће српског свештенства у трупима Ђенерала Михаиловића, као и могућност да трупе ЈВУО упадну у Љубостињу и ослободе Николаја, што би довело до ширег антинемачког народног покрета. Сам Николај је молио да га не ослобађају, јер би то узроковало немачку одмазду над сестринством Љубостиње и народом Трстеника и околине.

Дража је већ 20. децембра 1942. године, од стране команданта Србије, Ђенерала Мирослава Трифуновића, обавештен о томе да је Николај одведен из Љубостиње. Трифуновић је 31. јануара 1943. године пренео поруку Николајеву Дражи: „Они који су ухапшени без кривице, ако

буду ослобођени без икаквих услова, продужиће, као и до сада, Светосавским путем, а временом – остале комбинације. Деда – Чичи!” То значи да су Николају Немци нудили слободу под одређеним условима, али он то није прихватио (услови су свакако подразумевали изванредан вид колаборације). А 3. јануара 1943. Ђенерал Дража преко Калабићевог курира поздравља Николаја, обавештава га о томе да Италијани и даље држе у ропству владика далматинског Иринеја (Ђорђевића), Николајевог пријатеља, и поручује: „Држимо тачно свој пут и на том путу ћемо истрајати Божјом помоћи”. Четници су планирали ослобађање патријарха Гаврила и Св. Николаја Српског из Војловице и 1943. године. Ови су на то били пристали, али од плана, због немачких мера чувања заточеника, није било ништа.

Јула 1944, у четничком листу „Шумадија”, појавио се Николајев текст „О јунаштву”. У фебруару 1945, Николај је, из немачког ропства, послао благослов Дражи, „великом војводи и јунаку нашем”, указујући да је земаљска Србија малена, а небеска све већа и већа, да су јачи мртви од живих, да се води велика битка Христа против антихриста. Упозоравао га је да иде светим путем, да се Бог не псује, да буде „света војска” и „свети пут”.

Ђенерал Михаиловић је одобрио да се у Словенији обједине националне снаге под вођством Дражиних официра; за то је био и владика Николај. У једном писму упућеном обједињеним националним снагама, Ђенерал Дража каже: „Ако извучете патријарха (Гаврила Дожића) и епископа Николаја (Велимировића), могу нам много користити, али пазите да се они нигде не појављују где би се могла тумачити ма и најмања корист за Немачку. Они морају своје име сачувати потпуно светло за будућност. Ако стигну до Вас, поздравите их и молите благослов”.

Николај је свим срцем био на страни Југословенске војске у Отаџбини – као монархиста, легитимиста и родољуб, и као поштовалац личних врлина Ђенерала Михаиловића. Он је и у емиграцији наставио да се бори за истину о Ђенералу и његовој борби. Приликом свог сусрета са англиканским бискупом Џорџом Белом, 16. новембра 1945, Николај га је обавестио о свом ставу према Михаиловићу и комунистима: „Питао сам га за Михаиловића – да ли сам био у праву кад сам га похвалио 1941. (он је знао за ту моју беседу)? Да, рекао ми је он, нема ничег што би се могло одбацити: хвалите га и сада, с правом – он је добар човек, побожан човек – он жели уставну монархију. Али, Тито (за кога се Черчил у говору 1944. хвалисао да је његово откриће) је сатанистички човек, као и Лењин. Стаљин је још гори: његов режим је ужасан. Југославија је сада, попут Украјине, део Совјетске државе – а ови бољшевици поступају

према хришћанима исто као што су они бољшевици 1917–18. поступали према хришћанима у Русији”.

Већ 1946. Николај је написао десетерачку песму „Дражин дух говори”, у којој се Дража из Небеске Србије обраћа Србима, окружен народним борцима – Павлом Бакићем, Јакшићима, хаџи Проданом, Ђаконом Авакумом, Карађорђем, Алексом Ненадовићем, Илијом Бирчанином, Зеком Буљубашом и Хајдук Вељком, Змајем од Ноћаја и Јованом Курсулом, Милошем Обреновићем и кнегињом Љубицом, јунацима са Куманова и Кајмакчалана. Дража најављује да ће Србија бити ускоро слободна, а његов гроб откривен.

Николај је држао и везу са остацима војски ђенерала Михаиловића. Чувени командант четника са истока Србије, Синиша Оцокољић-Пазарац, који је у Италији покушавао да организује борбу против комуниста, писао је владика молећи га за помоћ (имао је илегалну радио-станицу „Суворор” преко које је емитовао програм са италијанско-југословенске границе, све док га УДБА није киднаповала и убила). Из писама које је Пазарац упутио Николају види се да га је Николај смиривао и говорио му да ће се тешко шта постићи. Пазарац је, у писму од 25. априла 1953, рекао да је свестан горке истине да „Американци подржавају Тита и комунисте”, али треба се борити и ширити гласове да Американци подржавају националне борце.

У свом делу „Земља Недођија” Николај је дао историософски осврт на четничку борбу против нациста. Главни јунак дела је Спасо Спасовић, који се нашао у немачком логору и кога нацисти муче. Он четничку борбу тумачи као борбу за србску слободу, а против крвожедне утопије „Трећег Рајха”. Та је борба у складу са србском историјом и предањем.

Говорећи о ђенералу Михаиловићу 18. јула 1954, у храму Христовог Васкрсења у Чикагу, Свети Николај је рекао: „Покојни Дража Михаиловић показао је највећу љубав доступну синовима човечијим, тиме што је положио живот свој за народ свој. Љубав која премаша и ту љубав, није за човека, него за Бога. (...) Дража је био народни човек. (...) Дража је био дубоко побожан човек, молио се Богу дан и ноћ, причешћивао се и држао крсну славу. (...) Дража је био у законитом браку с венчаном женом. (...) Дража је чинио сва усиља да уједини и сложи српски народ. (...) Дража Михаиловић је био легендарна личност и за време свога живота; но његова мученичка смрт створила је око његовог имена ореол Светог ратника. С временом ће тај ореол бити све светлији, а име Дражино све славније. А који се зову Дражини, нека подражавају Дражу”.

Свети Николај Србски је прекоревачао оне који су се клели у Дражу, а живели неморално, непобожно и ширили неслогу међу Србима. За њега

је Дража био човек достојан подражавања управо јер је био прави син светосавске Мајке Цркве.

Комунисти су ђенерала Михаиловића прогласили издајником и слугом нацизма, као и Светог Николаја Србског. Они који, попут Јована Бајфорда, настављају комунистичку причу међу Србима, треба да знају да им подухват неће успети.

## Владика Николај и Љотић

О везама владике Николаја и Љотића комунисти су писали много, и зна се како. Као што смо већ поменули, на њих се надовезао Мирко Ђорђевић који је дошао дотле да тврди како му је, после Љотићеве смрти, Николај певао акатист („химну у тону акатиста”, „Република”, 1–30. 9. 2006). Да је владика Николај пре Другог светског рата ценио Љотића као побожног и моралног човека, у то нема сумње; да су неки од Николајевих блиских сарадника пришли Љотићевом „Збору” пре рата – ни у то нема сумње (прота Алекса Тодоровић, Димитрије Најдановић...). Да је Николај 1940. године, кад је Влада Цветковић–Мачек гонила „Збор”, устао у одбрану свог ухапшеног сарадника, доктора философије Димитрија Најдановића, и то се зна. Али, да је у доба пуча од 27. марта 1941. владика Николај био на страни пучиста, а Љотић зато да се Немачка не изазива, и да се Југославија не укључује у рат – и то се зна. Зна се и да је за време рата Николај све време био у вези са ђенералом Михаиловићем, као министром војске Краљевине Југославије, а да је везе са Љотићем прекинуо. Зна се да је говорио на сахрани Димитрија Љотића 1945. у Горици у Словенији, обрадован Љотићевом спремношћу да се стави под Дражину команду у борби за повратак краља Петра II на престо и спасавање србског народа од комунизма. Зна се и то да је ђенерала Михаиловића и Недића, као и Љотића, сматрао људима који су се борили за Србство – Михаиловић као традиционални устаник у духу Карађорђа, а Недић и Љотић као трпиоци у име народа, у духу кнеза Милоша. Сарадњу с побожним и честитим емигрантима, својевремено припадницима „Збора”, наставио је Николај и после рата – десна рука у издавању библиотеке „Свечаник” био му је славни и достојни прота Алекса Тодоровић.

Али, да поновимо: Николај је био, пре свега, човек хришћанин, шиоких видика, и не може се свести ни на једну политичку личност, па ни на Љотића. Њему је, као народни човек и борац за слободу, за време Другог светског рата најближи био ђенерал Дража.

А што се Љотића тиче, његов поглед на свет захтева озбиљније изучавање но што смо га до сада имали. У нашем контексту, поменућемо само оно по чему се Љотићево схватање разилазило с Николајевим у једном суштинском аспекту, који бисмо назвали политичко-мистичким. Јер, за разлику од Љотића, „интегралног Југословена”, Николај је Југославију сматрао „пркосом Богу и Светом Сави”. Такође, Николај је био изразито антиримокатолички расположен, и није ценио духовност Рима; код Љотића је било обратно.

Да покушамо да кажемо неколико речи о Љотићевој духовности.

\* \* \*

Лик Димитрија Љотића код нас, иако страствено браћен и много острашћеније нападан, још увек није довољно осветљен. Ова, несумњиво значајна фигура предратног политичког живота Краљевине Југославије, као и човек са знатном улогом у Србији за време Другог светског рата, тек чека озбиљнији приступ и анализу свог дела. На страну треба оставити причу о Љотићу као хитлеровцу. Она је идеолошки површна. Али, Љотић мора бити објашњен из различитих углова и са разних стајних тачака да би се о њему и његовом делу судило трезвено. Чини нам се да има неколико чињеница на које би требало обратити пажњу:

1. Љотић се формирао под снажним утицајем моралистичког хришћанства Лава Толстоја, које је оставило трајан печат на његовој мисли и делу. Љотић је касније одбацио Толстојев рационализам кад је у питању хришћанска догматика, али је заувек био обузет (као и писац из Јасне Пољане) класично руским (и словенским) питањем: „Шта да се ради?“, решавајући га моралистички.

2. Љотић се Толстоја ослобађа преко француског римокатоличког пијетизма и мистике (Паскал, Фрања Салешки, итд). Уопште, његов поглед на свет и на хришћанство прожет је римокатоличким духом снажне спољашње дисциплине, која од чула води ка разуму, потпуно предатом у послушност ауторитету земаљских верских установа. Организовање „Збора” и касније србских добровољаца као „*militia Christi*”, идеја вођења политике као мистичког учитељства, строга послушност и беспоговорно следбеништво једног витешког реда западног типа – све то има везе са римокатоличком традицијом (при чему нипошто не треба заборавити језуите, чији је оснивач, Игнацио Лојола, бивши ратник, сматрао да је војничка дисциплина у религиозном животу незаобилазна).

3. Љотићево југословенство, које је било најискреније (за разлику од политички прагматичног југословенстава многих србских политичара), имало је своју мистичку основу у чврстом уверењу да су Право-

славна Црква и римокатолицизам само две пројаве једне исте вере. Зато није нимало случајно што Љотић својој супрузи није дозвољавао да пређе у православље (она је то, по својој жељи, учинила тек после његове смрти), нити је чудно што он православна чуда изједначава са мистичким визијама које се збивају међу римокатолицима (довољно је видети његово кључно богословско предавање, „Светло истине”, па да се у то уверимо: јављање Госпе у Фатими и Лурду за њега је исто као и јављања из вишег света која је имао Свети Серафим Саровски). У том истом предавању, одржаном добровољачким просветарима пред саму Љотићеву смрт 1945, он каже да је главни извор сукоба између четника и добровољаца био у томе што је код првих више наглашена политика, а код других духовност. Југословенство је, за њега, било више мистичко но политичко стремљење народних душа Срба, Хрвата, Словенаца и Бугара (и зато не може бити праве Југославије док јој се не придружи Бугарска).

4. Човек ка Христу стреми подвизавањем, то јест „надзором над срцем” (Љотићев израз), индивидуалном борбом за очишћење од греха и страсти. Ово пренаглашавање борбе појединца за чистоту такође је особина западног приступа светости (при чему, наравно, мислимо на стари, неререформисани римокатолицизам, пре Другог ватиканског концила). Зато код Љотића веома присуствује молитва, пост и самосавладавање, али Причешће, као смисао хришћанског живота, упадљиво одсуствује (то не значи да је Љотић избегавао Причешће или исто избегавање препоручивао својим следбеницима, него да је за њега, по свему судећи, Причешће било награда за индивидуалну врлину, а не свецелосно учење у пуности литургијског, саборног спасавања човека у Цркви). Тај пут, у аскетском смислу (јер православна аскеза је надасве саборно-литургијска, а не индивидуално-пијетистичка), може да води у прелест. У прелест је овај пут увео римокатоличке мистике, међу којима је био и Тома Кемпијски, омиљени Љотићев писац. Јер, дело „О угледању на Христа” је, како је исправно уочио Свети Игнатије (Брјанчанинов), нека врста кокетирања с Богом, умишљања близине Божје, која води у чулну фамилијарност самообмане. Човек верује да се с Христом сјединио, да је коначно блажен, а, у ствари, стекао је само неку врсту душевно-телесне равнотеже. У таквом стању, неком се може учинити да је кадар да сам општи с Богом, без „посредника” (рецимо, свештеника), јер је достигао верско-морално савршенство, па гледа Бога лицем у лице (ни у најразвишенијим тренуцима боговиђења православни Свети се нису одрицали неопходности свештеника који нам предају благодат Христову у Светим Тајнама; Причешће је и за највеће мистичаре, попут Светог Симеона

Новог Богослова, остајало хлеб живота без кога се не може, а који нам предају свештеничке руке).

Из свега овде реченог произилазио је однос Љотићевих присталица према осталим учесницима нашег несрећног грађанског рата. Љотићеви борци су веровали да су следбеници једног Учитеља, који је знао прави Пут; остали су били у заблуди, и то им је требало показати и доказати, некад и силом. Љотић је био човек несумњивог личног поштења, снажне визије и често прецизан у предвиђању развоја политичких догађаја. Био је одан Краљу и Отаџбини, и сматрао је да сав свој живот треба посветити служењу идеалу. То је веома снажно утицало на младе добровољце да га приме као „пророка”. Димитрије Љотић се наслањао и на мисао оснивача „Француске акције” Шарла Мораса. Морас је био паганин, који није много волео хришћанство, сматрајући га вером која је разрушила њему драгу Римску империју. Међутим, за римокатолицизам је имао пуно поштовања управо зато што су римокатолици преузели много од античког паганства, и зато што је Ватикан постао снажни политички и културни чинилац у историји Европе. Морас је био монархиста и творац идеје „интегралног национализма”, тако драге Љотићу. Вођ „Француске акције” је говорио: „Интегрални национализам не значи националимперијализам нити разуздани национализам. Он обележава једну врсту национализма, који преко краљевства одговара административним, социјалним, правним и политичким потребама народа. (...) Такав национализам врло је различит и од фашизма и од нацизма. Такав национализам није ни егзистенцијални ни партикуларистички систем. Интегрални национализам сматра да је монархија неопходна народу”. „Ми смо за Краља, јер се судбина на гласање не ставља”, писаће, одлучан као и увек, Љотић 1944, уочи Титовог доласка на власт.

На Љотића су значајан утицај извршили и „бели” Руси, монархисти који су у Краљевину Југославију избегли пред крвавим терором бољшевика. Од њих је добијао податке о нечувеном прогону Цркве и злочинима над православним народом, који су му, као и сваком здравоумном човеку, ледили крв у жилама. Љотић је свим силама настојао да спречи победу комунизма у Југославији, и зато је био спреман да се с комунистима бори на „крв и нож”. Од руских емиграната је, по свему судећи, примио и снажну нетрпељивост према Јеврејима, од којих су многи били у самом врху вођства бољшевичке револуције.

Када су Немци поробили Србију, Љотић је знао да су они окупатори, али је, а то се из његових говора и чланака види, сматрао да су они мање зло од комуниста. Мислио је (или се претварао да верује) да ће Хитлер ипак водити одлучну борбу против Совјетије, и да ће у „новом

европском поретку” националних држава можда бити места и за Србе. Сличним путем пошли су и многи „бели” Руси, који су веровали да ће Стаљинова Совјетија пасти под ударима Хитлеровим, и да ће се тада обновити стара Русија. Плашио се Љотић нове Европе, подељене између бездушног капитализма и тиранског социјализма. Његово ослањање на Немце, које није било потпуно поистовећење с њима, делимично је слично Морасовом ставу у вишијевској Француској. То јест, ослободити се комуниста, а Немци ће вероватно сами отићи, и тада ће опет бити могуће градити националну државу.

Др Марко С. Марковић, наш чувени емигрантски писац, у једном огледу из 1953. покушао је да одгонетне тајну привлачности Љотићевог стваралаштва, и открио је (с пуним правом, што се види из поступка доказивања) да је Љотић био надахнут беседник и књижевно обдарен писац. Марковић уочава да је оснивач „Збора” у себи пригушио књижевни таленат да би онима који пођу за њим могао да саопшти нешто више и значајније него што би то књижевно дело могло. Он сматра да се у томе, можда, огледа и тајна Љотићеве личности – јер он је политичар био само због жеље да послужи ближњима тамо где је мислио да је то најпотребније. Из тога су произилазили и сви неспоразуми и сва сурова оспоравања Љотићеве мисли и дела. Оснивач „Збора” је видео оно што партијски политичари нису могли (или нису хтели) да виде: „космичку револуцију” која ће изменити лице планете, и скору пропаст хришћанске цивилизације, чији је заточник смедеревски адвокат био. Нарочито је значајно оно што је Марковић открио о Љотићевом утицају на омладину, којој никад није ласкао, али која је за њим ишла очарана идеалом „сунчаних људи”. Тај идеал им је председник „Збора” понудио у многим својим беседама, од којих је најпознатија „Омладини на Стражилову”. Марковић запажа: „А младост гледа и слуша. Необичан јој изгледа овај човек који тако говори. Јер је она навикла на бестидну и циничну демагогију партијских политичара, чула за убилачке планове усташа, познаје класну мржњу комуниста. (...) Ко хоће да открије праве изворе онога хероизма који је та младост показала у јуришу на Хаџијиним Ливадама, газећи Ибар и Млаву, у Истри и на Сочи, нека прво прочита две песме у прози: „Од Мојковца до Кајмакчалана” и „Омладини на Стражилову”. Тада ће му све постати јасно”.

У сумњу се не може доводити чињеница да је Љотић настојао да читав свој живот заснује на начелима вере. У сјајној књизи Станислава Кракова „Живот човека на Балкану”, познати писац „Пламена четништва” и режисер филма „За част отаџбине”, описује Љотића како на првим борбеним линијама на Рововској коси (у Првом светском рату)

чита као молитву Паскалове речи: „Како не знам одакле долазим, исто тако не знам ни куда идем; ја знам само да ћу одлазећи са овога света пасти или у ништавило или у руке расрђеног Бога”. У време свог другог сусрета с Краковом (први је био предратни, док је Љотић још био толстојевац), млади официр се већ био ослободио утицаја грофа из Јасне пољане. Толстој својим делима није могао да га утеши кад је Димитрију умро отац, кога је јако волео. Краков о Љотићу вели: „Сада су св. Августи, св. Фрања Салски и Блез Паскал постали његови религиозни саветници. У једном џепу своје тесне официрске блузе носио је „Мисли” Паскалове у једном издању из 18. века, а у другом „Introduction à la vie dévote” од св. Фрање Салског. Неколико година касније, место ових књига, имао је увек у унутрашњем џепу свог капута једну малу икону на дрвету. (...) Нас двојица смо били толико различити по животним схватањима и темпераменту да ми је после првог радосног осећања што сам срео неког блиског почео да смета његов испоснички став. Чинило ми се на тренутке да је то поза. Уз то, никада није хтео да говори о женама и једном приликом рекао ми је да би се, да није било рата, по свршеним студијама у Паризу, закаљуђерио”. Једном приликом, да би га изазвао, Краков је у друштву млађих официра почео да прича распусне повести о солунским блудницама. Љотић га је молио да престане, јер га је стид да то слуша. То је Кракова још више раздражило, па је постајао све безочнији. Љотић му је, на крају, ставио руку на уста, што је Краков једва дочекао да се физички обрачуна с „чистунцем”. Свом снагом ударио је Љотића песницом и овај се тешко затетурао и ударио леђима у зид. Шта се даље збило? Ево Краковљевог описа: „Истог тренутка уплашио сам се свог инстинктивног, али дивљег поступка. Погледао сам, збуњен, на свог рођака. Он је пошао ка мени. Сада сам био решен да га пустим да он мене удари и да се не браним.

Он ми је спустио руку на раме:

– Ја знам, Сташа, да ти то ниси хтео да урадиш. То је било изван твоје воље... Ево...

И уместо очекиваног ударца, он ме је пољубио у образ.

Када сам га ударио, ја сам пребледео, али у овом тренутку био сам тако црвен да сам осећао да ми образи горе. Никад се тако нисам стидео себе.

Од тог тренутка постао сам најбољи пријатељ и друг са Љотићем.

У мени је стално будила радозналост његова крајња уздржљивост према женама, чак и када се о њима говорило.

Једном ми је одговорио озбиљно и кратко:

– За мене ће се то питање поставити само код оне жене са којом се будем венчао”.

Тако је било на Солунском фронту. Али, тако ће остати и уочи Другог светског рата. Познати предратни новинар Милан Јовановић – Стоимировић, покретач листа „Вардар”, у разговору са Слободаном Јовановићем дотакао се и Димитрија Љотића. Слободан Јовановић је том приликом рекао да познаје Љотића: „Ми уосталом имамо једну заједничку црту, због које се и интересујем за тог човека. То је побожност!”. Стоимировић је Јовановићу рекао да и он цени Љотићеву веру, јер је она негована, и јер ју је Љотић градио читајући Августина и Тому Аквинског, имајући чак већу ерудицију од многих епископа; истовремено, исказао је да му код Љотића смета „његов клерикализам, његово подређивање поповима, његово певање за певницом, његова смелост да чита апостол кад се нико други не прихвата те дужности...”. Јовановић је непрестано хвалио Љотићеву побожност, која је у нашој средини увек сматрана скоро женском слабошћу, и за коју Стоимировић вели да човек мора имати извесну кураж због могућих исмевања која прате манифестације личне религиозности. Јовановић му је одговорио: „Или се је побожан, и онда се иде до краја, или се није, и онда се стаје на пола пута, и остаје”...

Предратни левичар Драгољуб Јовановић, у књизи успомена „Људи, људи” пише да је Љотић у затвору с младим комунистима делио последњи комад хлеба. Он Љотића не воли, али истину не прећуткује.

Дакле, Љотић је био човек који је настојао да живи у складу са хришћанском науком и својом савешћу. Његова религиозност је била дубока и свепожимајућа. Али, као што смо већ рекли, она је сва била освенчена духом римокатоличке мистике, која не даје исправну основу за изградњу унутрашњег човека. У тим противуречностима треба трагати за Љотићем, а не осуђивати га као наводног „хитлеровца”.

Чак и његов улазак у сарадњу са окупатором се може доживети као последњи покушај одбране једног света који се руши. То га, наравно, не амнестира од историјске одговорности. Али, то не амнестира ни његове критичаре од историософске озбиљности. Треба разумети трагедију морално чистог човека који је хтео да се бави политиком у корумпираној средини предратне Краљевине, при чему је тврдио да „политика није благо у коме се прасци ваљају, него страшна и света служба народу и држави”. Чињеница је да су Љотићеве идеје и став умногоне биле туђе домаћем духу. Срби су, листом, били уз равнороство. И то је задатак за једног будућег истраживача, али истраживача непристрасног и озбиљног, а не позера и фразера.

Још једном да подвучемо: Николај Велимировић је био изричито равногорски настројен, из једног простог разлога: ђенерал Михаиловић је био Министар војни краљевске Владе у Лондону, под командом краља Петра II, а Југословенска војска у отаџбини била је легална војска Краљевине Југославије. Као доследни монархиста и легалиста Николај је за време Другог светског рата био на страни легалне власти и легалне војске. Имао је разумевања и за ђенерала Недића и његове сараднике, али патријарха Гаврила је, уочи разговора с Недићем, изричито упозорио да дотичног не назива Председником Владе (јер је председник наше Владе у Лондону), него да га само ословљава као ђенерала.

Комунисти су оптужили владику Николаја да је био „збораш” и на основу тога му одузели држављанство. Министарство унутрашњих послова ФНРЈ одузело је држављанство Николају 27. 9. 1951. године зато што је био „припадник противнародне политичке организације *Збор* и као сарадник окупатора побегао из земље пред ослобођењем”.

Дакле, повезивање Николаја и Љотића, као припадника истог политичког покрета, потиче од комуниста! Николај није био припадник „Збора”, а са „зборашима” је, и пре и после Другог светског рата, сарађивао као са хришћанима, на православним и српским пословима који су били изнад идеологије.

### Владика Николај и ђенерал Недић

Оно што је Николај пак мислио о ђенералу Недићу и његовим помоћницима можда је најбоље сажето у једној од бележика Владикиних постхумно објављених: „Колаборација. Јасан је смисао ове речи. Кад два човека извлаче потопљени чамац, један конопцем, а други куком, онда су они колаборатори. Оба имају исти циљ пред очима. Исто тако и ловци кад хоће да улове неку звер, па распореде улоге. И они су колаборатори један другом. Јер имају исти циљ пред очима. Нико од националиста српских није колаборирао са немачким окупаторима. Јер српски националисти с једне стране и Немци с друге стране имали су два, потпуно супротна циља пред очима. Немци су смерали уништити српски народ, а српски патриоти сачувати га и ослободити га од Немаца. Српски националисти нису служили Немцима, него су се служили Немцима. И ово су они чинили с дубоким презрењем окупатора и с пригушеним револуционарним инстинктом у себи – до времена. Испод звера се извуци, па онда туци”. Прави колаборатори са Немцима били

су Кнут Хамсун и Квислинг. Ови су желели Немцима победу с убеђењем да само Немци могу „завести ред у свету” и „спасити европску културу од словенског варваризма и француског мекуштва.”

Сличан став Николај је изнео и у књизи „Земља Недођија”, посвећеној четничкој борби за слободу. Ту Владика каже да људи попут Недића нису свој пут изабрали „ради уживања или добити, него из љуте невоље, да би спасли бар нешто од свога народа”.

Једном речју, иако је Свети Николај Жички стао на пут устаничке верности Краљу и Отаџбини, оличеном у ђенералу Михаиловићу, он је имао разумевање и за жртву ђенерала Недића и његових сарадника у покушају да се Срби спасу од истребљења. У исто време, духовни (често и биолошки) преци наших „активних грађана”, сматрали су да борба за светску револуцију себи може да допусти да сви Срби изгину, јер ће, уместо њих, у Србију бити насељени Кинези.

### Зашто је Свети Николај Жички био антикомуниста?

Ово питање је толико реторичко да му је и реторичност изанђала. То је исто као и питање: „Зашто је хришћанин против сатанизма?”. По званичним подацима руске државне комисије, објављеним 1995, за време Совјетије убијено је, у име револуционарне правде, двеста хиљада само свештених и монашких лица! Николај је све то знао, и свим својим бићем био је против комунистичке немани у Србији, пошто је потицала из Совјетије.

Зар није био у праву?

Комунисти су одмах показали ко су и шта хоће, већ 1941. У Богатићу су, августа месеца, убили среског начелника и његовог помоћника, лекара Младена Милошевића, адвоката Немању Станковића, чиновника Уроша Пековића. Убили су јеромонаха Митрофана Матића, старешину манастира Чокешине, 11. августа 1941, а народ спречили да га сахрани. Из Мачве су убиства кренула даље, а сама Мачва је, због комунистичких напада, у црно завијена. Немци и усташе су узели 7000 талаца из Шапца и одвели их у село Јарак у Срему. Људи су четири сата морали да трче, а успут су стрељани – они који би застали. Такође, мачвански комунисти су одмах показали какав ће бити њихов однос према вери; после освајања Прњавора, оскрнавили су локални храм.

„Наша Борба” од 30. новембра 1941. је писала: „Овако изгледа прњаворска црква: иконостас разбијен, све светачке слике су са њега скинуте и унакажене, часна трпеза претурена, а сви објекти, који на том светом

престолу стоје, растурени, а делом нестали. Црквене књиге су упропаштене, а сва дрвенарија (сто за свеће и столице, владинина, владарева, као и све друге столице, које стоје са стране) изломљена и бачена по средини цркве. Прозори поразбијани, полијеји исто тако, слика ктитора цркве ножем избодена, итд. Кулминација свега је то, што су комунисти измет вршили унутра, и што су коње држали унутра.”

Каква је логика комуниста у Србији била, причао је њихов бивши заробљеник, Живорад Величковић; он је слушао партизановог команданта, Иштвана Борота, који је на народном збору у Мирославцима говорио: „Ми морамо водити борбу против фашизма, па макар и последњи човек у Србији погинуо, јер народа на кугли земаљској има довољно, сама Кина има преко 400 милиона људи, а Индија има око 500 милиона. Главно је да – победи наша идеја, а наше пролетерске руке саградиће села и градове, које фашисти поруше”.

За време „Ужичке републике”, комунисти су побили преко 300 људи. А ево како је, према писању „Наше борбе”, изгледала 1941. власт црвених целата у Чачку: „Сељаци су били на силу, под претњом смртне казне, одвођени у партизанске одреде... Да би онемогућили сваки отпор против злочина партизани су на неколико јавних места убили десетину угледних домаћина. Убијали су их на најзверскији начин. Неколико њих живе би закопали до паса у земљу, а онда су им ножевима кидали уши, нос, језик, руке и тако их до најстрашније смрти мрцварили. Десетине других сељака везаних руку морали су посматрати ове језиве сцене...

„Варош пуста, срушена, празних дућана и пијаца...

Зверства и мучења вршена су на разним местима, па и у затвору. То је чињено обично ноћу. У затвору је стално било око 50 особа, међу којима и женских. Бандити су вршили саслушања, пребијајући невинне жртве жилама, тољагама, кундацима и шакама. Ноћу су били убијани невини људи. Лешеви жртава бацани су обично у клозете. Страшно је било слушати јаук и врисак мучених жртава. Убијена је, међу осталим, и једна жена коју су партизани осудили на смрт ради тога што је прала рубље немачким војницима. Пре убиства ова је жена полудела од страха и мучења. Са њом је, по свој прилици, убијен и њен муж. У сваком случају он је нестао и после погибије његове несрећне жене више га нису видели”.

А Посавски партизански одред, на чијем челу су стајали Иштван Борота и Јосиф Мајер, „прославио се” тестерисањем живих људи. Председника општине ваљевског села Дивци су, уз помоћ „народног хероја” Стевана Филиповића, лично Мајер и Борота тестерисали пред целим селом, и сипали му со у живе ране. Младог српског добровољца Душана Пашића убили су комунисти, пуцајући му у главу, уз узвик: „Ово ти

је за Бога”, у груди, с десна, уз узвик: „Ово ти је за Краља”, и у срце, уз узвик: „Ово ти је за Отаџбину!”. Командир Расинске партизанске чете, натерао је ухваћеног писара Ацу Камперелића да поједе сопствено око, које му је ножем извадио.

Ево описа жртава комунистичког терора, убијених 6. децембра 1941. у околини Рудог:

1) Илић Војислава, чиновник поште из Прибоја, стара 20 година, ћерка среског начелника Милована Илића, убијена у Рудоме од стране партизана. Њен леш унакажен. Руке избодене и исечене, бутина десне ноге расечена до кости, од колена до бедра, десно око извађено, обе дојке прободене, лобања размрскана.

2) Јовановић Деса, ученица 6 разреда гимназије, стара 18 година, ћерка управника поште из Прибоја, одвеђена кад и Војислава Илић. Њен леш, поред огромних модрица по телу, има просек испод леве дојке и преломљену десну руку.

3) Игњат Качар, хотелијер, стар 50 година; његов леш нађен у седећем ставу, руке везане на леђима. Десно ухо одсечено, кожа опарена врућом водом, коса почупана, сви зуби повађени; дотучен неким тупим оруђем.

4) Владимир Оташевић, сељак из Прибојске Бање, стар 50 година, нађен у лежећем ставу, лицем окренут земљи, са свезаним рукама на леђима, размрскане лобање тупим оруђем.

5) Рајко Несторовић, судски писар из Прибоја, стар 25 година. Његов леш нађен у седећем ставу, са свезаним ногама и рукама, по целом телу испробадан камом, зуби повађени.

А кад је убијен контролор поште у Подгорици, Миња Брајовић, у лето 1942. године, комунистички монструми су натерали његову жену Анђу и осморо њихове деце да играју коло око убијеног и певају: „СТИЖЕ ПИСМО ИЗ СПУЖА – ОСТА АНЂА БЕЗ МУЖА”.

Вукосав Радовић, у својој књизи „Од судије до чистача”, наводи још један случај црногорских партизанских „подвига”. (Црна Гора је по свему судећи, уз Херцеговину, била предео најужаснијег комунистичког дивљања; неки злочини црногорских убица могу се, по чудовишности, поредити само са усташким): „...Да би страх у народу био што већи и да би задовољили своје садистичке нагоне, они су убиства вршили на најгрознији начин. Од многобројних таквих грозота навешћу ради примера, једну која се одиграла у Лијесци, засеоку села Средњег Села у срезу бјелопољском”.

„Баш у тим данима када се држао збор у Шаховићима, навратила су три партизана у кућу Стевана Мрдака и упитали га да ли им може

што дати за ручак, рекавши да су дуго на путу и да носе пошту од Подгорице за главни штаб Санцака, који се налазио на Коврену. Стеван, као увек гостоприман, увео је људе у кућу и изнео преда њих све као о слави... Кад су 'гости' кренули да иду из његове куће, замолили су га да им покаже пут за Шаховиће, што је увек добродушни Стеван и чинио свима који су ма какву услугу тражили од њега. Кад их је испратио до једног шумарка у близини своје куће, ту су га ставили на најгрозније муке. Прво су му пребили ноге и руке, а онда ишчупали клештама све нокте. Онда су му одсекли уши и нос, а потом очи извадили. Кад је издахнуо на мукама, делови тела су збијени у гомилу са једном цедуљицом: 'Овако ће проћи сви, од кмета до краља'. Ова три зликовца нису били курири од Подгорице за главни штаб, већ 'Небеска полиција', коју су из Шаховића послали Томаш и Сава, да покажу своју 'моћ освете', јер им је Стеван храбро рекао на Ровинама: 'Имамо ми кога слушати, да не слушамо баш вас двојицу'...

У другом делу својих дневника, Владимир Дедијер описује како је убијен извесни Рачић, старији човек, сарадник војводе Ђујића из Сплита. Убице су га сачекале у његовој кући, и „кад је ушао кроз врата, ударен је чекићем, а затим је добио нож у срце!”

Крсто Р. Влаховић, четник Павла Ђуришића, описује „Пасје гробље”, код Колашина, „задужбину” Моше Пијаде („Испуњена заклетва”, „Американски Србобран” 10291/51):

„... Наша и Лашићева група спајају се и Павле наређује поход на Колашин, 20. фебруара 1942. На територији слеза колашинског – на фронту Планиница–Кључ, наишли смо на јак отпор, где нам гину, од моје уже групе, стари јунак пуковник Никола Булатовић и Јанко Шћепановић, наше прве две жртве. Али, при свему, наш елан није било лако оставити, тако да смо на дан 23. фебруара после подне сатрли и последње остатке Мошиних банди и на јуриш заузели. Колашин... Становништво Колашина живело је под Мошином страховладом 49 дана, чији је резултат: убијене, масакриране 373 особе...

„У трагању за комунистичким злочинима, сутрадан са групом наших људи, дођосмо до реке Таре поред самог града. Поред реке налази се једна баруштина без снега, на чијој се средини налазио побијени стуб у висини око три метра, на коме је стајала дрвена табла са натписом: 'пасје гробље'. Изнад табле на стубу налазило се обешено мртво псето. Око стуба по баруштини налазили су се унакажени људски лешеве на гомилама од 20 до 50. Комисија од два лекара и једног студента медицине, поред броја других чланова, почела је са увиђајем. Број убијених оба пола износио је 373, од којих нико не бијаше убијен ватреним оружјем,

већ или маљем у главу, или заклан ножем испод грла. Сваки леш је био масакриран и унакажен. Очи извађене, зуби поломљени, нос отсечен, језик отсечен, стомак извађен, срце извађено и стављено у уста, итд. Ноге и руке беу разлике бијаху свима жртвама поломљене и главе тупим предметом – маљем разбијене. Комисија је утврдила имена и број жртава, начин убијања, целате и наредбодавце, фотографисала скупа и наособ жртве и поднела извештај војводи Павлу...”

Све је вршено по наређењу одозго, од врхушке. Сам Тито је препоручио Ђиласу, када га је у лето 1941. слао у Црну Гору да организује герилске акције: „Стрељај свакога, па ма то био и члан Покрајинског комитета партије, ако се колеба или показује недостатак дисциплине”. (М. Ђилас, „Ратно доба” – „Wartime” – Harcourt Brace Jovanovich, Inc., 757 Third Avenue, New York, 1977).

И?

Да ли је Николај могао бити „симпатизер” комуниста или неутралан према њима? Макар интелектуално неутралан? Чак и највећи „интелектуалци” међу комунистима, попут Титовог надреалисте Коче Поповића, били су крволоци. Немачки историчар Вернер Брокдорф је у својој књизи „Колаборација или отпор у окупираним земљама” (Werner Brockdorf: Kollaboration oder Widerstand in den Besetzten Landern, Verlag Welsermuhl, Munchen, 1968) описао како је овај командант Прве пролетерске дивизије крајем рата 1945. у Босни наредио да живе закопају немачке заробљенике, тако да им само глава вири из земље, а затим да се преко њихових глава прелази дрљачама, чији су челични зупци цепали главе несрећника. Исти овај надреалиста наредио је спаљивање живих око 400 Немаца.

Комунисти су и пре Другог светског рата били непријатељи српског народа, који је Коминтерна прогласила за хегемонистички. Четврта земаљска конференција КПЈ 1934. осудила је „окупацију Хрватске, Далмације, Словеније, Црне Горе, Македоније, Косова, Босне и Војводине од стране српских трупа”. КПЈ је, у 23. броју свог гласила „Пролетер” 1932, подржала устанак усташа у Лици, наглашавајући да се, ипак, са „великосрпском војно фашистичком диктатуром” коначно могу обрачунати само комунисти.

Године 1943, с Немцима у Загребу су се договарали и преговарали Владимир Велебит и Милован Ђилас. Велебитов отац, Љубомир, аустроугарски генерал, био је, још од I светског рата, пријатељ немачког генерала Глеза фон Хорстенау, па се Велебит, приликом својих посета усташком Загребу, слободно кретао. Основна преговарачка позиција партизана у разговору с Немцима био је: „НОВ Југославије сматра четнике као главне своје непријатељи”.

И заиста; комунисти никад не би освојили Србију да им нису помогли Совјети, с Черчиловим „благословом”. А кад су освојили Србију, направили су невиђени покољ. Комуниста и „Шпанац”, Петко Пановић из Пожеге, убио је, из идеолошких разлога, свог сина Радојицу! А колико је српских Каина убило своје Авеље – ни броја се не зна. Србија још није сахранила жртве комунистичког терора, а Титови целати слободно шетају Београдом и примају, од наших пореза узете, своје крваве пензије. Комунисти – Срби, Титове слуге, криви су за све поразе Србства после Другог светског рата. Сетимо се само шта су радили 1944–1945, кад су се светили Србији зато што их није хтела. Колико је домаћина убијено само да би им била одузета имовина! У колико је села пуцано у литије (види књигу Драгише Божића „Црвени метак”, Моравци 2002)! Колико је невиних људи отерано на робију због вида на рачун Јосипа Броза! Колико је деце злостављано зато што poste да се причесте или рецитију у цркви за Савиндан! Колико је кућа српских осрамоћено док су мужеви од удбаша силованих жена, били на робији!

Зато је Николај био антикомуниста. Зато је подржавао антикомунистичку борбу свог народа. Зато су га комунисти мрзели. Али, као хришћанин, као српски епископ, он у рату није хтео да потпише немачки апел за борбу против комуниста, јер није хтео да распирује грађански рат и да на било који начин послужи окупатору.

Но, чим је рат прошао, Свети Николај Жички је наставио своју пастирску борбу против комунистичких вукова и њиховог вође, Јосипа Броза.

### Владика Николај о Титу

Николајев однос према Брозу и његовој Југославији је јасан: он се гнуша овог безбожничког тиранина, о коме мишљење исказује у писму надбискупу кентерберијском, поводом Титове посете Енглеској 1952. (концепт писма чува се у Николајевој оставштини):

„Ваша Милости,

У америчкој штампи се шире вести да садашњи, самопроглашени владар Југославије, Тито, ускоро стиже у Лондон као званични посетилац на позив британске владе.

Ваша Милост сигурно зна ко је био овај човек, шта је учинио, и шта представља. Његови трагови морају бити ужасни сваком Енглезу хришћанину и Енглескињи хришћанки. Будући фанатичним безбожником, користио је све злочиначке методе, којих се цивилизовани свет гнуша, као законите, да би освојио власт и остао на власти.

Предуг је списак његових злочиначких и по душу потресних дела, предуг да би био навођен. Обавештени сте о њима из прве руке, и нема потребе да их понављамо. Али ја морам нагласити један моменат који Вас и мене, као људе Цркве, највише занима: он још увек прогони Цркву, понекад макијавелистички, у рукавицама, у присуству британских и америчких посетилаца, а понекад неронски, у одсуству „савезничких” посетилаца.

Ваша Милост може да замисли како се бездомници, Срби у расејању, осећају кад је Титова посета Лондону у питању. И, још више, како хришћанске деноминације, нарочито англиканске заједнице широм света, очекују реч протеста од надбискупа кентерберијског.

Молим се и надам да ће Ваша Милост, са Вама својственом мудрошћу и храброшћу, учинити све што Вам је могуће да се овом борбеном безбожнику и суровом гонитељу Хришћанства не дозволи да целива руку Њеног Величанства, која се у званичној титули својој назива „бранитељком вере”. Стравични пољубац истим оним уснама које су изрицале смртне пресуде хиљадама невиних и побожних хришћана. Протестирајући против овог моралног ругла, сигуран сам да ће Ваша Милост имати више Енглеза и Енглескиња иза себе него они политичари који су позвали овог најнежељенијег госта да посети град Светих мученика Албана и Магнуса.

Уверавам Вас, Ваша Милости, у своје дубоко поштовање и братску љубав у Господу нашем Исусу Христу.

Веома искрено ваш,  
Епископ Николај”

### Мишљење народа о хаосу грађанског рата у Србији

У „Изворнику”, часопису Међуопштинског архива у Чачку, 2004. објављено је писмо младог „збораша” Ђорђа Новковића, упућено 9. априла 1942. године Димитрију Љотићу. Писмо извештава о стању јавног мњења у горњомилановачком крају, тој „класичној” Шумадији, и прилично добро одражава размишљање српског народа у оно време. Доносимо га да би се видело да став Светог Николаја Жичког није био туђ српском народном ставу у доба Другог светског рата:

А) „Иако се Г. Милановац некада силом супроставио против рада ген. Недића, данас он на тај рад гледа друкчије. Данас је личност Милана Недића постала опет, као и пре рата, омиљена и популарна; тако да су ретки они који се не сагласају са радом владе народног спаса и који

мисле да је акција коју је та влада подузела бесмислена. Потребно је да се истакне љубав коју народ тога краја гаји према г. Недићу, вера, поуздање и надање које се полаже у њега и његов рад. Генерал Недић је данас једини који може да око себе окупи све здраве националне снаге и да их поведе спасењу, како у таковском крају тако мислим, и у свим крајевима где је партизанска акција владала. Никаква пропаганда нема снаге да то поверење у Председника српске владе замени мржњом или неповерењем: то је могло да успе само једном али више никада. Народ је према свим осталим члановима српске владе готово потпуно индиферентан; важан је само Недић. За Аћимовића влада мишљење да је потпуни хитлеровац, а за М. Олћана исто.

**Б)** У таковском срезу Ј. Н. П. „ЗБОР” нема присталица а ни симпатизера. Збораша се сматрају петоколоницима, Хитлеровим плаћеницима и одродима. Разумљиво је да се је та мржња пренела и на добровољце („љотићевце”). Милановчанима је милије да виде у Милановцу немачког војника него добровољца. Мржња на нас је толика да многи тврде да су Збораша били заједно са Немцима у казненој експедицији која је попала две трећине кућа у Г. Милановцу. Ово антизборашко расположење је плод, још до недавно јаке, комунистичке пропаганде, затим и пропаганде четника Драже Михајловића. Сам VII добровољачки одред (адвоката Лазаревића), који је био до пред два месеца у Г. Милановцу, много је допринео да се је јаз између „ЗБОРА” и становника тога краја продубио. Добровољци тог одреда се нису много разликовали, својим понашањем, од разузданих четника који по читав дан пију по крчмама, а нису се одликовали ни нарочитом храброшћу (ваља знати да су то углавном били незбораша), те су до тада и онако несимпатисани добровољци постали објекат луде мржње. Неспособност и слаб квалитет тих добровољаца показује и чињеница да су их четници лако успели разоружати; један део добровољаца је после пришао четницима из Рудничке групе (онима који су их разоружали). Уверење да су добровољци петоколоници још се је више утврдило када је неколико дана после разоружања дошао у Г. Милановац одред немачких војника који је тражио пушке и остали материјал одузет од добровољаца.

Што се тиче личности Димитрија Љотића, њему се не одриче поштење, политичка способност и лична вредност али се сматра да је погрешан његов „германофилски” правац и да су људи који га окружују само најобичнији приврженици и обожаваоци Немачке. Због оваквог мишљења о Д. Љотићу не може се ни издалека говорити да он ужива било какву популарност у том крају. Што више, ако дође каква наредба од

стране виших власти која се становницима у први мах не свиђа онда се тумачи да је ту наредбу издао Љотић или његови људи. Дакле оно што не вреди (по њиховом схватању) приписује се Д. Љотићу и „ЗБОРУ”.

Постоји једно апсолутно непознавање идеја водиља нашег Покрета: „Збораша нису људи који желе добра нашем народу, они желе добра и користи само Немачкој”.

**В)** Партизани су у срезу таковском проиграли своје. Нема човека који би одобравао њихову неуспелу акцију и који би жалио њихову садашњу судбину. Некадашњи „партизански” вођа учитељ Ракић (који још није ухваћен) је човек чију смрт желе готово сив Милановчани. Они су упознали на својој кожи што значи „партизан” у правом значењу речи.

Дража Михајловић ужива и сада велику популарност у Г. Милановцу и околини. Стихови: „Од Тополе па до Равне Горе, свуд су страже Генерала Драже!” су омиљени, као ни једни други. Руднички четнички одред капетана Стојановића који је пре три дана отишао из Милановца у Пожаревац, састављен је готово сасвим од „дражиноваца” („равногораца”) који су касније (по сукобу четника и комуниста) прешли уз г. Недића. Ти су људи и после приласка уз владу народног спаса остали пропагатори и приврженици Д. Михајловића и његових господара из Лондона.

Може се сада помислити да овим долазим у контрадикцију са оним што сам рекао под **А)** о Генералу Недићу, али није тако. Ево објашњења! Према речима „дражиноваца” постоји тајни уговор између г. Недића и Михајловића, те зато они могу да буду и зато они и јесу, и за једног и за другог. По њима и Недић и Михајловић очекују победу Лондона и Москве и када дође одлучан час онда ће заједнички ударити на Немачку војску у Србији; а сада Недић завава Немце као да је уз њих, само да би се могао што боље спремити за тај важан и пресудан моменат кад ће Немачка сила почети назадовати и пропадати. Не знам што је узрок овом њиховом мишљењу али знам да се то мишљење утврђује тим што је /према причању/ потпуковник Калабић, а и министар Аћимовић наводно по налогу Недића, слао пуне камионе оружја и ратног материјала на Равну Гору. Колико има у том причању истине не знам.

Разумљиво је да су „Дражиновци” а тиме и велика већина Милановчана подлежни пропаганди Лондона и да се само према њој равнају. Нема ниједног становника Милановца који не би желео и који не верује у скору победу Лондона и Москве.

Па тако долазимо до чудноватих противречности: „Дражиновци” су против „партизана”, а желе победу Москве; „Дражиновци” су за Генерала Недића, а желе побједу Лондона.” Тако Ђорђе Новковић.

Вера у победу ђенерала Михаиловића, свест о томе да ђенерал Недић покушава да завара Немце зарад србског опстанка, и, наравно, крајњи антикомунизам, то је био и став народа, и став Светог Николаја Жичког, његовог „генија, свеца и хероја”. Зато су народ и Николај и данас тако блиски једно другима.

### Мирко Ђорђевић се поправља?

Мирко Ђорђевић је почео да пише да је СПЦ за време Другог светског рата била „на страни антифашиста” („Република” 383–389, 2006). Похваљен је и патријарх Гаврило, јер је одолео свим притисцима да подржи Немце. Али, наравно, ево га опет о Николају:

„Све треба рећи, и до краја, и ту, и запиње и о много чему се ћути. Треба рећи да је епископ Николај 27. марта 1941. подржао Владу која се спрема у рат против Хитлера, ал и треба рећи и оно друго – знамо одавно за његов говор на сахрани Д. Љотића, у којем је године 1945. рекао да је тај политичар који се с оружјем у руци борио на страни Хитлера „капија слободе наше”. Хитлер је већ био поражен и савезници су окончали борбу против тог вида тоталитаризма, а владика Николај је у Словенији извршио смотру војника Српског добровољачког корпуса Д. Љотића рекавши да је срећан што се налази „међу националним јунацима”. Преговарало се и са руским генералом, Хитлеровим савезником. А. Власовим о стварању некакве „владе” – ту су биле војводе М. Ђујић, Д. Јевђевић и други – која би се борила – *horribile dictu* – и то против савезника који су већ имали ослобођену Европу. „Овде треба да започне политичка и војна битка” говорили су ти прваци – и то у априлу 1945. године. Данас за владика Николаја његови агитпроповци с докторским титулама кажу да је „квинтесенца српског ума”. У то ваљда убрајају и химну у тону акатиста коју је тада Николај саставио Д. Љотићу који се борио на страни Хитлера –

*Димитрије, мудри добровољче,  
шћо молићвом небеса отвараш,  
и Божији дивни угодниче –  
шћо злоћворе духом йокораваш.*

### О једној песми Владике Николаја

Пошто су се већ истрошили са својом причом о Николајевом светосавском говору (где је „поредио Хитлера са Светим Савом”) и антисемитизму, „грађани” су се окренули тражењу нових доказа да је Николај мутна и сумњива личност. Неуморни Мирко Ђорђевић, у својој изјави „Светитељ наших деоба” („Време”, 29. мај 2003. – доносимо је у прилогу, као врхунски пример конфузије за коју су наши „теоретичари теологије” способни) помиње некакву Николајеву оду Димитрију Љотићу, срочену у мају 1945, за кога је Владика веровао да „молитвом Небеса отвара”. А та песма није никакав дитирамб Димитрију Љотићу, него су то десетерачки стихови посвећени окупљању свих србских националних снага у Словенији 1945, у последњој, узалудној нади, да ће се припадницима четничких одреда Ђујићевих, Јевђевићевих и Ђуришићевих и Недићевим добровољцима придружити и ђенерал Дража, па да ће, подржани од наших „савезника” (који су их у то време спремали за продају Титу, да би их Титова војска побила у Кочевском Рогу), кренути у ослобађање Србије од безбожних комуниста. Ево како изгледа та песма у целини:

Боже мили и Боже једини,  
Бјеху тмине земљу ухватиле,  
У тминама земљу запутале,  
Српском крвљу свијет устрашиле,  
Све због српске проклете неслоге.  
Ал’ ево се данас разданило,  
Род се српски слогом опакао,  
Сјединио у тешкој невољи,  
Збратимио најбоље од бољих.  
Поред оног српског Врховника,  
Што над Српством четир’ љета стражи,  
(Знај му име, али га не кажи),  
Све за Српство, за се ништ’ не тражи...  
Па крај њега и ти Димитрије,  
Димитрије, мудри добровољче,  
И Божији дивни угодниче,  
Што молитвом небеса отвараш,  
Од светаца савезнике ствараш,  
И злотворе духом покораваш.  
До Љотића војвода Момчило,  
Ој Момчило, све ти здраво било,

Момчила си старог надмашио.  
 Твоја слава и твоје јунаштво  
 Гласиће се док буде гусала  
 И док буде пјевачкијех грла.  
 Крај Момчила Јевђевићу Добра,  
 Крв јунака и сој свештеника,  
 Колико је имао мегдана,  
 Толико је задобио рана,  
 И толико однео победа.  
 Покрај Добре славни Ђуришићу,  
 Дивни Павле, Бог му дао здравље,  
 Побратим је војводе Момчила  
 И побратим дурмиторских вила.  
 Сви се вишњем Богу помолили  
 И на слогу до гроба заклели,  
 Да се боре као српска браћа,  
 Да се боре за српску слободу,  
 До васкрса српскоме народу.  
 ...  
 Слава Богу на Његову дару,  
 Бог да прости браћу изгинулу,  
 Бог да живи браћу збратимљену.

Хвале су упућене ђенералу Дражи и четницима Ђујићу, Јевђевићу и Ђуришићу, а Љотић је један од ликових десетерачке песме у славу србске слоге.

Значи, није реч ни о каквој оди Љотићу, него о жељи Николајевој да се сви Срби сједине у борби за слободу од безбожничких злочинаца који су освојили власт у Београду. Наравно, пошто је већина данашњих „активних грађана” духовно (а често и телесно) потомство Титових „ослободилаца”, они могу рећи да је Николај био симпатизер „домаћих издајника” (као што су, видели смо, деценијама и причали њихови титовубиви оци). Али, посебне оде Љотићу није било.

## ВЛАДИКА НИКОЛАЈ И ЗАПАД

### Владика Николај и Запад

Владика Николај није био острашћени „непријатељ Запада” и ино-славних конфесија. Напротив! У књизи др Мјуриел Хепел, познатог британског слависте, „Џорџ Бел и Николај Велимировић – прича о једном пријатељству” (Светигора, 2003), налази се низ сведочанстава о Владикином односу према англиканским Хришћанима и западном Хришћанству уопште, коме је Владика приступао с великим поштовањем и љубављу. Предговор за књигу написао је надбискуп Велса Рован Виљемс, садашњи надбискуп кентербериски, који каже за владика Николаја да је за неколико генерација британских англиканаца био „један од неоспорних моралних и духовних великана који су Западу посведочили нешто од дубине и изазова православног света”. За њега је „лик епископа Николаја један значајан лик у причи о модерном европском Хришћанству”. Тај Николај, кога непрестано оптужују да је мрзео Запад, кумовао је са чувеним Ситоном-Вотсоном, који је у време Првог светског рата био једна од кључних личности Европе; тај Николај је био први јерарх неке друге конфесије коме је надбискуп кентербериски дозволио да се у храму Св. Павла обрати англиканским верницима; био је носилац крста – одликовања које су му енглески црквени делатници уручили због великог поштовања које су га гајили према њему и његовој земљи и народу; током 1921, на позив Американаца, одржао је преко 140 предавања у разним крајевима САД, од храмова до универзитета; носио је почасни докторат универзитета Колумбија, који му је додељен после Другог светског рата, као „великој моралној снази”; о њему је Ребека Вест говорила као о чаробној личности чији је енглески био диван „као што и доликује ономе који је некада проповедао у катедрали Св. Павла”. Индијски песник, нобеловац Рабиндранат Тагоре, дубоко је ценио Николаја, који га је беседом поздравио средином двадесетих година прошлог века кад је Тагоре посетио Београд. Године 1957, 14. јануара, амерички Конгрес својом резолуцијом број 98 изјављује саучешће српском народу: „Представнички дом САД је примио са дубоком жалошћу смрт епископа Николаја, највећег сина нашег достојног српског савезника у два светска рата и духовног вође српског народа у Југославији. Представнички дом овим упућује саучешће српском народу због губитка овог великог духовног вође и достојног сина”.

А што се православних на Западу тиче, Свети Јован Шангајски сматрао је Николаја „новим Григоријем Богословом”, протојереј Александар Шмеман „најеминентнијим православним епископом двадесетог века”... Николајев „Охридски пролог” најомиљеније је духовно штиво православних Американаца (на енглески га је превео православни Енглец, владика Калист Вер). Чак и римокатолички теолог Томас Бремер, у својој књизи „Вера, култура и политика” (Градина, ЈУНИР 1997), каже: „Велимировић уопште није имао намеру да створи властити еклезиолошки приступ. Његова настојања лежала су у пасторалној области, где је покушао да нађе жив, динамичан начин да оживи православље. Но, из тога су произашле форме православне црквености унутар српског православља које су постале важне за историју еклезиологије и теологије те цркве”.

Такав Николај се урезивао у срца западних људи, а наши јадни паланачки мудраци то или не знају или прећуткују.

Али, Николај се никад није додворавао људима на Западу. Он је њима говорио (сведочи бискуп Џорџ Бел): „Ми поштујемо вашу демократију – то је добро; она је заснована на хришћанским начелима, али то није довољно. Ви треба да се обратите Богу”. За разлику од извесних еврољубивих европофила (није плеоназам, него указивање на врсту драге им валуте), којима је свака, па и ова, американизована и понижена Европа, боља од свега што је србско наслеђе, Николај је био заточник праве, хришћанске Европе, која треба да ишчезне са хоризонта савремене историје, јер тако желе њени комесари испод жутих петокрака, исто онако како су бољшевички комесари испод петокраке црвене настојали да уместо Русије направе Совјетски Савез.

## Два Николаја – Трубецкој и Велимировић

Двадесетих година двадесетог века, руски племић, кнез Николај Трубецкој, објавио је, после ужаса Првог светског рата, књигу „Европа и човечанство”, која је и данас незаобилазна лектира за све изучаваоце сложеног и болно трагичног проблема европоцентризма, који је човечанству донео толико невоља и који још увек није разрешен. Кад се његове речи прочитају, оне звуче актуелно као никада. На Западу већ деценијама постоји хуманистичка дисциплина звана „студије културе”, која се, углавном из левичарских перспектива, бави културним парадигмама и њиховом (зло)употребом у борбама за друштвену моћ. Православни претеча „студија културе” свакако је кнез Трубецкој, који

је прво открио и доказао да су западноевропски шовинизам и западноевропски космополитизам лице и наличје исте стварности: егоцентризма Романогермана који тврде да је њихова култура највиша и универзална.

Ево како кнез Трубецкој оцењује западноевропски космополитизам:

„При оцени европског космополитизма треба увек имати у виду да су речи „човечанство”, „општељудска цивилизација” и њима сличне крајње нетачни изрази и да се иза њих скривају сасвим одређени етнографски појмови. Европска култура није култура човечанства. То је производ историје одређене етничке групе. Германска и келтска племена, која су се у различитој пропорцији подвргавала утицају римске културе и силно се измешала међу собом, створила су изванредан заједнички начин живота од елемената своје националне и римске културе. Она су услед општих етнографских и географских услова дуго живела једним општим животом, а у њиховој су историји и свакодневици, захваљујући сталној међусобној комуникацији, заједнички елементи били толико значајни, да је осећање романогерманског јединства несвесно увек живело у њима. С временом, као и код толиких других народа, и код њих се пробудила жеља за проучавањем изворишта своје културе. Упознавање са споменицима римске и грчке културе избацило је на површину идеју наднационалне, светске цивилизације, идеју својствено грчко-римском свету. Знамо да је и та идеја такође била заснована на етнографско-географским узроцима. Под „целим светом” у Риму су, наравно, подразумевали само *orbis terrarum*,\* то јест народе насељене око Средоземног мора, или на њему гравитирајућим подручјима, који су услед сталне међусобне комуникације изградили низ општих културних вредности и који су се, на крају, ујединили благодарећи нивелирајућем утицају грчке и римске колонизације и римске војне владавине. Било како било, античке космополитске идеје постале су у Европи основ образовања. Павши на погодно тло несвесног осећања романогерманског јединства, оне су изродиле теоријске основе такозваног европског „космополитизма”, који би правилније било отворено звати *ојшћѣроманоѣрманским шовинизмом*.

Ето реалних историјских основа европских космополитских теорија. Психолошка основа космополитизма иста је, дакле, као и основа шовинизма. То је врста оне несвесне предрасуде, оне посебне психологије, коју је најбоље назвати *еѣоценѣризмом*. Човек с јарко израженом

\* Круг земаља (лат.).

егоцентричном психологијом несвесно сматра себе центром васељене, круном стварања, најбољим и најсавршенијим од свих бића. Између два друга бића, боље је оно које му је ближе и које више личи на њега, а лошије оно које му је даље. Због тога сваку природну групу бића којима сам припада, овај човек сматра најсавршенијом. Његова породица, његов сталеж, његов народ, његово племе, његова раса – бољи су од свих осталих, њима сличних”.

А како Романогермани намећу свој колективни егоцентризам и како остварују своју премоћ у свету?

Једноставно: силом. Јер, „силом је могуће победити сваки народ, али је читаво романогерманско племе у целини толико физички снажно, да га силом не може победити нико”.

Трубецкој истиче да руска и друге незападне културе нису ни боље, ни горе од романогерманске; оне су, просто, различите. Право на ДРУГАЧИЈОСТ је основно право људи и народа, јер, по руском кнезу – философу, „ниједан нормалан народ у свету, а нарочито народ с државном организацијом, не може добровољно допустити уништавање своје националне физиономије у име асимилације, па макар и са неким савршенијим народом”.

Али, ако нико не жели да прихвати романогермански шовинизам, зашто прихватају романогермански космополитизам?

Ствар је, како каже кнез Трубецкој, у „хипнози речи”. Романогермани су били толико уверени да су они човечанство, и да је њихова култура – „универзална цивилизација”, да су успели да уз производе своје материјалне културе („предмете војне опреме или механичке направе за кретање”), подмећу своје „универзалне” идеје, маскирајући њихово парцијално, романогерманско порекло.

Трубецкој је указао на то да су Романогермани и појам еволуције изградили да би наметнули своју империјалну моћ. Ево шта о томе вели руски философ:

„Већ је указано на то како је схватање да је романогерманска култура најсавршенија од свих култура које су икада постојале на земљи засновано на егоцентричкој психологији. Као што је познато, у Европи је претпоставка о највишем савршенству европске цивилизације добила тобоже научно утемељење, али је научност овог темеља само привидна. Ствар је у томе да је представа о еволуцији у оном виду, у којем она постоји у европској етнологији, антропологији и културној историји, и сама прожета егоцентризмом. „Еволутивна лествица”, „ступњи развоја” – све су ово дубоко егоцентрички појмови. У основи њиховој налази се представа о томе да је развој људског рода ишао и иде путем такозва-

ног светског прогреса. Овај се пут замишља као одређена права линија. Човечанство иде по тој правој линији, али су се поједини народи заустављали на одређеним њеним тачкама и остајали на њима „тапкајући у месту”, док су други народи успевали да се пробију даље, заустављали се и „тапкали” на следећој тачки итд. Из овога следи да, бацивши поглед на општу слику данас постојећег човечанства, можемо да сагледамо читаву еволуцију, јер на свакој етапи пута, којим је прошло човечанство, још увек стоји понеки заостали народ, стоји и „тапка” у месту. На тај начин као да савремено човечанство у целини представља размотану и на комаде изрезану филмску траку еволуције, а културе разних народа разликују се једна од друге баш као различите фазе опште еволуције, као различите етапе заједничког пута светског прогреса”.

Трубецкој такође истиче да објективно истраживање култура може да их групише само по сличности и разликама, а не по некаквом „еволутивном низу”. Чека и ако је представа о еволуцији култура тачна, одакле европским научницима право да тврде да је баш западноевропска култура врх еволуционог низа? То јест, „Европљани су једноставно за врхунац еволуције човечанства прогласили саме себе”. Испод Европљана, тврде сами Европљани, налазе се народи који су сасвим усвојили њихову културу. Затим, древни културни народи слични Европљанима, па културни Азијати, па јужноамеричке древне културе – Маје и Инке. После тога су „дивљаци”. Оцена нечије цивилизованости врши се у складу са сличношћу романогерманској цивилизацији. Ту је егоцентрична психологија одиграла улогу кључног чиниоца „научног посматрања”. Главни аргумент за то је, понављамо, сила – побеђујемо „дивљаке” јер смо бољи од „дивљака”.

Други аргумент је исто тако „убедљив” – „дивљаци” не разумеју извесне романогерманске појмове, и зато су „глупи”. Али, како каже Трубецкој, „ни Европљани такође нису у стању да проникну у културне појмове дивљака. Живот једног ловца у афричкој прашуми толико је пун знања недоступног Европљанину да је Европљанин често убогији у односу на „тобожњег дивљака”.

Основна теза кнеза Николаја је јасна: ми, незападни народи, нисмо ни бољи, ни гори од Романогермана. Ми смо другачији, и дужност нам је да се боримо против свеопште европеизације. Или, како је говорио Иван Иљин, један од највећих умова руског ХХ века: „Ми нисмо ни ученици, ни учитељи Запада. Ми смо ученици Христови и учитељи самима себи”.

Зато је своју студију „Европа и човечанство” Николај Трубецкој завршио позивом за обрачун са мајмунским подражавањем западно-

европских вредности. Његови задаци, дати као закључак, и данас су актуелни:

„Интелигенција европеизираних народа морала би са својих очију да стргне повез који су јој наметнули Романогермани и ослободи се бунила романогерманске идеологије. Она мора да разуме сасвим јасно, чврсто и неповратно:

– да су је до сада обмањивали:

– да европска култура није нешто апсолутно, није култура читавог човечанства, већ само творевина ограничене и одређене етничке или етнографске групе народа, обједињених заједничком историјом:

– да је само за ту одређену групу народа, који су је створили, европска култура обавезна;

– да она ни у чему није савршенија, није „виша” од било које друге културе, створене од стране друге етнографске групе, јер „виших” и „нижих” култура и народа уопште нема, већ има само култура и народа који су више или мање слични једни другима;

– да стога усвајање романогерманске културе од стране народа који нису учествовали у њеном стварању не представља апсолутно добро и нема никакве безусловне моралне основе;

– да је потпуно органско усвајање романогерманске културе (као и сваке туђе културе уопште), усвајање које би омогућило да се и даље твори у духу ове културе укорак с народима који су је створили, могуће само преко антрополошке мешавине с Романогерманима, штавише само при антрополошком утапању датог народа у Романогермане;

– да је без такве антрополошке мешавине с Романогерманима могућ само сурогат потпуног усвајања културе, при којем се усваја само „статика” културе, али не и њена „динамика”, тј. народ који је усвојио савремени ступањ европске културе бива неспособан да је даље развија и сваку нову измену елемената ове културе мора изнова да преузима од Романогермана;

– да се у таквим условима овај народ мора у потпуности одрећи самосталног културног стваралаштва и живети као одраз Европе, претворити се у мајмуна који непрестано подражава Романогермане;

– да ће услед таквог развоја дати народ увек „заостајати” за Романогерманима, тј. усвајаће и понављати поједине етапе њихова културног развоја увек са закашњењем, те ће се у односу на природне „Европљане” наћи у неугодном, потчињеном положају, у материјалној и духовној зависности од њих;

– да на тај начин европеизација представља *ајсолујно зло* за сваки нероманогермански народ;

– да се с овим злом може, а како изгледа, и треба борити свим силама. Свега тога треба постати свестан не површно већ дубински; не само постати свестан, него и осетити, доживети, претрпети. Потребно је да се истина покаже у свој својој нагојности, без било каквих украса, без остатака оне велике обмане, од које је треба очистити. Потребно је да јасна и очевидна постане немогућност било каквих компромиса: кад је рат нек је рат.

Све ово, како смо напред истакли, претпоставља потпуни преокрет, револуцију у психологији интелигенције нероманогерманских народа. Суштину овог преокрета представља схватање релативности онога што се раније чинило апсолутним – добара европске „цивилизације”. Ово мора да буде спроведено крајње радикално. То је тешко учинити, чак веома тешко, али је истовремено и *ајсолујно неопходно*.

Преокрет у свести интелигенције нероманогерманских народа неизбежно ће постати судбоносан за ствар свеопште европеизације. Јер све до сада је управо та интелигенција и била спроводник европеизације, управо она, која је поверавала у космополитизам и „добра цивилизације” и сажаливши се над „заосталошћу” и „стагнацијом” свога народа настојала да прикључи тај народ европској култури, насилно рушећи све вековима утврђене ослонце његове сопствене, самобитне културе. Интелектуалци европеизираних народа ишли су и даље у овом правцу и бавили се привлачењем европској култури не смао свога, него и суседних народа. На тај начин они су били главни агенти романогерманства. Ако сада схвате и дубоко спознају како европеизација представља апсолутно зло, а космополитизам безочну обману, престаће да помажу Романогерманима и тријумфални поход „цивилизације” ће морати да се прекине: сами Романогермани без подршке већ европеизираних народа неће бити у стању да наставе подухват духовног поробљавања свих народа света. Јер, схвативши своју грешку, интелектуалци већ европеизираних народа не само да ће престати да помажу Романогерманима, него ће се постарати да их омету, отварајући и другим народима очи у вези праве суштине „добара цивилизације”.

Књига Светог Николаја Србског „Кроз тамнички прозор” је, попут књиге Николаја Трубецкоја, „антиевропска”. У њој је бивша римокатоличка и протестантска Европа чак названа „Белом Демонијом”. Уосталом, уочи Другог светског рата, тајну Европе као тајну богоодступништва и антихришћанског рационализма прозрели су многи.

Један од њих био је и православни Немац, Вернер Шубарт, аутор књиге „Европа и душа Истока”, кога су нацисти убили управо због његовог светопогледног и животног става. Књига Шубертства се први пут

појавила 1939. године у Швајцарској, и у неколико наврата илегално је издавана у Хитлеровој Немачкој.

Основна тема Шубартове књиге је сукоб Запада и Истока, Европе и Русије. Прибалтички Немац, аутор овог дела, недвосмислено стаје на страну Русије, тврдећи да ће ужаси комунизма проћи, и да ће наступити доба у коме ће она поново заблистати: „Запад је поклатио човечанству најсавршеније форме технике, државности и комуникација, али га је лишио душе. Задатак Русије је да поврати душу у људе”, каже он.

Шубарт је веровао да Европа, угушена својом кртичњачком цивилизацијом, стреми Русији, макар и подсвесно, још од доба Наполеона. Ратови и револуције имају некакав провиденцијални смисао; бољшевизам у Русији стреми да уништи европску културу, али ако би се Европа загледала у лице бољшевизма, „открила би у идејама бољшевика своје сопствене идеје”.

Савремени европски човек је прометејски – он „стремити да искључи чудо и случај, да ирационално растави на измериве величине, да ишчупа из природе њене тајне. Он гледа на свет као на машину којом се управља и као на организацију којом се руководи. Он цени технику, а презири религију”.

Шубарт је веровао да је прометејска епоха Европе при крају, а да почиње епоха Св. Јована Богослова, коју ће обликовати народи склони месијанизму као свечовечанском братству. Најупадљивији представници народа прометејског типа су Англосаксонци, Немци и Јевреји, а носиоци Јовановог духа су Словени, и њима припада будућност. Јер, по овом православном Немцу, „Енглец хоће да види свет као фабрику; Француз као салон; Немац као касарну, Рус као цркву. Енглец тражи профит, Француз славу, Немац власт, а Рус – жртвовање”.

Свети Николај Жички је, попут Николаја Трубецкоја, устао против културе Романогермана као општеобавезујуће, а, попут Шубарта, веровао у мисију православних Словена. Он истиче да древни Индуси и Кинези имају „културу много лепшу, разрађенију и утанчанију од европске културе, због чега они и мрзе и презиру европску културу”. По Светом Николају, „ако се Европа хвали културом, она се хвали ничим”. Он сматра да су три најкултурније земље у историји биле стари Египат, Индија и Кина, у којима су „људи својим напором дошли до многих и многих знања, домаћинских, правних, математичких, астрономских, физичких и психичких; до толиких знања да је заиста за дивљење и стид и укор Европи”. Због тога што се Европа хвалише „наметљивом културом”, нехришћански народи су „омрзли Христа и хришћанство”: „Омрзнувши европске производе и људе, омрзли су и европскога Бога”.

А зашто? Зато што култура није све. Напротив, култура је испод онога најважнијег – испод вере у Бога и живљења по закону Божјем. Да је Европа остала хришћанска, хвалила би се Христом, а не културом, и Азија и Африка би је појмили, јер се и древни народи Азије и Африке не хвале „делима руку својих, својом културом, него нечим што сматрају вишим од себе, управо највишим у свету”.

По Светом Николају, Богом заповеђена мисија Европа била је сведочење Христа свим народима. Уместо тога, Европа је кренула путем империјалног наметања своје воље, и потчињавања остатка света. И мисионарење речи Божје ту је схваћено као наметање СВОГ КУЛТУРНОГ ОБРАСЦА, униформисање света. Кнез Трубецкој је о томе писао у свом огледу „Вавилонска кула и пометеност језика”. Бог је помео језике народима и расејао их посвуда управо да би спречио унификацију у злу. Зато су културе различите – и треба да буду различите. Зато Православна Црква никад није наметала неки тоталитарни културни модел: она је доносила само веру, а локалне културе су остајале самобитне, преображавајући се светлошћу Христовом.

Трех Европе је у одступању од Једине Цркве Христове – Православне. Павши у јерес папизма и лутеранства, Европа је прекинула своју везу са Христом, извором живота, и потонула у таму антропоцентризма. Онда се одрекла и папе и Лутера, и човек европски је обоготворио себе и свој разум, именујући нове идоле „културом” и „науком”. Јер, култура је „хвалисање људи својим делима”, која су пролазна. Прошле су све велике културе – египатска, феничанска, халдејска, персијска, јелинска, римска, а остао је Онај Који Јесте, Вечни Бог над свиме.

Што се науке тиче, она је покушај да се истина нађе у творевини, а не у Творцу: „Истина је лична, а не безлична. Истина је Бог, а не ствар. Истина је Онај, а не оно”. По Николају, стари и нови пагани „испитују суштину ствари (као да ствари имају неку суштину изван речи Божије)”. Европљани су полудели од лажног знања – „уколико су више познавали микробе, утолико су мање знали за Бога”.

Свети Николај Жички се дуго борио против идеологије сцијентизма, јер све што је било безбожничко у Европи одевало се у „науку” и покушавало да се наметне као „научно”: од „библијске критике” до дарвинизма. Зато се он окренуо истраживању тзв. „природних закона” у огледу „Номологија”.

## Постоје ли природни закони? Владика Николај и идеологија сцијентизма

### Научници и вера

Свети Николај Жички, нови Златоуст Православне Цркве, суочио се са проблематиком тзв. „природних закона” у својој књизи „Номологија / Наука о закону”. У предратној Европи, још увек опчињеној сцијентизмом и материјалистичком гордошћу зачетим у њеним грудима још, у доба „просветитељства”, „природни закони” били су свеистинита формула стварности у коју се није смело сумњати.

Човек је сав подређен природним законима и, по дефиницији, он је нека врста ламетријевске машине коју је природа ставила у погон, снабдевши је „покретачким нагонима”. Сигмунд Фројд, оснивач психоанализе, своје тврдње о човеку као нагонском бићу, сламци у стихији несвесних пожуда, темељио је на таквом односу према свету. За њега, медицинара – позитивисту, психа није постојала никако другачије до као збир физиолошких, пре свега сексуалних, порива.

Експерименти бихејвиориста који су људе сводили на „антрополошки материјал”, на једну од многих животињских врста такође су извирали из апсолутног поверења у „аксиолошку лествицу” природних закона. Човек је постао мрежа нерава, пасивно поље примања надражаја. Иако је сцијентистичка олуја прохујала крајем XIX века (одлучне ударце задали су јој Шопенхауер и Ниче, сетне сумњалице), трећеразредни мислиоци и даље су били занети могућношћу да се читава реалност окује у ледене форме „геометријског” објективизам.

О тој маштарији сведочи Владика Николај кад у уводу своје „Номологије” вели: „Природа и природни закони најзвучније је гесло нашег времена. Свако друго гесло, које једно европско дете слуша од првог разреда основне школе па до свршетка века малозвучније је и слабије... Свевласт природних закона над духовима и умовима белог човечанства у Европи и Америци постала је данас апсолутна”.

Природним законима били су опчињени и западни теолози који су се мучили да докажу како Свето Писмо и Откривење Божје ни у ком случају не противурече открићима природних наука. Штавише, Библија потврђује домете модерних научних истраживања. Тиме су они само убедили научнике да природни закони уопште не долазе у питање, а нису их уверили у истине хришћанске вере.

Ретки научници савременог доба били су, да тако кажемо, „конфесионални” Хришћани. Они који јесу, бавећи се научним радом, увиђали

су да је стварност у највећој могућој мери логосна, христоцентрична, и то су свим срцем исповедали, томе се радовали, то саопштавали. Луј Пастер, познати медицински геније, говорио је да, што више ради у лабораторији, то му је вера сличнија простосрдачној вери бретонских сељака. Физичар Макс Планк, велики критичар позитивизма, такође је био религиозан у „конфесионалном” смислу... Међутим, таквих примера је мало, мада слободно можемо рећи да је велики број природњака, пре свега физичара, исповедао неку врсту личног осећања Светог, Нуминозног, која је извирала из увида у складно устројство проучаваних природних феномена.

Пођимо од Алберта Ајнштајна. За њега постоје две ниже врсте религије и једна узвишена. Ниже врсте су: религија страха, најпримитивнији вид доживљавања Савршенства, и морална религија, која је развила појмове добра и зла. И једна и друга су антропоморфне. Самим тим, не достижу пуноту смисла. Врхунска религиозност је космичка: будизам, на пример. Космизам не зна за догме, ни за човеколиког Бога. Најближи су му били јеретици свих времена, а тројица њених „апостола” – Демокрит, Франциско од Асизе и Спиноза. Што се етике тиче, она нема потребе за религијском основом јер се заснива на саосећању, васпитању и социјалној повезаности. Због овакве космичке религиозности „цркве” (које?) су увек гониле науку. Религиозност научника састоји се у „заносном дивљењу пред хармонијом природне закономерности, у којој се испољава један такорећи надмоћан ум, да је све оно разумно у људском мишљењу и одређивању према томе један потпуно ништаван одсјај”. Физичари морају ићи у потрагу за најопштијим елементарним законима природе да би из њих дедуковали слику света. Елементарни закони не откривају се логички, но интуитивно.

Други велики физичар данашњице, Вернер Хајзенберг (тумачио принцип неодређености), религију је видео као подлогу етичког деловања, док је за њега наука основ за „технички целисходно делање”. Према томе, религија је нешто лично, а наука има „објективни” карактер. Религија се не може подвести под судове типа „тачно” и „погрешно”. Она настаје усвајањем одређеног традиционалног васпитања, као плод појединачних склоности, итд. Наравно, појмови субјективно-објективно у модерној физици већ су одавно постали проблематични; квантна теорија, истичући неопходност посматрача и његовог уплива на стварност огледа, помогла нам је да се оканемо „субјект-објект” приче прошлости. Математика имагинарних бројева и бескрајних величина заснована је на апстракцијама које превазилазе све оно што би се дало срести у „објективној” природи. Па ипак, у формулисању и изналажењу нових

научних резултата, ова врста математике је неопходна. У једном разговору са Нилсом Бором, Хајзенберг је чуо причу о човеку који је изнад кућних врата држао потковицу „за срећу”. Иако није веровао у то ипак ју је ставио – „јер доноси срећу иако не верујеш”. Такав би могао бити однос физичара према Богу. Хајзенберг је веровао у неку безличну душу стварности, у скривену нит хармоније с којом се може доћи у додир.

Докле су дошли постмодерни физичари, наши савременици, људи који свакодневно превазилазе дојучерашње закључке науке?

Америчка списатељица Рене Вебер, аутор неколико књига огледа о проблемима физике, хемије и биологије краја века, направила је и читав низ интервјуа са познатим научницима и далекоисточним мудрацима, јер она, као и већина интервјуисаних, сматра да су исходишта науке и оријенталне мисли веома сродна. Према њој, основна особина науке са којом живимо и индуистичко-будистичке мисли је „потрага за Јединством”. С тим у вези, наука је покушај да се појми стварност и као таква „квазирелигијска делатност у најширем смислу те речи” (Џорџ Болд).

Наука и мистика имају исти корен: чуђење, страх и запрепашћеност. Оне скупа сведоче о јединственој нуминозној стварности, обезличној божанствености која стоји из сваког Бога. Ведско божанство Кришна тако и каже свом следбенику Ардуну: „Којим год именом да ме назовеш, ја ћу ти одговорити”. Знање о универзалној повезаности имали су великани попут Хермеса Трисмегистоса (Трипутвеликог), митског оснивача античке алхемије, Парменида, Питагоре, Платона и Спинозе. Они су код себе развили КОСМИЧКУ СВЕЧНОСТ, која им је омогућила увид у структуру ствари. Савремени нуклеарни физичар Дејвид Бом, следећи закључке ове традиције, сведочи: „Људи у прошлости су имали увид у то да постоји некаква интелигенција која је организовала универзум, персонализовали су је и назвали „Бог””

Чувени теоријски физичар Стивен Хоукинг, човек који истражује „црне рупе” (једна од омиљених маштарија модерне астрофизике: звезда која је због масе колапсирала и сад гута све око себе, чак и светлост) и питања „раног космоса” сматра да је Бог нека врста „ивице космоса” која је све ставила у погон. Он нема везе са моралним бићем: то је начело синонимично са законима универзума. „Ми верујемо да је космос логичан и прелеп, али избегавамо реч „Бог””, вели Хоукинг.

Шта се из наведених примера може закључити?

1. Савремени научници верују да у космосу постоји склад иза кога је некаква интелигенција.

2. Та интелигенција је безлична.

3. Највиша религиозност је космичка: осећање свејединства стварности прожете „божанским начелима” (дакле, пантеизам).

### О математици као преупрошћавању стварности

Поједностављено речено, наука своди стварност на математичке формуле. Објективност, довршеност, универзална применљивост, математику су учиниле кичменим стубом природних наука. Човек се никад ни не запита шта је математика. Она је ту, у човековом мисаоном свету, присутна онако како је у свету његовог тела присутан ваздух.

У својој чувеној студији „Пропаст Запада”, Освалд Шпенглер вели да је „математика једна уметност” (поглавље „Смисао бројева”). А то значи: „Она није – као што лаик мисли, па и философ ако о томе суди као лаик – по својој супстанци непроменљива, него је, као и свака уметност, подложна неприметним променама од епохе до епохе”. Шпенглерово расуђивање засновано је на темељном изучавању компаративне историје математике. За њега, сама математика се не може дефинисати, јер је њена основа визионарска, интуитивна, а аналитичност долази тек касније, и долази да доврши, разуди, раскрије до краја оно што је интуицијом и у визији откривено.

Сан о броју, мери, количини, односу који се дају свести на формуле древни је сан човечанства. Сањали су га први људи, а сигурно ће га сањати и потоњи. Прве цивилизације математику нису одвајале од мистике. Мајстори геометрије, Египћани, своје најважније културне споменике, пирамиде, градили су на основу математичких прорачуна чији је циљ био досезање магијских хармонија космоса. Божанствени фараон сахрањиван је у пирамиду као брод васкрсења којим је пловио свом оцу, богу сунца Ра. Магијска мисао Халдеје породила је и астрологију и астрономију...

Први математичари античке Грчке, Талес из Милета и Питагора, нису били „објективни научници” у данашњем смислу речи. Напротив! Талес, а нарочито Питагора, били су пре свега трагаоци за сакралним смислом света, који човек, по задатку богова, мора да докучи. Питагорејци су бројеве и геометријске фигуре сматрали за свештене симболе оностраног. Бавили су се математиком као натчулном тајном постојања. Овакав однос према математици од њих је заимао Платон.

Шпенглер вели: „Број је симбол узрочне нужности. Као и појам о Богу, он садржи последњи смисао света као природе. У том смислу смемо да биће бројева назовемо мистеријом”. Читава људска стварност прожета је математиком као интуицијом свеукупности, као уметношћу

и као философијом. „Готске катедрале и дорски храмови јесу у камен претворена математика”, јер број, „као знак завршног ограничења”, „сам по себи не постоји и не може постојати”.

Свака култура има свој систем бројева. То значи да има онолико математика колико и религијских, философских, уметничких интуиција. За Шпенглера, Њутн, Гаус и Риман су, пре свега, уметничке природе које су се својим концепцијама предавале са истом оном страшћу с којом се неки песник или сликар предају речима или бојама.

Колико је математика човеколика, видимо из односа према броју гајеног у античкој Грчкој и постдекартовој Европи. За старог Грка, човека који је себе посматрао као тело, свемир је био склад, космос објеката који су изронили из апејроне, оног немисливо бесконачног. Управо зато што је човек тело, и што се апејрон не да и не сме мислити (да се не би преступила усудна граница!), Грку је број МЕРА ЧУЛНОГ. Душом окренут према „сада и овде”, он распростирање доживљава као ТЕЛЕСНОСТ, а не као ПРОСТОРНОСТ. Зато су за Грчку мисао појмови „ирационалног” и „бесконачног” броја немогући. Бесконачно је преступ, нешто што се не може мислити а да се не суочимо са језивом тамом хаоса. Еуклидова геометрија је геометрија видљивог, онога што се да опипати, у шта се можемо чулима уверити. Чак је и тачка количина – али неделива. Такође, антички Грци нису имали појам НУЛЕ: за њих је нула, као и апејрон, немислива. Нула је дошла из Индије, у којој браманизам има појам ништавила.

Ако је за античку Грчку број био количина, и то мерива количина, за постренесансну Европу број је ОДНОС. Он је израз фаустовске жеђи за оностраним, за бескрајем који је привлачан као и понор, за тоталитетом стварности која не познаје границе. Нову идеју броја, апстрактне стварности аналитичке геометрије, даје Декарт, философ који човека одређује као „МИСЛЕЋЕ ЈА”. Декарт тиме отвара простор за појаву како емпиризма, тако и идеализма схваћених као саморефлексија метастазираних, свепрожидрућег „ЈА” (које тријумфује у Хегеловом „Апсолутном Духу” и искрено се исповеда код Штирнера). Нова математика је, по Шпенглеру, израз воље за моћ западноевропског ЕГО СОГИТО. Треба освојити бескрајне просторе у којима се сам појам просторности губи. Чулна, еуклидовска тачка такође губи просторност. Јавља се идеја простора са безброј димензија. Нееуклидовске геометрије (Лобачевски, Риман, итд.) сасвим раскидају са сензуализмом претходних епоха. У простору Лобачевског паралелне праве се секу, и ми више скоро да не знамо шта све то значи.

У веома занимљивој студији Филипа Шерарда „Људски лик: лик света”, овај енглески мислилац објашњава како је постренесансно схватање математике као основе постојање утицало на нас данас: „Математика је (по том схватању, нап. В. Д.) једини кључ неопходан да би се откључала природа, јер покази чисте математике стоје у сагласју са објективном истином предмета, иницијалним претпоставкама стварања какве су постојале у уму Божјем. Суштина стварности је велики математички систем. Априорна претпоставка да је структура универзума математичка значи да је физичка стварност математичка и да је оно што је стварно у природи само оно што се може исказати строгим законима математике. Стварни свет је свет математички меривих кретања у времену и простору. Ако је Бог створио свет у складу са строгим законима математике, из тога нужно следи да је целокупна област физичког сводива само на математичке каквоте. /.../ Оно што је у коначном смислу стварно у природи је само оно што може да буде математички изражено и о чему је могуће математичко сазнање. Све друго – било каква нематематичка каквота – није битно /.../ Научник настоји да појми чињеницу природе. Али последица основне претпоставке модерне науке јесте да поимање, уколико је тачно, мора да буде изражено језиком математике, јер математичке каквоте успостављају стварност предмете. Стога свако објашњење које се тиче физичке стварности може бити истинито само ако се да изразити у математичкој форми. То значи да је задатак савремене физике нешто што се може остварити само ако се природне појаве сведу на математичке формуле.”

Последице овог свођења света на математичке формуле веома су озбиљне. Шерерд наставља: „Цео свет природе је под влашћу количине: целокупност његове реалности је количинска, и може се изразити само математичким појмовима. Човек се не може изразити математички. Само оно што за њега није битно подложно је квантитативном обрађивању. То јест, он је хрпа секундарних квалитета, субјективан, па самим тим и нестваран. СТВАРНИ СВЕТ ЈЕ ВАН ЧОВЕКА: свет астрономије и свет објеката у мировању и кретању, свет примарних квалитета. У најапстрактнијем и најбезличнијем делу његовог мозга који може да се служи математиком налази се оно што је примарно и стварно о њему. Само захваљујући томе се може рећи да је он створен по лику Божјем /.../ У свему осталом човек је просто небитни посматрач и квази – реалан предмет /.../ велике математичке драме која се одвија изван њега; и ако се може рећи да његово постојање има икакву сврху, то се може рећи само уколико он служи циљевима теоријске механике, само ако је поклоник математичке науке”...

Тоталитарност оваквог начина мишљења је очита: природа мора бити сурово потчињена схемама математичке логике, без икакве могућности да их се ослободи; чак је и Бог неко Кога је могуће потчинити математичким законима. (Један од најпознатијих научника данас, Стивен Хокинг, у својој „Краткој повести времена”, тврди да је приближавање свеобухватној теорији универзума нешто што ће, на крају, и самог Бога „потчинити” човеку. Он каже: „Ако међутим, успемо да дођемо до једне целовите теорије, онда би њу, с временом, требало у начелу да схвате сви, а не само неколицина научника. Тада ћемо сви ми, философи, научници, као и обични људи, бити у стању да узмемо удела у расправи о питањима везаним за разлог постојања како нас самих, тако и Васељене. УКОЛИКО ПРОНАЂЕМО ОДГОВОР НА ТО, ОНДА ЋЕ ТО БИТИ ВРХУНСКИ ТРИЈУМФ ЉУДСКОГ РАЗУМА – ЈЕР ЋЕМО ТАДА ПРОНИЋИ У САМ УМ БОГА”)

### Свети Николај Жички као сведок Истине

Владика Николај у свом спору с „природопоклонцима” полази од чињенице да у Светом Писму нема нигде ни речи о било каквом „природном закону”. Шта то значи?

Савременици, вели нови Златоуст, имају два односа према природном закону: једни сматрају да природа сама од себе даје законе (то су атеисти), други пак да Бог природи даје законе, а да их природа – прима. И једном и другом табору морају се упутити неке примедбе:

1. Сам појам закона подразумева чињеницу да су и законодавац и законопрималац свесна бића.

2. Природа није свесно биће: она не може ни стварати, ни усвајати законе.

3. Ако је Бог давалац природних закона, онда их је Он дао несвесној твари – а то је у супротности са већ изнетом тезом да и законодавац и законопрималац морају бити СВЕСНЕ ЛИЧНОСТИ. Зар се може давати закон рибама, птицама, дрвећу, стенама или води?

4. И код атеиста и код теиста који верују у „природне законе” у питању је заблуда. Закони иду „од РАЗУМА РАЗУМУ, ОД СВЕСНОГ БИЋА СВЕСНОМ БИЋУ, ОД ЛИЧНОСТИ КА ЛИЧНОСТИ, ОД СЛИЧНОГА СЛИЧНОМЕ”. Према томе, Бог је могао дати (и дао је) законе само човеку, створеном по икони и подобју Свете Тројице.

5. Природа има несвесне силе, импулсе којима се креће и управља, али закона нема.

6. Бог, савршена Свест и савршена Светлост, једини је Законодавац; наравствени, пак, Закон – једини закон. (Владика каже „морални закон”; овај појам код њега нема превише људско, већ дубинско, онтолошко значење.)

Одредбе Божијег закона датог Адаму су:

1. Човек је господар природе. Њему је заповеђено да духовно рађа и умножава духовне дарове, што се пројављује телесним рађањем телесног потомства. Синови човечији су иконе Божје: они треба да владају свом творевином Господњом.

2. Бог је Господ (ар) човеков. Он му је забранио да једе од дрвета познања добра и зла да би га сачувао од двоједушности, од греховне шизофреније, од пада у смрт.

Кад је човек пао, духовни закони су попримили телесни смисао. Раније је Адам гледао суштину, а сад површину; раније се сладио срчком стварности, а сад је почео да куса кору. У Едему се хранио Богом, а у изгнанству зељем; у Едему је обделовао своје срце, а у изгнанству земљу прекривену коровом. Збуњени и уплашени, одвојивши свој поглед од небеске висине, људи су почели да се клањају творевини, заборављајући свог Творца. Уместо Бога Законодавца, семе Адамово је природу прогласило законодавцем, поробљеном својом греховношћу, симболисаном у паганским идејама „судбине” (усуда) и карме, у астрологији и другим гатарским вештинама, итд.

Потчинивши се, својом вољом, трулежној „догматици природног”, човек је почео да живи начелима наказне „етике страсти и нагона”. Зато је Господ послао потоп на земљу, оскрнављену безакоњем. Овај потоп је земљу очистио, а преведени Ноје и његова деца продужили су род људски. Међутим, потомство праведниково одбија да живи у складу с Божјим заповестима. Уместо да богом и у Богу владају тварју, они себе обоготворавају и спремају зидање Куле вавилонске да би „стекли себи име”. Тада Господ, да би спречио ово човекоцентрично лудило, свима помете језике и расеје људска племена. Содом и Гомор су страдали од природних стихија, али не ВОЉОМ природних стихија, него одлуком Господњом. Павши у разврат и духовну смрт, били су већ спремни за нестанак са лица земље. Јер, као што каже србски песник Љубомир Симовић: „Ко се из човека не пење у Бога, силази у звер”. А звери људског порекла у Царство Божије не могу ући, нити треба да настањују земљу такмичећи се у зверствима са дивљим зверима – животињама.

После заповести датих Адаму и Ноју, Господ је дао законе пророку Мојсију и преко њега народу Израиља, цркви Старог Завета. Израиљу је обећано да ће му све ићи на добро ако ушчува стазу живота. А то је

значило и да ће му се природа покоровати, и да ће у свему напредовати. У обртном случају, Израил ће живети у страху, боловати, падати у ропство, патити од суше. Земља ће му бити народна, дрвеће неплодно, звери ће клати људе и стада, непријатељи ће убијати непослушне, помори и глад ће их спопадати, итд. И заиста – тако је било. Бог **Се** и ту увек показивао као Делатељ, а природа као послушно оруђе Божанског промисла.

Владика Николај упозорава на страшну опасност од сцијентистичке заблуде да су природни закони у исти мах и друштвени закони (рецимо, „борба за опстанак“). По њему, то су измишљотине безбожника. Ако их људи усвоје, неминовно је лудило братоубиства. Као што је говорио епископ будимски Данило – ако прихватимо да смо постали од мајмуна, остаје нам само да се плашимо јачег гориле. (Руски философ Соловјов ругао се дарвинистима, говорећи: „Нема Бога, човек је постао од мајмуна, па хајде, љубите ближње своје!“)

### Лосев о митотворству науке

Велики руски философ Алексеј Лосев у својој студији „Дијалектика мита“ уочава митски начин мишљења научника, и показује колико је он моћан у стварању онога што зовемо „научном сликом света“. Ево шта вели Лосев: „Потпуно је митологична теорија БЕСКОНАЧНЕ ДЕЉИВОСТИ АТОМА. Материја се, кажу, састоји из атома. Али шта је атом? Ако је он материјалан, онда он има форму и запремину, на пример – коцкасту или округлу форму. Ако коцка има страницу и дијагоналну одређене дужине, а круг има радијус одређене дужине. И страница, и дијагонала, и радијус се могу поделити, на пример, на половину, па је, према томе, атом дељив и при томе је дељив до бесконачности. Ако он пак није дељив, то онда значи да он нема просторне форме, а тада сам ускраћен да схватим шта је атом материје који није материјалан“. О томе је Лосев писао двадесетих година XX века, баш када је физика долазила до сазнања да је атом (недељиви) скоро бесконачно дељив, на друге, још ситније честице, да би на крају почело да се говори о таласној природи материјалних феномена.

Хајзенбергов принцип неодређености у истраживању физике унео је елеменат насумичности, који Стивен Хокинг дефинише овако: „Што тачније покушавате да измерите положај честице, то мање прецизно можете да измерите њену брзину – и обратно“. То јест: „Уколико се предузме исто мерење на великом броју сличних система, који су сви започели на исти начин, установиће се да ће исход мерења бити А у извесном

броју случајева, Б у неком другом броју и тако даље.“ Из свега овога може се закључити: „Постоји двојство између таласа и честица у квантној механици: за неке сврхе корисно је о честицама размишљати као о таласима, док је пак за друге од користи таласе сматрати за честице“.

Лосев је о митологији науке писао и ово: „Наука сама по себи није митологична. Али, понављам, то је апстрактна, ни на шта непримљива наука. Чим проговоримо о реалној науци, то јест о оној која је карактеристична за ову или ону историјску епоху, онда имамо посла са ПРИМЕНОМ чисте, апстрактне науке. И ето, баш ту ми можемо да делујемо и овако и онако. Суштина чисте науке састоји се у томе да постави хипотезу и замени је другом, савршенијом, ако за то има основа. /.../ Сви ти безбројни физичари, хемичари, механичари и астрономи имају ПОТПУНО БОГОСЛОВСКЕ ПРЕДСТАВЕ о својим „силама“, „законима“, „материји“, „електронима“, „гасовима“, „течностима“, „телима“, „топлоти“, „електрицитету“, итд. Ако би они били чисти физичари, хемичари, итд. они би се ограничили једино на извођење самих закона и ништа више, па и свако од „закона“, чак и најосновнији и најпостојанији, код њих би се тумачили искључиво само као хипотезе. То би била чиста наука“. (И заиста, требало би да је тако: тридесетих година XX века, аустријски логичар Курт Гедел доказао је да се сваки научни систем мора заснивати на аксиоматским претпоставкама које се аргументима датог система не могу доказати; то јест, сваки научни систем ПОЧИВА НА ВЕРИ.) О материјализму као фундаменталној идеолошкој матрици сцијентизма Лосев вели (при чему не треба заборавити да је за савремену свест материја = природа; све што Лосев каже за веру у материју, важи и за веру у природу): „*Материјализам се заснива ујравно на најчувљивој и њири њој чистио интелектуалној интуицији* тако да и с те стране моја аргументација потпуно показује његову митолошко-догматичку природу. Шта је заправо материјализам? Као што сама реч показује, ту *материја* мора да игра неку посебну улогу. Какву? Она мора да лежи у основи сваког и свакојаког бића и на њу морају да се свде сви узроци и први узроци живота и света. Добро. Али шта је *материја*? Да ли је то исто што и материјалне ствари? Наравно, није то исто. Као што дрвени ормар није дрво и као што штампана књига није једноставно хартија, тако ни материјална ствар није једноставно материја. Али може бити да је материја *све ствари, узете заједно*“

Међутим, непознате су нам све ствари, узете заједно, а не знајући ни њихову количину нити квалитете те суме не можемо одређивати материју помоћу толико нејасних особина.

Сем тога, ако једна материјална ствар није једноставно материја, онда тим пре *све ствари, узете заједно* (чак ако бисмо и тачно то све себи представљали) не могу да буду материја. Ако ово челично перо није једноставно челик, онда узевши сва пера на свету која постоје, која су постојала или ће постојати, добићемо такву масу противречних особина да ће одређење челика помоћу њих постати једноставно бесмислено.

Материја нису ствари које образују *свољашњи свети*, јер би то било одређење једног непознатог преко другог /непознатог/. Шта је спољашњи свет? Видим испред себе дрво. Да ли је то свет или није? Јасно је да је то дрво, а не свет (допустимо да је то део света). Видим месец. Да ли је то свет? То је месец, а не свет, тј., у крајњем случају, *део* света а не свет. Надаље, видим сунце, брда, реке, људе, животиње итд. итд. Где је ту *свети* и како је заправо морам себи да представим свет? Одвојене ствари нису свет: где је онда *баи сам* свет? Испред мене је непрегледна количина *делова* света: где је пак *сам* свет као *целина*? Не видим га нити ми га материјалиста показује. Али нека чак ја уочавам свет као целину, као ограничено и одређено тело слично оном како су га видели античко-средњовековни мислиоци. Али је тада већ и детету јасно да свет као целина нипошто није једноставна сума својих делова и угледати дрво, месец, сунце, итд. не значи још и угледати свет. А сем тога, питање материје тада се већ сасвим запетљава, јер се показује да је не само о материји него чак и о материјалним стварима и чак о читавој њиховој суми недовољно говорити као се већ поставља питање о свету као целини.

Дакле, материја није

- ни материјална ствар,
- ни њихова сума, механичка или органска,
- ни спољашњи свет као целина. Шта је још остало да материјалисти кажу? Ево шта они још кажу.

Материја је оно што ми *ћримамо свољашњим чулима*. Е па та дефиниција је веома занимљива. Она потпуно одаје митолошко-догматичку природу материјализма.

1. Прво, то је беспомоћни позив на спасење помоћу *субјективизма*. Шта је то „ми” и шта су „спољашња чула”? Сваком ћаку је познато да је постојао бесконачан ланац успона живих бића и бесконачно разноврсна еволуција њихових чулних органа. Где сте, дарвинисти? Свакој животињи и сваком органу на сваком ступњу његовог развоја одговара одређено опажање и одређена слика спољашњег света. Где је ту *материја* коју материјалисти уз то схватају као нешто вечно и постојано? Једна је слика опажања код паука, друга код рака, трећа код риба, четврта код

различитих сисара, пета код човека (код једног човека може се набројати стотине и хиљаде различитих типова опажања), шеста код оних савршенијих бића до којих ће се вероватно човек развити и која, може бити, већ постоје на другим планетама. Јасно је да горенаведена дефиниција материје пати од субјективизма, а сходно томе и *релативизма*, уздањем у случајност и копрцањем у пузећем и слепом емпиризму.

2. Сем тога, ни у суштини уопште није тачно да је материја оно што опажамо спољашњим чулима. *Свољашњим чулима ми не опажамо материју нећо материјалне ствари*. „Материју” ми пак потпуно апстрактно издвајамо из ствари као и „црвеност” из црвених ствари, „лоптастост” из лоптастих ствари итд. Немогуће је видети „црвеност” као такву, него само црвене ствари; црвеност се пак може само апстрактно мислити, она је *ајстиракћан појам*. Исто тако је немогуће видети, чути, опипати *материју као такав*. То је апстрактни појам. *Материја се може само мислити*.

3. Међутим, шта ми то мислимо у појму материје? Може бити да је бар овде садржано нешто што је повезано са спољашњим чулима? Другим речима, може бити, материја је *ајстиракћни појам повезаности ствари с нашим свољашњим чулима*? Ни са овим се није могуће сагласити. У појму материје се заправо не мисли ништа субјективно, па и сами материјалисти тврде да је материја вечна и да је она постојала пре живота и живих бића са свим њиховим опажајима и самим органима. Значи да указивање на везу са спољашњим чулима ни у ком смислу ништа не помаже.”

Лосевљевом размишљању о принципу материјалистичке митологије придружује се савремени србски писац и есејиста Светислав Басара који у веома занимљивом огледу под насловом „Идеологија хелиоцентризма” вели: „Материјалистичка доктрина се, парадоксално, показала као апсолутна апстракција која својим деловањем умањује реалност”. Или, можда је боље рећи, умањује реалност човека. И то у најдословнијем смислу. Платиновом упозорење да је материја неухватљива и да заводи истраживача на небројене странпутице није довољно озбиљно схваћено. Ћорсокак у коме се нашао свет уско је повезан са ћорсокаком у коме се наша субатомска физика.

Указујући на апорије квантне теорије, амерички теоретичар Хејнц Пејгелс тврди: „Бесмислено је да се говори о физичким својствима квантних објеката без тачне спецификације огледног метода којим желите да их мерите. Квантна стварност је део посматрачем створене стварности. Кад је квантна теорија у питању, људска намера утиче на структуру физичког света.” Мање увијено говорећи, дошли смо до сазнања да је

структура универзума заснована на партикулама које за своје постојање захвалност дугују истраживачима. Осим што су физичаре повукли за нос, кванти и кваркови упућују поруку да је структура света првенствено ноетичка и надасве флуидна. Нема сумње да те партикуле постоје, али је исто тако извесно да их не би било да су истраживања кренула у неком другом правцу. Међутим, коначни смисао научне радозналости није у основи имао знатније, чак ни корист; то је било трагање за тачком ослонаца, за било чим стабилним и непромењивим. Квантна теорија је прикривена аксиологија”. Тако Басара.

### Делимичност науке и целовитост откривења

У „Номологији” је Владика Николај изврсно одабраним примерима из античке, исламске и индуистичке традиције, као и из нашег народног предања, показао и доказао да универзална свест човечанства одлично поима како од наших поступака зависе стихије природе.

Евгенијални епископ жички, да би поткрепио своју тезу, у „Номологији” је изнео читав низ примера из савремене науке који јасно стављају до знања да физика, хемија, па ни математика, нису никакве „објективне”, апсолутно истинопоседујуће области људског знања, него су, као и сви други видови хоризонталног знања, релативне и пролазне, приближне и несигурне, крхке и рањиве. Он цитира Ајнштајна, Хајзенберга, Лоца, Џинса, који, сваки на свој начин, руше илузије и пале кулисе механицистичке слике света. Већ поменути Џинс, помало очајнички, саопштава: „Изгледа да ниједна твар не поседује ма какву стварност која би се разликовала од менталне идеје... Научници не говоре више о детерминизму, него о вероватноћи”. Едингтон додаје: „Има нешто радикално погрешно у основним схватањима физичке науке, и ми не знамо како да се снађемо.”

Делимичност научног знања и његову недовољност Владика Николај у „Номологији” до краја открива и разобличава. А шта о томе каже Стивен Хокинг? Ево неколико теза: „/.../ Напредовали смо на тај начин што смо постављали делимичне теорије које су описивале ограничени распон појава, а занемаривале остала дејства или им одређивале приближне вредности извесним бројевима. /.../ Из перспективне уобичајеног научног приступа грађењу неког математичког модела није могуће одговорити на питање зашто уопште постоји Васељена коју би тај модел описао. Зашто би се Васељена уопште упуштала у то да постоји?”

Једини истинито је Божији закон. Небо и земља, дакле све створено, проћи ће, али реч Божја неће проћи! „Морални закон је вечит”, каже

Николај – а то значи да је вечито оно што Вечити предаје свима који су позвани за трпезу вечности.

Врхунац закона су Богом откривене заповести љубави, донете нам у недрима Христа Исуса, Ваплоћене Истине, Логоса (Слова, Смисла) и Софије (Премудрости) човека и света: љуби Бога и љуби ближњег. Закон дат Мојсију био је посредник између Бога и људи, а љубав Христова јављена је као непосредни пут ка сусрету Творца и творевине. Тиме је превладан старозаветни однос према стварности, ма како узвишен био у односу на пагански. Јер, како вели Свети Владика, нигде у Светом Писму није речено да је Бог – закон, али зато читав Нови Завет сведочи да је Бог Љубав. А то значи: Бог Љубав служи, спасава, плаче над човеком, зове га Оцу Небеском, моли Се, понижава Себе, радује се добру, лечи, храни гладне, бди, спасава, поучава, исправља, не боји се, трпи, страда, прашта, жртвује се до смрти на крсту, поједностављује односе између Бога и људи и људи међусобно, обнавља и појачава живот. Љубав васкрсава и побеђује. Она је светлост, она је неоодољива, она је вечна. То јест: Христос је светлост, Христос је неоодољив, Христос је вечност! То знају патријарси и пророци кроз праслике и наговештаје, то знају апостоли који су Га гледали између себе, којима је ноге прао, то знају мученици и исповедници који крв лију за Јагње Божје, то знају богослови који Христом – Словом говоре о Богу, то знају пустињаци, којима Христос, извор воде живе, освежава уморне душе, то знају оци чудотворци који Њиме чине чуда... То и ми, најмањи и најгрешнији, у тренуцима кад нисмо живи лешеви, осећамо и знамо...

Црквена песма благовести: „Где Бог хоће, побеђује се природни поредак”. Наш златоусти владика нас непрекидно позива да се тога сећамо, јер је у томе божанском „Хоћу!” оно божанско: „Волим те!”, оно што је савило небеса и Господа свију учинило Слугом свију... Оно што је Сина Божијег учинило Сином Дјеве. Да је по природном поретку, ми бисмо до данас били сужњи смрти и ђавола. Али нисмо, јер је побеђен поредак природе, јер Васкрсли Христос бива леком бесмртности за све.

Владика Духом Светим руши зидине рационалистичког Јерихона, и објављује:

1. Нема природног закона.
2. Закон је Божји дар човеку: прво као САВЕСТ, затим као Мојсијев Декалог.
3. Закон је недовољан да нас спасе до ропства палости;
4. У Христу, Сину Божијем, Света Тројица нас је обдарила љубављу, једином силом која је у стању да нас преобрази у децу светлости и да нас уздигне изнад пролазног и смртног.

Па добро, ако у природи нема закона, чега има?

Има ПОРЕТКА, СКЛАДА, ЛЕПОТЕ. Сви ангели и свеци, цело Свето Писмо и сва богослужења православна, славе Бога за предивно устројен космос, за сјај и красоту творевине. Ганути цар Давид каже: „Када погледам небеса, дела прстију Твојих; месец и звезде, које Ти основа; шта је човек да га се сећаш? Или син човечији да га походиш?” (Пс. 8, 45). Сав склад у природи СИМВОЛ је савршенства и светости Закона датог ангелима и људима. Тога могу бити свесни ангели и људи, али не и природа. Нигде нема случаја: око Божије види свако зрно прашине, власи су нам избројане, ни врабац не пада са гране без Очевог знања, капи кише дажде на место које им је одређено. Природа је храм у коме блистају огњеви чистоте и чедности. Како је говорио Свети Јустин Ћелијски, сва природа је Богојављење... А човек је свештеник који је позван да Богу од Божјег приноси жртву и да благодари „о свјех и за всја”. Човек је литург у Прволитургу Христу, архијереју по чину Мелхиседековом. Бог је Гостољубиви Домаћин који човека уводи у најлепшу гостинску собу – овај свет, а на дан Свадбе увешће га и у брачну ложницу. Човек стога треба да буде захвални гост, онај који добре дарове са радошћу и благодарношћу прима и са њима поступа онако како Домаћин благослови.

Ако се наруши закон Божји, природа губи свој поредак и подвлашћује се разорним стихијама које нас подсећају да смо преступили норму битија. Ни ту нема случаја: све је по логици Логоса Христа.

Владика Николај корен необузданости и махнитости сцијентистичког духа Запада види у отпадању Римске цркве од истините догматско-етичке стварности Православља. Не живећи Истином, папски схоластичари су почели да живе разумом. Утемељивачи савремених природних наука брзо су се ослободили теолошких образаца и, ужаснути открићем космичких бездана, помислили да је Бог отишао, да Га више нема са нама, да је он назаинтересовани Први покретач, а када је страва Богоостављености достигла врхунац, Ниче је крикнуо: „Бог је мртав!” Научници су измаштали природне законе плашећи се да остану без икаквих закона. Последица тога је релативизам који је разорио све божанско и узвишено у западној култури. (При чему је данас, више или мање, цео свет Запад.) Тај „натурализам”, то поистовећење са природном и њеним „законима”, по Светом Николају, значили су књижевност као опис разврата, уметност и моду као бестидну голотињу, трпезу као презирање поста, породицу расточену самовољом млађих, брак као телесну везу која се брзо кида, пословност као вештину преваре, политику као борбу за власт и имање, друштво као сукобљавање непомирљивих класа и сталежа, међународне односе као насиље и отимање туђег.

Покушај стварања хуманистичке (боље рећи – хоминистичке) етике био је промашај: плитки морализам није могао да заустави морални распад Европе. И букнули су ратови. Уместо да хитају ка савршенству Оца нашег Који је на небесима, Европљани су почели да подражавају природу: озверили се, скаменили, следили. А то је захватило и негда православне народе...

Владика Николај закључује своју студију признавањем науке кроз њена поуздана знања и проналаске, али одбија да с том „јабуком” гута и „прашину” научних хипотеза и теорије. Читав космос је велика зграда позоришта на чијој се малој бини одиграва драма човекова, која је сав смисао те зграде. Главни Јунак драме је Син Божји Који нас је Својим Крстом усиновио Оцу Небеском и обновио нас Духом Светим. Бог је човека узвисио створивши га по Свом лику и подобију, и обновио га у Христу, дајући нам живот вечни. Зато су нам светац и витез милији од Сиријуса, Близанаца и Влашића, звезда и планета, које су само лампиони и декор за извођење величанствене представе. Кад се завеса спусти, зграда позоришта и кулисе ће бити предате огњу, али ће остати сви јунаци драме да би они који су се борили на страни главног јунака примили из Његових руку вечни и непролазни живот. Каже Свети Николај: „Кад сва васиона, дакле, са целим својим поретком ишчезне као сенка, две највеће васионске вредности остаће и постојаће и надаље: те две вредности и јесу: прави људи и царски закон љубави”.

### Тезе за размишљање

1. Човек је, по изворном назначењу, свештеник и богослов, онај који Богу приноси сву твар у знак благодарности због најдивнијег дара – личног постојања у светлости Суштог. Кад је Адам пао у смрт, његово првобитно свештеничко знање – Богопознање – скршило се у многе крхотине. Он који је Богом словио (зборио) читавој твари, позивајући је на славословље Творцу, обрео се пред собом самим, изгнаним из Царства Славе; почео је да заборавља оно што је логосом, кроз Кога је створен, знао... Његово изворно, **ЦЕЛО – МУДРЕНО** знање постало је плотско мудровање осуђено на трулежност смрти. Одатле су рођене паганске религије (лажна славословља, злославља), уметности (трагови оне исконске Лепоте коју је Адам некада имао, па је изгубио), науке (довијања и догмизивања у покушају да се досегне истинско Знање које је Светлост Невечерња). Раз-средиштен и лишен себе, Адам је почео да измаштава ТЕХНОЛОГИЈУ (магијску, алхемијску, научну, уметничку) којом ће досегнути себе негдашњег... Наравно, сам собом био је потпуно немоћан.

Тек у Христу, тј. у Цркви, могућа је обнова ЦЕЛОМУДРЕНОСТИ која је предокушај живота у Небеском Јерусалиму...

2. Науке су „линија мањег отпора”. Пошто је хлеб богословља, једини на потребу, човек почео да једе у зноју лица свога, јер му је срце зарасло у коров страсти које помрачују пут богопознања, учинило му се да се целосност знања може достићи пречицом, ронџи у твар... Али, како рече Проповедник, то је таштина, таштина над таштинама: твар очекује одговор од човека! Она за њим, потенцијалним Сином Божијим по благодати, уздише и вапи, она у њему жели да открије Бога. Уместо да, Христом живећи и дишући, твар ослобађа и препорађа, човек се крије од Христа у оно у шта се не може сакрити. Он није благи господар свега створеног, него бесомучни тиранин који природу поробљава, мучи, терорише, надајући се да ће њоме утећи од Творца и саздати некакав технолошки рај на земљи...

3. Шта је технологија? Жеља да се живот на земљи, у координатама палости, учини што удобнијим и сигурнијим. То значи: удобније умирати. То значи: стварати себи „слободно време” (тј. оно време у коме смо слободни од рада). Рад у „зноју лица” нас подсећа на нашу палост са њене тамније, теже стране; слободно, пак, време отвара могућности за иживљавање похота у којима се препознајемо као у свом „ја”. Технологија је бекство од теологије: она не ослобађа, него поробљава човека, обзидavajuћи да делима његових руку, претварајући га у идолопоклоника.

4. Свети Оци су од Бога добили знања о ономе што је потребно за спасење, а не о свему што се може знати. Умножавати безблагодатно знање, знање које никуд не води, значи обмањивати се безначајним.

5. Тежња да се човек, сав у греховним крхотинама, исцели и зацели, нужен је израз наше боголикости. Један пут исцелења је пут Цркве као Евхаристије, у којој се понор између Творца и творевине премешћује личношћу Логоса Божијег, Бога и Човека. Други пут је пут магијског чезнућа за безличним „океаном блаженства”, за спасоносним знањем којим ћемо сами себи бити богови... Наука и технологија углавном увек су били на овом другом путу; безутици, очито.

6. Не треба се заносити „објективношћу”. Прича о субјекту и објекту је прича схоластичког Запада. Православље зна за личносни однос према свету. Бог је свет створио из љубави и том љубављу Божијом свет се одржава. Бог Отац свет зна Христом и Духом Светим, тј. Црквом; познаје га љубавно, у заједници, а не објективно... Да је Христос био „објективан” још би важио закон „око за око, зуб за зуб”; да је Христос био „објективан”, послушао би синове Заведејеве кад су Га молили да спали самарјанско село које је одбило да Га прими; да је Христос био

„објективан”, они који су викали „Распни Га!”, изгинули би као Датан и Авирон. Али не! Он није „објективан”! Он нас воли, и очима љубави посматра сваку тварцу коју је створио: од зрна прашине до ангела... Ни човек стварност не зна објективно. Он у њу учитава себе. Ако је са Христом, ако целомудреним оком види свет, тада му све блиста првозданом чистотом; ако је без Христа, он свет назире грехом – и све му је нејасно, мутно, загонетно, странно, туђе, одбојно... „Објективно”, лав и медвед растржу човека кад га виде. Али, лав је био послушни слуга Светог Герасима Јорданског, а медвед је доносио шумски мед Светом Серафиму Саровском. То значи: звери су дивље јер смо ми дивљи, грехом и смрћу озверени. А кад се човек обожи и препороди, сва природа му се умиљава, јер кроз његово око гледа је Света Тројица...

7. Шта ово значи? Да ли науку треба у потпуности одбацити? Наравно да не. Науку, као и све остало чиме се човек бави, треба препорађати, употребљавати оно што је корисно, служити се њоме... Али свагда треба избегавати прихватање научних тумачења стварности која су приближна и непотпуна, тј. само слутње... Откривење је врхунски критеријум истинитости, јер је наука често квазитеологија. Поготову православни апологети морају да избегавају научничко идолопоклонство: они су потребни научницима да би им објаснили тајне откривења, а не да би се одушевљавали сцијентистичком „објективношћу”...

8. И свагда знати: наша знања и прозрења су непотпуна и лишена смисла ако су без Љубави, без Бога нашег... Пунота Љубави је пунота познања; зато са смирењем и надом у Литургијском славословљу, чекамо долазак Свадбе Јагњетове...

### **Свети Николај Жички о три авети европске цивилизације**

Године 1939, у сенци Другог светског рата, Свети Николај Жички пише посланицу хришћанској омладини Европе, тврдећи да је Дарвин, отац Ничеове филозофије и Марксове социологије, замислио свет у коме „постоје све могуће силе и фактори изузев Бога, духа и морала”. Празнику која је остала да зјапи на месту Божјем, Ниче је покушао да попуни измаштаним ликом натчовека, а Маркс пролетерском војском у борби за „хлеб и моћ”. Аријевац Ниче и Јеврејин Маркс сигурно би били одбојни један другом, али су ипак близанци свог оца Дарвина. Један је „риђа звер”, други „црвена звер”, и оба јуре да прождеру Јагње Божје. Лудило дарвинизма које су европски универзитети свима проповедали довело

је до свеопште несреће, и до тога да су „читави народи поведени путем ничеизма или марксизма”. Зато „ничеанске наднације и марксистичке интернационале држе данас васцели свет у чуду и страху” (наравно, овде Николај мисли на Хитлерову Немачку и Стаљинову Совјетију).

Ниче је такође био доследан дарвиниста, који је веровао да човек мора да преузме кораке у исправљању еволутивног тока ка натчовеку. У „Вољи за моћ” Ниче подржава обрачун друштва са немоћнима и слабима: „Друштво би у великом броју случајева требало да спречи рађање: са тим циљем оно може да, без обзира на порекло, ранг или дух, држи у приправности најстроже мере присиле, лишавања слободе, а у неким случајевима и кастрирања”. Најављивао је да ће у будућности, после „уништења свих дегенерика и паразита”, моћи да се појаве нове дионисијске форме живота.

Међутим, Николај вели да се дарвинизам клони свом крају, јер га нова наука пориче; али, и његова чеда, макар да сад делују моћно, ничеанство и марксизам, такође морају пасти. Николај, шаљући свој благослов европској хришћанској омладини, указује на то да ће Јагње победити све звери дарвиновског порекла – јер је Оно Христос Свепобедни.

Николај позива омладину Европе да устане против безбожја због којег „наша браћа других раса и религија” (обратимо пажњу – у ово доба буја нацистички расизам) презиру и мрзе Европу. Једино добро што из Европе долази другим континентима је Христова наука и ништа друго. Тек ако се то схвати – човечанство ће се опет вратити себи.

Колико је Николај дубоко упућен у тему „пропасти Запада”, може се видети ако се заиста истражи утицај дарвинизма на злочиначке идеологије двадесетог века – комунизам и нацизам.

Кренимо од сродности, оне дубинске, у прихватању Дарвина као духовног оца – код Маркса и Ничеа. Чим се појавило Дарвиново „Порекло врста”, Маркс је 19. децембра 1860. Енгелсу писао: „Ово је књига која, у области природне историје, садржи основу за наше гледиште”. Маркс је послао примерак „Капитала” Дарвину, са посветом, у којој себе представља као његовог великог поштоваоца. Марксов сарадник Енгелс истицао је да је Дарвин задао „најјачи ударац метафизичкој концепцији природе својим доказом да је садашњи органски свет /.../ производ процеса еволуције који се одиграва милионима година”.

Марксови следбеници били су доследни дарвинисти. Лењин га је ценио као оног ко је доказао да Бог није створио биљке и животиње, Троцки је сматрао да је његово „откриће највећи тријумф дијалектике у целој области органске материје”, Стаљин је, читајући Дарвина у богословији, постао атеиста, а Дарвинови поштоваоци били су Мао Цедунг

и Пол Пот. Следећи дарвинистичку логику „борбе за опстанак” претворене у „класну борбу”, комунисти су, према сведочењу „Црне књиге комунизма”, побили око сто милиона људи, од Русије до Јужне Америке. Комунисти су људе истребљивали стрељање, вешање, даљење, пребијање, тровање. Убијали су популацију изгладњивањем, вештачком глађу, депортацијама, присилним радом. Комунистички концлагори истребили су више људи од нацистичких.

Вулгарни ничеанац Хитлер такође је био доследни дарвиниста. Он је јасно рекао да „држава мора да се постара да само здрави рађају децу” – једино тако ће се створити надљуди достојни живота. У тексту Џорџа Стајна, „Биологија и корени нацизма”, овај истраживач тврди да је нацизам први покушај организовања заједнице на начелима биополитике „потпуно сагласне са научним чињеницама дарвинистичке еволуције”. А еволуциониста Артур Кит, у својој књизи „Еволуција и етика”, тврдио је да је фирер „свесно покушавао да усагласи немачку праксу са теоријом еволуције”. Нису само Јевреји и Словени то осетили; законом из 1933. године, 350.000 ментално заосталих и умно поремећених, и око 30 хиљада Рома стерилисано је разним методама – од кастрације до електричних шокова у гениталије. На другој страни, аријевци *par excellence*, есесовци, парили су се са девојкама намењеним за рађање „чисте расе” – брак је престао да важи, а људи су постали само биолошки материјал.

Ко год би хтео да Дарвина ослободи од одговорности за погрешну интерпретацију његовог основног става, наилази на саме Дарвинове тврдње. У својој књизи „Порекло човека” Дарвин је тврдио да ниже расе треба да нестану, и да бели људи немају потребе да их штите. Такође, веровао је да су домороци Африке и Аустралије исто што и гориле и веровао је да ће те расе нестати.

Сви дарвинисти су били расисти, који су говорили о супериорности беле расе над другим расама. Херберт Спенсер је говорио да су нецивилизовани одрасли на нивоу деце цивилизованих, а Хавелок Елис је говорио како Африканац, одрастајући, постаје „глуп и тупав”.

Хитлер није дошао ниоткуда.

Цео Запад га је припремао. Британија је свој колонијализам правдала „борбом за опстанак”. Сам Дарвин је велики део својих идеја добио од Малтуса, који се бавио растом популације, и чије су идеје нашле одјека у британском друштву под паролом „Сломи сиромашне”. Деца од осам и девет година приморавана су да раде по 16 сати дневно у рудницима угља, а на хиљаде људи је умирало у бедности и прљавштини – зато што је Малтус устврдио да се бедници брзо множе, и да на свету неће бити

места за све. Дарвин је „борбу за опстанак” видео у природи тек пошто ју је, као „опстанак најспособнијих”, Малтус видео у друштву.

Пре но што се прстом упре у Хитлера, сетимо се да је амерички председник Теодор Рузвелт, у свом делу „Победа Запада” социјал-дарвинизам прогласио философијом Америке. У тој књизи тврдио је да је расни рат са Индијанцима неизбежан, и то до истребљења. Рузвелт је сматрао да америчку државу не обавезују никакви уговори према индијанцима јер су они „примитивна раса”. Хенри Ферфилд Озборн, еволуциониста, тврдио је да је интелигенција одраслог црнца на нивоу једанаестогодишњег детета врсте *homo sapiens* (белаца).

Године 1875, у јужним државама САД донети су закони о апартхејду, одвајању белих и црних свуда – по болницама, затворима, гробљима; било је апартхејда у школама и лифтовима. Од 1890. до 1901. око 1300 црних људи било је линчовано, амерички „научници”, попут Р. Б. Бина мерили су људима лобање да би доказали савршенство беле расе.

Међутим, злочини над Аборицинима у Аустралији права су хитлеровска прича. Дарвинизам је буквално оправдао покољ ових несрећника. Социјал-дарвиниста Х. К. Рузден је 1876. тврдио да убијањем Аборицина и Маора белци испуњавају „неумољиви закон природног одабирања” док је 1890, потпредседник Краљевског друштва Тасманије Џејмс Бернارد, рекао да је „процес истребљивања аксиом закона еволуције.

Аборицини су ловљени као дивље звери. Одсецане су им главе, и трована им је храна. Користили су их као експерименталне животиње. Едвард Ремзи, надзорник аустралијског музеја у Сиднеју, објавио је музејски каталог у коме су Аборицини били престављени као „аустралијске животиње”, а он сам се бавио хватањем „примерака” за „научне огледе”. Мисионар из Новог јужног Велса гледао је покољ групе Аборицина, одраслих и деце, после чега је „десет најбољих лобања” послато преко океана, „научницима”.

Од 1910. до седамдесетих година 20. века око 100.000 аборицинске деце одузето је од својих родитеља; белопута деца давана су на усвајање белцима, а тамнопута су стављана у сиротишта.

Без Америке се не може нигде, па ни у области еугенике. Први еугенички закон донет је 1907. донет је у Индијани (САД). До 1930. године 31 америчка држава имала је еугеничке законе, који су у репродукцији спречавали „умоболне, пијанице, епилептичаре, дегенерике”. До јануара 1935. присилно је стерилисано 20 000 људи. На основу еугенике, стварани су тестови за имигранте, по којима је 80% имиграната из источне Европе (Пољака, Јевреја, Руса) сврстано у малоумне, па је, на основу

тога, 1924. године, донет закон о ограничавању усељења Источноевропљана на основу њихове генетичке инфериорности Закон је важио до 1965, двадесет година после Хитлерове смрти.

Америка је, слободно то рецимо, могла бити узор Хитлеру. Године 1904, еволуциониста – истраживач Семјуел Вернер ухватио је у Конгу Пигмеја Ота Бенгу, ожењеног и оца двоје деце. Бенга је окован у ланце, да би на светској изложби у Сен Луису био приказан као „карика еволуције” најближа човеку. Затим је, са горилом и орангутаном, био изложен у зоо-врту Бронкса у Њујорку, као представник „најстаријих људских предака”. Око 40 хиљада посетилаца зоо-врта седмично понашало се према Оту Бенги као да је мајмун. Он им је био главна атракција. Директор зоо-врта, др Виљем Хорнадај, еволуциониста, на питање новинара да ли би баш тако требало поступати с јадним Бенгом, љупко је одговарао: „Ако је мала особа у кавезу, то је зато што му је ту најудобније, и зато што не знамо шта друго да радимо са њим. Он није ни у каквом смислу затвореник, осим да нико не би рекао да би било мудро дозволити му да лута по граду, а да га нико не надгледа”. (Прођу ли те, читаоче, жмарци кад ово читаш, и кад се сетиш „беле шенгенске листе” или „спољњег зида санкција”?)

Амерички истраживач Арктика, Роберт Пири, довео је са свог пута групу Ескимана, које су изложили у Америчком природњачком музеју. Једном дечаку, Минику, умро је отац, чије су кости остале изложене као „примерак врсте”. Миник је тражио посмртне остатке свог оца, да би их сахранио, али управа музеја је то одбила.

Еугенику су ценили и први „планери породице”.

Маргарет Сејнцер, „мајка сексуалне револуције”, залагала се за кастрирање свих ментално заосталих, али и црнаца. Америчким еугеничарима је сметало што се у Немачкој под Хитлером ипак рађа много више деце но што то њима прија, па је челник Америчке федерације за контролу рађања упозоравао: „Ми смо такође свесни проблема изградње једне расе, али ми се бринемо о квалитету наших људи, не само о количини”. То јест, ми нисмо против расистичке еугенике, него само против метода које нацисти примењују – популација у Немачкој ипак расте пребрзо.

Нацисти и комунисти нису једини дарвинисти. Глобални капиталисти су међу њима, живи и здрави и после Хитлера и после Стаљина. Глобални капиталисти, они злочинци са Вол Стрита, који су својим крвавим парама помагали и бољшевицима и хитлеровцима, одавно цитирају Дарвина као своје оправдање. Својевремено је професор са Јејла, Грејем Самнер, говорио да дарвинизам у друштву значи – „да би подигли једног човека навише, гурамо другог надолу”, а социјал-дарвиниста Виљем

Милнер је тврдио да су милионери победници борбе за „опстанак најспособнијих”.

Капитализам је у дарвинизму нашао своје оправдање. Амерички „научник” Е. А. Рос је тврдио да је и религијски култ милосрђа ” створио „склониште под којим су се идиоти и кретени скривали и множили”.

Чувени богаташ Ендрју Карнеги („миротворац” – „Карнегијева фондација за светски мир”) тврдио је да закон конкуренције можда јесте незгодан за појединца, али је одличан за расу, јер обезбеђује „опстанак најспособнијих”, а један од Рокфелера је тврдио да је капиталистичка конкуренција „закон природе који се не може избећи”. (Карнегијев институт и Рокфелерова фондација и даље дају велику новчану помоћ научницима – еволуционистима. Јадна Љиљана Чолић, бивша министарка просвете! Није знала с каквим се зверима сукобљава!)

Људи су увек били (од пада Адамовог) и грешни и зли и немилосрдни. Али, знали су шта је грех и зло, и именовали су га. Дарвин им је дао „научно оправдање” – побеђују најспособнији. А најспособнији су најсуровији, најнечовечнији.

Николај је свим својим бићем био против „дарвинистичког света”. Био је и против картелског, глобалистичког капитализма, и против комунизма, и против нацифашизма, а за Христово друштво милости и љубави.

Николајев народ је, у овом тренутку, на удару америчких социјалних дарвиниста, спремних на истребљење свих слабијих народа и држава, маскирано у причу о људским правима и демократији. И опет имају „научнике”, који овог пута оправдавају лов на Србе (као што су некад оправдали лов на Аборицине).

Када је Америка са својим сателитима бомбардовала Србију 1999. године, професор социологије и философије на Универзитету државе Мериленд, др Џон Хјуер, тврдио је да је америчко друштво – друштво будућности, а србско – друштво прошлости.

По Хјуеру, Американци улазе у постхумано доба, „када ће сви аспекти друштвеног живота бити сведени у предвидљиве шаблоне и рационализовани, а све нијансе међуљудских односа претворене у рутинске процедуре и препуштене плаћеним професионалцима попут адвоката, психолога и бирократа”. По Хјуеру, „Американци су прототип људи будућности, Срби атавистички остатак прошлости”. Ако то не схвате, Срби ће нестати.

Све је то слутио Николај, учећи и Европљане и Србе да се не поклоне аветима европске цивилизације, Дарвину, Ничеу и Марксу. Зато је таква повика на њега. А Срби треба да се радују у својим страдањима, јер

страдају од новог нацизма, који мисли да је у свом „лонцу за топљење” (metting pot), вештичјем лонцу из „Фауста” Гетеовог, створио некакву „постхуману” расу. Јер опет страдају за Христа, и опет ће се, ако остану верни Христу, с Њим и прославити.

За крај, да се заувек сећамо речи жичког светлосника: „Ништа на свету не може правдати очајање једног хришћанина”. Свет још увек није у власти зла. И благи Бог све још може изменити набоље.

## „Западне демократије” и Хитлер

Хенри Форд, угледни индустријалац и један од кључних америчких богаташа, веома је утицао на нацистички покрет својом књигом „Међународни Јеврејин”. Године 1923. Хитлер је изјавио да Форда доживљава као „вођу фашистичког покрета који расте у Америци”. Поменуо је његову књигу и у „Мајн Кампфу”, као дело које је веома утицало на фиреров мисаони свет. Форд је тврдио да су Јевреји лукави и подмукли упропаститељи, а да је обдарена и вешта англосаксонска раса „предодређена да влада светом”. Хитлер је, још у раној младости, одбацио религиозни антијудаизам као безвредан. Јеврејин је Јеврејин – по раси, макар се обратио у Хришћанство.

Хенри Форд је, због свега тога, усрдно почео да финансира нацисте. Син Рихарда Вагнера, Зигфрид, и његова жена учествовали су у пребацивању Фордовог новца Хитлеру. (Нимало случајно: Хитлер је обожавао Вагнера, и говорио да онај „ко хоће да схвати националсоцијалистичку Немачку, мора познавати Вагнера”). Године 1938, Хитлер је одликовао Хенрија Форда Великим крстом немачког орла највишег реда. Био је то први Американац који је добио највеће одликовање што га је могуће дати неком ко није Немац. Хитлер га је одликовао због стварања „аутомобила потребних масама”.

А Британци?

Алфред Розенберг се, почетком тридесетих година XX века, у Енглеској састајао са Џофријем Досоном, издавачем и најутицајнијим човеком „Тајмса”. Розенберг и Досон су сматрали да Британци и Немци треба да сарађују. Чланци у „Тајмсу” нису дуго чекали да пријатељство потврде; рецимо, 3. фебруара 1933, ова угледна енглеска новина писала је: „Нико не сумња у искреност хер Хитлера. Већ то што га скоро 12 милиона Немаца слепо следи говори много о његовом личном магнетизму”. Розенберг је ступио и у везу са Монтагју Норманом, који је 21 година био на челу Енглеске банке – најдуже у њеној дотадашњој историји.

Овај моћни човек био је „нагонски пронемачки настројен” (Ендрју Бојл). Норман је кумовао са кључним човеком Хитлерових финансија, челником Рајхсбанке, Хјалмаром Шахтом. Чим је Хитлер дошао на власт, 1933, Норман је нацистичком режиму почео да даје зајмове.

Лондонска Шредер банка такође је помагала Хитлера.

Розенберг се срео и са лордом Бивербруком, власником „Daily Express”, „Sunday Express” и „Evening Standard”, трудећи се да га придобије за нацистичке ставове.

У то време, Британија је сматрала да би „нацистички режим у Немачкој успоставио стабилност у средњој Европи, управо оно што је Британији требало” (Џејмс и Сузан Пул).

Виконт Ротермер, власник „Daily Mail”, ковао је нове немачке властодршце у звезде. Он је 1930. хвалоспевно писао о нацистима и урадио интервју с Хитлером. Овај енглески племић, снажно антикомунистички настројен, новчано је помагао „Британски савез фашиста” и величао вођу истог, сер Освалда Мозлија. Престао је да јавно хвали нацистичке идеје тек кад су Јевреји запретили да код њега више неће давати огласе. Но, 10. јула 1933, „Daily Mail” је писао да ће се „мања дела појединих нациста утопити у великој добробити коју нови режим доноси Немачкој”. Ротермор је веровао у савез Немаца и Британаца, а његове новине су се, сваког дана, продавале у два милиона примерака!

Британски краљ Едвард VIII, после абдикације војвода од Виндзора, такође је био Хитлеров симпатизер. Сер Хенри Ченон је у свом дневнику записао: „И он иде путем диктатора, настројен је пронемачки, против Русије је и против сувише лабаве демократије. Не бих се чудило да он намерава да постане умерени диктатор”. То је био кључни разлог за његову, изнуђену, абдикацију, а брак са грађанком Симпсон само повод. Хитлер је то добро знао. У јесен 1937. у Лајпцигу, бивши краљ је рекао да је оно што је видео у Немачкој чудо које је немогуће схватити осим кад се појми да је иза тога „један човек и једна воља – Адолф Хитлер”.

Сер Хенри Детердинг, моћник из нафташког лобија, састао се у мају 1933. са Розенбергом у Лондону. Био је на челу Royal Dutch – Shell компаније, и имао удео у многим нафтним подухватима – од Румуније до Ирака и Ирана. Детердингови економски интереси у Русији били су, доласком большевика, угрожени, па је и он био спреман да финансира нацисте, који су му обећали помоћ у враћању монопола на нафтна поља у, од Немаца окупираној, Русији. Друга нафташева жена била је нацисткиња, а он је и 1936. године помагао Хитлеров режим. Британски држављанин холандске крви био је прави пример аријевца заинтересованог за победу „аријевске идеологије”.

Не треба заборавити ни велике финансијере са Вол Стрита. Вол Стрит је двадесетих година XX века, са добром зарадом за себе, подстакао стварање банкарског комитета чији је челник био амерички банкар Чарлс Дју. Да би Немачка платила ратну одштету, били су расписани међународни зајмови. Немачка је од 1924. до 1931. платила 36 милијарди марака одштете, а добила је зајмове у вредности од 33 милијарде марака. Вол Стрит је уложио паре у „IG Farben” (хемијска индустрија) и „Ферајгните Шталверке (индустрија челика), које су биле главни произвођачи Хитлерових ратних потрепштина. Ентони Сатон, у свом класичном делу „Вол Стрит и успон Хитлера” каже да је немачка ратна индустрија настала „на основу америчких зајмова и, у извесном смислу, америчке технологије”.

Незаборавни „Standard Oil” дао је Немачкој технологију за добијање синтетичке нафте из угља. (Чак погодите колико је то Хитлеру значило у односу на једну реченицу Николајевог говора из 1935. године!)

Пол Варбург, из „Америкен И. Г.”, са својим компанијима, дао је за „IG Farben” 400 хиљада долара; „Ценерал Илектрик” је приложио 60 хиљада долара, итд.

Аверел Хариман, из „Гаранти Траст компаније”, човек од поверења Лењина и большевика и први амбасадор САД у Совјетији, учествовао је и у пребацивању новца младом нацистичком режиму, преко Хитлерових финансијера Хендрика Јозефа Коувенховена и Јохана Гренингера.

Ту је и Ернест Сеџвик Ханфштенгл (звани Пуци), Американац немачког порекла, који се на Харварду дружио са будућим председником САД, Френклином Д. Рузвелтом. Он је компоновао СС маршеве и финансирао „Фелкише Беобахтер”. Кад је, 1941, пао у немилост немачког режима, вратио се на северноамерички континент. Канађани су га заробили, али је Рузвелт интервенисао да га пuste.

Амерички амбасадор у Немачкој, Виљем Дод, записивао је у своје дневнике много занимљивих појединости тог доба. Ентони Сатон каже: „Ми из дневника Виљема Дода /.../ знамо да је у току 1933. године, низ банкара и индустријалаца са Вол Стрита прошло кроз амбасаду САД у Берлину, изражавајући своје дивљење Адолфу Хитлеру – нестрпљиво да пронађе начине за вођење пословних активности са новим тоталитарним режимом /.../ Ајви Ли, Рокфелеров агент за односе са јавношћу, се, према Доду, „истовремено показао као капиталиста и као бранилац фашизма”.

И за време Другог светског рата, Фордова компанија је била у пословним везама са нацистичким поретком; Рокфелерова „Чејс банка” у

Паризу сарађивала је с Немцима, а клан Рокфелера је имао везе са „IG Farben” до 1942. године.

Сви ови подаци су пажљиво уклоњени од очију јавности, да се на суђењу у Нирнбергу не би знало шта се стварно збивало. Нацисти су у Нирнбергу представљени као марсовци, а не као плод западног капитализма и његових метастаза.

А шуровање „западних демократија” с Хитлером? Олимпијада у Берлину 1936? А Чемберлен и Даладје?

И, наравно, велики маг европске политике, Винстон Черчил, који је Србе продао Титу. Сетимо се шта је овај писао у првом тому својих мемоара („Други светски рат”), о Хитлеровим раним данима: „Ове недаће нису га одвеле у комунистичке редове. Сасвим супротно, и то му служи на част, гајио је снажно и абнормално осећање расне лојалности и страсно и мистично дивљење за Немачку и немачки народ”. О Мусолинију Черчил вели: „Од Дучеа сам примио најтоплије изразе захвалности. Штавише, у сукобу између фашизма и бољшевизма није било никакве сумње на чијој су страни моје симпатије и убеђења. У двома приликама, 1927. године, кад сам се састао са Мусолинијем, наши лични односи су били присни и неусиљени.”

Дакле, Черчил се дивио Хитлеровој „расној лојалности” и срдечно се дружио са Мусолинијем. Љупко, нема шта. Али, Бајфорд је ипак ухватио главног мрачњака – Николаја Велимировића. Честитамо! Овај Симон Визентал новог енглеског интелектуалног естаблишмента, ловац на покојне криптохитлеровце, није се нимало случајно определио да живи у земљи која је Черчила изабрала за свог најугледнијег државника, у једној од многих анкета крајем XX века.

### Свети Николај и евроунијати

Енглески публициста Родни Еткинсон у својој књизи „Зачарани европски круг / Корпоратне елите и нови фашизам” такође је указао на најозбиљнији могући начин, на чињеницу да Хитлер није био случајна појава западног капитализма, и да многе његове идеје живе и данас, пре свега приликом стварања Европске Уније. Кључни нацистички економски теоретичар, Хајнрих Хунке, у делу „Европска економска заједница” (1942) писао је да „економско уједињење представља судбину свих Европљана”. Хунке је сматрао да су „будућност и степен европске сарадње условљени увођењем јединственог економског програма”. Дакле, Србима опет долазе вечни пријатељи, Германи. Ко год је читао

књигу аустријског социолога и историчара Ханеса Хофбауера „Проширење Европске уније на Исток” (Филип Вишњић, Београд, 2004) знаће о чему је реч. Јер, још у доба Четвртог крижарског рата, уместо борбе са Арапима, папине германске и романске војске су окупирале Цариград и осакатиле Византију (која се од тог ударца никад није сасвим опоравила). Средином 13. века Германи су почели да заузимају просторе Чешке, Моравске, Помераније, Паноније и Трансилваније; стигли су и до пољског Кракова и карпатског лука. На Русију су, с папиним благословом, јуришали Швеђани и немачки тевтонски витезови, које је, све скупа, тукао Свети Александар Невски. После битке на Мохачу 1526. Хабзбурговци су кренули у инвазију на чешки Праг и горњу Мађарску (Пресбург). Кад су Турци пали под Бечом 1683, цела Мађарска се наша под германском влашћу, а замало и Србија (по којој су се, скупа са војском Беча, одмах размилели католички „ловци на душе” да обраћају „несједињене Србе” римском престолу). Половином осамнаестог века, Хабзбурзи држе Галицију и Буковину. Марија Терезија у Банат доводи Немце, а 1878. Аустро-Угарска окупира Босну и Херцеговину... Сећамо се и Поћорекa и Макензена: две германске империје, аустријска и немачка, насрнуле су на малу Србију, убијајући трећину њеног становништва. А Хитлер је свом специјалном изасланику за Балкан, Нојбахеру, говорио да народ какав су Срби „не сме да живи уз Дунав”. Немачка је, по Хофбауеру, у жудњи за ширењем своје капиталистичке моћи, данас потчинила скоро целу источну Европу, настављајући Хитлерову економску политику у тој области. Сетимо се, нацисти су основали „Централни орган за европску привреду великог простора”, „Немачко светско економско друштво”, „Институт за светску привреду”, „Рајхс комесаријат за привреду великог простора”, итд. Од нациста потиче и идеја о „регионализацији Европе”, као и идеја о „Економском савету европских држава”. Вернер Дајц, један од главних нацистичких економиста, говорио је: „Ако хоћемо да предводимо европски континент економски, што нужно и безусловно произилази из економске снаге европског континента као језгра беле расе, не смемо, из разумљивих разлога, јавно то проглашавати немачким економским великим простором. Морамо увек изнова говорити о Европи, јер немачко вођство произилази само од себе и из политичке, економске, културне и техничке огромне тежине коју Немачка има, као и из њеног географског положаја”.

Херман Јозеф Апс, члан управе Немачке банке, која се много окрестила нацистичким продором на Исток, октобра 1940. је говорио да европски простор пружа „богате и исплативе могућности” захваљујући политичком развоју догађаја, јер у том тренутку Немачка под влашћу

држи скоро целу Европу, на овај или онај начин. Тај Апс је остао у игри дуго после Хитлеровог пада. До 1976. је био председник надзорног одбора већ поменуте Немачке банке, а од 1976. њен доживотни почасни преседник. Јоаким фон Рибентроп, нацистички министар спољних послова, рачунао је да ће у марту 1943. бити створен „Савез европских држава”, чиме ће се постићи трајан мир. А ево неколико реченица Нацрта представке Министарства спољних послова о стварању Савеза европских држава: „Уједињење Европе које се у историји већ одавно оцртава представља нужан развој /.../ Европа је постала сувише мала за међусобно изоловане и зарађене суверенитете /.../ Решење европског питања може се наћи само на федеративној бази пошто се европске државе могу ујединити само слободном одлуком која произилази из увиђања неопходности уједињавања у заједницу суверених држава /.../ Савез европских држава мора бити заједница по могућности свих европских земаља”. На шта вам ово личи, браћо Срби? Да поновимо: није ово РТС пропаганда „евроатлантских интеграција”. Ово је Рибентроп. И није то 2005, кад је постало „изводљиво”; била је то 1943.

Стари добри Германи поново јашу у Србији. Ево шта каже Ханс Хофбауер о стању после „петооктобарске револуције” 2000. године:

„У банкарски систем у Србији од смене режима 2000. умешале су се нове, глобалне банке из иностранства. Најуспешнији међу њима је аустријска Raiffeisen Zentralbank (RZB). Већ непосредно после октобарског заокрета 2000. ова банка је била на лицу места и у марту 2001. добила, као прва инострана банка, државну дозволу за рад. Почетком 2004. она са 500 намештеника већ држи 18 филијала у земљи. Њен успон почива у суштини на три стуба: на богатом постојећем капиталу у иностранству, на удаљеним потенцијалним конкурентима са сцене и на тренутку наступа управо кад је уведен евро. Од затварања великих државних банака Раифајзен банка је извукла корист већ и због тога што је могла да преузме једним ударцем на стотине искусних и школованих банкарских службеника који су се нашли на улици. Из њихових редова Аустријанци су изабрали оне најбоље. А увођење евра 1. јануара 2001. довело је у аустријску банку на хиљаде клијената који су морали да своје немачке марке, до тада скриване у сламарицама, претворе у евро. „Кад смо дошли, били смо сасвим ликвидни јер су нас због промене DM у евро преплавиле приватне муштерије” – с поносом истиче главни менаџер RZB Оливер Регл. За неколико месеци Раифајзен банка је могла да саопшти да је придобила 20% укупне клијентеле у Србији, за шта би у нормалним околностима, како искрено признаје Регл, била потребна цела једна деценија.”

Дакле, опет „Уједињена Европа” и опет Немачка. Нема, додуше, большевика као опасности, али ту су исламски терористи. Ту је и Америка која руководи глобалним процесима (опет Вол Стрит хоће екстра профит, као што је помагао и Хитлеровом режиму, зарад екстра профита). У тој и таквој Европи, која је Србе жигосала као „вирус који треба уништити” (Дејвид Голперт, RAND корпорација) и народ „без вере и закона” (Жак Ширак, председник Француске), Срби ће осећати нелагодно (у најмању руку). У Европи која укључује Турску Србима ће бити непријатно (у најмању руку). А људи попут Светог Николаја Жичког су домаћим и страним евроунијатима опасни јер подсећају на чињеницу да се свет (и Европа) морају посматрати *sub specie Christi*; и да ће све што је саграђено у пркос Христу имати судбину Вавилонске куле. Свети Николај Жички је одбрана Срба од свих лажи овог доба, од економских, преко политичких, до религиозних. Ударио је, смело и одлучно, на „картеле богаташке” (читај: мултинационалне компаније), и у свом делу „Средњи систем” подсетио Србе да, поред личне, негују и заједничку својину као основ хришћанске солидарности у друштву, не дозвољавајући капитализму да у њиховим душама убије правду и милосрђе; показао је, у „Србском народу као Теодулу”, да Црква и држава треба да буду у симфонији (сагласју) зарад добра свију; у „Речима српском народу” подсетио је да је Европа без Христа – Бела Демонија; у „Жетвама Господњим” рекао да ће последња глобализација бити антихристова обмана која ће ратовати против Богочовека, „Неуједначитеља и Неуједначивог”; лажи теософије и Њу Ејџа разобличио у „Индијским писмима” и „Теодулу”; и, наравно, свуда упозоравао на опасност римокатоличке пропаганде унијаћења, данас маскиране у причу о екуменизму.

Због свега овога, Србе треба спречити да читају Николаја; зато његово име треба облатити, и приписати му криптохитлеризам, антисемитизам, избегавање личне хигијене, итд.

Али, превише је писмених Срба да би то тако лако успело. И много Николајевих књига дошло је до писмених Срба, који виде беду својих политичара („А шта Срби партијаши мисле?” питао их је, пророчки оштро, Свети Николај Жички), и знају да су они само слуге једне убоге идеологије, идеологије сиромашније смислом од комунизма, распаљеног жељом да се „скочи из царства нужности у царство слободе”. Евроунијатска идеологија тупог, животињског „потрошачког друштва” („у се, на се и пода се”). Политичари у Србији данас говоре мртвим језиком „јавке и одзива” („отворено друштво”, „толерантност”, „евроатлантске интеграције”, „политичка коректност”, „говор мржње”, „лустрација”, „људска права”, „Партнерство за мир”, „менаџмент”, „међународна заједница”,

„бела шенгенска листа”, „превазилажење прошлости”, итд.). А Николај – Николај говори као онај који има власт, а не као фарисеји, окречени гробови „врлог новог света”, слуге Великог брата глобализма. И да спале све Николајеве књиге (као у Бредберијевом роману „Фаренхајт 451”), опет ће се његова порука, напамет, од срца срцу, од уста до уста, кроз богомољачку песму и крилатом речју преносити. А што се Николајевих мрзитеља тиче – само нека раде свој посао, посао за који су плаћени. Свештатељ Жички ће се за њих молити Богу – да се просветле и уразуме.

### Срби као „ратни злочинци” и Св. Николај Жички

Када је србски народ био савезнички у односу на Енглеску и Америку, владика Николај је био уважаван као представник једног часног народа. Када је врхушка глобалистичке хидре решила да прекроји границе Балкана и Србе прогласи за хегемоне, да би се сепаратистички покрети у СФРЈ лакше легитимисали, онда је и Николај постао мета напада. Требало је извршити „девиктимизацију” (лишавање статуса жртве) србског народа који је ужасно страдао у Другом светском рату, да би се прикрило да су неки други народи били Хитлерови савезници, а њихови вођи оснивачи концлогора и „Ханџар” дивизија у то страшно доба светске кланице. Србе је на све могуће начине требало понизити, а њихове борце против Хитлера ставити под сумњу (ђенерала Михаиловића, патријарха Гаврила и владика Николаја на првом месту).

Николају се то не дешава први пут. Први пут му се десило у доба уочи Првог светског рата, када му је Аустро-Угарска онемогућавала улазак у србску Босну и Херцеговину, јер их је окупирали. Николај им је био трн у оку, јер је проповедао србску слободу. То је било доба када су Немачка и Аустрија на све могуће начине оцрњивале Србију.

Представа о Србима као о најкрволочнијим Балканцима крволочног Балкана била је, већ рекосмо, присутна на Западу много пре Балканских и Првог светског рата. Историчар др Милан Ристовић, у својој књизи „Црни Петар и балкански разбојници”, анализирајући карикатуре у немачким сатиричним часописима од почетка XX века до краја Првог светског рата, показује да су стереотипи о нама данас наставак јучерашњих стереотипа о нама. На тим карикатурама Срби су представљени као варвари, чијег краља поглавар Цркве „миропомазује” прашком против вашљивости. Срби су пијани гости у балканској крчми којима су неопходни европски жандари да их чувају. На карикатури на којој је нацртан православни свештеник, с крстом и кандилом у рукама, како

води банду разбојника у балканским ношњама, пише: „Улазак победничких словенских носилаца културе у Турску”, чиме се извргава руглу победничка антитурска коалиција из Првог балканског рата. Карикатуриста Брант је представио србског свештеника како митраљезом „обраћа Албанце у православље”, убијајући их стотину за пола сата. У доба албанске Голготе краљ Петар и његова војска цртани су као потучени одрпанци... Анализирајући такав поглед на нас и наше прилике, др Милан Ристовић каже: „Цео Балкан је – ако је судити по аустроугарско-немачкој пропаганди непосредно пред избијање рата и у ратним годинама – насељен народима чије су главне особине: склоност ка мучким убиствима, превртљивост, примитивизам. Они су крадљивци стоке, сиромашних или никаквих склоности ка чистоћи и уредности. „Анархичан однос” према спољашњем изгледу одраз је њиховог схватања политике (тероризам, краљеубиства, кривоклетство, итд.). /.../ Србија је „мала, безначајна, неприпитомљена” држава, која је „запалила пожар на целој земаљској кугли”, док је њена престоница „легло убица”. Историчар Мајнеке је писао: „Ми са ужасом окрећемо главу од призора страхаота, које су скривили припадници српског народа; немачки народ није никад упрљао своју националну свест делима у којима је толико животињског насиља и толико бесрамне суровости, као што су учинили ови Јужни Словени”. И то је тврдио 1915, кад су Германи у Србији чинили невиђена зверства...

Деведесете године XX века и распад бивше СФРЈ довели су до тога да су Срби постали један од најоклеветанијих народа на кугли земаљској. Од политичара до филмација сви су се надметали у томе ко ће више плунути по Србима. (Спилбергов „Миротворац” је снимљен да би се показало како од србских „терориста” прети чак и „нуклеарна опасност”.) Ево шта су, између осталог, говорили представници „западне цивилизације” (како је то прибележио Зоран Петровић Пироћанац у својој књизи „Избрисати српски вирус”). Срби су представљени као они који „кољу”, „спровode психологију терора”, „врше серије јавних силовања и понижавају женско становништво”, „спровode ужасе невиђене у Европи од 1945”, „желе све да ликвидирају”, „намерно и успешно уништавају националне библиотеке, музеје, архиве”, „народ болестан, одавно затрован, запао у опасну параноју”, они који „утраћују псеће ембрионе у босанске жене”, итд. Филозоф Андре Гликсман нас је оптужио да имамо „дивље заробљеничке логоре”; Ерик Марголис, колумниста „Торонто Стара”, утврдио је да су „српски нацисти двадесетих година XX века, у току кампање етничког чишћења, протерали Мајку Терезу и њену породицу” из Скопља, па је она завршила у Калкути; Дејвид Гомперт, потпредседник

RAND – корпорације, рекао је да Србе треба затворити у карантин док вирус, који они носе, не буде уништен; „Лекари света” су тврдили да ће српски националисти „ићи до краја својих злочина”; „зелени”, шездесетоосмаш, Данијел Кон Бендит је тражио бомбардовање Срба у Босни; шеф спољних послова Немачке Клаус Кинкел је рекао да Србе треба бацити на колена; Медлин Олбрајт, амерички државни секретар, назвала је Србе одвратнима; Ричард Холбурк их је прогласио „злочиначким дупеглавцима”; сер Питер Јустинов је рекао да је припадност Срба, тих „наопаких створења”, људском роду – „у великом закашњењу”; сенатор Џозеф Бајден је устврдио да су „Срби неписмени и дегенерисани силоватељи, убице беба, касапи”; новинарка женевског „Европљанина” је сматрала да су Срби „раса парија, труле јабуке у бурету Европе”, а британски генерал сер Мајкл Роуз је 1999. подсетио да је НАТО спреман да бомбардовањем „Србе врати у камено доба”.

Да један народ, преко свог државног врха, у стању које бисмо могли назвати опсадним, може да заборави лекције своје историје као историје страдања, и да почне да се понаша у извесној мери онако како су се понашали према њему, то није непознато. И ја признајем да се то десило са многим Србима у ратовима 1991–1995. Многи нису послушали савет Светог Николаја Жичког, који је својим сународницима поручио да у Јасеновцу подигну спомен-храм – жртвама „најстрашније инквизиције”, да се вечно сећају својих мученика и да се не свете, јер „ко се свети, тај се не посвети”. „Освета је Божја, није наше дело”, обраћа се Свети Николај Жички Мајци Божјој у својој служби новомученицима српским, „Ђердан од мерџана”, и вапије: „Дај нам да будемо Христови свецело”. Али, није превише чудно што Срби у неким случајевима нису били на висини своје хришћанске историје. Обезбожени су за време Тита, и то систематски. Свака пројава верског и националног осећања гушена им је у корену. Није им дозвољено да достојно сахране и оплачу своје жртве из Другог светског рата. Јаме безданице у Далмацији, Лици, Кордуну, Херцеговини забетониране су. А сећања, оптерећена траумама, преносила су се с колена на колено.

И онда су дошли ратови 1991–1995, ратови, по Црњансковим речима, „по туђој вољи и за туђ рачун”, ратови које је свесно подстакла тзв. „међународна заједница” (Запад, коме Југославија, као тампон-зона према Совјетији, више није била потребна). Срби су у Хрватској опет видели шаховницу, чули политичаре који хвале НДХ, у рукама су држали куну, која је новац била само за време Павелића. У Босни је на чело муслимана стао Алија Изетбеговић, аутор „Исламске декларације”. И кад је крв потекла, потекла је потоцима. И било је злочина, чак и

са србске стране. То нико не пориче. Али, није суђено злочинима Срба као било чијим другим злочинима, нити су Хрвати и муслимани који су учинили злочине били третирани подједнако строго као Срби (сетимо се само Насера Орића, који је водио покољ над преко две хиљаде Срба из околине Сребренице и Братунца, и за то, у Хагу, добио две године затвора!) Злочини појединаца међу Србима искоришћени су за сатанизацију целог србског народа, и као политичко оруђе за одузимање том народу његових вековних земаља (од книнске области до Косова). Срби су третирани као убице, а не као браниоци својих легитимних државних и народних права. У томе је проблем, а не у „признавању злочина”.

Али, није се то десило само са Србима. То се десило и са многим другима. Ево, у овом часу цело човечанство дрхти од рата на Блиском Истоку. Главни уредник угледног „Le Monde diplomatique”, Игнасио Рамоне, у децембру 2006. изражава свој страх, и страх целог човечанства, у уводнику „Палестински лавиринт”: „Идемо ка понору. Нејасно осећамо да патње које трпе Палестинци, солидарност коју они изазивају на Блиском Истоку и жестоке реакције одбране Израела прете да свет гурну у понор”. И Израелци и Палестинци желе мир, али и једна и друга страна су спремне на рат до истребљења. У последњих пет месеци 2006. израелске снаге убиле су више од 400 људи, од којих су бар пола цивили. Рамоне каже: „Војници нису чак оклевали ни да 3. новембра (2006) убију ненаоружане жене, у Бејт Хануну”. Генерална скупштина УН осудила је злочин и тражила повлачење израелских трупа из Газе. Но, у владу Израела дошао је, на место „министра за стратешке претње” Авиџдор Либерман, вођа једне екстремистичке партије. Израелски политиколог, изучавалац европског фашизма Зев Штернхел, сматра да је Либерман „можда најопаснији политичар у историји Израела”, јер у себи спаја црте ауторитаризма и шовинизма. Акива Елдар, Јеврејин, новинар дневника „Ха’арец”, о садашњем стању у Израелу каже: „Од свог оснивања, држава Израел о себи гласно и јасно говори као о јединој демократији на Блиском истоку. Поређен са Сиријом и Ираном, или у мањој мери, Египтом и Јорданом, Израел може да се с правом поноси својим поштовањем демократских вредности, као што су слобода изражавања, владавина закона и одржавање слободних избора. На структуралном и формалном плану Израел јесте једна врло развијена демократија; међутим, кад се ради о моралним вредностима, ова демократија остаје слаба и рањива – она је чак пала још ниже. За разлику од земаља Западне Европе и Сједињених Држава у Израелу не постоје кочница и противтежа које омогућују очување демократске равнотеже.

Вредности демократије нису биле укорене у политичку културу коју су оци оснивачи државе, међу којима и Давид Бен Гурион донели са собом из источне Европе. Ови људи су одмах били суочени са егзистенцијалним сукобом Израела и Арапа и изазовом стварања једне нове нације. Они су бранили идеје као што су приврженост држави, јединство и хомогенизација становништва. За њих држава је представљала једну велику посуду за топљење у којој врло различито становништво, а пре свега они који су побегли од Шоаха – сматрани „људском йрашином” – треба да се уједини око заједничких вредности. Због тога је оно привржено спољашњим знацима демократије, као што је редовно одржавање избора, а истовремено ограничава, у име безбедности, слободу штампе, пре свега преко војне цензуре. Због тога се, у име безбедности, арапским грађанима Израела, од 1948. до 1966. наметала војна управа, праћена значајним ограничењем њихове слободе. То је још један доказ неприхватања демократских вредности. Велика већина јеврејског становништва, укључујући и елите, прихватила је као нешто нормално политику институционализоване сегрегације према арапској мањини.

Са своје стране образовни систем предност даје питањима као што су оданост држави, израелско-арапски сукоб, антисемитизам и војна служба. Испод танких корица уџбеника грађанског васпитања, који у младе генерације треба да усаде вредности једнакости и демократије, крију се странице препуне стереотипа. Све до 80-их година књижевност за децу описивала је Арапе као инфериорна бића лишена националног идентитета и жедна јеврејске крви. Исто се понављало и у школским уџбеницима.

Ове представе Арапа исто као и негативно виђење *Гојима* – нејевреја, или изражавање једног јаког етноцентризма представљали су важне етапе у стварању осећаја „опасног стања”, раширеног код Израелаца. Они су одувек јеврејски народ посматрали као жртву других нација. Ова перцепција је утолико јача што Јевреји своју историју, нарочито својих 2000 година дијаспоре, виде као низ погрома које су против Јевреја чинили народи са којима су они живели.

Шоах у овом доказивању очигледно конституише врхунац. Сваке године бројен школске установе позивају своје ђаке, дечаке и девојчице, на ходочашће у логоре смрти у Пољској. Ова путовања у ученике уграђују јак осећај стрепње и доприносе јачању њиховог опажања Јевреја као жртава. Са друге стране, њихова незрелост спречава ову омладину да из геноцида извуче сложеније лекције, које би могле управљати њиховим животом а пре свега утицати на њихов став према окупацији, коју треба да бране током своје војне службе. Они се углавном враћају са

симплицистичким порукама типа: „*никада више*” – што другим речима значи: „*Ако хоћемо да сиречимо нову кайшастирофу, морамо бити јаки.*” И многи од њих враћају се из Аушвица са осећањем да нацистички геноцид и, још шире, историја антисемитизма, Израелцима дају посебна права, па и право да крше основна права својих суседа, и да за то не трпе критику.

Није случајно да Либерман припада оним Јеврејима који су одрасли у СССР-у пре него што су дошли у Израел, и који имају значајну подршку у исељеницима из ове земље. Више од милион Совјета доселило се у „обећану земљу” током седамдесетих а нарочито током деведесетих година: они у већини случајева немају никакво искуство западне демократије нити тачно сазнање о суштини израелско – арапског сукоба. Они су, стога, посебно подложни жестоким порукама деснице, која сања о јаком човеку, одређеном да „у Израелу успостави ред”. Штампа на руском језику која непрестано развија пропаганду против Арапа и левице, снажно допринос јачању овог типа мишљења. Међутим, вредности демократије исто су тако стране ортодоксним Јеврејима као и верницима са националистичке деснице, који обухватају око 25 одсто израелског становништва – размера која ће се повећавати с обзиром на њихов наталитет, три пута већи од националног просека.

Непознавање вредности демократије, или равнодушност према њима, не утиче само на однос према арапској мањини и сукоб са Палестинцима. Они такође утичу и на расправу између левице и деснице као и између верника и лаика. Убиство премијера Јицака Рабина, показало је меру нетолеранције оних Израелаца за које је земља већа вредност према онима који сматрају да је важније трагати за миром.”

Човек би рекао да народ који је толико страдао неће моћи да буде уведен у извесне форме екстемизма. Међутим, и то је могуће, и савремена ситуација у Израелу то потврђује. Неки пут се у нетрпељивости иде и у култури: у Јерусалиму је 6. јуна 1998. године одржан скуп о судбини Вагнерове музике у овој средини. Све је почело од момента када је ансамбл Нове израелске опере одбио да изводи Вагнерова дела, јер је дотични био антисемита и омиљени Хитлеров композитор. Варда Цимерман, представник опере за штампу, изјавила је да ће Вагнерова дела бити избачена из репертоара ако ансамбл буде упоран у свом ставу. Наравно, имамо разумевање за страдање јеврејског народа. Имамо разумевање за његово осећање угрожености. Жао нам је због братоубилачког сукоба арапско-јеврејског (јер, и Арапи су семитски народ). Али, подсећамо да су на Србе примењени другачији критеријуми тзв. „међународне заједнице” (Америка + сателити) него на друге. А Срби воле правду.

И не воле безакоње. И у својој химни се обраћају Богу правде. Зато желимо да се схвате и наше трауме, и чињеница да смо и ми преживели геноцид.

Ако, дакле, нема гаранције да ће неко ко је страдао у историји да се уздигне изнад логике „око за око, зуб за зуб”, онда је јасно да људи попут Светог Николаја Жичког јесу неопходни једном народу – да би га просвећивали и водили, да му не би дозволили да заборави на човечност. Да су хришћанске Николајеве поруке у уцбеницима и да их просветари дају својим ђацима, било би много мање опасности од освете и насиља у ужасном, насилничком добу у коме живимо. Да су ратници 1991–1995. читали Николаја, а не Маркса и Енгелса, и да су се хранили светињама Жиче и Студенице, а не филмовима о Рамбоу, све би било другачије. Али, још није касно – Николај нам је и даље на располагању.

## СВЕТАЦ?

### Одлука Сабора

Свети Архијерејски Сабор Србске Православне Цркве на мајском заседању 2003. донео је следећу одлуку, коју је својом посланицом обзнанио Архиепископ пећки, митрополит београдско-карловачки и патријарх србски Г. Павле: „Изволи се Светоме Духу и нама (Дап 14, 28) у свештеном Сабору архијереја српске Цркве, а у славу Оца и Сина и Светога Духа, Бога Нашега дивног у Светима својим, ради духовног добра и свеукупног напретка наше помесне Цркве и целе Једне, Свете, Саборне и Апостолске Цркве Христове, да прибројимо Сабору Светих блаженопочившег Епископа Охридског и Жичког Николаја који је Бога прославио својим животом и делима и кога је Господ већ прославио дивним знамењима и свенародним поштовањем. Проглашавајући га Светитељем Цркве Православне, молимо се Господу да његово сведочење Јединог Човекољупца и живи пример вере и свечовечанске љубави послужи свима нама да ходимо за њим и прослављамо га у Цркви Христовој божанственим службама и похвалним песмама. Ово прослављање дарује нашој христовној Цркви и свему Православљу велику духовну радост и благодарност Живоме Господу. Молитвама Светог оца нашег Николаја Охридског и Жичког Пресвета Тројице, Боже наш, помилуј и спаси нас. Јединоме премудроме Богу, Оцу, кроз Исуса Христа, Господа нашега, у Духу Светоме, слава и величанство, моћ и власт, сада и увек и у векове векова. Амин”.

Уношењу у диптихе Светих су претходили напади разних „невладиних организација” и њихових инспиратора на Цркву, владика Николаја и оца Јустина. Тако је „Хелсиншки одбор за људска права” извештај о политичким претензијама СПЦ „украсио” оваквим „бисерима” Соње Бисерко и њених сарадника (извештај је објављен 2. априла 2003, у доба ванредног стања, које, бар за нас Србе, како неко рече, не престаје од 1945): „Позивање на владика Николаја као на највиши ауторитет у српском православљу карактеристика је у комуникацији СПЦ са паством. Владика Николај је култна личност најконзервативније, данас доминантне струје у СПЦ, чије су темељне одреднице антизападњаштво у најширем смислу и НАЦИОНАЛИЗАМ С ЕЛЕМЕНТИМА ФАШИЗМА (подвлачење В. Д.). Мошти владике Николаја пренете су у Србију у мају 1991, у данима када је Србија отпочињала рат на територији бивше Југославије, а у складу с настојањем Милошевићевог режима да изврши

што ефикаснију мобилизацију националистичке еуфорије и проратног расположења. Након 5. октобра, СПЦ још упадљивије промовише владику Николаја. Она га квалификује „највећим Србином после св. Саве”, стварајући од њега мит у народу и „заштитни знак српства и православља”. Тако, на пример, Црква, у присуству самог врха војне хијерархије, генерала Небојше Павковића, на дан 24. марта, на годишњицу почетка НАТО интервенције у Србији, у манастиру Соко открива споменик овом контроверзном владици, који је исказивао отворено поштовање према Хитлеру и чија је мисао, између осталог, садржала неувијени антисемитизам. Недавно је Савез јеврејских општина Србије и Црне Горе, констатујући да је после 5. октобра антисемитизам у порасту, навео књигу владике Николаја „Речи српском народу иза тамничких прозора” као пример „најогавнијег антисемитизма”, у коме су Јевреји синоним за ђавола.”

Међународна кризна група са својим фамозним београдским босом Лајоном прихватила је ставове Хелсиншког одбора за људска права и напала СПЦ због тога што је она „висококonzервативно национално тело...”, чији су „ставови, често, врло антизападњачки, изолационистички и дефанзивни... Највећим делом њен садашњи начин размишљања исходи из писања два антисемитски настројена клирика десног крила, активних током Другог светског рата: епископ Николај Велимировић и ... архимандрит Јустин Поповић”. (У свом коментару на овај текст, Владика Атанасије додаје: „У чему је та „активност” тада утамниченог и у логор Дахау спроведеног Епископа Николаја – никоме није јасно, осим његовим старим и новим мрзителима.”)

После канонизације, огласили су се чланкописци наших „независних новина”. Лист „Данас” је објавио текст Иване Вушковић „Светац за 21. век”, у којем се наводе различита мишљења о канонизацији. Ево одломака: „Ђорђевић сматра да је одлука Сабора исхитрена и да се пожурило, оцењујући да би мотив требало тражити у контексту консолидације конзервативних снага након убиства премијера Ђинђића.” (Свети Николај се славио у шабачко-ваљевској епархији од 1986. године, уз свећу, колач и са иконом; очито, „конзервативци” из СПЦ су још тада спремали заверу против ДОС-а!) И још једно мишљење невладиног војводе Мирка од Шимановаца: „Одлука Сабора, како каже, делује му шокантно, и мање би се изненадио да је за свеца проглашен отац Јустин Поповић. „Николај није ни светац ни злочинац, него контроверзна личност. Зато ово и јесте изненађење, јер, напokon, у иконостасу имамо једног љотићевца и антисемиту, што је доказано”, каже Ђорђевић. Подсећајући да је још 1774. године, под притиском аустријског двора, из

азбучника србских светитеља избрисано 36 светаца србског рода, Ђорђевић објашњава да је то урађено зато што за њих није доказано да су у личном и јавном животу били беспрекорни и без мана. Према његовом очекивању, чин канонизације владике Николаја ће за последицу имати збуњивање верника. Он подсећа да се сваки Архијерејски сабор отвара чином епиклезе, мистичним чином током којег се „зазива Дух свети”. Дух није затајио, „већ је затајила савест наших архијереја и историјска свест”. Ивана Вушковић каже и ово: „Знајући да је владика Николај био страсни пушач, што Црква сматра пороком, патријарх Павле се својевремено питао да ли Николај може да постане светац ако се зна за тај његов порок, док су други црквени великодостојници тврдили да светац ипак може бити грешан, односно да нема савршеног човека међу светитељима”. Тим поводом, вели она, „Мирко Ђорђевић истиче да светац не може да буде грешник, али покајани грешник може да буде свет, као и да се за свеца траже одређени квалитети. Међутим, како наглашава, не постоје докази за покајање владике Николаја који је говорио да су „Јевреји деца ђавола” и који је писао молитве против културе. Он је толико глорификован и оспораван да због тога мора да се ишчисте бројни појмови, јер хришћанство тражи беспрекорност и перфекционизам по питању морала”, наглашава Мирко Ђорђевић. Коментаришући одлуку Светог архијерејског сабора СПЦ о канонизацији владике Николаја, публициста Милорад Томанић наводи, пре свега, мишљење једног свог пријатеља који каже да „у цркви у којој Филарет може бити епископ, зашто и Николај не би могао постати светац /.../ Дobar познавалац и поштвалац лика и дела Николаја Велимировића је и митрополит црногорско-приморски Амфилохије Радовић. Њему је познато да владика Николај папу назива „архијеретиком” и „антихристом”. Још му је познатије да његов учитељ, отац Јустин Поповић екуменизам сматра заједничким именом за „псеудохришћанства, псеудоцркве западне Европе”. И поред свих тих знања, митрополит Амфилохије је почетком фебруара ове године отишао у званичну посету Ватикану. Током своје посете, митрополит Амфилохије се срео са „антихристом” и „архијеретиком” по мишљењу ове двојице, познатим као папа. Митрополит Амфилохије се у својој поздравној беседи обратио са „Ваша Светости”, а институцију у којој се налазио назвао је „Црквом”. Дакле, одбацио је мишљења двојице највећих савремених српских учитеља православља”, каже Томанић. Ивана Вашковић свој текст завршава речима: „Они који су склони да и црквене одлуке сагледавају у контексту ширих социјалних и политичких прилика, не могу превидети да врх СПЦ, у време кад се Србија, можда одлучније но икад у својој историји, окреће западу и његовим вредностима, највише почаст одаје

једном изразито антиевропски оријентисаном владици. Какав амалгам може настати из споја оваквих друштвених циљева и овакве духовне традиције – тешко је замислити”. „Време” се огласило (29. мај 2003) читавим блоком, под насловом „Спорно слово у календару”. Римокатолик Мирко Вид Млакар написао је текст „Како постати светац”, у коме је, онолико колико је знао и умео, изложио принцип канонизације у римокатолицизму и „нечег сличног” у Православљу. Из његовог текста смо сазнали да је „само у једном дану, када је канонизирао стоосамнаест вијетнамских мученика, папа Војтила за половину премашио укупан број светаца Српске православне цркве у осам стољећа, од канонизације Симеона Мироточивог (Стефана Немање)”. Запазио је г. Млакар да у Православној Цркви није сасвим утаначен процес канонизације, као што је то у Римокатоличкој цркви. Сазнали смо да би Ватикан међу блаженике могао уврстити и „последњег аустријског цара Карла”, који је, међу осталим, био и хрватски краљ и гроф которски. Наиме, недавно му је конгрегација за светачке каузе признала „јуначки ступањ кршћанских крепости” јер је био „примјеран кршћанин, супруг, отац и суверен”... Мирко Вид Млакар ипак је писао објективније од Мирка Ђорђевића и Слободана Костића који је устврдио да је СПЦ прихватила за свеца „некога ко је пред Други светски рат величао Адолфа Хитлера, био духовни инспиратор Љотићевог покрета, заговарао антиевропска осећања и ширио антисемитизам, чиме су прекршена елементарна начела морала, да се не иде до канонских правила Цркве”. Костић је, попут свог инспиратора Ђорђевића, ускликнуо да се „лик Николаја Велимировића још прелама у различитим визурама, што је довољан разлог да се сачека са његовом сакрализацијом” (sic!).

### Канонизација у Православној Цркви

За разлику од римокатолицизма, где је канонизација посао јуридичке природе, па блаженик може да постане и Алојзије Степинац, у Православној Цркви извор прослављања светитеља је Дух Свети, Који у народу Божијем буди срца за молитвено обраћање пријатељу Господњем, јер Му је овај послужио мишљу, речју и делом. Светац се не одређује административном одлуком: Сабор епископа само „прибраја лику светих” некога ко је већ одавно доживљен као угодник Божији у народу. Наш народ је цара Душана звао Силним, али га никад није осећао као свеца. И Милоша Обилића сматра јунаком над јунацима (чак му и фреска постоји у Хиландару), али му се није молио за заступништво пред Господом. А владику Николаја су још за живота звали „свети дека”, и

осећали благодатну помоћ његових молитава (у манастиру Никољу у Овчару чува се марамица над којом је Николај у Америци читао молитву, и од које се много људи исцелило. Таквих је чуда било ко зна колико, али многа нису записана). Свештеници на Охриду су се овом смерном човеку Божијем клањали до земље, иако то нико од њих није тражио, а обични људи су ишли пешке, чак од Славоније, да га виде и пољубе му руку, као да иду у Јерусалим. Из Енглеске и Америке су долазили инославни да узму благослов од њега. Англикански бискуп Џорџ Бел, говорећи после упокојења Николајевог о владици, рекао је да је он светитељ Божији чија је смрт губитак за читав свет.

У Православној Цркви, рекосмо, канонизација није ствар јуридичка, спољашња, него светодуховска. Неки подвижници су у раним данима Цркве још за живота сматрани свецима, и у њихову част су подизани храмови (тако је цар Маркијан подигао храм у част преподобног Василијана још док је овај био жив). Пошто се број светих увећавао, од IV и V века епископи настоје да надзиру изградњу и посвећење нових храмова, да случајно не би почели да се поштују јеретици и лажни свеци. Светитељи су се прво поштовали локално (на нивоу манастира, храма или епархије), а затим су уздизани за свеправославно поштовање. Крајем X и почетком XI века, Свети Симеон Метафраст и Јован Ксифилин написали су житија светих који су чествовани широм Византијског царства. Из историје прибарања светима великог Григорија Паламе очито је да је византијски поредак био веома једноставан. Патријарх Филотеј, који је прибарање обавио, каже да свештеници Солуна, договорно и у братској слози, износе Григоријеву икону, савршавају празновање на дан његовог уснућа и подижу му храм, не чекајући велике Саборе и општа решења, него су задовољни што им је о томе објављено од Бога. Патријарх Филотеј истиче да је таква пракса за многе упокојене побожне људе и жене, истакнуте светим животом, које верници празнују, иако Црква још није званично рекла своју реч.\*

\* Говорећи о Светом Никодиму Агиориту, чувеном богослову са Свете Горе (XVIII век), који за живота није чинио чуда, али је увршћен у календар целокупне Православне Цркве, један савремени светац, Јован Јаков Хозевит (Румун), чије мошти целомане почивају у Светој Земљи, каже: „Преподобни Никодим Агиорит није творио знаке и чудеса у животу, али цели његов живот је био истинско чудо, кроз плодове добротe који су испунили свет. Његова учења су озарила хришћански народ и укрепила су Православну Цркву у најтежим временима. По сведочењима Светих Отаца човекова светост се не пројављује у чињењу чудеса него у врлинском животу. Чудеса су Божије ствари и творе се више ради просвећења неверника и ради окрепљења слабих у вери, а врлинска дела јесу плодови по којима се препознају светитељи.

О Светом Николају Жичком говоре многе чињенице: довољно је прегледати књигу владике Атанасија „Свети владика охридски и жички Николај” у којој се налазе фреске, иконе и службе са свих страна православног света, још пре но што је Свети званично унет у календар. На симпозиону о Светом Николају, одржаном у Жичи почетком 2003, Андреј Шестаков из Москве је потврдио да је он у Русији омиљен богослов, а да и највећи подвижници савремене Русије воле и читају Светог Николаја Жичког. „Он је за све нас СВЕТИ владика Николај, и у то нико не сумња”, каже Шестаков пре саборске канонизације. У православној Америци, владикин Пролог на енглеском једно је од најомиљенијих штива. Монахиња Назарија, из манастира Светог Пајсија Величковског, рођена Американка, написала је владики стихире у којима га прославља као новог „Апостола и Проповедника”, „храброг ратника вечности”, „милог Оца сирочади и Исцелитеља напаћених душа”, итд. Француски богослов Жан Клод Ларше, један од најбољих православних теолога на савременом западу, каже да „Касијана” и њен „Стослов о љубави” стављају Николаја у ред Отаца Цркве, поред Светог Максима Исповедника (Свети Јован Шангајски га је називао новим Светим Григоријем Богословом). Као свеца га поштују и у Грчкој. Као свеца га је поштовао и један од највећих румунских духовника XX века, старац Клеопа, који је његову фотографију држао у својој келији... Дакле, прибрајање владике Николаја лику светих плод је свенародног поштовања Николаја као угодника Божијег не само међу Србима, него и у читавом православном свету. (Одавно је у манастиру у Есексу, где се подвизавао старац Софроније, насликана икона сусрета Светог Николаја Жичког и Светог Силуана Атонског; о другим местима да и не говоримо.) Он је „предмет спорења” само међу злонамерним инославнима (не свим инославнима, наравно, јер су га и

Ево шта казује Свети Григорије Богослов у „Слову на погребњу Светог Василија Великог”: „Јудеса су за невернике, а не за оне који верују. Знаци светих мужева јесу њихов живот по Богу и њихово свето стање”. А Свети Јован Златоуст казује: „Врлина је изнад чудеса”. Исто он пише и ово: „Светитељи су они који имају праву веру и чист живот, чак ако и не творе знамења, чак ако и не изгоне зле духове, као што се за Јована, највећег од свих рођених од жене, нигде не помиње да је твори знамења” /.../ Свети Јован Крститељ није чинио чудеса у животу, али је живео као анђели на земљи и удостојио се да крсти Спаситеља света у водама Јордана. Исто тако ни преподобни Никодим није творио чудеса, али његов живот је био анђеоски, и он је крстио милионе душа свештеном светлошћу свога учења. Његове књиге су као горуће воштанице које обасјавају хришћанство”.

Владика Николај је својим делом највеће чудо. Он је чинио и чини и друга чуда, али је највеће чудо – чудо љубави Божије која га је просветлила и Духом Светим водила да напише беседе и поуке којима ће се православни хранити док је света и века.

многи од њих сматрали за свеца) и србским „активним грађанима” о којима је реч у овој књизи. Да није требало можда сачекати да Мирко Ђорђевић, који тврди да се светитељима лакирају мошти (комунисти су били бар виспредији кад су говорили о балсамовању светих, иако је и то лаж), осети да је Николај светац, па да о томе обавести Свети Архијерејски Сабор и своју латиномислећу централу? Или да Џејмс Лајон из Међународне кризне групе, скупа са Соњом Бисерко, запева тропар Светом Николају Жичком? Наш Архијерејски Сабор, хвала Богу, никад није ни помишљао на такве „мудраце”, нити је чекао њихово „зелено светло” па да учини оно што Бог благосиља.

Николај је контроверзна личност, кажу Ђорђевић и слични њему. Наравно! Господ његов, Исус Христос, још је контроверзнија Личност, и тако је о Њему, Спаситељу свих који то желе, пророковао и Свети Симеон Богопримац, узевши га као одојче на своје старачке руке и рекавши: „Ево га овај лежи да обори и подигне многе у Израиљу, и да буде ЗНАК ПРОТИВ КОГА ЋЕ СЕ ГОВОРТИТИ” (Лк 2, 34). Дакле, знак препоречни, знак спорења, знак контроверзе. Шта све нису причали о Христу? Талмуд га је називао „сином блуднице”, Коран пророком мањим од Мухамеда, окултисти су тврдили да је магију учио у Индији, а комунисти да није ни постојао. Школа „библијске критике” је устврдила да су апостоли „халуцинирали” Његово васкрсење, а Ерих фон Деникен да је Исус дошао из летећег тањира... И? Шта с тим? Да ли је због тога Христос мање Бог или мање Човек? Већ смо рекли: ако су Домаћина називали демоном (Христа), зар неће укућане Његове – дакле, свеце попут Николаја? Николај је „контроверзан” само онима који не могу или неће да уђу у дубину његове богожедне душе. Наравно, то не значи да о Николају не треба расправљати; треба, али мудро, одмерено, озбиљно, аргументовано. а не бацањем прашине у очи. Јер, безгрешан и савршен је само Бог, а Николај је био човек.

Прича о „деканонизацији” србских светаца коју помиње Ђорђевић, а која се збила за време Марије Терезије, јесте лаж. Марија Терезија није деканонизовала свете, нити је то учинила Србска Црква, него је „просвећена апсолутисткиња” наредила и римокатолицима и православнима да смање број „црвених слова” и нерадних дана, из чисто економских разлога, а под утицајем француског просветитељства (сетимо се Доситеја: „Књиге, књиге, браћо, а не звона и прапорце!”). Ђорђевићево хватање за Аустро-Угарску плод је његових дубоких симпатија према „црно-жутој монархији”, исказаних у тексту „Да ли је било корисно распарчавање Аустрије / Спољња страна носталгије” („Данас”, 4–5. март 2000). У том свом огледу, Ђорђевић, који је својевремено имао

разумевања и за Степинца, има разумевања и за хабзбуршку „тамницу народа”. Између осталог, вели: „Архитекти модерне Европе траже „модел”, он није некадашњи аустријски, али наде има ако се он буде тражио у смеру наднационалног принципа. Крај свих мана, стара је Монархија поседовала ту несумњиву врлину. Ако се данас класични принцип суверенитета доводи у питање, још више је разлог да се доведу у питање мали балкански „суверенитети” који се гложе и опстају у атмосфери медијевалне мржње и узајамног негирања, без икаквих простора грађанске слободе /.../ Није наравно, стара Монархија неки готов „модел”, али и све присутнија носталгија говори да је имала вредности које се могу надграђивати и дограђивати”. А то су већ идеје, рецимо, једног Ота Хабзбурга у данашњем Савету Европе, који је године 1989. у тужној поворци отпратио мајку – царицу Зиту до њеног вечног дома. Јасно је да Ђорђевић не може волети човека који је о њему драгој „K und K” монархији говорио у својој беседи „Аустрија-маска”: „Шарена је сва споља као вашарска шатра, но где је год прстом дохватите, ту провали чир од лажи. Њена дипломатија, њена журналистика, бирократија, хришћанства, цео државни систем, све лаж, лаж. Она је лаж и отац свију лажи које су се у Европи чуле о нама”. Николај Хабзбуршку монархију, најблаже речено, није волео.

А што се Николаја као „пушача” тиче, владика Николај јесте пушио као млад јеромонах, а можда извесно време и као епископ. У то време, о дувану се није знало оно што се зна сада, а поготово не о његовој штетности. Дуван је сматран за нешто попут кафе. У делу руског свеца XIX века, Светог Игнатија Брјанчанинова „Допринос савременом монаштву”, препоручује се монасима који шмрчу бурмут да то не чине у храму јер праве буку и друге ометају (дакле, ово се није сматрало грехом). Касније, међутим, владика престаје да пуши. У његовој оставштини постоје чланци из новина о штетности пушења, а у правилима за будуће србске манастире он вели да у њих не треба примати искушенике који пуше.

2003.

## Да ли је то светост?

Нацистичко вођство Немачке јесте било злочиначко, али није реч о глупацима. Нацисти су били зли, али нису били глупи. Они патријарха Гаврила и владика Николаја нису ни убили, ни премлаћивали као што су то чинили са мноштвом анонимних жртава „тевтонског беса”. У Србији, као и на другим окупираним просторима, њихов циљ је био да себе прикажу као борце за Европу и европску културу против јудеомасонске плутократије Енглеске и Америке и варварског бољшевизма Совјетског Савеза. Они су тврдили да Србима и осталим народима донесе слободу од дотадашњег ропства, и да свуда где дођу спроводе националну револуцију. У Србији су затекли непријатељски расположено становништво, спремно на оружани отпор, који се ускоро и јавио. Убити или мучити србског патријарха и најугледнијег епископа значило би заувек разјарити Србе против себе. Гаврила и Николаја требало је казнити за учешће у рушењу владе Цветковић–Мачек и у подршци пучистима. И они су били кажњени: СТАВЉЕНИ СУ ПОД НЕМАЧКУ СТРАЖУ ДО КРАЈА РАТА, одстрањени од свих својих дужности и без могућности за слободан и неометан архипастирски рад. У међувремену, покушавало се да се Гаврило и Николај приволе на сарадњу, и да се њихов углед (зло)употреби у, за Немце повољном, правцу.

Немци су, на територијама Совјетског Савеза које су освојили, отварају цркве које су Лењин и Стаљин затворили, а свештенство је у њима служило службу. Тиме су се представили као борци за хришћанске вредности, што је, између осталог, навело и Стаљина да гвоздени обруч стегнут око Цркве мало олабави, и да почне са отварањем храмова и враћањем свештеника из логора. Оно што су Немци хтели да покажу Србима било је исто: ми смо хришћани, а комунисти, Стаљинови следбеници, у Србију ће донети атеистичко ропство.

Али, Гаврило и Николај се нису колебали.

Оно што су они преживели, у термилошки уском смислу говорећи, није МУЧЕНИШТВО, као проливање крви за Христа, него ИСПОВЕДНИШТВО, страдање за Христа које не завршава смрћу. Ево шта се каже о исповедницима у тексту митрополита Руске Цркве, Јувеналија, председника комисије за канонизацију светих Московске патријаршије; то су „људи који су за Христа претрпели мучења и страдања или УТАМНИЧЕЊЕ И ПРОГОНСТВО, али који нису мученички пострадали. Овде улазе сви исповедници, које су пагани мучили (пре Миланског едикта 313. године) и свети које су за Православље гонили јеретици и расколници у познија времена (рецимо, Св. Максим Исповедник, који

је умро 622. године).” У речнику нашег језика, у издању Матице српске 1969. године, под „мученик” пише ово: „Онај који се мучи, који много трпи и пати (због болести, немаштине, својих или општенародних идеала и сл.), патник /.../; 2. онај који је мучен и убијен због вере; који уопште живот положи за високе идеале”. А глагол „мучити” значи: „задавати, причињавати муку (телесну или душевну); присиљавати на напор, тешкоће, трудити; досађивати, узнемиравати”.

Дакле, црквеном терминологијом говорећи, Свети Николај Жички је ИСПОВЕДНИК вере, јер је због ПРАВОСЛАВНОГ СХВАТАЊА државе и народа, слободе људске и отаџбинске, био утамничен од НАЦИСТИЧКИХ ПАГАНА. Што се семантике речи „мученик” у србском језику тиче, он је и МУЧЕНИК – јер се много мучио и патио, због својих и општенародних идеала, био мучен (злостављан – утамничен) због вере. Претрпео је мучеништво јер су му Немци задавали муке, пре свега душевне, убијајући његов народ и одузимајући му право на слободу и управљање епархијом, редовна богослужења и учешће у животу Цркве. Мучили су га досађујући му својим предлозима за сарадњу и присиљавујући га на напоре који нису били у складу са стањем његовог здравља (изношење кибле у Дахау, лоша исхрана, итд.).

И да кажемо још нешто о критеријумима за канонизацију у Православној Цркви. Митрополит Јувеналије вели:

„Канонизацију је црквена свест увек доживљавала као пројаву светости Божје у Цркви, која делује кроз облагодате подвигничке побожности. Зато је у сва времена услов прослављања светих била пројава истинске освештаности, светости праведника.

Сведочанства о таквој светости могла су бити:

1. Вера Цркве у светост прослављених подвижника, као људи, који су Богу угодили и послужили доласку на земљу Сина Божјег и проповеди Светог Еванђеља (тако су прослављани праоци, оци, пророци и апостоли).

2. Мученичка смрт за Христа или страдања за веру Христову.

3. Чуда, учињена светим по његовим молитвама или која су од његових часних остатака – моштију (преподобни, тиховатељи, столпници, мученици – страстотрпци, јуродиви).

4. Високо црквено патријарашко и епископско служење. (Тако Симеон Солунски вели да су се у великом храму Апостола од древних времена архијереји сахрањивали у олтару, због „БЛАГОДАТИ БОЖАНСКОГ СВЕШТЕНСТВА”).

6. Велике заслуге пред Црквом и народом Божјим (канонизација царева, кнежева и равноапостолних).

7. Врлински, праведни и свети живот, који није увек потврђен чудотворством (тако су прослављани благоверни кнежеви и кнегиње и неки преподобни). /.../

8. Неретко је сведочанство о светости подвижника било велико поштовање истог у народу, још и за живота. По смрти подвижника, хришћани који су га поштовали састављали су му службу, тропар и кондак, сликали икону и писали житије. У основи таквог поштовања такође је извесна натприродна помоћ од покојног подвижника, па ипак, у одсуству записа о таквим чудима, Црква је могла да канонизује подвижника на основу великог народног поштовања”.

Све ове критеријуме Николај је испунио: Црква (не само Србска, него и друге помесне Цркве) веровала је у његово служење проповеди Еванђеља, знала за исповедништво пред нацистима, чуда учињена његовим молитвама (нека од њих записана – рецимо, у књизи „Без Бога ни преко прага” (Београд, 2005), а нека незаписана), за узвишеност његове епископске службе (најомиљенији србски владика 20. века), велике заслуге за Цркву и народ („нови Златоуст”, „трећа србска армија” у Првом светском рату), праведни живот, као и огромно народно поштовање (још за живота су га стављали на фреске, као у селу Ратају у Жупи александровачкој, у храму подигнутом непосредно после Другог светског рата).

## Свети Николај Жички и Свети Јован Златоусти

Свети Николај Жички назван је „Новим Златоустом” Православне Цркве. Ово пре свега значи да је имао златна уста беседника и проповедника речи Божје, да је био непревазиђен у тумачењу Књиге Живота. Али, како рекоше Латини, *poimen est omen*. Између Јована и Николаја има још много сличности, од којих ћемо поменути неке.

Обојица су били из угледних породица, и обојица су имала дубоко поштовање према мајци. Обојица су изучила световну мудрост у највећој могућој мери, али остајући верни мудрости галилејских рибара. Обојица су избегавала рукоположење, али су га, по потреби Цркве, прихватили. Обојица су била омиљени у народу, који је у њима видео достојне Христове слуге. Обојица су били милосрдни и прави заступници сиротиње. Обојица су били спремни да се супротставе властима кад виде да власти крше хришћанска начела. Обојица су живели подвигнички, иако на епископском престолу; нису „раширили црева као стока” (Теодосије), и избегавали су сваки вид раскоши и разнежености.

Обојица су, бранећи своја уверења, били спремни на страдање. Обојица су протерани са својих епископских престола, и обојица су умрла у изгнанству. На крају, обојица су се, моштима, са славом вратили међу своје, постајући васеленски учитељи и светлосници. (Има још паралела; чак су им и непријатељи исти – Јован Златоусти се, због својих беседа против јудаизма, сматра „оснивачем антисемитизма” као што је и Николај – антисемита. Мистичка сродност им је, међутим, дубља од ове, „дневна-политичке”: обојица су били велики молитвеници, и састављачи молитава – Златоуст Литургије и других молитвословља, а Николај дивних служби, акатиста и канона.)

Свети Јоване Златоусти и Свети Николаје, Нови Златоусти, молите Бога за нас!

### А римокатолички „светац” Степинац?

Уношење у римокатолички календар, у јесен 1998, кардинала Алојзија Степинца („беатификација”, проглашавање „блаженим”, што је увод у канонизацију), упркос противљењу многих угледних личности Запада, била је плод жеље римског папе да се одужи својим верним Хрватима, вековном „предзиђу кршћанства” пред „Бизантом” и источним „шизматичима”, то јест православнима. Папа Иван Павао Други, упркос помирљивом и екуменистичком речнику, није био нимало мањи мрзитељ православног Истока од било ког свог претходника. То је папа који је отворено тражио бомбардовање Срба у Босни и Херцеговини 1995. године („Понекад је потребно објавити рат рату”, рекао је тада).

Ко је био Алојзије Степинац, довољно је познато. Још пре Другог светског рата у свој дневник је записао речи непријатељства према Србима. Када је Ендехазиа почела да постоји, он ју је одмах поздравео надбискупском окружницом, у којој је истакао да се римокатолички пастири у Хрватској придружују „народном весељу и заносу”, „пуни дубоког ганућа и топле захвалности Божијем Величанству.” Тада је изјавио: „Познајући мужеве који данас управљају судбином хрватскога народа, ми смо дубоко увјерени да ће наш рад наићи на пуно разумијевање и помоћ”. Свим свештеницима је наредио да служе „Те Деум”, службу захвалности Богу због успостављања Ендехазие. Крижарска братства су била редови нарочито активних римокатоличких верника, који су и у Краљевини Југославији деловали са Степинчевим благословом. У њиховом листу „Недјеља”, 27. априла 1941. писало је: „Војска Адолфа Хитлера, вође њемачког народа, била је најсвечаније дочекана у хрватским

крајевима, јер су срушили ту омражену кулу звану Југославија. (...) Да живи Поглавник др Анте Павелић!”

Римски папа **Пио XII** послао је одмах свог легата Рамира Марконеа, који ће му бити повереник за односе са Павелићевим режимом. Исти тај папа поставио је надбискупа Степинца за војног викара „sine titulo” за хрватску војску. Хрватска војска су били домобрани (регуларне јединице) и усташе (ударна песница режима). И једнима и другима духовни отац је био Степинац.

Исте, 1942. године, Степинац је ушао у Хрватски сабор заједно са још једанаест свештених лица Римокатоличке цркве. Степинац је том приликом, пре но што је Павелић крочио у Маркову цркву у Загребу, одржао поздравни говор. Као што у својој студији запажа Ђакон Милорад Лазић: „Психолошки и морално, А. Степинац је пристао на пуну сарадњу са усташком НДХ тиме што се укључио у фундаменталне структуре режима – војску, као викар, и Хрватски сабор, као његов члан” (М. Лазић, „Крсташки рат НДХ”, Сфаирос, Београд 1991).

Сви су следили пример надбискупа. Хрватски језуити, у свом „Гласнику Срца Исусова”, писали су да су се око поглавника „окупили најбољи синови хрватског народа”. Број 3 из 1942. године, поводом дана крунисања папе, дао је слику Хрватске као „Државе Божје”, која постоји са папиним благословом. Текст се завршава клицањем: „Папа је нама Крст на земљи! Рим је нама вјечни град! Пио XII је за нас који вјерујемо носилац свију Божијих права, живи господар вјечнога краљевства”.

У фебруару 1944, опет са Степинчевим благословом, изашао је молитвеник „Хрватски војник”, у коме се налази оваква молитва за поглавника: „Боже, кому свака власт и достојанство служи, подај слуги својему Поглавнику нашем Антуну, сретан напредак његова достојанства у којем да се Тебе увијек боји. Теби, вазда угодити настоји. По Крсту Господину нашем. Амен.” Ту је била и молитва за усташе после давања „присега” (заклетве), а молитвеник је садржавао поуке од којих се истиче она о обавезној послушности свакој наредби претпостављених. У кратком прегледу „кршћанског” смисла хрватске „повијести” наведена је (као хрватска!) изрека: „За крст часни и слободу златну!” (иако Хрвати кажу „криж”), а међу јунацима је истакнут Јуре Францетић, оснивач злогласне, чудовишне „Црне легије”.

Још 1934. Степинац је у свом дневнику записао: „Да је већа слобода и довољно радника (већина) – Србија би била за 20 година католичка”. Жеља да се Срби покатоличе остварила се кад је основана Павелићева држава. Тада је папина „Света Конгрегација за Источну Цркву” Степинцу послала упутство о превођењу „несједињених” (православаца)

на папину веру. Степинац је одредио комисију за прекрштавање Срба, који, по одлуци хрватске владе, одмах по преласку на католицизам, сматрани Хрватима. Људи су мењали своју веру у страху од усташког ножа, штитећи голи живот, мада је Степинац лицемерно упозоравао да нико не треба то да чини под принудом.

Усташтво је и после Другог светског рата сарађивало са Степинцем. Усташе су се криле на Каптолу, и ватиканским „пацовским каналима” бежали на сигурно. На Каптолу је чувана и њихова државна архива; на Каптолу је било и злато које су опљачкали од својих жртава. Све је то Степинац знао, и све то није могло проћи без његове дозволе.

И такав човек, духовни отац Ендехазije у којој је убијено око милион људи, од којих највећи број Срба, унет је у римокатолички календар као „блаженик”. Папа га је свим верницима препоручио као новог заступника пред Богом!

Усташтво је било дубоко прожето духом римокатолицизма. Идеолог усташки, књижевник Миле Будак, у свом говору у Карловцу 13. јула 1941. рекао је: „Браћо и сестре! Цијели усташки покрет темељи се на вјери. То је прије свега велика вјера у нашу праведну ствар, велика вјера у Свемогућег који праведнога никад не оставља. На нашој оданости цркви и католичкој вјери темељи се цијели наш рад, јер нас је повијест научила да кад оvdје не бисмо били католици, да би нас давно нестало”... Зато су и хтели да непоклане Србе покатоличе.

Да Степинац није крив ни за шта друго, крив је за прекрштавање 240 хиљада православних Срба у Павелићевој Ендехазiji. Чим су усташке власти донеле закон о прекрштавању, хрватски бискупи, на челу са Степинцем, и уз благослов Ватикана, кренули су да преобраћају „грко-источњаке” уз помоћ усташких метода мисије – то јест, или нож или криж. Све је већ било спремно – „повјесничари” попут хрватског фратра Крунослава Драгановића (кога је Павелић одликовао 1944. за „ревни повјеснички рад у одбрану хрватских права у Јужној Хрватској као и за судијеловање у свим гранама усташког рада”, а Тито примио да дође из емиграције и да умре у Југославији) „доказали” су да су и Црна Гора и Босна „хрватске земље”, и да су тамошњи становници насилно „поправослављени”, а Ватикан је био спреман да се освети за обарање конкордата 1937. године. Чим је Павелићева машина за убијање почела да ради, хрватски бискупи су се потрудили да доведу папи што више „прелазника”, који су, као у жупи св. Терезије у Бјеловару, морални да набаве блокчиће да би се у њих уписивало редовно присуствовање мисама и „вјеронауку”. Тих дана је Степинац показао нарочиту „човечност” према Србима. Наиме, „прочелник одјела за богоштовље”, заменик Миле Будака, А. Р. Гла-

ваш, писао је Степинцу (14. српња 1941) како су „интенције хрватске владе, да се у католичку цркву не примају православни попови, учитељи, затим уопће интелегенција и напoкон богати слој трговаца, обртника и сељака ради каснијих евентуалних одредаба с обзиром на њих, да се не би извржавала неугодностима вјера и углед католицизма”. Истичући да ту заиста ваља бити на опрезу, Степинац ипак каже да „милост Божја дјелује невидљиво у душама људи, а тко може рећи, да се многим баш по тешким данима садашњице неће отворити очи за спознаје истине /.../ па ако и нису били пречести случајеви у прошлости, ипак је било доста случајева, да су се и интелигентни православци свим срцем приљубили католичкој цркви и у практичном вјерском животу престигли и католике”. Дакле, тешка су времена (или нож или криж), па би се многим могле отворити очи. „Човекољубиви блаженик” Алојзије је протествовао и против намера усташа да Србе преводе само на „чист” римски обред, а не и на унијатски.

У те дане, „Хрватски народ” (278, 20. XI 1941) писао је како су Срби „спознали заблуде прошлости” и решили да се „сврстају у нову Европу духовно и срцем”, да би пришли „великој духовној заједници која негује љубав и сурадњу” (Католичка црква, погађамо!)

Ватиканска „Конгрегација за Источну цркву” била је, још јула 1941, одушевљена „толиким надама за обраћање несједињених”. Кардинал Маљоне, десна рука Пија XII, каже усташком дипломату у Ватикану Рушиновићу да се „Света Столица весели” мноштву „прелазника”, али због напада „америчког и енглеског новинства” и њихову тврдњу да се „прелази” обављају насилно, треба бити опрезан с прекрштавањем и радити постепено. У извештају Рушиновића усташком министру спољних послова Лорковићу о разговору с Маљонеом 26. фебруара 1942. стоји и ово: „Што се тиче повратника, нагласио сам да је хрватска влада то препустила цркви, и црква је била потпуно слободна у томе, што ми је и сам преузвишени Степинац потврдио пред мој одлазак за Рим, изјавивши да их је могао превести до 400 000, а није него тек 100 000, јер их није хтио примити без темељите приправе, пошто је православни елеменат тако заостао да не зна ни за најбитнија начела свете вјере”. Ватикан је сасвим подржавао свог „блаженог Алојзија”. Када је било суђење Степинцу, „Osservatore Romano” (235/1946) је објавио одговор папе Пија XII југословенској Влади у Лондону из 1942. На протесте Владе у вези са насилним католичењем Срба у НДХ, папа је одговорио да „чињеница да је одједном велики број хрватских дисидената затражио да буде примљен у Католичку цркву није могао а да не изазове живу пажњу хрватског епископата”. За Ватикан су Срби били „хрватски дисиденти”.

И код нас је изашла књига Марка Аурелија Ривелија „Надбискуп геноцида / Монсињор Степинац, Ватикан и усташка диктатура у Хрватској, 1941–1945” („Јасен”, Никшић, 1999). Описујући беатификацију Степинца у Госпином светилишту у Бистрици, када је једна девојчица из Дубровника папи предала сребрну фигурицу у виду готске кулице у којој се налазио један Степинчев прст, Ривели вели: „Одмах послѣје тога у светилишту се скида свилена тканина која покрива портрет новог блаженога: Степинац, означен као „слуга Божји” и „мученик Вјере”, овјековјечен је између загребачке катедрале и базилике Светог Петра. /.../ Предсједник Хрватске државе, бивши комуниста Фрањо Туђман, придружује се Понтифексу на олтару. У светилишту се проламају моћне ноте хрватске националне химне, коју вјерници пјевају из свег гласа; кардинал Анђело Содано и остали прелати слушају химну, држећи десну руку на срцу. Светилиште опсједају десетине хиљада вјерника (по неким процјенама, свих триста хиљада). Јован Павле II се обраћа маси жалосним гласом: „Блажени Степинац није пролио своју крв у уском значењу те ријечи: његова смрт узрокована је дугом патњом, посљедњих петнаест година његовог живота бијашу непрестано низање патња” /.../ О годинама усташке диктатуре и о балканском холокаусту Јован Павле II не каже ни једну једину ријеч”. У закључку на крају књиге, Ривели додаје, говорећи о сарадњи Римокатоличке цркве са усташама: „Највећу одговорност имао је примас Хрватске, монсињор Алојзије Степинац; повезан са усташком аристократијом, члан сабора Независне Државе Хрватске, поглавар свих капелана усташких убица, одликован од Павелићеве диктатуре. Понеки користољубиви животописац је записао да је Степинац понекад „протествовао”: али не постоји никакав документовани траг о било каквом „протесту”, о било каквом одлучном акту, о било каквој одлучној интервенцији загребачког надбискупа у циљу супротстављања усташким покољима. Језуита Петер Гумпел, извјеститељ о проглашењу Степинца за блаженога, тврди: „Имамо доказе да је барем дванаест пута (Степинац) у катедрали протествовао против нацизма. У Југославији нико није направио више за Жидове од Степинца”. Ако и допустимо да је примас Хрватске католичке цркве „дванаест пута протествовао” против нацизма, није познато да је икада протествовао против Поглавника. Ако и допустимо да се монсињор Степинац ангажовао да спаси понеког Јеврејина од прогона, језуита Гумпел се претвара да не зна да су усташе извршиле балкански холокауст првенствено зато да би истријебили Србе православце: у ствари, није позната ниједна Степинчева интервенција у одбрану Срба из Хрватске, који за Гумпела, језуиту проглашавача блаженога, уопште не постоје.

Истина – потврђена ван икакве сумње – лежи у томе да будући блажени, монсињор Степинац, није ни прстом мрднуо да би зауставио етничковјерски геноцид. Монсињор Степинац није искористио ни трунцицу своје несумњиве моћи да призове разуму бискупство и свештенство који су били обузети екстремним национализмом и који су служили као оруђе тиранске хегемоније. Није се никад обратио хрватским католицима да се срже Пете Божије Заповијести: Не убиј! Хрватска католичка црква бијаше и сама СУОСНИВАЧ хрватске нацифашистичке државе, до краја заинтересована да Хрватску претвори у земљу једне вјере.”

Дакле, то је једна страна – историјске чињенице. А друга страна је култ „блаженог Алојзија” код хрватских римокатолика. Поводом беатификације, „Глас концила” је 1999. године објавио књигу „Светац! / Свједочанства о Блаженику” у којој се наводе сведочења Хрвата о свом омиљеном свецу. Хрватски кардинал Фрањо Кухарић каже да је „Свети отац Пио XII сматрао надбискупа Степинца светим човјеком”, а он сам „свцем и мучеником”. Степинац је, по изласку из затвора, био конфиниран у свом родном Крашићу. Био је болестан од полицитемije. Лечили су га добри лекари, а добијао је и америчке инјекције. Но, међу Хрватима се ширила вест да га комунисти трују. Кухарић каже да ту треба бити опрезан, али „читава ситуација надбискупа Степинца била је мучеништво”. Оптужбе против њега су биле тако страшне да је „његов организам аутоматски реагирао – то је мучеништво”. Чудо Божје, по Кухарићу, била је дозвола да Степинца сахране у загребачкој катедрали – иако то нису дозвољавали осталим осуђеницима, који су сахрањивани тамо где умру. (Или је, пак, реч о чињеници да су верске слободе Хрвата у СФРЈ биле много веће од верских слобода Срба?) Кухарић се сећа како је Јакову Блажевићу који је био главни комунистички извршитељ на процесу Степинцу, пред Титом и Јованком рекао да Степинац није стао „иза конкретне власти” (Павелића), него „иза идеје да хрватски народ има право бити слободан”. Кухарић је одушевљено поздравио и одлуку хрватског Сабора с почетка 1992. (доба најжешћег рата против Срба и доба нових прелазака у „римску веру” оних који су се, као православци, плашили за свој живот) о поништавању „монтираног процеса” Степинцу, који је, као „мученик”, имао „патњу срца, душе, па онда и патњу тијела”. И додаје Кухарић: „Сад ћемо му се моћи молити као блаженику, градити му олтаре, посвећивати му цркве... Он сад заиста постаје наш небески адвокат /.../ Његово хрватско родољубље била је љубав која је укључивала и добре жеље у односу према сваком народу”. Жупник Јосип Ђуран се сећа да му је Степинац причао како га „Павелићев режим због његових ставова није волио, а он је то знао”.

У „Кратком животопису” објављеном у књизи „Светац” пише да је „блаженик” за време рата „неуморно осуђивао и све друге неправде”, спасавајући „Жидове, Србе, Цигане, Словенце, Пољаке, као и Хрвате комунисте”; чак се и „противио насилним вјерским пријезазима”, али је пристао на њих да би људи на тај начин сачували живот. Због тога га нису волели ни Немци, ни НДХ власти, које су тражиле да га и Света Столица макне с надбискупске столице у Загребу”.

Тако хрватски римокатолици.

Потписник ових редова нема ништа против тога да римокатолици доживљавају као свеца кога они хоће. Ионако папу сматрају, у складу с догматом Првог ватиканског концила, незаблудивим *ex cathedra* по питањима вере. Но, не заборавимо: Титов режим је изједначавао Степинца и Николаја. Има таквих изједначавања и данас. А замислимо да је Степинац од 1941. до 1945. био под немачком стражом или, којим случајем, одведен, макар и на један дан, у Дахау! Од тога би било начињено на десетине хиљада страна „житија” и „чуда”, а Степинац би био познат целом свету као највећи антинацистички страдалник XX века...

Но, хвала Богу! Срби нису имали, нити ће имати, „свеце” попут Степинца. Нека нама оставе Светог Николаја Жичког, а Степинца – нека њима. Свима онима који су србофобију узели као принцип мишљења и делања нека Степинац буде крсна слава.

### Какве још свеце нуди „сестринска црква”?

Као што примећује Ђакон Андреј Курајев, богословске доктрине би се можда и могле усагласити на неким комисијама, али – шта ћемо са идеалима светости Православља и римокатолицизма? Јер, кад би се Запад и Исток сјединили, онда би у календару били и „Блажени” Алојзије и Свети Платон Бањалучки... Наиме, папа Иван Павао II је за свога понтификата, беатификовао и канонизовао мноштво ликова римокатоличке повеснице за које бисмо могли рећи да су, у најмању руку, чудни... Није ту реч само о Алојзију Степинцу.

Рецимо, недавно је у светачник унет оснивач „папине масонерије”, „OPUSA DEI”, Хозе Марија Ескрива де Балагвера, нови Игнацио Лојола. „Opus Dei” је организација која је стајала иза низа диктатора у Латинској Америци, организација сурове дисциплине налик на ону у тоталитарним култовима. Нови „светац” је својим младим следбеницима поручивао и ово: „Буди инструмент. Велики или мали, деликатан или простачки /.../ Твој задатак је да будеш инструмент”... И још: „Ти си један јадни

инструмент /.../ Не треба оставити инструмент да зарђа”. „OPUS DEI” и даље функционише, и испуњава задатке свог оснивача, који га је предао у потпуну покорност папи.

Нови блаженици су и Пио IX, који је на I ватиканском концилу увео догмат о папиној „незаблудивости”, и Иван XXIII, који је сазвао II ватикански концил да би тај догмат, уз екуменистичку реторику, потврдио.

Наравно, ту је и Пио XII, папа Алојзија Степинца. О њему Џон Корнвел у књизи „Хитлеров папа” пише као о човеку који је неформално, али свесрдно, подржао Ендехазују, и прстом није мрднуо да заустави насиље над Србима у доба Анте Павелића. Још 1939, када је надбискуп Степинац довео код папе групу ходочасника, папа је Хрвате ословио старим називом, „предзиђе кршћанства”, и изразио своју жељу за напредак и бољу будућност. Његов надбискуп је, чим се срео с Павелићем, забележио да му је поглавник рекао да неће бити толерантан према Србској Цркви, јер то није Црква, него „политичка организација”. Папа је знао за злочине према Србима. Британски изасланик у Ватикану, Озборн, преводио му је извештаје Би-Би-Сија, од којих је један, из фебруара 1942, гласио овако: „Најгори злочини се врше у близини загребачког надбискупа. Крв браће тече као река. Православци се силом покрштавају у католичанство. И ми не чујем оглас надбискупа да изражава протест. Уместо тога, извештава се о његовом учешћу у нацистичким и фашистичким парадама”. Ватикан је у јулу 1941. знао за насилна покрштавања Срба, јер је ватиканска Конгрегација за Источне цркве тражила да се не примају они који би да постану католици из „погрешних разлога” (као што је избегавање ножа и маља). Кардинал Тисеран је усташком дипломати Рушиновићу рекао да се зна да је 350 хиљада Срба нестало (1942). Али, Пио XII је и даље примао усташе: јула 1941. сто чланова загребачке полиције; 6. фебруара 1942. усташку младеж; 1943. изразио је, пред усташким послаником Лобковићем, своје задовољство Павелићевим писмом и жаљење што још није почео поход против правог непријатеља – большевизма...

Још једног папиног јерарха чека беатификација: то је негдашњи врхбосански надбискуп Јосип Шгадлер. Кардинал Крешченцио Сепе је посетио Босну и Херцеговину од 6. до 10. јуна 2002, као папин секретар Комисије за евангелизацију народа. У Сарајеву је посетио „мисијску средишњицу” Римокатоличке цркве, и, после говора о ранама минулог рата, поручио је окупљеним фратрима и часним сестрама да треба да помогну другима да сретну Крислово лице у „религиозно плуралистичном друштву”. И додао је да је босанска римокатоличка црква мученица, али да је папа истакао да наступа пролеће евангелизације. Многи су се после

Сепеове посете упитали ко треба да буде евангелизован, с обзиром да су римокатолици у Босни добро организовани и верни својој заједници. Али, све је постало јасно када је Сепе као образац мисије истакао кардинала Јосипа Штадлера, чији је поступак за беатификацију покренуо сарајевски кардинал Винко Пуљић. Сепе је за Штадлера рекао да је био „горљиви пастир, препознатљив по светости и многим иницијативама делотворне љубави”.

А шта је Штадлер у ствари радио као оснивач реда часних сестара „Служавки малога Исуса”? Рођен 1843. у Славонском Броду, студирао у Риму, професор у Загребу, за надбискупа врхбосанског именован је после Берлинског конгреса 1878, када је Аустро-Угарска стигла у Босну у „мировотворачку мисију”. Од самог почетка, као верни син Рима и Беча, радио је на борби против србског Православља. То је доба када је укидана ћирилица, затваране србске школе, потискиване књиге из Русије и Србије... У сарадњи са окупационим шефом Земаљске владе, грофом Мирошевским, Штадлер нуди србском митрополиту Сави Косановићу прелазак на унију с Римом, што овај одлучно одбија. Долази до полемике са Штадлером и великог притиска Беча на србског владику, који се 1885. повлачи, немајући снаге да се избори с Римом и Хабзбурзима. Било је то доба борбе за бошњаштво и бошњачки језик, са једним јединим циљем: Србе што више отуђити од Цркве Истока.

Штадлер је умро 1918. године, дан после стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, која му није била по вољи. Политички опредељен као праваш франковачке оријентације, Штадлер је дочекао процес за проглашавање блаженим. О њему кардинал Винко Пуљић вели да је „милост која се незаслужено претвара у благослов”; именујући величаног Паву Јуришића за постулатора беатификације, Пуљић је посредно свима ставио до знања да очекује да ће Босна и Херцеговина добити свог „блаженог” Алојзија.

Ако је тако, поставља се једно питање: шта ће православни Срби у друштву таквих „светаца” и њихових беатификатора?

## СРБИ И ЈЕВРЕЈИ

### Сведочење Предрага Палавестре

Угледни србски историчар књижевности, Предраг Палавестра, у својој књизи о Јеврејима у србској литератури даје и кратак преглед историјске судбине Јевреја у Србији. Из те студије, писане одговорно и трезвено, навешћемо подуже цитате да би се видело о чему је заиста реч кад је у питању домаћи „антисемитизам”. (Као што би рекао Часлав Милош, чију ћемо мисао парафразирати, измишљање реченица је тежак посао, па ако реченице већ постоје, треба их искористити.)

Палавестра наводи да је у доба књаза Михаила и до Берлинског конгреса било извесних ограничења у законима, који су се тицали пре свега настањивања Јевреја у провинцији, ван Београда. Али, Предраг Палавестра сматра да законска ограничења права Јевреја у Србији ни у то време нису строго поштована:

„Из разних жалби, што су их стално слали на све стране, могло се видети да су Јевреји у то време и поред забране, додуше у малом броју, ипак живели у унутрашњости. И то не само Јевреји који су били страни држављани и самим тим заштићени међународним уговорима и тзв. „капитулацијама”, већ и домаћи Јевреји староседеоци. Јеврејске породичне заједнице помињу се у то време у Шапцу, Смедереву, Јагодини, Пожаревцу, Пироту, Зајечару, Неготину, Књажевцу, Свилајнцу, Крагујевцу, Нишу, Лесковцу и другим местима. Према званичном попису из 1874. године у нишким, шабачком и смедеревском округу живело је око 2.000 Јевреја – колико и у Београду – а у ваљевском, крагујевачком, чачанском и јагодинском округу близу стотину. Десет година касније, 1884, дакле још увек пре Устава из 1888, број Јевреја само у нишком и пиротском округу повећао се на 3.200. У Земуну је тада било 700 Јевреја. Године 1895. од укупно 71 вароши и варошице у Србији, Јевреји су живели у 29 места. Прираст јеврејског становништва био је очигледан, иако не сувише брз, али се социјална структура незадрживо мењала захваљујући пре свега привредном успону Србије и урбанизацији градова која је захтевала промену ранијих занимања и наметала нову друштвену поделу.

Традиционална јеврејска занимања, као на пример лекари, била су добродошла у свим српским провинцијским местима, па и у време када су из тих вароши јеврејске породице морале да се исељавају. Лекари су могли да се запошљавају и у цивилној и у војној служби, чак и под влашћу Уставобранитеља, када су у Србији били донети најтежи прописи

против Јевреја. Они су најлакше стицали статус тзв. „прирођених Срба” који их је правно изједначавао са „рођеним Србима”, па су без сметњи могли да напредују у јавном и друштвеном животу. Као војни, а потом и окружни лекар, од 1841. године у Србији је по разним местима радио доктор Јосиф Шауенгел из Вршца који је као „прирођени Србин” 1852. прешао на православну веру и под новим именом Јован Петровић постао мајор и заједно са својим синовима Вукашином, Николом и Петром био међу најугледнијим људима у Србији друге половине XIX века. У крагујевачкој војној болници 1849. године радио је доктор Херман Шлезингер, син првог гардијског српског кнежевског капелника Јосифа Шлезингера. У Тимочком, Дринском, Моравском корпусу и алексиначкој пољској болници у рату 1876. године лекари и апотекари били су такође Јевреји. На десетине њих служило је и касније по разним среским и окружним градовима и, на челу са угледним београдским лекаром доктором Самуилом Попсом, од 1881. године били чланови Српског лекарског друштва. Доктор Бернхард Брил био је дворски лекар последњих Обреновића.

Запажену политичку каријеру направио је Вукашин Ј. Петровић, народни посланик и дугогодишњи министар финансија. Као високи државни чиновник, први пут је постављен за народног посланика указом кнеза Милана 1879. године. Његов брат Никола Петровић, доктор философије са Универзитета у Јени, био је најпре професор у Крагујевцу, а од 1888. године директор Друге београдске гимназије и управник Народног позоришта. Уз првог Јеврејина у Народној скупштини, Аврама Озеровића, посланика из 1877, и банкара Едија Булија, изабраног за посланика 1881. године, Вукашин Петровић је због свог јеврејског порекла био честа мета политичких напада када су се у Србији разбуктавале страначке страсти. То Петровића ипак није омело у политичкој каријери која је (у маломе) била слична оној какву је у Енглеској у то време имао лорд Биконсфилд, такође покрштени Јеврејин Дизраели”.

Палавестра уочава улогу Јевреја и у развоју Србије у области привреде:

„Развитак српских градова, јавних служби и друштвених установа у многим областима помогли су спретни, лако прилагодљиви и промућурни Јевреји као претежно градско становништво са стеченим урбаним искуством и навикама. Они су се лако уклапали у нови грађански живот и брзи привредни преображај Србије, па су своја традиционална занимања прилагођавали новим потребама и условима привређивања. Док су око 1870. године београдски Јевреји претежно били ситне занатлије, механџије, кројачи, лимари, кожари, казанџије, водоноше,

носачи, бакали, пекари, трговци, посредници и мењачи, временом су готово удвостручили своја занимања и постајали чиновници, адвокати, лекари, апотекари, агенти, посредници при увозу и извозу роба, превозници, банкари, задржавајући и даље прва места у трговачким и новчаним пословима. Доктор Давид Алкалај са положеним правосудним испитом, 1890. године отворио је у Београду адвокатску канцеларију. Само пет година после стицања пуне грађанске равноправности, тј. 1893. године, Јевреји су већим делом свог капитала као акционари учествовали у оснивању Београдске трговачке штедионице и Српско-јеврејске трговачке задруге у Нишу. Крајем XIX и почетком XX века имали су знатан број акција и у мешовитим и иностраним банкама које су у Србији обављале све банкарске послове код увоза капитала, инвестиција, зајмова и улагања у велике привредне и грађевинске подухвате.”

Јевреји су учествовали и у српској култури. Ево шта каже Палавестра:

„Давид Коен био је први адвокат међу београдским Јеврејима школованим у Србији. Гласовит као говорник, у својим *Беседама њосвећеним српској омладини Мојсијеве вере* 1897. залагао се за уклапање „Срба Мојсијеве вере” у јавни живот Србије; у време ратова написао је брошуру *Бој чува Србију* (1915) због које је изгубио живот у бугарском ропству. Првим књижевним радовима на српском језику у београдској штампи крајем XX века огласили су се Аврам Озеровић, Јован Мандил и Хајим С. Давичо од кога почиње модерна књижевност јеврејских писаца на српском језику. Хајим Давичо био је благајник првог српског књижевничког удружења 1892. године. Међу члановима удружења била је и његова супруга Јелена Лела Давичо, прва јеврејска списатељка у српској књижевности која је своје радове објављивала у „Бранковом колу” и „Отаџбини”. Око просветног клуба „Српско-јеврејска књижевна заједница”, основаног 1894. године, деловала је мешовита група јеврејских и српских интелектуалаца међу којима су били адвокат Бенко Давичо, брат књижевника Хајима Давича, преводилац са шпанског и скупљач фолклорног блага београдских сефарда, затим новинар и адвокат Јован Нандил, књижевник Пера С. Талетов и други културни и јавни радници тадашњег Београда. Према непоузданим статистичким подацима, на почетку XX века готово половина Јевреја у Србији навела је српски као свој матерњи језик. Чак је и ционистички „Јеврејски гласник” 1909–1910. излазио на српском језику, штампан ћирилицом.

Друштвеном животу Београда крајем 1895. године јединствен допринос дао је Хуго Були, син имућног београдског банкара и народног посланика Бенџиона Булија. Из Швајцарске, где је био на школовању,

Хуго Були донео је у Србију прву фудбалску лопту и преко гимнастичког спортског друштва „Соко” и његове тек основане лоптачке секције, код куле Небојше у Доњем граду испод Калемегдана у мају 1896. године организовао прву јавну фудбалску утакмицу у Београду. Тадашња штампа описала ју је са занимањем и симпатијама и отаџ је фудбал постао најомиљенији спорт међу Србима XX века.”

О стању у Србији почетком XX века Бенко Давичо је писао: „Србијански Јевреји не трпе ни од каквих прогона нити изнимних закона. Народ је врло толерантан и закони су његови толерантни”.

Предраг Палавестра наводи и податке о Србији и Јеврејима у доба краља Петра:

„Таквом политиком грађанске толеранције власт краља Петра I Карађорђевића дала је полета већ учвршћеној јеврејској заједници у Србији. Сам краљ положио је 1907. године камен-темељац за нову синагогу „Бет Јизраел” у Београду и 1908. године са члановима владе присуствовао њеном освећењу. Јевреји су на толеранцију узвратили лојалношћу и прихватили статус „Срба Мојсијеве вере” који није био вид асимилације већ најбезбеднији пут ка њиховој интеграцији у грађански демократски поредак Србије. Они су Србију у XX веку највећим делом прихватили као своју отаџбину јер је она прихватила њих. Радили су на њеном напретку и јачању, улагали у њену изградњу и модернизацију, подстицали привредни раст и културну разноврсност. У раздобљу 1903–1918, које се описује као „златно доба” модерне Србије, у Београду је излазило неколико јеврејских листова. Школовани Јевреји постали су запажени градитељи модерног Београда; водећи књижевник и издавач у Србији био је Јеврејин Геца Кон (1873–1941). Истакли су се у јавним службама, адвокатури, банкарству, друштвеном раду, дипломатији, новинарству и књижевности; по традицији, издржали су прва места међу лекарима и апотекарима. У време анексионе кризе 1908. године Јевреји из Србије позвали су Јевреје света да преко својих влада уложе одговарајуће протесте против тога чина аустроугарске државне самовоље. У Балканским ратовима 1912–1913. више од 10% укупног броја Јевреја у Србији било је под оружјем, а београдска ашкенаска општина сама је опремила целу једну резервну болницу о којој су се бринуле јеврејске жене из хуманитарног друштва „Добротвор”. У тим ратовима у српској војсци изгубило је живот на десетине Јевреја, поред осталих, коњички потпоручник, трговац Моша Амар, а као резервни капетан адвокат и преводилац Бенко Давичо. У одбрани Београда 1915. године, пред налетом непријатеља преко Саве и Дунава, прва је тешко настрадала и порушена стара и живописна, сиромашна јеврејска дорђолска махала „на Јалији”.

У првом светском рату Јевреји су се у српској војсци на свим фронтима борили заједно са Србима, гинули на Мачковом камену и у одбрани Београда, прешли Албанију, умирали од тифуса и исцрпљености и јуришали на Кајмакчалану. У исто време, многи Јевреји заједно са Србима били су депортовани у аустроугарске затворе и логоре попут Арада и Нежидера. За ратне подвиге неки Јевреји одликовани су Карађорђевоом звездом и златном медаљом за храброст. Као начелник у Министарству финансија Краљевине Србије 1915. године, Аврам Левић бринуо се за пренос преко Албаније државног злата и српских драгоцености међу којима је био и оригинални рукопис Мирослављевог Јеванђеља из XII века. У војној дипломатској мисији 1917. године у Америци, као капетан српске војске боравао је др Давид Албала. Преко њега је Српска ратна мисија у Сједињеним Државама у име владе упутила званичне поздраве и признање Јеврејима поводом доношења историјске Балфурове декларације о природном праву Јевреја на сопствену државу у Палестини, из чега је 1948. године израсла данашња држава Израел. „Нама ће бити жао” – каже се у томе писму – „ако ће нас и један од суграђана Јевреја напустити и вратити се у њихову обећану земљу, али ми ћемо с тешити надом да ће нам они оставити замашан део својих срдаца и постати најјачом везом између слободног Израила и Србије.”

Тако је било и после Првог светског рата. Палавестра нас подсећа:

„У држави Срба, Хрвата и Словенаца, основаној договором 1918. године, Јевреји који су живели међу Србима били су обухваћени истим уставним правима и грађанским обавезама као и сви други држављани. Њихов положај у покрајинама са српским и мешовитим становништвом – у Србији, Војводини, Босни и Херцеговини и Црној Гори – зависио је више од локалних навика и уобичајених односа у опхођењу према јеврејској мањини него од правних прописа што их је нова власт покушавала да уведе у држави чији су народи дотад живели у четири различите државе – поред Србије и Црне Горе, у раније непријатељској Турској и Аустро-Угарској. Да би објединили затечени неједнак однос према себи у различитим срединама, Јевреји су већ 1919. године основали јединствени Савез јеврејских вероисповедних општина. Неколико година доцније (1923), београдски рабин Исак Алкалај постао је главни рабин у држави и именован за сенатора Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Дотадашњи потпредседник Београдске општине Шемаја Демајо постао је посланик у Народној скупштини. Угледни професор универзитета доктор Леон Којен, сувласник познатог санаторијум „Врачар”, постао је лични породични лекар краља Александра и краљице Марије.

У Београду је 1924. године започела изградња новог ашкенаског храма, а 1930. у Сарајеву је подигнута највећа и најлепша јеврејска синагога на Балкану; њу је 1941. године разорила сарајевска руља на подстицај Немаца и усташа. Напредак јеврејске заједнице осећао се упадљиво у свим областима. Најпре већ у првобитном регулисању држављанства затечених Јевреја са подручја бивше Аустро-Угарске, Турске и Бугарске, а потом и у каснијем све живљем јавном, привредном, културном и друштвеном животу. Превладавајуће расположење видело се по понашању и изјавама јеврејских првака из Београда и Загреба који су поносито тврдили да је добар Јеврејин само онај ко је добар Југословен и да су „југословенски Жидови дјеца Југославије”, „Југословени Мојсијеве вере”.

### Јевреји пали за слободу Србије

Многи Јевреји су се јуначки борили за слободу Србије. О некима смо писали у чланку „О Србима, Јеврејима и антисемитизму, опет” („Паланка философије”, „Двери” 4/2004). Ево још неких имена и подвига.

Др Игњат Феликс, угледни лекар у Хомољу. Од 1912. ставио се на располагање србској Врховној команди, да би као лекар помагао. Умро је кад је сазнао да су му сва три сина у србској војсци пала на Солунском фронту.

Др Самуило Попер, који је 26 година у србској војсци био поручник – трупни лекар, учествовао је у свим ратовима, од Србско-бугарског до Првог светског. Године 1918. добио је сепсу, негујући рањенике, и умро.

Др Самуило Попс био је лекар пољске болнице у рату 1876–1878. Његова болница била најбоље уређена. Носилац Таковског крста.

Др Александар Попс, син Самуила Попса, био активан лекар у србском санитету од 1912. до 1918. За заслуге одликован Златном медаљом за ревносну службу, Медаљом Црвеног крста, Златним крстом краља Петра I, итд.

Др Рафаило Биђердани, у Првом светском рату био командант III пољске болнице Шумадијске дивизије. Умро од пегавца у Београду 1915. године.

Др Мордехај Новгородски и др Бенјамин Новгородски, лекари Тимочке дивизије II позива, лекари логорске болнице код села Арте, лечили србску војску у близини Валоне, пред одлазак на Крф.

Др Леон Вајс, Јеврејин који је рођен у Њујорку, студирао у Паризу, дошао је, за време Првог балканског рата, у Београд, и био лекар добровољац. Умро, лечећи болеснике, у Чачку 1915.

Др Аврам Винавер, родом из Кракова, 1901. набавио први рендген апарат у Србији. Учествовао у балканским и Првом светском рату као резервни мајор санитета. Умро од тифуса 1915. у Ђевђелији, и, по својој жељи, сахрањен у заједничку гробницу. А ево како др Аврам Нисим описује херојство своје нишке браће:

„Било је то за време балканског рата 1912/13 године, у коме сам учествовао као добровољац – студент медицине – као лекарски помоћник у Војној болници „Беле-кула” у Нишу. Приликом моје прве посете у ослобођено Душаново Скопље, срео сам свог бившег школског друга, тада активног официра Тасу Динића (пред Други светски рат био је народни посланик, који је у Скупштини пуцао на председника владе др Милана Стојадиновића). Тај мој друг Таса Динић изненадио ме је речима: „Е, мој Авраме, да није било нашег „филозофа” сумњам да бисмо стигли у Скопље пре ’браће’ Бугара!” Тај његов „филозоф” био је Нишлија Нисим Пелософ, син ћеваџије Соломона Пелософа, званог „Саламон ел Арап”. По причању мога друга Тасе, који је био његов командир, у отсудној борби код Куманова почели су наши да одступају, а наш Пелософ дигне заставу и повикне: „Напред, Нишлије, за Краља и Отаџбину!” На тај повик војници пођу напред и пробију фронт. Сем јунака Пелософа, нишки Јевреји дали су још неколико жртава у Балканском рату:

1) Ашер Леви, резервни поручник, у мирно доба банкарски чиновник из Београда, умро је на војној дужности у Штипу. Кратак некролог са његовом фотографијом изашао је у „Илустрованом албуму” Балканског рата, који је издао Шијачки;

2) Здравко Нисим, коњички поднаредник, старији брат браће Нисим, трговаца из Ниша, који су стрељани 1942. на Бубњу код Ниша;

3) Јаков Карић, обућар из Ниша, један од браће Карића, штампара из Ниша, који су се доцније преселили у Београд. Последња двојица погинула су на Мердарима при јуришном нападу на Турке западно од Врања.”

Срби су ово заборавили под комунизмом, кад су заборавили и своје хероје. Ни раније, ни касније. Сад, кад обнављају сећање, обновиће и сећања на то, упркос свему, упркос Веслију Кларку, Медлин Олбрајт, Ричарду Холбруку, Бернару Кушнеру, Бернеру Анри Левију, Алану Финкелкрауту, итд. Јер, „Срби Мојсијеве вере” су то заслужили заједничком борбом за Србију. Памтиће их Србија упркос и Јовану Бајфорду, забадачу трна у здраву ногу, маскираном у интелектуалца „par excellence”.

## „Numerus clausus” пре Другог светског рата

Влада Цветковић–Мачек је, октобра 1940, донела неке антијеврејске уредбе, између којих је била и уредба о „numerus clausus”-у, то јест ограничавању права Јевреја на школовање. Ове уредбе су донете под снажним спољњим притиском, пре свега Немачке, јер је држава клизила ка потписивању Тројног пакта. Многи су оштро реаговали на ове нечовечне уредбе, па је „Нишки нови лист” тих дана писао у одбрану србских Јевреја, у чланку који се појавио под насловом „Срби – Мојсијевци”:

„Наглашујемо да су нишки Јевреји, тј. Срби Мојсијевци дали паралелан део доприноса живота, крви, мука и патњи, имовине и снаге, у борби за ослобођење, косовску освету и за уједињење. Ми нећемо заборавити случај хахама Аврама Бенциона, који није Турцима одао место где се завереници састају, иако мучен у граду од аскера и Синан-Рашид-бега да открије гнездо хајдука, и примамљиван звуком и сјајем дуката навођен на издају, није то учинио и стојички примио муке, иако су се они сакупљали у његовој кући. /.../ Код нас је, у нашој средини, питање Јевреја решено, ми их немамо. Ми имамо Србе–Мојсијевце. Тако је далеко то код нас решено, да су и деца у међусобној игри изгубила термин „Чифути”. Они су потпуно асимиловани, и доказано верни и држави и нацији. Њихови капитали, уколико их има, нису ни велики, нити коче развитак сопственог нашег капитала. Они не заузимају ни примарна, ни само уносна места. Тамо, у позивима у којима се налазе, они не нападају и не гурајући себе испред других врше и обављају своје послове мирно и савесно. Верски не стрче, економски не сметају, социјално осећају, по оној народној: „Живи и дај другоме живети”. Ни један у Нишу и Моравској бановини не бави се ни прљавим пословима или црном берзом и до сада није кажњаван ради недозвољене спекулације по разним уредбама...

Тешке оптужбе које се дижу против међународног Јеврејства не могу теретити национализоване мојсијевце, који су одговорили и одговарају својим државним, националним и поданичким обавезама. Ако одијум одговорности има да досегне кога, онда то мора пасти на оне, који кроз 20 година нису стигли да регулишу свој одношај према држави, која им је дала широко гостопримство и којима је наш језик остао стран и њима и њиховој деци. У Нишу их нема. Ми не можемо осудити и издвојити Србе само зато што су Мојсијевци...”

## Још мало о Србима и толеранцији

Сада, када су Срби проглашени од неких за чудовишта и кривце за сва зла овога света збива се и процес претумачивања наше историје, коју треба представити као историју разбојника и убица (од Милоша Обилића до Гаврила Принципа, зар не?). Медији које плаћају разне „међународне кризогене групе” и моћници којима је, по повољним ценама, стало до српске имовине (рудника Трепча, на пример) покушавају србском народу да наметну кривицу за читаву историју, доказујући да је кнез Лазар био занесењак и фанатик, неспособан за „суживот” и „толеранцију”, а да су књиге попут Његошевог „Горског вијенца” малтене „уцбеници геноцида”. Зато нам је важно сећати се историје онакве каква је била, и чувати достојанство свог сећања за будућа поколења.

Зато ћемо, кроз неколико, несистематично поређаних, али смисаоно повезаних записа других о нама, покушати да се вратимо свом историјском лику, од кога недобронамерници хоће да направе карикатуру.

Јесте ли већ чули да:

– је угледни припадник јеврејске заједнице Србије, Јаша Алмули, 2002. године објавио књигу „Живи и мртви: разговори с Јеврејима” (изд. Слободан Машић), у којој се налазе сведочења домаћих Јевреја који говоре о својим страдањима и патњама за време нацистичке окупације, као и о односу Срба према њима у те страшне дане;

– у тој књизи Мориц Марци Леви, резервни официр у краљевској југословенској војсци, описује како су му Срби 1941. помогли да преживи дајући му лажне документе и скривајући га, и тврди да су до 1942. београдски Јевреји страдали само од немачких окупационих снага, а не од „домаћих издајника”, „недићеваца”: „Ми нисмо никакве контакте имали са српским окупационим или квислиншким снагама у Београду. Ми смо имали контакте само са Немцима, искључиво са Немцима. Ја напомињем да на Ташмајдану није била никаква стража, а код Топовских шупа тврдим да је била немачка војна стража, Вермахт. Нису били домаћи. У логору на Бањици то је било под Специјалном полицијом, али на стрељање су их водили Немци. Има живих логораша, постоје три књиге. Егзекутори свих страдалих Јевреја су били Немци”;

– у истој књизи, писац Ђорђе Лебовић, родом из Сомбора, вели да је он у средњој школи осећао антисемитизам код Немаца и Мађара, али „КОД СРПСКОГ СТАНОВНИШТВА НИКАДА ГА НИЈЕ БИЛО” (истицање **приређивачево**);

– да је професор Јаков Данон за време Другог светског рата живео у србском окружењу и да су се Срби дружили с Јеврејима: „Били су на

нашој страни и критиковали и показивали негодовање према Немцима. Изузетно су били против Немаца”; говорећи о Србину који је спасао његову и још две јеврејске породице, професор Данон каже да је дотични ризиковао своју породицу и помогао им „без икакве материјалне добити”;

– да је познати професор Медицинског факултета у Београду, др Максим Штернић, у разговору са Алмулијем истакао: „За Јевреје у Србији могло се често чути да их називају Србима Мојсијеве вере или српским Јеврејима”, то јест: „Било је пре рата у Србији појединаца и људи који су се декларисали да не воле Јевреје, можда и горе од тога, али у службеној политици тога није било, ни код Двора ни код влада”;

– да др Марко Анаф, чији је брат погинуо као партизан, тврди да су се Немци хвалили како је Београд „био први велики град Европе очишћен од Јевреја” и да ђенерал Михаиловић није био издајник;

– да је др Никола Рот, са Философског факултета Универзитета у Београду, у овој књизи изразио веру да ће поједини Јевреји у свету појмити зло у антисрбској политици тзв. „међународне заједнице”: „Надам се да ће они јеврејски кругови у свету који имају погрешан став према Србима ускоро увидети да тај став треба напустити, да је врло важна борба за праведност, за часност. Треба да имају на уму да не може цео један народ бити крив као што Србе окривљују. Пре свега то на уму треба да имају Јевреји, који су два миленијума непрестано били нападани и страшно прогањани, и то цели народ, без кривице. Не би смели сад да суделују у прогону једног народа који исто тако није крив и који је исто тако прогањан”;

Да ли сте чули за Михајла Јанковића из Ниша, кафеџију и трговца, чија је мајка Султанија била дворска дама краљице Наталије, и који је прихватио породицу Јакова Данона и друге јеврејске породице? Познат као Мика Араџија, овај витез човекољубља спасао је многе прогоњене. За време рата бавио се само трговином, јер у кафани није хтео да служи Немце. После рата, комунисти су му одузели имовину и умро је од срчаног удара, без пензије, као „чувар отпада на свом имању, датом у закуп” („Вечерње новости”, 8. октобар 2002. године). О њему Јаков Данон сведочи: „Дошли смо у Ниш, јавили се Мики Араџији, и одмах од њега добили кућу, цак брашна, пасуља, шећера, дрва за огрев и све то без икакве надокнаде. Мика нам је обезбедио и лажне легитимације”.

Да ли сте знали да је у јединицама ђенерала Михаиловића постојала и јеврејска чета, која се, скупа са Србима, борила против Немаца?

О томе да ли данас има праве антијеврејске мржње у Србији, готову институционалне (како нам подмећу разни „одбори за људска

права”), најбоље сведочи рабин Исак Асиел: „Нема у овој средини озбиљних проблема ове врсте, при чему сам спадам у људе који су склони да о свему суде са добре стране. Недавно је на новосадском гробљу порушено неколико јеврејских споменика, било је тога и у Београду, искрсне понекад непријатан графит... Организованих напада ипак нема – све су то појединачни ексцеси с којим се среће свака верска заједница. У сваком случају, много их је мање него у Мађарској или Словачкој. Има земаља у којима, чим сиђеш с воза и виде твоја јеврејска обележја, повичу: *Найлоље, Југе*. Овде се то не догађа” („Новости”, 27. јун 2003).

Знате ли да су Шиптари из Приштине протерали, скупа са Србима, и Јевреје, чија је тамошња заједница била стара пет стотина година? Аца Сингер о томе каже: „Јеврејска култура је 1999. године на Косову уништена, и то након што су наводно завладали мир и безбедност” („Експрес политика”, 23–24. август 2003)?

Да ли сте чули за др Саву Станојевића из Трстеника, лекара који је спасао трстеничке Роме да их Немци не побију у доба када су нацисти широм Европе огњем ширили идеје „новог европског поретка”? Александар Митровић, својевремено председник заједнице трстеничких Рома, истакао је да они с колена на колена преносе повест о овом племенитом човеку, који је у ромском насељу прогласио лажну епидемију трбушног тифуса и тако спасао све његове житеље од погрома („Глас јавности”, 17. октобар 2002).

Низ ових чињеница, без уопштавања и анализе, ту су да нас подсети само на једно: Србин није мрзитељ ниједног народа, под капом небеском – ако је прави Србин, то јест ако је укореењен у Светосавском завету. Уместо да оваквим примерима буду испуњени наши медији и да се на њима уче ђаци, неки нас оптужују да смо одувек били звери, убице и кољачи, и хоће да читаву нашу историју претумаче у новом, „политички коректном” кључу у коме Свети Николај Србски, заточеник Дахауа, постаје обожаваалац Хитлера. Али, нека! Како рече Марко Краљевић:

„Пијте, Срби, у славу Божију,  
и ’ришћански закон испуњујте!  
Ако јесмо царство изгубили,  
душе наше губити немојмо”.

## Ко је гонио Јевреје у Србији? Ко их је скривао?

Андрија Гамс, Јеврејин, у својој књизи „Трагање за Богом / Трагичан историјски пут јеврејства” каже: „Мора се нагласити да су стрељања Јевреја у Србији вршили искључиво Немци, логором на Сајмишту управљали су Немци и ликвидацију нејачи у логору су такође вршили Немци. Планове за све ово такође су правили Немци, Недићева „Српска стража” и љотићевци служили су само као помоћници у томе (уручење позива, достава о Јеврејима и слично)”.

А шта се дешавало у Павелићевој Хрватској? Чујмо Андрију Гамса: „Усташка држава је била проглашена априла 1941, а већ 1. маја исте године донет је „Закон о расној припадности” и „Закон о заштити аријевске крви и части хрватског народа”. Ови закони су били скоро дословна копија нацистичких Нирнбершких закона. Истовремено је донет „Закон против ширења лажних гласова о тобожњим прогонима...” и тај „Закон” је истовремено чинио Јевреје колективно одговорним за „ширење лажних гласова”. Цинизам још гори него код Немаца. А 10. маја донет је „Закон за надзор над жидовима”, којим је истовремено стварана нарочита усташка полиција за Јевреје. 22. маја је било прописано да Јевреји носе „жидовске знакове” – жуту тканину са давидовом звездом и словом „Ж”; потпуно је, дакле, усташка држава преузела антисемитску теорију и праксу немачких нациста. То се видело и по томе што су одмах почели да хапсе, пљачкају и убијају Јевреје. Један метод пљачке је било прописивање тзв. „контрибуције” за Јевреје: ухапсили би у неком граду највиђе није Јевреје као „таоце” с тим да су запретили њиховим стрељањем ако Јевреји града не сакупе одређен, и то несразмерно велики износ. Тако нпр. у Загребу почетком маја прописали су износ у величини вредности 100 кг. злата, тј. преко 100 милиона предратних динара. У Осиеку априла месеца били су скромнији, тражили су „само” 20 милиона динара. Све те „контрибуције” су биле исплаћене, но то није помогло да се ускоро после тога одузме сва остала имовина Јевреја. Августа 1941. градска и среска „поглаварства” преузимала су и „по закону” управу јеврејским непокретностима и осталом имовином, а августа 1942. законски је санкционисано одузимање имовине и свим мртвим Јеврејима, јер живих више једва да је и било. Босански Јевреји су прошли на исти начин као и хрватски. На пример, у Сарајеву до краја 1942. од 10.500 Јевреја било је одведено у логоре или убијено у самом граду 9.000, а од одведених се вратило свега 40 лица.

Ради лакшег уништавања Јевреја и у НДХ су били основани концентрациони логори, иако се закон о њиховом оснивању појавио тек

21. нов. 1941. г. То је било „упућивање особе на присилни боравак у сабирне и радне логоре” чије је трајање, без права на жалбу, одредило усташко редарство. Но „боравак” у тим логорима није имао везе ни са каквим законом. Заточени, још у већој мери него у немачким концентрационим логорима били су потпуно препуштени самовољи усташа који су одређивали начин њиховог злостављања и „ликвидације”. Постојала је самовоља и садистичко иживљавање и у немачким логорима, ипак се тамо радило више „индустријски”. У усташким логорима, међутим, садистичко иживљавање над жртвама, клање, убијање маљем, ексерима, бацање у јаму полуживих људи, терање жртава да муче и убијају једни друге и остали већ познати начини реализације мрачне људске агресивности – били су општа пракса”.

Историчар Милан Ристовић у књизи „У потрази за уточиштем/Југословенски Јевреји у бекству од холокауста 1941–1945: „Док је у НДХ усташка власт сама покренула и водила ту операцију (убијања Јевреја, нап. В. Д.), у Србији је она била у надлежности немачких окупационих власти”. Иако су Немци 22. децембра 1941. прописали смртну казну за све Србе који скривају Јевреје, таквих случајева је било, и то не мало. Исак Алкалај, врховни рабин Југославије, писао је краљевској власти у Лондону да, ако „Јевреји још уопште могу некако да живе, ако се то зове живот, имају да захвале својим суграђанима нејеврејима који гледају да им на било који начин помогну и олакшају њихову тешку судбину”.

Др Лавослав Глезингер писао је 2. новембра 1945. године да су „у Србији скривали сељаци не само жидовску дјецу, него и одрасле особе у својим домовима сада с већим, сада с мањим успјехом, али добра воља народа да спаси жртве прогона, била је очигледна”.

Милан Ристовић указује на то да скривање Јевреја у Србији није био само појединачни чин, него дело заједнице, јер је такво скривање подразумевало читаву групу „завереника”, који су скупа ризиковали животе да би помогли прогоњенима. Ристовић вели: „Помоћ је пружана пријатељима, члановима њихових породица, али, у највећем броју познатих случајева (кад је Србија у питању, за њено подручје је највише доступних примера), реч је о непознатим људима. Често су јеврејски бегунци пред опасношћу мењали и по десетак породица у различитим местима, које су их предавале као неку врсту највеће заједничке светиње и тајне”.

Бивши председник владе Цветковић–Мачек, Драгиша Цветковић, крио је у својој вили у Нишкој Бањи три члана јеврејске породице Кантан. Министар рада у влади Недићевој, Панта Драшкић, генерал у пензији, спасао је свог ратног друга, пуковника Аврама Бераху, који је рат

преживео у Београду. Др Хуга Клајна скривали су његове колеге, лекари, по разним београдским болницама.

Др Мирослав Стојадиновић, чији је стан био у близини Гестапоа, спасао је око 80 Јевреја. Један србски чиновник спасао је 70 Јевреја из Куршумлије, јављајући Немцима да их нема у градским хотелима, и распоређујући их по селима у Топлици.

Од фебруара до почетка пролећа 1942, избегличку групу од 40 лица на Копаннику, у селу Данковиће, чувао је и хранио Предраг Васић. Васић каже: „Све што сам учинио Јеврејима сматрао сам за своју патриотску дужност, а преко мене је прешло 98 душа”. У одлуци да прими Јевреје, подржао га је војвода Коста Пећанац, а кад се Пећанац споразумео са Немцима, заштиту Јевреја преузео је војвода Кесеровић.

Један официр Недићеве Државне страже, у пролеће 1942. упозорио је инжењера Аврама Данона, да су Немци наложили његово хапшење. Полицијски писар Јованчић је њему и његовим рођацима дао лажне легитимације, а свештеник Драгољуб Милановић им је обезбедио водиче до Црне Горе и Италијана.

Породица Фење крила се око Студенице: „Свим њиховим домаћинима било је познато да крију јеврејску породицу; сељацима једино није било јасно због чега Немци прогоне Јевреје. Сама чињеница да су прогоњени, често је била одлучујућа да сељаци отворе своје куће за јеврејске бегунце”, каже Ристовић.

Даница Јовановић из Београда примила је у пролеће 1942. Бланку Краус-Вајс и њеног двогодишњег сина. Никада их пре тога није видела.

Срби су чували и јеврејску децу. Јулија Кемењија је крила породица његовог школског друга Александра Пејића; малог Стефана Фридмана чувала је породица Табаковић у Суботици... Србски свештеници су обављали лажна венчања и давали лажне крштенице Јеврејима и Јеврејкама.

Главне напоре за истребљење Јевреја у Србији уложили су Немци, претворени у нацисте. То није имало везе са Србима и Србском Црквом. Наравно, нико не спори да је било србских достављача, стражара, полицајаца који су учествовали у том срамном „послу”. Нико не спори да су објављивани противујеврејски текстови у окупационој штампи. Али, то је била пропаганда обавезна за окупиране, као што се под видљивом и невидљивом окупацијом Американаца мора писати о борби против исламског тероризма оличеног у Бин Ладену.

Немци нису били главне убице само у Београду, но и другде.

У Нишу је постојао логор на Црвеном крсту, чији је први командант био Аустријанац Роберт Сацерлајн, сликар. Он је основао логор

и руководио великим стрељањима у фебруару 1942. Почетком октобра 1941. Немци су заповедили свим Јеврејима – мушкарцима, старијим од 14 година, да се јаве због неког саопштења. Сви су похапшени и касније стрељани. Операцијом стрељања на Бубњу код Ниша дана 19. 2. 1942, када су убијани и јеврејски дечаци и старци, командовао је шеф Гестапоа Хамер. Жене и деца одведени су на Сајмиште. Главни кривци за убијање Јевреја нишког краја били су немачки официри Карл фон Ботмер, Јулије Ерихо, др Едуард Ханке, Хамер и један србски изрод, шеф Специјалне полиције, Мирко Живановић.

Увек и свуда је било изрода. У књизи „Живи и мртви” Мориц-Марци Леви је причао о неком Бењаминовићу, Јеврејину, који је радио у Специјалној полицији у Београду и похватао огроман број Јевреја. А Аца Сингер, који је био у Аушвицу, каже да је тамо видео „да нису баш сви Јевреји добри Јевреји, и да је чак и понеки Немац био добар”. Капои Јевреји уопште нису били цвећке, него су сарађивали са нацистима. Једном речју, ако је и међу Јеврејима било сурових гонитеља Јевреја, зар их није било и међу Србима који су погазили своју част и образ? Али, већински, србски народ је био уз прогоњене. Аца Сингер се сећа како су их локални Мађари, кад су их Немци из Војводине потерали у Аушвиц, говорили: „Немојте их вратити, носите Јевреје, немојте их вратити”, а многи Јевреји су мислили да су им Мађари пријатељи. Тога су Србији није било. Срби се нису радовали смрти комшија.

А онда су дошли комунисти, који нису имали обзира ни према коме. Пре свега, рушили су храмове и плували светиње сопственог народа, али нису поштедели ни друге. Ево шта пише о односу према нишкој синагоги Пеша Гедаља 22. 9. 1949. године у писму Савезу Јеврејских општина Југославије (Гедаља је, иначе, захваљујући томе што је са србским војницима био у немачком заробљеништву, преживео покољ своје нишке браће):

„Овим Вас извештавам да предузмете неке мере код меродавних, те да пишете такође у Ниш Обласној контроли да предузме мере и да изађе на лице места да види шта је направљено од наше синагоге у коју се сипа жито. Направили су магацин за жито, а да нису питали никога, него су самовољно узели. Ја сам данас случајно на улици чуо да се у јеврејску цркву сипа жито, па сам одмах отишао да се уверим да ли је то тачно. Уверио сам се да је тако што се по вароши прича. Упитао сам службеника који прима жито од кога су они у овој цркви и ко им је издао. Каже да је лично шеф станбеног одсека био 17. 9. 49. и дао им то за магацин. Молим Вас да предузмете строге мере по том предмету, јер је срамота да се у нашој светој синагоги која је још остала као један живи споменик на дате

жртве, смао у Нишу око 600, од тог светог места направи магацин. Ја Вас молим као рођени једини Нишлија да ту ствар узмете озбиљно, јер ће ме грести савест и гробови на Бубњу шта се чини од нашег храма. Меворах је у своје време одобрио да Град. И. О. поправи храм и да га користи за предавања или музеј, тако да храм опет буде сачуван као сећање. Ја се слажем да се да у те сврхе као музеј или за одржавање седница. Могло се наћи толика места да се сместе неколико вагона жита. Молим да ме о свему одмах известите, а ја ћу настојати да одмах испразне храм.”

Али, то су радили комунисти, а не православни Срби.

## И још једном: ко је убијао Јевреје у Србији?

Бивши председник Јеврејске општине Београда, Јаша Алмули, године 1993, када је србофобна хистерија на Западу достигла врхунац, упутио је писма „Тајмсовом књижевном додатку” (8. октобра и 18. новембра), у којима излаже шта се заиста дешавало са Јеврејима у Србији за време Другог светског рата. Пошто Бајфорд и слични њему не могу да не лажу о ономе што су историјске чињенице, с циљем да реинтерпретирају збивања у за њих потребном правцу, екстензивно ћемо цитирати Јашу Алмулија:

Прво писмо

... Најраније уништавање Јевреја у Србији – у великом броју – није био продукт српске колаборације са Немцима, него у ширем обиму резултат српског отпора њима. Немци су освојили Југославију априла 1941, распарчали земљу, створили марионетску државу у Хрватској уз помоћ локалних фашиста, усташа, и ставили окупирану Србију под директну немачку војну управу. Јула 1941. Срби прате Титов позив за партизански рат и након доношења многих губитака немачкој армији, Срби су испаштали сурове репресалије. За сваког убијеног немачког војника 100 српских талаца је погубљено од стране Вермахта и за сваког рањеног војника 50 талаца је узимано. Немци су окупили све јеврејске цивиле, мушкарце између 16 и 70 година и погубили их, заједно са циганима, ухваћеним српским патриотима и похапшеним левичарима. Након егзекуције свих јеврејских мушкараца, Немци стављају њихове удовице и сирочад у концентрациони логор поред Београда и гуше их све, у покретном гасном камионету. Концентрациони логор је био под управом искључиво Немаца, чији је СС извршио убиства, без икаквог учешћа Срба.

У Студији XV штампаној од стране Израелског меморијалног музеја (Israel Memorial Museum), Yad Vashem, 1983, Кристофер Р. Браунинг (Christopher R. Browning) сумира своја открића у чланку, „Коначно решење у Србији” (The Final Solution in Serbia):

„У Србији егзекутори су били примарно немачки војни персонал, не СС трупе... Стрелачки водови су деловали под изговором извршавања репресалија за губитке нанесене од стране партизана, не са отвореном намером уништења целокупне јеврејске популације. Несигурност око коначног циља и намере наци-јеврејске политике, није се продужавала, како било. Преживели јесењи масакр, углавном жене и деца смештени су у концентрациони логор Семлин (Земун) одмах преко реке Саве, с друге стране Саве од Београда и без обзира на доб и пол били убијани у гасним камионетима у пролеће 1942.”

Амерички историчар Раул Хилберг, у својој књизи „Деструкција европских Јевреја” (The destruction of the European Jews), (допуњено издање 1985), изјављује: „Срби се ужасавају страног јарма у било ком облику и из тог разлога окупирана Србија била је позорница неометаног партизанског рата. Као и у Русији немачка армија је кажњавала манифестације побуне, егзекуцијом талаца, пре свих јеврејских талаца.” За јеврејске жене и децу у Србији Хилберг пише:

„У децембру... војне трупе преузимају трансфер породица побијених талаца у Семлину где је командант полицијске службе безбедности и СД-а, Шафер (Schaffer), дочекивао своје жртве... Почетком марта 1942, специјално возило долази из Берлина, гасни камионет. Сваког дана осим недеље и празника жене и деца су стављани у камионет...”

Операција је окончана 10. маја. Задовољан др Шафер известио је да проблем Јевреја у Србији више не постоји.

Јаша Алмули  
08. 10. 1993.

Друго писмо

... У фашистичкој НДХ која је била Хитлеров савезник током Другог светског рата, не 24.000 него преко 33.000 Јевреја је изгубило животе, око 21.000 из саме Хрватске и 12.000 из БиХ, која је била припојена Хрватској са немачким благословом. Велика већина од 33.000 јеврејских жртава била је убијена или изгладњивана и мучена до смрти у концентрационим логорима у самој Хрватској под управом Хрватске усташке гарде. Око 5.000 је предато Немцима да буде депортирано у Аушвиц.

У Србији, која је била под немачком војном окупацијом, не 23.000 него око 14.000 Јевреја изгубило је живот, готово искључиво у рукама

Немаца. Око 5.000 јеврејских мушкараца било је стрељано од немачке војске у одмазди за губитке учињене им од стране српских партизана. Око 7.500 удовица и сирочади погубљених мушкараца било је погубљено гасом у немачком концентрационом логору близу Београда; око 800 је одведено из јеврејске болнице у Београду и такође угушено; и неколико стотина је било убијено од стране Немаца у малим градовима.

Оптужба да је режим Милана Недића, постављен од Немаца у Србији августа 1941, са ентузијазмом учествовао у Холокаусту, јесте друга нетачна изјава у писму господина Хоареа. Никакво антијеврејско законодавство није спроведено од стране овог режима, ниједан логор смрти за Јевреје није подигнут, нити је икаквим управљано и практично никакво убиство није извршено (од овог режима). Све то било је учињено од стране немачке војске, полиције и СС-а који су готово у потпуности уништили српску и јеврејску популацију до маја 1942. док се неколико стотина Јевреја још увек сакривало код српских пријатеља. Немачка полиција их је ловила и многи су ухваћени уз помоћ полиције лојалне Недићевом режиму, привучени новчаном наградом коју су Немци исплаћивали. Ово је све што се може пронаћи о Недићу у објављеном истраживању Савеза Јеврејских општина Југославије. Немци су се сами бавили Јеврејима у Србији; дужност Недићевог режима била је да брине о унутрашњој администрацији.

Полуистина у писму господина Хоареа односи се на концентрациони логор Бањица у Београду. То је свакако био логор смрти и са српским полицијским особљем, али није био намењен Јеврејима. Овај логор је успостављен по немачком уређењу и српски персонал је био подређен контроли Гестапоа. Логор је био намењен Србима који су се супротставили немачкој окупацији, партизанима, комунистима и либералним патриотама. Од 23.697 особа које су биле затворене у овај логор само 455 били су Јевреји.

Јаша Алмули  
18. 11. 1993.

## Бугари и прогон Јевреја

Још 1885, кад су упали у новоослобођене србске крајеве, Бугари су ударили на пиротске Јевреје, као „пријатеље Срба”. Бугарски кнез Александар Батенберг уселио се у кућу Јеврејина Арона Рабена, који је био претучен зато што није хтео да уклони натпис „Гостионица код српског краља”. Одбио је да склони и слику краља Милана, што је изазвало још већи бугарски бес. Рабену је опљачкан до голе коже. Бугари су убили и познатог пиротског Јеврејина Бохора Конфиноа и узели му шесто дуката. Јевреји су били пљачкани, а њихове жене и девојке силоване. Жену рабина Јакова Мешулама силовала су седморица Бугара.

Све се поновило приликом бугарске окупације 1941: Јевреји су били лишени свих права, свакодневно се јављали полицији и вођени на присилне радове. Године 1942, бугарски комесар за јеврејска питања, Александар Белев, наредио је свим Јеврејима да носе „жуто дугме” као знак распознавања.

Немци су Бугарима „у помоћ” послали есесовца Теодора Данекера, који се „јеврејским питањем” бавио у Француској. Он је почетком 1943. предложио Белеву организацију изгона свих Јевреја из Македоније, Тракије и Пирота.

Ево како је Христо Бакарџијев, повереник Белева за Пирот, известио о организовању прогона пиротских Јевреја:

### I. ПРИПРЕМЕ:

27. 2. 1943. упућена су у Пирот два грађански мобилисана лекара Јевреја: др Артур Штернберг и др Маноах Леви, како би се ставили у службу делегата. Др Штернберг је доказао да је болестан и послан је у Државну болницу, где је остао до отпуштања оданде, по наређењу Дирекције за народно здравље.

За време мог боравка успоставио сам везу с нашим делегатом, окружним начелником, кметом и његовим замеником. По препоруци кмета, поставио сам г. Саву Панајотова за управника логора, с дневницом у висини од 125 лева.

Пошто је претходно одређени датум за сакупљање јеврејског живља одложен за касније, остало је да се сачека наређење Комесаријата у том смислу.

11. марта о. г. добио сам телефоном наређење од г. комесара, преко г. Панице, да Јевреји града Пирота треба да буду ухапшени 12. марта изјутра.

## II. ИЗВРШЕЊЕ:

С делегатом г. Поповом уговорили смо техничке подробности за хапшење, јер се истог дана, 11. марта, одржавала конференција уз учешће г. делегата, г. кмета, његовог заменика и полицијског начелника, где је овај последњи примио налог за хапшење по специјално припремљеним списковима. Такође сам саставио специјалне писмене инструкције, по којима је требало вршити хапшење лица и печашење станова. Одлучено је да прве и следеће ноћи после хапшења полицијска стража у јеврејском кварту буде појачана патролама и патролним двојкама. Одређена је комисија за печашење станова у следећем саставу: г. Николов, порески начелник, г. Илијев, окружни агроном и г. Николов, секретар окружне управе, са два полицајца.

Такође је одређена комисија за обављање претреса и опис одузетих пара и драгоцености, и то у саставу: Христо Бакарџијев, представник Комесаријата за јеврејска питања; г. Антонов, секретар Општине и г. Николов, помоћник полицијског начелника; три полицајца за вршење претреса и две чиновнице из Окружне управе, сви специјално припремљени за извршење задатка.

12. марта у 6 сати изјутра извршено је хапшење, што је био задатак полиције. За сваку кућу био је одређен по један полицајац, који је добио подробне податке о саставу целе породице.

Ухапшене су и све породице из Софије досељених Јевреја, које су се налазиле у граду, међу њима и лекари Јевреји, који су добили задатак да се старају за санитарски преглед ухапшених. /.../

При претресу извршеном над ухапшенима у логору, била је одузета сума од 388.647 лева и драгоцености; све је подробно описано у специјалном протоколу, састављеном у три примерка, те су паре и драгоцености још истог дана унете у Бугарску народну банку у Пироту... Накнадно је у полицији приликом претреса нађено још 21.456 лева, један златан „наполеон” и око 2 грама златних плочица, које су такође предате Бугарској народној банци, на име комесара за јеврејска питања, као и потврда с приложеним доказним документом. Истога дана, 12. марта, специјална комисија извршила је запечаћивање станова и јеврејске општине.

Ухапшени Јевреји били су смештени у згради школе, где су претходно обављене неопходне припреме.

На настојање окружног лекара, било је упућено у болницу четири болесника, првенствено веома старих Јевреја, који су стављени под приликом.

Стражу у логору вршила је полиција, а за команданта у самом логору постављен је старији полицајац Крстев.

Одвођење из логора било је 19. марта, по наређењу Комесаријата.

У међувремену је извршено наређење Главне дирекције народног здравља: ослобођени су др Леви, др Фархи и др Таџер и апотекар Државне болнице, који су били грађански мобилисани, заједно са породицама.

Број исељених Јевреја је 158, јер је у Пироту остало 27 душа, укључујући жену и сина Исака Тувија, грађански мобилисаног апотекара у граду Свиштов. Одведени су такође и Јевреји који су лежали у болници, а који нису имали заразну болест. За одведене Јевреје јавио сам телеграмом Комесаријату, као и број лица по узрасту:

до 4 године	4;
од 4 до 10 година	12;
од 10 до 21 године	30;
изнад 21 године	112.

После одвођења били су ухваћени Естер Мордехај Аврам са двоје деце и још једна жена, приликом покушаја да се сакрију на путу за Скопље, те су они одведени у Скопље и вероватно транспортовани с другом групом.

Ликвидацију покретне имовине исељених Јевреја обавила је комисија коју је одредио делегат, у следећем саставу: председник – г. Николов, порески начелник, и чланови – г. Балабанов, помоћник кмета и г. Стојанов, помоћник окружног полицијског начелника. Накнадно је у састав комисије ушао и г. Кошев, окружни комесар за снабдевање. /.../”

Један од оних који нису ухапшени био је Леон Сид, кога је сакрио Србин Божидар Здравковић, звани Божа Мацко, који је спасао из бугарског привременог логора и дете пиротског судије Моше Левија. Сид је писао: „Г. Божидар Здравковић је много учинио и крио мене и жену моју за време док смо се крили у Пироту у унутрашњости Бугарске, бежећи испред потера Гестапоа, а снабдевајући нас при том свим потребним средствима за одржавање живота, и све до последњег дана, када смо прешли турску границу, најревносније се старао о нама. Исто тако су нас обилно помагали може се рећи сви Срби – Пироћанци, јер је цели Пирот знао да смо у земљи, само полиција није знала”.

Леон Сид је описао хапшење Јевреја Пирота 12. марта 1943:

„12. марта 1943. године, у рану зору, управо пре сванућа, пред сваком јеврејском кућом залупала су по два наоружана жандарма. Грубим речима наредили су да отворимо врата. Са ножем на пушци дигли су нас из кревета, давши нам пола сата времена да узмемо шта нам је било најпотребније. Онако збуњени, изненађени и уплашени изгубили смо

присуство духа услед чега нисмо могли богзна шта узети. Скренули су нам нарочиту пажњу да са собом понесемо што више хране, сав новац и накит.

Онако још буновне и полуобучене отераше нас све у двориште пиротске гимназије. Ту су нас упарадили и сваки је држао пред собом ко ранац, ко дењак, бошчу и сл.

Након кратког времена почели су нас једног по једног претресати, те на тај начин све што су нашли код нас: новац, прстење, боље ствари од веша, одузели су, а затим једног по једног, као стоку, убацивали у логор (Соколана). Са женама су поступали још бестидније и варварскије: тражили су накит и новац у најсветија места, без обзира на то да ли је стара, млађа жена, девојка или мала девојчица. Ми смо морали слушати кукњаву и јаук наших милих и драгих – али беспомоћни. Одузели су нам и личне легитимације, рекавши да нам нису потребне, јер више нисмо људска бића.

Тако су нас опљачкали до голе коже. Оставили су нам нешто мало старудија и закрпа.

Стрпавши нас све заједно, одмах су нас закључали и поставили кордон жандармерије да нас чува и не дозволи пиротском грађанству да дође у додир са нама.

Још првог дана осетили смо круту руку непријатеља и последице нашег интернирања. Храну нам нису давали. За физиолошке потребе имали смо на расположењу само пола сата. Ко не би могао за то време да обави посао, бивао је бичевима утериван, без обзира на то да ли су пред собом имали старца, старицу или мајку са дететом од седам месеци, као и бремениту жену.

Тек следећег дана почели су нас давати хране, а то је била храна коју су од нас покупили приликом хапшења.

Наше покућство је разграбљено од бугарских органа власти. Кад су нас одвели, привидно су запечатали наше домове, али када су исти, након пар дана „комисијски” отворени, није нађен ни десети део од онога што смо имали и оставили.

У логору су нас држали седам дана и ноћи, т. ј. до 19. марта, када су нас, 178 људи, жена и деце, у рану зору отерали у неизвесност, у пратњи моторизације и коњичке полиције. Поворци је претходно строго наређено да се кроз варош не сме чути никакав глас.

За време ових 7 вечери нашег логоровања, полицијски начелник Пушкарев са жандармима одводио је наше младе и лепе жене код њега у канцеларију и вршио над њима пресију, хтевши да задовољи свој зверски нагон. Но иако их је тукао до изнемоглости, није у томе успео.

Ми смо, наравно, морали на то да гледамо беспомоћно. Тако је одвео гђу Валику, жену Моше Левија, судије из Пирота, и Жану, жену А. Аврамовића, трговца из Београда, који се пуким случајем спасио депортирања. Сада се налази у Горњој Цумаји, са седмогодишњим синчићем, као интернирац...”

О спровођењу Јевреја на возове који ће их возити у немачке логоре смрти дали су изјаве сведоци – ондашњи пиротски фијакеристи. Њима је било наређено да после поноћи буду паркирани испред Соколане. Није им речено зашто. Фијакериста Борко причао је:

„У одређено време били смо на лицу места. Иако нам није ништа речено зашто смо позвани, било нам је јасно: транспорт Јевреја. Док смо чекали, Соколана је била осветљена, али шта се у њој догађало могли смо само да наслутимо: да се спрема врши у највећој тишини. После дугог чекања Бугари су истерали затворенике. Старце и децу, са пртљангом, примили смо у кола. Остали, натоварени са чим је ко располагао, постројени су били у два реда – испред фијакера. Око затвореника са свих страна била је бугарска полиција. Дуж пута исто тако. Спровод је личио на погребну поворку: кретао се полако, у немој тишини. До хотела „Национал” није се чула ни једна реч, као да су затвореници неми људи – мртваци. Али када се ту дошло, погледало према јеврејској мали, чуо се узвик: „Збогом, Пироте, збогом кућо моја!” Онда гласан плач. Ућуткан је био кундацима. На мосту Нишаве опет тежак приказ: нека Јеврејка се бачила на земљу и гласно викала: „Одавде ме можете отерати само мртву! Убице!” И она је кундацима ућуткана”.

Сада су Бугари у Европској унији. А Срба нема. Криви су за Сребреницу. А можда и за Јасеновац. И њих нико није убијао – ни Хрвати, ни Шиптари, ни Бугари. Ни Немци. Све су то прави Европљани. А Срби су антисемити. И Јован Бајфорд је то доказао. И Европа је срећна без Срба. Шта ће јој Срби? Немам ништа против Бугара. Нису сви Бугари били фашисти. Али, да су Срби то радили са Јеврејима, помињало би им се док је света и века.

## Јевреји о Србима и антисемитизму

У књизи Јаше Алмулија „Живи и мртви”, Јевреји који су преживели Други светски рат, сведоче о односима Срба и Јевреја у то тешко доба.

Јаков Данон, чију је породицу спасао Мика Арација из Ниша, каже: „Ја могу да кажем да су ти односи увек били добри, а шта се сад дешава, о томе не бих говорио, мислим да то није питање Срба и Јевреја, мислим да је овде ситуација врло сложена и дајте да о томе не говорим”.

Др Марко Анаф, који је детињство провео у Пожаревцу, вели: „У Пожаревцу није било разлика између нас Јевреја и оних Срба које сам ја познавао. Ја сам био потпуно изједначен са српском децом, мојим пријатељима. Нас је Јевреја било мало тако да су моји другови били махом Срби. Али туче су биле скоро нормална ствар у тим крајевима у ратно и поратно време кад сам ја растао. Ако би ме ко покушао увредити као чивуче, или би ми опсовао мајку чивутску, а било је таквих, настала би туча у којој сам обично био победник. Не сећам се да ме је ико измлатио. Било је случајева да је остајало нерешено, па су се туче обнављале, али на крају, схвативши да се тучом не може решити ко је победник, наступио би мир и узајамно поштовање”.

Чувени хирург, др Исидор Папо, чију су родбину углавном побиле усташе (он је из Мостара), рекао је: „Ја никад нисам био циониста, али сам увијек био апсолутни Јеврејин. Никад то нисам крио, мени је била част што сам Јеврејин и ја сам говорио да сам Јеврејин када то није било ни згодно казати, мада у Србији није било никада антисемитизма. Ја у овој земљи никада нисам осетио да сам Јеврејин, а уживао сам све почести што може један човек да доживи.”

Др Максим Штернић, психијатар и професор Медицинског факултета, чији је отац био одан Краљу и отаџбини и члан предратног четничког покрета, као младић се нашао у партизанима, али је увек имао разумевања за све што се у несрећној Србији дешавало за време Другог светског рата. На питање о генералу Недићу, одговара: „Он је био српски генерал, а када то кажем, онда мислим да код њега антисемитизма није било. Било је пре рата у Србији појединаца и људи који су се декларисали да не воле Јевреје, можда и горе и од тога, али у службеној политици тога није било, ни код двора, ни код влада. За Јевреје у Србији могло се често чути да их називају Србима Мојсијеве вере или српским Јеврејима. На јеврејском гробљу у Београду, на самом улазу, стоји велики споменик Јеврејима погинулим у ратовима за ослобођење, у балканским и у Првом светском рату” (Штернић се, веома живо, сећа свог партизанског ратовања, и Милована Ђиласа, који је био „познат по својој

суровости и грубости пре него што се педесетих година пресалдумио у социјалисте или социјалдемократе”, и који је стрељао једног сељака с Космаја зато што је за храну продао *сойсџивени* бријачки прибор, који је Ђилас сматрао „колективном имовином”).

Године 1995, познати психолог, Никола Рот, дао је Јаши Алмулију интервју у коме каже и следеће: „Надам се да ће они јеврејски кругови у свету који имају погрешан став према Србима ускоро увидети да тај став треба напустити, да је врло важна борба за праведност, за часност. Треба да имају на уму да не може бити цео један народ крив, као што Србе окривљују. Прије свега то треба да имају на уму Јевреји који су два миленијума непрестано били нападани и страшно прогањани, и то цели народ, без кривице. Не би смели сад да суделују у прогону једног народа који исто тако није крив и који је исто тако прогањан”.

Познати музички педагог, др Андреја Прегер, вели: „Ја ту живим као Јеврејин у српској земљи и волим ту земљу /.../ Наравно, осећам пуну солидарност са тим народом који је заједно с нама патио у Хрватској, који је био убијан, над којим се вршио геноцид као и над нама. У свему смо били исте судбине и мени ужасно смета да неке јеврејске организације на Западу о томе не воде рачуна, па оне који су настављачи те ендехазиске идеологије, те фашистичке усташке државе, примају и прелазе преко злочина који су вршени и који се и дан-данас врше. То ме страшно боли”.

Енрико Јосиф, познати композитор, годинама је упозоравао Јевреје који су се укључили у антисрпску кампању:

„Молим вас, ствар је ужасно јасна. Ми смо са Србима у духовном сродству као два есхатолошка народа са ужасно сличном судбином. Нешто есхатолошко чудесно се над српским народом дешава као што се то дешавало до јуче и над Израелом. И зато је света дужност сваког од нас Јевреја да то схвати. Јер Јасеновац српски је оно што је наш Дахау. То се чак крије и не зна, али мора се и то сазнати. Онда бисте и ви амерички Јевреји све догађаје који су се сада дешавали у нашој земљи схватили на један сасвим други и истинитији начин.

Молим вас, зато, немојте се више укључивати у прогањање, барем вербално, Срба, јер Срби су наша есхатолошка, духовна браћа. А друго, живети у једној Србији и не осетити да сте Јеврејин, то нигде у Европи ни пре Хитлера није било. То је по природном закону тако. Срби су један невероватан народ, ја га зovem загрљајни народ, који чак туђина још више пригрљује него самога себе. Има једно осећање за туђина да буде према њему поштен, крајње братољубив, и то је разлог што је ова Србија сада овако распарчана и подељена. Никад није полагала велику пажњу

на то да ли су они, само они изабраници неки, али су поштовали оне који живе са њима и који Србији наравно желе добро. То је један изузетан народ и страшно је ово што је учињено. Врло је то учињено промишљено. И понављам, извршен је над Србима прави правцати медијски геноцид, медијски Аушвиц, претворили су Србе у наказе како су нас унаказивали кроз векове, а посебно преко Гебелса и његове пропаганде. Гледао сам страшну емисију у којој су изишле све оне налепнице о Србима, то је исто као кад је Хитлер Јевреје приказивао онако унакажене, сатане, ђаволе. То је непојмљиво, нешто страшно. Ипак, мора да постоји нешто. Јесте, ја разумем да је корисност снажна ствар за опстанак народа, али не и обезбожена корисност. Овде је то само рађено из разлога који апсолутно пред живим Богом не могу да опстану. И ја дрхтим над судбином починилаца овога ужасног геноцидног, медијског злочина који је против Срба спроведен. То је до сада непојам. Плашим се да говорим и слутим шта ће се догодити онима који су то починили, јер то није више моја ствар, то је Божија ствар. Што се каже, освета је Божија, није наша. Али вас молим схватите: онако како сте ви обавештавани, то је једносмерно, то је неодрживо и немојте се више прикључивати прогањању Срба потписивањем захтева за бомбардовање и остало, јер ви не знате да самим тим вршите духовно братоубиство, ми онда једноставно потписујемо и Аушвиц и пуно оправдање за оно што је радио до јуче немачки национал-социјализам. Немојте молим вас, ја сам писао врховном рабину француском са молбом да својим верницима, барем верницима тамо, поручи да се не прикључују више овој лудачкој хајци, па то је средњовековна егзорцистичка хајка на овај српски народ. А он је изузетан у погледу загрљајности, вољења других народа, а да не говорим да је он био ваш не само савезник у Првом и Другом светском рату, него много пре Првог и Другог светског рата. Он је увек био привржен идејама које је једна велика Америка имала или једна данас пала Европа, мислим она права демократска Европа.

То је једини разлог што сам прихватио да нешто овом приликом говорим, а сад да вам некако кажем егзегезу оног што говори Изаија. Кад он каже: „народ којег ниси знао позваћеш га к себи”, ви сте за то најдивнији доказ. Ви не знате ко су Срби а идете страшно против њих онако како иде данашњи тренд збивања. Кад Изаија каже: „он ће, тај народ, дохрлити к теби”, то означава нашу судбину дојучерашњег прогнаног, уклетог народа. Они су дојурили к нама, они су преузели нашу судбину. Ево дубоког егзегетског значења тога, то је једна велика истина и било би дивно да један део од тога послушнете и почнете да се на неки други начин односите. Немојте веровати онима који стално говоре да су ти

јадни Срби за све криви и да је то један ужасан кољачки народ. Наравно, и код Срба има оних који кољу као што свуда има, али је српска народна душа света, загрљајна, предивна, какве ретко где има на овом иначе, најалост, унакаженом свету.

Ето, то ми је била пуна жеља да вам кажем без икакве осуде кога. Али ви заиста нисте обавештени, најалост нисте. Ако нећете мени веровати барем верујте Розенталу, чувеном колумнисти америчком, јер он је упућен у те ствари и осећа да ту нешто није у реду. Био је овде, познајем га лично, изузетан је човек, храбар човек и ево видим га сад, у „Њујорк Тајмсу” излазе његова казивања о српском народу. Ја вам стално понављам: Србин је наш духовни брат. Нигде се није могло толико не осетити да си Јеврејин као што је то било у овој дивној Србији. Али, ето ту се пророчанство испуњава. Народ којег ниси знао, дознаћеш га. Ми смо га у овом тренутку преко добрих казивања неких дивних Јевреја дознали и „народ који тебе није знао, похрлиће теби”, значи који није знао твоју судбину сада је доживео твоју судбину. Дајте да их загрлимо, дајте да барем отђутимо кад неки од наших људи у полунезнању дижу непотребно глас против овог дивног народа.”

## БАЈФОРДОВЕ КЛЕВЕТЕ

### Увод у ревизију Николајеве биографије

Николај Велимировић (1882–1956) био је један од најпознатијих нацистичких мислилаца. Алфред Розенберг је, после сусрета с њим, написао „Мит XX века”, а сматра се да је утицао и на Чемберлена и његову расну теорију. Велимировић је био један од оснивача „Друштва Туле” и лични пријатељ Карла Хаусхофера и Дитриха Екарта. Видимо га и на списку првих чланова Национал-социјалистичке радничке партије Немачке. Редовни контакти с Хитлером надахнули су будућег фирера на писање „Моје борбе”. Сматра се да је Хитлер „Моју борбу” посветио Велимировићу, али је моћни лоби Србске Православне Цркве, на чијем челу су били „зелоти”, Атанасије Јевтић и Амфилохије Радовић, ту посвету уклонио, делујући преко србске црквене општине у Берлину. Велимировић лично је саветовао Химлера у организовању концлогора, а крај 1944. и почетак 1945. провео је у Дахау на одмору и опоравку, скупа с патријархом Гаврилом. Тада су проверавали како функционише „фабрика смрти” и припремали геноцид над Бошњацима и Хрватима у рату 1991–1995. Сматра се да су они осмислили појаву Аркана, Френкија и Јовице Станишића, и припремили паравојне формације за слање преко Дрине. Уопште, за све кривице Срба, од убиства султана Мурата 1389, који је на Косову нудио Србима „партнерство за мир”, преко атентата на надвојводу Фрању Фернинанда, који је на Видовдан 1914. Србима у Босни нудио суживот и толеранцију, све до прављења нуклеарних бомби у Ирану и угрожавање Израела, криви су, пре свега, Николај Велимировић, и, у нешто мањој мери, Гаврило Дожић, чију је геноцидну политику наставио Павле Стојчевић, „патријарх српски из деветог круга” (М. Томанић: „Српска Црква у рату и ратови у њој”, Круг, Београд 2001).

Да, драги читаоце!

Можда се чудите оваквом уводу? Што би рекао Мајаковски: „Ви мислите – бунца маларија?” („Облак у панталонама”). Било је то, било, али не у Одеси, као код Мајаковског, него у земљи Србији, крајем XX и почетком XXI века, када је требало оклеветати „највећег Србина” после Светог Саве, владику Николаја.

Текст о Николају као нацисти могао би да се појави било где на Западу, од „Њујорк Тајмса” до „Шпигла”, и сви би поверовали у њега, као што, већ две деценије, верују да су Срби „вирус који треба уништити” (Дејвид Гомперт, RAND корпорација, Савет за иностране односе),

снимајући филмове попут Спилберговог „Миротворца”, у којима Срби нуклеарном бомбом прете Уједињеним нацијама.

Метода по којој је састављен увод у анализу најновијег пљувања по Николају позната је из оне шаљиве народне приче о Ери који продаје пшеницу. Знам да се сећате – Ера продаје најчистију, најкрупнију, најбољу пшеницу. Турчин долази да је купи, и каже:

– Еро, ова пшеница ти ничему не ваља! Пуна је главнице и љуља!

– Јесте, аго, ове године је ударила нека болест!

– Ал’ није само то, – него је и ситна!

– Јесте, аго, ситно је родило!

– А и пуна је сламе!

– Јесте, аго, није на гумну овејана како треба!

Тада ага запањено каже:

– Па, добро, бре, Еро! Ја ти кудим добру пшеницу да јој спустим цену! А што је ти кудиш?

– Помажем ти, спрдати, аго.

Тако смо и ми клеветницима Николајевим помагали спрдати. Јесте, Николај је био све то – нациста, хитлерофил, одмарао се у Дахау, није претрпео никакво мучеништво. Крив је за све, и крив је свима. Но, спрдња је спрдња, а од спрдње се не може дуго живети. Таква јој је онтологија – мехур од сапунице. Зато нам је дужност да се озбиљније позабавимо проблематиком, осврћући се на књигу Јована Бајфорда „Потискивање и порицање антисемитизма”.

### Шта каже Бајфорд?

Бајфорд у уводу своје књиге цитира Џорџа Орвела, који у роману „1984” каже да контрола прошлости подразумева контролу будућности, а контрола садашњости подразумева контролу прошлости. Затим указује на то да су после пада комунизма, у Источној Европи почела преиспитивања донедавно важећих верзија новијих историјских догађаја, па су Степинац, Павелић, Антонаеску, Хорти и Тисо у Хрватској, Румунији, Мађарској и Словачкој постали хероји и жртве, а били су злочинци и кривци.

У Србији историјски ревизионизам није подстицао Милошевићев „квасисоцијалистички режим” (очито, за Бајфорда је аутентичан социјализам био Титов), него десничарске партије (СПО, радикали) и „утицајне националне (националистичке) организације (СПЦ, САНУ, Удружење књижевника Србије). За Бајфорда у Србији је „национално” исто

што и „националистичко”. Захваљујући томе, у свести друштва дошло је до „промена у представама о извесном броју нацистичких колаборациониста из времена II светског рата” (међу њима су, поред Недића и Љотића, и Дража Михаиловић, Момчило Ђујић и Павле Ђуришић).

Бајфорд затим показује како је од негативног става према Николају, присутног у доба СФРЈ, изграђен његов светитељски култ, без обзира на „контроверзе” присутне у Николајевом делу (односно према Хитлеру, антисемитизам). Николај за време рата није претрпео никакво „мучеништво”, он је код Немаца имао нарочито повољан третман, а људи из СПЦ су „измислили” мит о његовом страдању, да би покрили контроверзе које га прате. Чак и то што је владика Николај спасао Јеврејку Елу Најхауз и њену мајку, не спира лагу с њега као антисемите. На све могуће начине, Бајфорд настоји да антисемитизам неопагана изједначи са хришћанском критиком јудаизма после Христа, дакле – оног јудаизма који Хришћанство пориче, а Христа назива „лажним месијом”.

Ту долазимо до суштине Бајфордове књиге: она је порицање Новог Завета као аутентичног сведочења о страдању и васкрсењу Сина Божјег, као и Светог Предања насталог на основу истог. Ево шта Бајфорд вели: „Упућивање на Библију као на дефинитиван извор истине занемарује историјску природу јеванђеља и чињеницу да њих НИСУ писали очевици, већ људи који су живели после уништења храма 70. године нове ере и то на начин који је одражавао конфликте и расправе везане за верску политику првог века” (један од извора за ову тврдњу му је познати марксистички религиолог, Зенон Косидовски, чије су „Приче еванђелиста” пуне срамних шупљина). Јесу, г. Бајфорде, писали ОЧЕВИЦИ: Св. Матеј, Св. Марко, блиски сарадник Петров, Св. Лука, који је, на путу у Емаус, срео васкрслога Христа, и Св. Јован Богослов, који је с Христом био на Тајној Вечери и под Крстом на Голготи. Бајфорду је циљ да докаже како је циљ Јеванђеља био да се „Јевреји и јудаизам омаловаже”, и да се „верници убеде да су Јевреји, одбивши да прихвате Исуса као Месију, изгубили свој статус одабраног народа и постали „проклет народ” који не „чује реч Божју” и према томе „не припада Богу”. Рано Хришћанство је пука „полемика против јудаизма”, а Јевреји су оптужени за „богоубиство”. Ево где још удара Бајфорд: „Табак (2001) тврди да је веровање у непобитност јеванђеља – што се показало као константна тема у реторици Велимировићевих присталица – можда још јаче изражено у православном свету него у другим хришћанским вероисповестима. Православци сматрају да Света традиција, коју чине Библија, Службеник и молитвеник, одлуке васељенских сабора, текстови светих црквених отаца, и „целокупно историјско искуство” записано до

истека осмог века, долази од Бога. Због „свете” природе Свете традиције њене верске и културне вредности су неоспорне. Због тога у Русији и други у православном свету, најекстремнији православни антисемити могу логично да тврде да су њихове монструозне погрде на рачун Јевреја засноване на „учењу цркве”.

Бајфорд међу антисемите убраја Св. Јована Златоуста, Јустина Философа, Оригена, Августина и друге. Он каже да се „Николајеве речи о Јеврејима пореде са Исусовим, и представљају као речи божанске љубави /.../ А што је најважније, Јевреји су конструисани као они којима је потребно просветљење”. Али, Бајфорде, нису само Јевреји!

Учење Богом откривено Цркви каже да је свим људима и народима потребно просветљење, кроз крштење, причешћивање Христом и творење заповести Божјих. И то је суштина речи Господње: „Даде ми се свака власт на небу и на земљи. Идите, дакле, и крстите све народе у име Оца и Сина и Светога Духа, учећи их да држе све што сам вам заповедио” (Мт. 28, 18–20)). Зато хришћански Свети Оци не полемишу само са јудаизмом, који је одбацио Исуса Богочовека, него и са сваким паганизмом (колико хришћана је страдало у доба Римске империје јер су исповедили да су „богови пагана демони, а да је Господ небеса створио” (Пс. 95, 5)), и са гностицизмом (мешавином паганизма и хришћанства у окултно-магијском кључу), који је тврдио да је Христос у телу дошао само „привидно”, и са исламом (који Христа сматра пророком мањим од Мухамеда, и пориче Свету Тројицу), и са комунизмом (који хоће рај на земљи, или рај без Бога и против Бога), и са нацизмом (расистичко-паганских хиљадама „хиљадугодишњег Рајха”). Хришћанство је велико ДА свету и човеку, али и велико НЕ свим људским заблудама и отуђењима. Но, основно хришћанско начело је речено Светим Јованом Златоустим: „Јеретичке догмате, супротне онима које примисмо, треба разобличавати, а људе пак штедети и молити се за њихово спасење”. Грчка реч „јерес” потиче од речи „ајрео”, што значи „бирам”. Јеретик је човек који је изабрао веру супротну вери Цркве; али, он није за мржњу, него за саосећање: „Просветли светлошћу Твога познања оне, који заслепљени убиственим јересима, одступише од православне вере, и приведи их Твојој Светој, Саборној и Апостолској Цркви”, моли се православни хришћанин сваког дана.

Будућност рада Јована Бајфорда и њему сличних је загарантована. Наиме, 16. октобра 2004. године, председник САД Џорџ Буш Млађи потписао је Закон о праћењу глобалног антисемитизма (Global Anti / Semitism Review Act), којим се, у оквиру Стејт Департамента, оснива посебно одељење за праћење антисемитизма у свету, с циљем да подноси

годишњи извештај конгресу. На чело одељења 22. маја 2006, Кондолиза Рајс поставила је Грега Рикмана, заслужног за добијање процеса јеврејских жртава против швајцарских банака. Стејт Департамент је антисемитизам у својим документима, дефинисао као:

1. Сваку тврдњу да „јеврејска заједница контролише владу, медије, међународни бизнис и свет финансија”;
2. Свако „снажно антиизраелско осећање” (anti / Israel sentiment);
3. „Оштра критика” израелских лидера, прошлих и садашњих, антисемитска је, као и карикатуре с кукастим крстом поводом појединих њихових поступака (напад Аријела Шарона на Западну Обалу ракетама, уз страдање мноштва ненаоружаних палестинских цивила, 2002, изазвало је поједине такве карикатуре, које су проглашене за „антисемитске”)
4. Критика јеврејске религије и њихових верских вођа или литературе („Талмуда” и „Кабале”; да, „Талмуда”, у коме пише да је хришћански Бог, Исус Христос, „син блуднице”);
5. Критиковање владе и Конгреса САД да су под снажним утицајем ционистичко-јеврејске заједнице;
6. Критиковање јеврејско-ционистичке заједнице због ширења глобализма („Нови светски поредак”);
7. Оптуживање јеврејских вођа и њихових следбеника за учешће у римском распињању Христа је антисемитизам такође;
8. Порицање да је у холокаусту страдало шест милиона Јевреја је антисемитизам;
9. Називање Израела „расистичком” државом је антисемитизам;
10. Тврдња да постоји „ционистичка завера” је антисемитска;
11. Тврдња да су Јевреји и њихови вођи направили бољшевичку револуцију је антисемитска;
12. Давање „понижавајућих изјава” о јеврејским личностима је антисемитизам.

По овим критеријумима, сви Јевреји који критикују политику САД и Израела на Блиском Истоку су „антисемити” (Ноам Чомски), као и сви Јевреји који, чувајући поштовање према јеврејском страдању од нациста, преиспитују идеологију „холокауст индустрије” (Норман Финкелштајн). Шта тек остаје за нас, православне публицисте? Сваки наш текст биће тумачен као „антисемитски”. А на НАШУ Цркву биће вршен притисак као на „антисемитску”, с циљем да се постигне оно што је урађено код америчких епископалаца, који су, 15. јуна 2006, на својој Генералној конвенцији осудили Еванђеља као „антијеврејска” и захтевали да се из службе ове конфесије избаци све што је „увредљиво за Јевреје”. По критеријумима Стејт Департамента антисемити би били и

сви јеврејски пророци Старог Завета, који су непрестано критиковали јеврејске „религиозне лидере” и свој народ, због одступања од Бога.

Оцрњивање Светог Николаја Жичког настало је у оквиру општег оцрњивања Срба, који у новом медијском поретку не могу имати ниједну достојну и важну личност лишена сенке (сенку баца њихова „политичка некоректност”, наравно). Никаквог компромиса не сме бити: Бајфорд се критички осврће на став Давида Албахарија да се с ликом Николаја Велимировића у србској култури треба помирити. Албахари каже: „Јеврејска заједница би морала да прихвати неминовност неких различитих тумачења (као у случају антисемитских исказа у делу Владике Николаја), јер религија и култура, као и сама историја, често имају два вида која, изгледа, морају заједно да постоје. Оно што је добро за једну страну, не мора да буде добро за другу, а уколико су обе стране свесне шта то значи другој страни, и уважавају разлике, онда је могуће и даље заједно живети. А то је оно што је Србији данас најпотребније: миран заједнички живот, уз спремност да разумемо друге да би они, на крају, разумели нас”. (Ове речи потписујем, од срца.) На ово Бајфорд одговара: „Некритичко обожавање Николаја Велимировића и позитивна тумачења његовог контроверзног дела у српској православној култури нису нешто што има периферан значај да за проблем антисемитизма и зато се не могу једноставно занемарити ради међусобног уважавања /.../ Ово прихватање неизбежности хришћанског антисемитизма има погубан утицај на међуверски дијалог, пре свега зато што обезбеђује да се преиспитивање доктринарног става према Јеврејима у православном хришћанству не ставља на дневни ред расправе о хришћанско-јеврејским односима”. Бајфорд истиче да је међу Србима било много оних који, иако нису били толико образовани, ипак јесу „заузели однос према Јеврејима који је за сваку похвалу и прихватили политички став који је, насупрот Велимировићевом, био **недвосмислено антифашистички**” (обратимо пажњу: Николај је био „двосмислен” у односу према фашизму!)

## О праву на сопствену историју

Бајфорд непрестано истиче како је повест о Николају Велимировићу само једна конструкција, чији је циљ прећуткивање непријатних чињеница о Николајевом (и србском уопште) антисемитизму. Тиме, заклањајући се иза привидне објективности, господин хоће да свој дискурс прогласи „једино спасавајућим”, оним што нас спасава од свих замки националистичког и „антиеуропског” субјективизма. Једном речју, Бајфорд хоће да нам наметне СВОЈУ верзију НАШЕ историје... А имамо ли ми право на своју историју? Ево шта каже Ђакон Андреј Курајев:

„Ми нисмо чисти, неваплоћени духови. Наша средина, васпитање, порекло и образовање веома утиче на наш избор ових или оних позиција. Човеков избор може бити диктиран не супротстављањем разумских аргумената, него осећањима, интересима. У том смислу и социјално-класним искуством (у марксизму постоји делић истине). Под овим се подразумева и – осећање националне солидарности или, напротив, отуђености. Као што је говорио Шопенхауер, „не обраћати пажњу на то ко је чији син – смешно је и служи као знак ограничености ума”.

Јасно је да национална, културна и религијска припадност веома утичу на то како људи примају један те исти предмет. Турски поглед на руску историју веома се разликује од погледа руског историчара. Куликово поље је – поље славе за неке руске грађане, и поље туге за неке друге (још увек) њене грађане. Француско поимање руске историје такође се разликује од нашег. Кримски рат за њих није горка успомена, а Бородинско поље они сматрају пољем своје победе. Недавно смо сазнали да се чак и украјинско схватање историје Русије оштро разликује од нашег. Наравно, постоји и јеврејска рецепција историје Русије (на пример, дела А. Јанова).

Било који историчар зна да приликом анализе докумената треба узети у обзир која нам га је страна оставила. Не може се просто примити тврдња из неке хронике, не постављајући питање о томе ко, у каквим условима и због чега је ту хронику писао. Чак и цифре могу бити тенденциозно умањене или преувеличане, а о оценама да и не говоримо. Ако истражујемо неки византијско-персијски сукоб, није нам довољно да кажемо да, ето, неки летописац VI века описује изванредан рат. Морамо обавезно да укажемо на то – којој страни је летописац припадао.

Одличан пример тога колико једнострано може бити наше схватање догађаја ако не рачунамо на „партијност” сведока, наведен је код Константина Леонтева: „И школа, и стихови и мноштво чланака и романа научили су нас све да од раног детињства с дрхтајем усхићења

читамо о Маратону, Саламини и Платеји и да, свим срцем саосећајући са својим јелинским републиканцима, гледамо на Персијанце скоро с мржњом и презиром. Сећам се како сам случајно прочитао (и то код кога? – код Херцена!) о томе да су персијски племићи сами скакали у море да би олакшали лађу и спасли Ксеркса, да су, један по један, долазили цару и клањали му се, пре но што скоче с палубе... Сећам се, кад сам то прочитао, да сам се замислио и рекао себи: Херцен то с правом зове персијским Термопилима. То је страшније и много величанственије од Термопила! То доказује силу идеје, силу уверења већу него код Леонидних сабораца, јер је лакше положити свој живот у жару битке, него промишљено и хладнокрвно, без икакве принуде, одлучити се на самоубиство због религиозно-државних циљева! Од тог часа, сећам се, почео сам да Персију гледам другачије од начина на који ме је учила поезија, школа и већина историјских списа” (К. Леонтев, *Византизам и словенство*, Москва 1996, стр. 98).

Јасно је да се приликом неког сукоба морају саслушати обе стране. Али, да би се ово правило испунило треба макар бити свестан да те стране постоје и да су оне различите. И неопходно је рећи: ово је персијски поглед. Ово је – грчки. Ово је – руски. Ово – јеврејски. И ако, радећи с текстом кажемо да је ту слику дао управо персијски историчар – хоће ли то бити расизам? Зашто се то не дозвољава?

Ако читамо опис неког древног града који нам је оставио древни путник, имамо пуно право да претпоставимо да је слика коју нам је понудио негативна и да не одговара сасвим стварности из веома конкретних разлога. Он је реалност начинио карикатуралном – просто зато, што је у том граду био туђин; земља коју је описивао није била „наша земља”, него „та земља”, а његов народ је са тамошњим живљем поодавно имао нерашчишћене рачуне. Ми не верујемо свим сведочанствима крижара о начину живота Византинаца – и при том објашњавамо: то је, знате, слика коју је оставио неки Франак, а не Грк, а за Франке је у животу Цариграда било много тога несхватљивог и туђег. Он је живот Византије гледао погледом лишеним љубави – и зато нисмо добили толико портрет, колико карикатуру. Такво размишљање над историјским извором – да није можда пројава расизма?”

## Ранији одговор Јовану Бајфорду

Јовану Бајфорду је, на један његов чланак, већ одговорио професор теологије из Либертивила, Предраг Самарџић, у књизи „Владика Николај и Нови Завет о Јеврејима”. Указао је на основне правце Бајфордовог клеветања, и указао како на њих да се одговори. Пре свега, уочио је да Бајфорд користи комунистичке историчаре као основни извор за своје нападе:

„Тако, док у изворима господин Бајфорд наводи, често другоразредне, нама савремене журналисте комунистичког педигреа, дотле, рецимо, не налази за сходно да наведе сведочанство о Николају његова савременика и светски признатог правника – иначе лондонског резидента и члана француске Академије наука – Слободана Јовановића, као и многих других знаменитих и од карактера и интегритета личности, а Николајевих савременика и познавалаца. Овде се присећамо, рецимо, Михаила Пупина, Исидоре Секулић, енглеског англиканског бискупа Бела, Тагоре, наставничког већа Кингс Колеџа из Лондона, где је Николај 1919. године одржао запажено предавање, итд. Наставнички савет Кингс Колеџа је био задивљен Николајевом личношћу и готов да му уручи и почасни докторат, али је у томе био спречен правилником колеџа, по коме се почасни докторат додељује само глави краљевске куће.”

Бајфорд је уочен као човек који погрешно преводи одлуке Сабора СПЦ:

„Већ у првим редовима професорова текста читамо намерно, тенденциозно и срачунато наопако преведен текст Саборске одлуке, а у вези са канонизацијом Николаја, коју аутор преводи са „једногласна и без расправе (undisputed) одлука”. О чему се ради?

Да би јасније сагледали шта аутор хоће да каже и куда нас усмерава, потребно је да приведемо извод из званичног саопштења Сабора СПЦ. Ево тог текста: *Свешти Архијерејски Сабор Српске Православне Цркве је 19. маја једнодушном и једногласном саборском одлуком унео ејискојиа охридској и жичкој Николаја (Велимировића) у календар свештих наше свеште Православне Цркве. Једнодушна и једногласна саборска одлука не искључује, чак претпоставља, претходну расправу. После расправе је, сагласно апостолској традицији – која је опет сведок неких ранијих јудејских традиција – то посведочено по начелу: *Изволи се Духу Свештом и нама* (Дела Ап. 15, 28). Овај принцип подразумева и укључује једнодушну и једногласну прокламацију. Једнодушну и једногласну јер се сведочи о присуству Духа Светог, којим заједница, Сабор, у оваквим ситуацијама*

„дише”, Духа пројављеног и присутног на дотичном светитељу, Духа који учи Истини и Целој Истини и који све обједињује. /.../

Превод господина Бајфорда, са његовом „одлуком без расправе” упућује у правцу неких декретивних клерикално-тоталитарних указа. То, опет, сасвим искључује не само присуство и пројављивање Духа Светога (што је из јеврејске теолошке перспективе разумљиво, јер по њиховом учењу Дух Свети ће доћи када дође Месија, а који по њиховом схватању и веровању још није дошао), него и искључење, односно одсутност и сваке душе и душевности. Ова тенденција Јована Бајфорда – приказати и сам процес канонизације у Српској Православној Цркви у категоријама тоталитарног и демагошког порива – управо је она црта и карактеристика која се у његовој студији јавља као доминантна у свему што је у Бајфордовом издању српско и за Србе карактеристично. Да би одржао интензитет своје тенденције да Србе и све српско представи као израз и трајање тоталитарног и само тоталитарног у нама, друг Јован је и почео оданде одакле и са чиме се најлакше и најрадије препознајемо и идентификујемо.

Најзад, у виду информације за публику треба напоменути да се у детаље зна да се на Сабору, а поводом канонизације Николаја, расправљало о свим релевантним аспектима његовог живота. Истини за вољу, није се расправљало о „његовом антисемитизму”. О „антисемитизму” се није расправљало из простог разлога што је мало ко и знао за његов „текст о Јеврејима”, односно што га нико у Српској Цркви није никад ни сматрао као дефинитивно антисемитски текст. Другим речима, дотични текст није међу Србима, у Српској Цркви никада био актуелан, као ни дотична тематика. Не зато што не желимо да видимо и признамо и правим именом именујемо антијеврејска-антисемитска деловања, него зато што тога у СПЦ није ни било. Односно, антисемитизам код нас није био оно што се на енглеском зове ISSUE. Он није ни дан-данас актуелан, нити је „ишју” (issue) у крилу Српске Цркве. Јесте, међутим, актуелан међу српским непријатељима и аутоцензурисаним „српским Европејцима”.

Олакшавајућа ствар при оваквом чињеничном стању је да инкриминисани Николајеви текстови нису тема, поготово не нека инспиритивна снага у оквиру Српске Православне Цркве. А будући темом ван ње, они су тако представљени и пројектовани да не призивају ни на какво зло или хушкање против Јевреја, док призивају на хушкање – и да ли само хушкање? – против Српске Православне Цркве. Другим речима, тематика је актуализована у круговима ван Цркве и истим инструментализована у борби против Срба и њихове Православне Цркве. На томе су се последњих година много опробали, а немали број овајдио.”

Осврнуо се Самарџић и на Бајфордове тврдње да је Николај био некакав „фашистички идеолог“:

„Прву страницу своје студије заокружујете демагошком тирадом, па није ни чудо да је сва изграђена на цитатима дијалектичке демагогије прокомунистичких и антиправославних елемената и креатура, рецимо, индивидуа – ви бисте рекли фигура. Ево тог текста: *Како шито су кријичари либералне левице* (сада, да сте привели имена неких Енглеза или неких других западњака, ми бисмо дотичну синтагму некако апсорбовали, међутим, поред имена која приводите, једино могуће читање је: *комунистички кријичари*. Претпостављам да ви против оваквог читања немате ништа, али пошто сте писали на енглеском и у пропагандистичке сврхе, ви сте одабрали ефикаснију терминологију) *честито указивали, Велимировић је био један од главних идеолога српског фашизма тридесетих година (1930), чији клерикални, националистички, антимодернистички и антисемитски религиозни сјиси настављају да инспиришу силе хришћанске деснице у савременом српском друштву*. Следе имена, Попова, Ђорђевића, вас самих и Билига.

Пре свега, српског фашизма није никада ни било. Било је профашистичких елемената током Другог светског рата, при чему остаје питање: да ли су то били из невоље, утилитарне философије, или идеолошког уверења? Они су се међутим, опредељивали као Југословени, оличени у покрету *Збор*, који је окупљао људе српског порекла, хрватског и словеначког. То су три доминантне етничке јединице, које су тада сачињавале главнину народа Југославије.

Тридесетих пак година међу Србима је деловао Димитрије Љотић. Међутим, у овом периоду називати његов покрет српски фашизам је неосновано, уколико зборашки антикомунизам не сматрате фашизмом. Они су ових и потоњих година били жестоки и доста ефикасни борци против комуњара. Ви, како су марксисте говорили, замењујете тезе, односно народе. Најзад, сам Димитрије Љотић каже како његове политичке теорије вуку корена из артикулисаних политичких ставова и покрета који хронолошки претходе фашизму. При чему се и док се у извесним слојевима њихове доктрине подударају, дотле се у многим сферама мимоилазе.

Сам Димитрије Љотић себе није сматрао фашистом, нити свој покрет. Да ли су га наука и историја демантовали, отворено је питање. Уз један добар гарант, прихватио бих се да то истражим, односно нашао бих вам за тај подухват неког квалификованијег и заинтересованијег. До тада вам препоручујем да обратите пажњу на текстове самог Димитрија Љотића, пре свега на његове говоре и чланке, где је за почетак

добар чланак: *Онима који се љуће*, као и књигу *Димитрије Љотић и Револуцији и рату*.

Овај покрет на српској политичкој сцени није никада могао да прекорачи један посто бирачког тела. Уз ово треба напоменути да је сам Димитрије Љотић говорио како му није потребна гласачка плева, него јунаци и светитељи. Било како му драго, овај покрет је био бројчано незначајан у народу, који је у борби против фашизма – фашизма који се првенствено дао на ликвидацију Јевреја – пропорционално дао највише жртава. Заузврат је под крај рата, када је толико искрвавио, додатно потучен и дотучен од истих Савезника (рецимо: бомбардовање Србије на Ускрс 1944), како би му лакше устоличили комунизам. То је онај исти комунизам, за којим ви помало пригушено јадикујете, чинећи Србима, после свих ових тешкоћа кроз које смо прошли и кроз које пролазимо, исто што су нам чинили Савезници и тиме нас дотуцали. Надати се да нам нећете овога пута, не дао Бог, поново довести комунизам и комунисте.”

Самарџић је о Николајевом „фашизму” рекао и ово:

„Димитрије Љотић у својим политичко-теоретским разматрањима тридесетих година, није се залагао ни за фашизам ни за нацизам, него за *Збор*, сматрајући да је то нека трећа позиција и перспектива. Када је његова теорија дошла под удар животног испита током Другог светског рата, показало се да није издржала тест. Теорија је и даље остала теорија, а Димитрије и његови следбеници су се јасно делатно и функционално поделили. Николај се определио сасвим другачије, а што је резултирало његовим одвођењем у Дахау.

При оваквом чињеничном стању ваше гатање о Николају као главном извору и инспиратору српског фашизма додатно деградира ваше академске акредитиве, као и угледних академских институција, пре свега јеврејског Универзитета и Нотингамског универзитета. Претпостављам да је Сасунов углед у неким другим сферама, а не у академским достигнућима – можда у финансијским. Па свеједно, треба водити рачуна о туђим парама. Да скратим, дугујете нам макар један докуменат, извор за Николаја као главни извор и инспиратора српског фашизма. До тада, ми ћемо држати да сте се безрезервно и неповратно понели за преживелом и иживелом комунистичком пропагандом, коју бисте да преко институција, при којима сте се нашли, свету продате као нека научна истраживања”.

Самарџић је објаснио да је Бајфордов атентат на Николаја нешто сасвим друго од онога чиме се правда:

„Ваш покушај да Николајеву популарност – о којој сведочи и велики тираж његових књига, које се навелико и несметано продају по српским

књижарама, а на што и сами указујете – објасните првенствено кроз „социјални заборав” звучи ми као литерарна утеха и куповање времена код ваших финансијера. При чему је, надам се, и вама јасно да нико ништа није заборавио. Оно што ви називате заборавом, то су комунистичке забране за сваким помињањем Николаја. Као што видите, то је прошло. Међутим, ваша реакција делује мало освежавајуће за оно мало комуниста који су преостали на нашим просторима, сведочећи им да је њихова лозинка: „Америка и Енглеска биће земља пролетерска” колико-толико заживела и још увек живи у Енглеској, у Великој Британији.

Ако ли ви под „социјалним заборавом” подразумевате Николајеве речи о Јеврејима – у којима ваша забринутост налази своје легитимно упориште, као и код сваког другог добронамерног грађанина планете, пре свега Јеврејина – то је очито јасно да та размишљања једноставно нису имала никаквог утицаја на српски народ, ни у једном његовом сегменту. Другим речима, невезано с тим да ли су на власти комунисти или неки други исти, Николајеве инкриминисане речи о Јеврејима у његовој књизи *Појед кроз џамнички њрозор* – речи које су сразмерно запремини Николајева опуса једна трунка прашине – нису никада међу Србима биле актуелне. И ако су за некога и имале неко значење, оно је израњало из сотирилошких перспектива, перспектива у које је Николај био погружен целим својим бићем, а што се опет рефлектује и на његово целокупно стваралаштво. Ту, дакле, нема никаквих социјално-политичких и политикантских порива, нити евро-перспектива.

Поменути Николајеви текстови нису ни данас актуелни међу Србима, него међу расрбљеним Србима и међу српским непријатељима. Отуда ваша констатација о Николајевом нагињању ка антисемитизму, као и прекривање тог сегмента из његове биографије и заменом истог прикладнијим деловима и наклоњенијим интерпретацијама, не уклапа се у онај унутрашњи историјски процес српског трајања и историје. Кроз процес историје и трајања Срби су препознали, осазнали, прихватили и представили Николаја, много пре него су извесни социјални елементи актуализовали Николајеве инкриминисане текстове, усмеривши их у правцу политичко-политикантских евро-поткусуривања.

Дакле, Николајеве речи о Јеврејима нису никада међу Србима биле актуелне, поготову не у неким социјално-политичким контекстима. Ваша настојања да дотичне текстове ставите у функцију дневног политиканства су покушај деградације Николаја, и позив и саблазан слабима и непросвећенима да за своје невоље, којих није мало, траже одговоре у теоријама завере, имагинацијама итд, где засигурно неће заобићи Јевреје. То им, међутим, неће ништа помоћи, него ће умножити невоље и

фрустрације, а што ће бити комплетан пораз Николајеве љубави према своме народу и служења свом народу. Николај пак засигурно не инспирише и не упућује никога, па ни Србе, у правцу гомилања невоља и фрустрација.

Ваше тоталитаристичко-нихилистичко устремљење на Николаја и на све што Николај собом оваплоћава и сведочи, у склопу чега је и ваше исфорсирано актуализовање Николајевог текста о Јеврејима, у служби је антисемитизма. Да ли је то свесно или несвесно, то остављам вашој експертизи. Надам се да ће вам се при помоћи наћи и ваши струковни камаради, како бисте избегли искушење наглашеног субјективистичког приступа. Ако не држите до тога што се нападајући Николаја сврставате у ред богобораца, претпостављам да ипак држите до тога да се не покажете и антисемита. На то обавезују и гранд и фондација.

Друго, додатно виђење вашег политичко-политиканског инструментализовања Николаја је оно које би се уклапало у општу сатанизацију Срба, која се у последње време све више и више концентрише на Николајеву Цркву, Православну Цркву. Православној Цркви није било предвиђено да преживи неман комунистичког атеизма, али пошто је преживела, она се сада јавља као „реметилички елеменат” у остварењу већ давно зацртаног новог (светског) поретка ствари. Следствено томе, треба је или уништити или анестезирати.

И тако испада, макар за нас Србе, док се Хитлер залагао за један нови поредак, коме смо платили тежак данак, данашњи вођи се залажу за неки, наводно, хуманији нови поредак (ако се радикално разликују, несхватљиво је, зашто се то не очитује и у имену) на животном пољу. За нас ту неке разлике и нема. Обратите пажњу на распоред окупационих снага на Косову и Метохији. Он се само козметички разликује од оног распореда окупационих снага из Другог светског рата. У овој, широкој и мултинационалној борби против Православне Цркве, ви сте изабрали највиднију мету, али без сумње и најчвршћу. Ипак, нека буде по Божијем. Нама пак остаје тешко, скоро немогуће, схватити да би се у такав посао укључила једна јеврејска Фондација и Јерусалимски Универзитет, индиректно помаган енглеским Универзитетом.

Николај ваших информаната није Николај прихваћен и препознат у организму Православне Цркве, нити у историјском организму и историјском процесу српског народа. Срби немају Николаја антисемиту, нити им треба Николај антисемита. Николаја антисемиту и Србе антисемите креирају они који своје двориште, односно своје главе и срца, још нису ослободили и очистили од антисемитског нагона. Па нам у овој општој сатанизацији Срба пришивају и антисемитизам, односно ту жеравицу

из својих руку сасипају на главу нас и деце наше. Неће они да признају и схвате, као ни ви, да смо ми мали да толико зло понесемо, као ни да то неће ништа суштински решити код њих, нити код саме запремине и силе зла антијеврејства.

Антијеврејство, антисемитизам је она инфекција која када се на другог пребацује, у клицоноши се све више разраста и распламсава. Није ваљда да то „просвећена Европа” не зна? Ако ли је пак судити по статистици и антијеврејским, антисемитским актима на просторима те исте Европе, човек би помислио да и не зна. Види последњи извештај, анкету Anti-defamation league, ADL. По овој анкети и извештају сваки трећи Немац је изразио антијеврејска предубеђења. Одмах до њих су Белгијанци, док су Французи мало пристојнији са 25% испитаника који имају одбојан (антисемитски) став према Јеврејима. Можда нама и није место у оваквој Европи? Ево неколико података који ће показати да ми до овакве Европе имамо још велики пут да преваљемо, ако је икада и достигнемо, односно да се са њом интегришемо. Наш свети патријарх Павле би рекао: *Никада и нијде као нељуди* (па ни у Европу – П. С.). У овом контексту то би, пре свега, значило никада као анти-Јевреји.”

Бајфордovo лагање о србском антисемитизму Самарџић враћа у историјске оквире, и указује да су прави мрзители Јевреја били у Западној Европи:

„Ово мало редова о односима Срба према Јеврејима било би прикладно ставити у социјално-политичку и мисаоно-хронолошку паралелу европских народа наспрам Јевреја. У деветнаестом веку, када се у Србији Јевреји слободно организују и удружују као слободни и пуноправни грађани, дотле, рецимо у Швајцарској још немају право слободног кретања. У Немачкој се према њима наступа из равни расистичких вредновања и понижавања. Тако седамдесетих година 19. века имамо познатог антисемиту Адолфа Штекера, који агитује против „модерног јеврејства”. Био је социјализам, али у њему никако није могао да види Јевреје. У то време делује и Константин Франц, референт пруског министарства просвете, са својом књигом *Национални либерализам и владавина Јевреја*. Иако је био за универзални европски федерализам, у исто време је био противник свуда присутних Јевреја, које је сматрао главним корисницима свих политичких странака, од конзервативних до социјал-демократских. На закужену климу, чему је посебно допринео Адолф Штекер, огласили су се и познати немачки историчари Хајнрих Фон Трајчке и Теодор Момзен. Трајчке је 1879. године написао у пруском алманаху чланак *Једна реч о нашем јеврејству*. У овом чланку он Јевреје назива „Наша несрећа”.

Трајчке каже још како су Јевреје мрзели и класични аутори, као што су Плиније, Тацит и Јувеналије. Он сматра да се Јевреји морају или асимилирати или иселити. Он сматра да је тако „природно и нормално” мрзети Јевреје. Тако се он, као, пита: *Зашто су тако многи њеменише и високообдарене нације искалели свој њодмукли, ђавољи бес, који је тињао у дубини њихових души, баш на јеврејском народу и само на њему?*” Трајчкеу је одговорио Теодор Момзен у својој студији *Још једна реч о нашем јеврејству*. Момзен опомиње Трајчкеа да његова размишљања отварају опасне видике, и при томе даје једно своје историјско виђење Јевреја: *Они су квацац космополиитизма и националне декомпозиције у Цезаревој држави, чија њолиитика није била ништа друго до светско ђраћанство, а народни карактиер ништа друго до хуманиитет*. Момзенов позитиван став и позитивно виђење историјске улоге Јеврејства злонамерно су изманипулисани због синтагме „национална декомпозиција”. А то говори о реалном, антијеврејском расположењу ширих маса. У овом периоду делује и већ помињани Мар.

Седамдесетих година 19. века делује и Еуген Дириг, берлински економиста који је развио теорију о материјалистичкој философији засновану на биолошким компонентама, где је истакао идеју о неразлучивости германског духа, крви и расе. Хришћанство је сматрао производом јеврејско-оријенталне душе и осуђивао га је као и само Јеврејство. Овом духу су се, по Дириг, први испречили француски философи. Јевреји се не могу, по њему, изменити ни покрштавањем ни културном асимилацијом. Ниже расе се не могу изнети, винути у више, него само и у најбољем случају „одомаћити”.

Можда нам најбоље објашњава овај процес и стање одомаћења Диригово означавање и називање Јевреја „Унутрашњом Картагином”. У овом истом периоду имамо сродне ликове и расистичке ставове и теорије у другим „напредним нацијама”, Французима и Енглезима. То су: Едуард Дримон, Пол Делагард, Јозеф Гобино, Хјустон Чемберлан и многи други. /.../

Николај је давно сагледао европску нетрпељивост и вишевековну склоност ка агресивности и тоталитаризму, што се пројављивало кроз једну безмерну акумулацију зла, чију су пошаст Јевреји највише осетили. Па је он помало наивно, али то је често својствено светитељима Божијим, позивао Европљане на сузе покајнице, испуштајући и сам из вида да се у њих сузна жлезда давно засушила. Ваша жалопојка за, како казујете, „сервилном популарношћу Николаја међу масама упркос његовим заразним погледима” срчуната је и деструктивна дезинформација.

Или безрезервно верујете новинарима, информантима, што није најпримереније једном истраживачу са британског универзитета.”

Бајфорду је указано и на Николајеву популарност:

„Добро су вас информанти обавестили да је последњих година продано преко милион Николајевих књига. Ако је милион и двесто хиљада књига продано, онда ово значи да је сваки девети или осми Србин купио једну Николајеву књигу. Ако је сваки осми Србин купио књигу, онда ју је прочитао, отприлике, сваки шести.

Претпостављам да ово чињенично стање одражава 95%-тну популарност Николаја у свеколикој српској популацији. Сваки девети или сваки осми Србин који је купио књигу, или оних 95% који су прочитали књигу, не могу се баш називати сервилном масом. Ово тим пре што нас овакав проценат читалаца књига сврстава у сам врх библиофила, чак и испред „народа књиге”. Сазнања са терена, на вашу жалост, потврђују да Срби оволико и у свим социјалним слојевима, читају само Николаја.”

Срамне оптужбе Срба за криптофашизам Самарџић је такође оспорио:

„Када је савезничка победа била на хоризонту, за коју смо толико жртвовали, добили смо бомбардовање, дотуцање наших главних градова (и то лицем на Ускрс 1944), а онда, поврх свега, и комунизам, за којим ви толико јадикујете. Данас комунизма више нема код нас. Не прети нам ни неман фашизма у склопу нашег народа. Овде не спорим о неким спољним утицајима који су јачи од нас, а о којима бисте, рецимо, ви могли више знати и на које бисте, евентуално, могли и утицати. Ми смо ту немоћни, јер, пре свега, скоро и да немамо државе која би требала да нам обезбеди потребну логистику.

Зашто би Срби, посебно Српска Црква, били неофашисти и остало што Цркви ви, онако у комаду, а ради гомилања негативних ефеката, приписујете? Историјски рекорд наше Цркве и народа говори, сведочи против тога. Тешко се отети утиску да ви не знате да Православна Црква када постане клерикална, добија ово друго, а губи оно прво. Другим речима – није више Православна. Исто тако, Православна Црква нема никакву идеологију, па и то што јој спочитавате неке антисемитске и неофашистичке идеолошке захтеве је комплетно депласирано. Делује агитаторски, подсећајући на неку петољетку из половине шездесетих. Друже/господине, тога више нема. /.../

Другим речима, ви нисте прочитали Николаја. Сматрам да би било најбоље, како ради ваших студената, тако и ради шире публике, и нада све ради Сасун Фондације, која би могла финансијски да одради посао

– да издате Николајева комплетна дела на енглеском и на ивриту. Тако ће свет моћи видети из прве руке и до краја о каквом је аутору реч, о народу из кога је произишао и којег је надишао и Цркви којој је припадао и припада.”

У ствари, Бајфордов напад на Николаја има само један циљ: да се Србија не обнови на најузвишенијим светосавским темељима које је Николај поставио. Самарџић каже:

„Тачна је процена вашег секундарног извора (Попов 1993, Суботић 1993, 1996) да је Николај заговарао успостављање друштва заснованог на православно-хришћанским традицијама и превасходно српски облик верског национализма и монархизма (много је прикладније и ближе истини рећи српско-православно схватање народа и монархије – П. С.). Овде бисте ви и ваши секундарни извори (= информанти) за нас, вашу читалачку публику, требали мало утаначити у којој мери сте ви против Николаја, а у којој против успостављања српског друштва на оним вредностима и категоријама кроз које се огромна већина Срба најлакше препознаје и са чиме се најпре идентификује? Шта су ваши приоритети и по ком критеријуму их одређујете?

Напомене ради, а и да би се избегла могућа замешатељства, у која ваше необавештене читаоце уводите честим позивањем на Николајев национализам, треба рећи да за Николаја таква страна, западна категорија нације и национализма не постоји. Поготово не у тако негативном контексту у којем је ви приписујете Николају. За Николаја српски народ је новозаветни ЛАОС, оно што је на свој начин и у својој равни старо-заветни КАХАЛ. (Надам се да ме, односно Николаја, нећете додатно оптужити за антисемитизам због оваквог мог/Николајевог схватања и поређења српског народа).

/.../ Тачно је да је Николај заговарао друштво на народном, опитном патосу и етосу, пре свега руковођен поразним резултатима две безличне Југославије. Николај је видео да је то обезличено заједништво погубно и да нема перспективе. То што је Николај тада видео, као што и ви видите сада, недавно се и остварило. Пропала је Југославија, а ми Срби, који смо се са пропалом Југославијом највише идентификовали, у њој и са њом смо и сами највише и пропали. Николај је желео да нас заштити од ове пропасти. Они Срби који се нису преквалификовали у обезличене Југословене или у интернационалце комунисте, а у чему им је помогао Николај својим мудрим и далекосежним виђењима, с правом га и данас поштују и у њему налазе надахнућа да на развалинама од покојне Југославије направе своју заједницу. По ономе што смо видели, вама и то смета, с тим што под плаштом „антисемитизма” имате бољу прођу.

Односно, ви своје фрустрације према српском трајању камуфлирате племенитом и легитимном забринутошћу због антисемитизма.

У својој визији будуће заједнице српског народа, Николај је очито био поучен и искуством старијих народа, међу њима и Јевреја, који својој држави Израелу желе да по сваку цену одрже јеврејски карактер”.

Бајфордова прича о Николају као идеолошком утемељивачу Љотићевог српског национализма, по Самарцићу, такође је депласирана:

„Што се тиче Љотићевог удела у неком национализму, напомињем вам да је Љотић био непоправљиви Југословен, велик хришћански екумениста, у дивном браку са женом римокатоличке вере, од које никада, колико је познато његовим сарадницима и пријатељима, није тражио да пређе у његову веру, итд. Колико ми је познато, овако је и децу васпитао. Све је ово са заговарањем неког национализма неспојиво.

Излишно је даље коментарисати ваше тзв. „очевидне идеолошке предратне везе између Николаја и *Збора*”. Али, ето, како сами за моменат признајете (покушавате да нас уверите у вашу непристрасност), када је дошао рат „Николај је одбио да подржи окупационе снаге”. Не говори ли ово, господине/друзе, да је Николајева такозвана нацистичко-националистичка идеологија, коју му стално спочитавате, животним тестом демантована, чак да је икада и постојала? Мало краће, а јасније и целовитије: Николај је био слободњак и пре рата и током рата и после рата. То је дух племства и духовне племенитости (Руах Недива, Пс. 51, Масоретски распоред), који није могао поробити ни концентрациони логор у Дахау, а поготово не *Збор* Димитрија Љотића.

Додуше ви, не негирајући чињеницу да је Николај био у концентрационом логору Дахау, покушавате да то представите као неки излет на одмаралиште и забаву. Отуда такви еуфемизми у вашем писању: будући у Немачкој *кустоодији* (= чуван, збринут од Немаца) *био је иројраћен српским патријархом Гаврилом Дожићем и трансферован у иностранство, прво у Аустрију и после у Немачку. Најзад су* (да ли ово најзад су, а после *трансферовани*, претпоставља да су до најзад из неке удобне летилице, из птичије перспективе посматрали природне лепоте освојених територија...?) *два старија српска свештена лица завршила у кампу у Дахау, где су били послани, истражени, звани „иочасни затвореници”* (Ehrenhaftling).

Господине, овако, најзад, представљен статус црквених великодостојника је крајњи безобразлук, како наспрам Николаја и Патријарха Гаврила, тако и Српске Цркве и српског народа. Да ли бисте овако могли омаловажавати племениту и мученичку прошлост верског великодостојника неког другог народа, рецимо енглеског? Опет, рецимо, под претпо-

ставком да је такав био у Дахау, па макар и са статусом тзв. „почасног затвореника”?

Србе последњих година свака шуша беспштедно и бесплатно одстрелује. Ви сте им се придружили. Не желим да размишљам да ли то иде на уштрб нашег достојанства, али такав површан и злокобан и острашћен приступ тако осетљивој и озбиљној тематици, коју ви истражујете, засигурно није на част кућама, институцијама и народима у чије име, наводно, делујете и представљате се.”

Наравно да Срби с пуним правом боравак у Дахау сматрају мучеништвом Николајевим:

„Тачно је да ми поштујемо и вреднујемо заточеништво епископа Николаја и патријарха Гаврила у Дахау и да ми то сматрамо страдањем и понижењем. Сматрам, на овом пољу, да смо имали и да имамо подршку целог племенитог света. Николај и Гаврило су нам оставили оно наслеђе које се ризичи у светску историјску ризницу части и достојанства. То је наслеђе и признање са којим се ми задовољавамо, јер мислимо и верујемо да је општечовечанско и Божије, и као такво непропадљиво.

Да ли сте помислили на какве бисте реакције наишли да су поглавари, рецимо, Англиканске цркве или Римокатоличке или неки други верски поглавари доживели ону „почаст” од Немаца какву су доживели српски патријарх Гаврило и најугледнији епископ Православне цркве Николај Велимировић, ако бисте им покушали овако безочно да омаловажите њихов статут страдалника и исповедника? /.../

Ако ви и даље и искрено држите да је Николај у Дахау био у некој врсти претече *Дизни Ворлд* (Disney World) забавишта, нека вам буде. Међутим, толико понижавање и омаловажавање је слаба и неуверљива основа за вашу конструкцију о мученичком *мићу*, односно о *свуда ирисуйној иричи* о мученичком *акћу*, као „замена *мића*” који *одвраћа ијажњу од значајне контираверзе везане за овај иериод епископовој живоји*. Ово *савсим одстрањује, иошискује чињеницу да је у Дахау из несхваћљивих разлоја, који надилазе рационално објашњење, Велимировић наисао гео својих најантисемитских материјала*. Да, да, ту у концентрационом логору Дахау се размишља и о немисливом и незамисливом и то може, пре свих, геније какав је био Николај”.

Самарцић је указао на то да је боравак у Дахау само један елемент Николајеве светости:

„Најзад, Православна Црква није у Николају препознала светитеља Божијег због његовог излета или мучеништва у Дахау, јер ми смо таквих мученика имали много. Да вам поново поменем чином већег, патријарха Гаврила, кога Црква није препознала као светитеља Божијег. Црква

није Николаја препознала као светитеља ни зато што је, поред осталих, спасавао и Јевреје. Цркву, међутим, исто тако у томе није спречило Николајево успутно и недовршено размишљање о Јеврејима, које тим пре што је успутно и недовршено, па још када се извади из контекста, многе иритира. То ми искрено разумемо и осећамо својом искреном дужношћу да то како нашим верницима тако и сваком – најаутентичније и најконструктивније према свакоме, а пре свега према Јеврејима – појаснимо и као наследници Николајевог наслеђа на делу посведочимо”.

Подвучено је и Бајфордovo оспоравање православне канонизације:

„Овде је прилика да се каже и неколико додатних речи на ваше представљање канонизације у Православној Цркви, конкретно чина и процеса канонизације самог епископа Николаја Велимировића. Ви пренаглашено и прекомерно зависно приступате и посматрате канонизацију у Православној Цркви од чина канонизације у Римокатоличкој цркви. Овакав приступ у корену спутава Бога, односно ставља Бога у други план по питању пројављивања светитеља. Односно, ваш приступ нам не дозвољава да светитељима приступимо и да их осазнајемо као Божије светитеље (*Кодшеј Елохим*), божије изабранике (*нивхарим*).

Ваш наводни покушај да објасните препознавање и пројављивање, па и канонизовање светитеља у Православној Цркви, помоћу и наспрам канонизације у западној, римокатоличкој традицији је срачунат на деградрање процеса и критеријума канонизације у Православној Цркви. Ви канонизацију, задобијање статуса светитеља у Православној Цркви, сматрате као *bon marche*, *good deal*, багателу. Ако је тако, нама је тешко схватити зашто је та „багатела” предмет вашег интересовања. Није ли ваше богателисање, понижавање не само антисрбизам него и антиправославље?

Ево вашег текста у том правцу: *Блажа, мање ригорозна (= мање строга од правила у Римокатоличкој цркви – П. С.) йравила за канонизацију у йравославном свеийу смайрају се међу мнојим срйским свеийиеницима као једина ауийенйична и адекватна йракса декларисања свеийийеља (...)* *Збој истирајавајуће и широко расйросйрајеној уверења да канонизација йредсйавља мало више од еклезијалне формалности, йосредсйвом које црква раийификује йосйојећи кулй, у раним слојевима социјалне консйрукције Велимировићева свеийийељсйва у йозним 1980-им Велимировићеви йодржаваоци су уложили значајан найор да йокажу йосйојање „живој кулйи” йосвећеној ейискоју.*

После следе ваша кантања о кампањи у правцу задобијања, освајања статуса светитеља за Николаја. У тој, како кажете, кампањи вођеној од стране **про-Велимировићеве** клике, настојало се на рехабилитацији Николаја, као и наметању његовог култа и представљању тога као воље

народа. А у то је „клика” уложила значајне напоре, пре свега кроз организовање пропагандистичких скупова, итд.

Господине/друзе, ми православни Срби у овој вашој анализи видимо искључиво чекистичко-комесарску демагогију и дијалектику. Односно, ви преносите на Николаја и Православну Цркву „канонске норме и правила” по којима су канонизовани: Маркс, Лењин, Мао Цедунг, Енвер Хоџа, Пол Пот и многи други. Ми таквих светитеља немамо и не требају нам. Николај се против таквих „светитеља” и сам борио, као што се борио и против нацизма. После, да се ми не бисмо досетили, или ви можда и видите неку сродност између ових светитеља и процеса канонизације у Римокатоличкој цркви, кажете како је ова пропагандистичка машинерија убрзо своје резултате представила, „као први корак на путу пуне канонизације”. Исходећи из римокатоличке праксе, хоћете да кажете да је ово беатификација на путу пуне канонизације. Што тако нешто не постоји у Православној Цркви, није ни важно. Ви и не пишете нама и о нама, него другима, првенствено Западњацима, а против нас. Од њих и очекујете да вас схвате, и ви сте у том правцу „инвестирали значајан напор”.

Говорећи о Николајевим следбеницима, који су разним пропагандистичким средствима просто насилно васпоставили и вишим црквеним властима у Србији наметнули Николајев култ, пропустили сте да нам објасните којим пропагандистичким средствима и ко је наметнуо Николајев култ у Европи, Америци и Аустралији. Ви знате да Срби немају неки свој Си-ен-ен, или неку Ал Џазиру, или нешто тако. Можда ви у вези са овом чињеницом знате нешто што ни саме Николајеве присталице, макар оне јавне које сте прозвали, не знају? Да ли ћете нам то открити у својим наредним билтенима? Шта год нам у вашим билтенима, евентуално, открили, чињеница је да сте ви дубоко загазили у богоборство, а што опет представљате као неку науку, или научне полуфабрикате.

Да скратим – недостаје вам научне објективности, господине. Ако истински желите да будете објективни у овом вашем послу, у шта је тешко посумњати, дозволите ми да вам препоручим наравоученије извучено из оваквих ситуација још пре две хиљаде година. Наравоученије је Божије и опет Божије, а преко двојице племенитих Јевреја: један је био члан Синедриона, а други угледни и ревностни члан фарисејске групације. Овај је први, када су се његови сакрвници нашли у сличној ситуацији у којој сте ви према Николају данас, рекао: *Оканимо се овој йосла. Ако је ово од људи, йроааше само од себе, а ако је од Боја, да се не йокажемо бојоборцима.* Овом пак другом, који је био у сличној ситуацији, сам Бог се јавио и рекао: *Зашйо ме йонии, не вреди йи се йройив бодила рийа-ийи (Види Дела Апостолска – Маасе Хашлихим 5 и 9)?”*

## Конструисање друштвеног сећања

Наравно да свака национална заједница конструише своје јавно памћење у складу са циљевима које сматра битним за свој опстанак. Најбољи пример како се то ради даје савремени Израел, који је институционализацијом сећања на страдање јеврејског народа у Другом светском рату постигао висок степен друштвене интеграције. Јеврејски публициста Том Сегев пише о томе у свом чланку „Преко Ајхмана до колективног сећања на холокауст”.

Године 1960, припадници израелске тајне службе Мосад отели су нацистичког злочинца Адолфа Ајхмана у Буенос Аиресу, по налогу премијера Давида Бен Гуриона, који је говорио да суштина процеса није у казни, него у потреби да се „суђење одржи, и то баш у Јерусалиму”. Бен Гурион је имао два циља: подсећање света да је, у сукобу Израела с Арапима, морална дужност човечанства да подржи онај народ кога су нацисти истребљивали (Сегев каже: „Геноцид је, коначно, потврђивао моралну исправност ционистичке идеје и служио намерама израелске државе”); такође, у Израелу је било много јеврејских досељеника из арапских земаља, попут Марока, који нацистичке прогоне нису доживели. Њима је, по Бен Гуриону, о Хитлеру и антисемитизму требало објаснити све од нуле. Сегев додаје: „Требало је ујединити друштво кроз потресну, прочишћавајућу и патриотску националну катарзу. Додајмо и да је суђење, без сумње, требало да послужи као противтежа оптужбама по којима ционистички покрет, под Бен Гурионовим вођством, није учинио све што је било у његовој моћи да спасе европске Јевреје”.

До суђења Ајхману, геноцид у Другом светском рату постајао је само као болно сећање, које су многи преживели настојали да потисну. Од тада, он постаје „институционализовано национално сећање”. Израелски ђаци иду на екскурзије у Аушвиц. И то је нормално, легално и легитимно. Али, овде, у Србији и другим србским земљама препоручује нам се да „заборавимо” и одузима нам се право на то да смо заиста били ЖРТВЕ у 20. веку. Аушвиц је остао Аушвиц, а Јасеновац треба да постане цветна башта суживота и толеранције. Кад истичемо пример Николаја Велимировића као доследног православног човека и антихитлеровца, тврди се да се он одмарао у Дахау, иако су га Немци све време држали под стражом као германофоба и англофила, једног од саучесника 27. марта 1941.

## Бајфордови интервјуи

Борећи се да нас увери у своју „објективност” (романтични анахронизам из XIX века, доказ да млађани Бајфорд није довољно изучио постмодернистичку деконструкцију сцијентистичких метанарација), аутор књиге „Потискивање и порицање антисемитизма” у Србији је урадио низ интервјуа с људима који су му се учинили значајним за приступ теми. Да је усвојио постмодернистичке „локалне стратегије” до краја, не би то радио, него би интервјуе једноставно измислио, и касније се позивао на *licentia poetica* (као Данило Киш, ухваћен у преписивању приче „Пси и књиге”, који се правдао тиме да је реч о борхесовском поступку, а Драгана Јеремића, који га је у преписивању и непознавању француског језика ухватио, оптужио за бољшевизам). Људи који су давали интервјуе мислили су да је Бајфорд дошао да сазна истину, али је он, у ствари, имао једна другачији, фројдовско-психоаналитички, задатак: „Интервјуи су имали за циљ да испитају на који начин су људи привржени Николају Велимировићу, у контексту говорног дијалога, савлађујући проблем контроверзи везаних за његово дело.” (Још да су лежали на каучу, и сећали се кад су први пут, у детињству, осетили антисемитска расположења! Уосталом, Србија је велика душевна болница, а бајфорди, бајфордићи и бајфордери су ту да је излече.)

Да су интервјуисани знали како ће се поступити с њиховим изјавима, учинили би као протојереј-ставрофор Милан Јанковић, који је своје одговоре дао у писаној форми. И не би доживели судбину Ђорђа Јанића, за кога Бајфорд каже да је с њим „разговарао око 100 минута”, но, ипак, „изводи из овог разговора не наводе се у студији”.

Бајфорд је одломке из интервјуа, који су каткад трајали и по четири сата (рецимо, с ђаконом Радошем Младеновићем), сводио на баналности, трудећи се да своје саговорнике представи као интелектуални полусвет, који не уме ода образложи сопствене ставове.

Ево шта Бајфорд узима из разговора са ђаконом Радошем Младеновићем:

„Павле, патријарх наш и свети човек дошао је у Врњачку Бању и ја сам ишао да га посетим. Питам га: „Ваша Светости, како сте?” „Врло добро, донесите, послужите ђакона”, а жичке сестре су знале да ја имам привилегију једне попијене ракије код владике Стефана у кабинету, увек ме служио једном ракијом када дођем код њега. Скувају оне кафу па кажу: „Ваша Светости, да послужимо ђакона ракијом”, а он ћути. „Ваша Светости, хоћемо ли ђакону ракију”. А он ћути. **Ја да бих сада појачао**, „Ваша Светости, у мом селу кажу, кафа без ракије то је као да човек умре

без свеће”. „О томе се и ради ђаконе брате, није ти главни грех онда када га починиш него када почнеш да тражиш оправдање за њега”. То је наш патријарх Павле.”

Дакле, ђакон Радош је пијандура коју патријарх обуздава. Ова анегдота се може употребити и за Бајфордов циљ; није ствар само у антисемитизму, него пре свега у његовом оправдавању, каже Бајфорд. И то је све што смо сазнали од Младеновића, иначе филозофа по образовању.

А Бранимир Нешић, из „Двери српских” изгледа овако:

„Православни Срби немају тај проблем са Јеврејима, немају проблем антисемитизма... Срби немају проблема ни са једним народом... Та прича о антисемитизму у Србији не пролази, неко може да то постави... ми имамо толико чињеница и доказа... да се неко зауставља на качењу етикета...”

Бајфорд додаје:

„Баш као ни Синод Српске цркве, Нешић не износи детаље релевантних чињеница и доказа који би могли да оправдају тврдњу о непостојању проблема ни са једним народом”.

На мину Бајфордовога „дискурса прећуткивања” налетео је и Матија Бећковић. Бећковићеву изјаву Бајфорд анализира овако:

„Нешто раније током интервјуа, Бећковић је инсистирао на семантичкој разлици између антисемитизма и антијудаизма. /.../ Он и овде понавља тај аргумент и примећује да је антисемитизам са библијском димензијом (односно антијудаизам) нешто што је својствено хришћанском веровању (у смислу да би било тешко пронаћи хришћанина који не би могао бити оптужен за антисемитизам). Бећковић истовремено одбацује оптужбу за антисемитизам (небиблијске врсте) упућену Николају Велимировићу, тако што је, да би је омаловажио, поставља упоредо са једним ’екстремним’ ставом који се лако може одбацивати, у овом конкретном случају са претпоставком да је и сам Христ био антисемита.”

Вешт је Бајфорд, нема шта. Успева да испровоцира своје саговорнике да кажу оно што је њему битно, оно што је њему по вољи. Ево шта је направио од разговора са протођаконом Љубомиром Ранковићем, уредником „Гласа Цркве” (Бајфорде, мајсторе! И Вишински и Милош Минић би ти позавидели):

„Протођакон Љубомир Ранковић такође наводи да говорећи о Јеврејима као о ’деци ђавола’ у *Речи српском народу*, ’Николај само понавља Христове речи’ што и ’јесте примерено једном духовнику да се држи Христа и његовог учења.’ Ранковић је, на крају, почео да показује знаке нервозе што мора да објашњава Велимировићеве ставове према Јеврејима, говорећи:

’Према томе, охладимо мало ту причу о антисемитизму, јесам антисемита, па шта сада? Јесте био антисемита, против таквог народа, наравно да јесте био и мора бити ако је хришћанин. Јер је потпуно, потпуно антихристовско и антијеванђељско... Он је био против једног концепта и доктрине јеврејске религије...’

Термин ’антисемитизам’ – овде пркосно употребљен – конструисан је као став који је Велимировић морао да прихвати ’ако је хришћанин’. Притом је значајно што ова изјава садржи два супротна тумачења онога против чега би хришћани требало да буду. Иако каже да је Велимировић био против ’једног концепта и доктрине јеврејске религије’ Ранковић истовремено тврди да је Велимировић морао да буде ’против таквог народа’ и говори о народу, а не о верској догми, док нешто касније објашњава: ’Види се зверство у њиховој природи, без пардона... Они су народ без емоција’. Овде учачамо да граница између ’грешника’ и ’греха’ садржана у старој хришћанској максими ’воли грешника, мрзи грех’, није баш непробојна.”

Никад нико неће сазнати како су изгледали прави ставови интервјуисаних. Никад нико неће видети шта је Бајфорд избацио, а шта додао. Разговори нису ауторизовани. Све стоји само код Бајфорда у архиви (а можда и другде, кад буде време за прва суђења у новој, „демократској” Србији, за „говор мржње” – hate speech). Заиста, Бајфорд је човек који је заслужио плату своју. За истраживања, наравно. За науку, свакако. Научник је то, еј! Какви су били и Милош Минић и Вишински. (Или Гебелс, доктор књижевности.)

Начин на који је Јован Бајфорд испитивао своје саговорнике описао нам је ђакон Радош Младеновић, који се налази на челу дома Св. Николаја Жичког у Краљеву. Њему је дотични дошао и испричао да спрема докторат на Оксфорду, о мисли и делу Владике Николаја. Представио се као син Тимотија Џона Бајфорда, што је ђакона Радоша одобривољило, јер је био поштовалац Бајфордовога режисерског рада, нарочито дечје серије „Невен”. Иако је био веома заузет, ђакон је свом госту посветио скоро цео дан. Било му је помало чудно што је дотични све време држао укључен диктафон, али, пошто је мислио да је то у сврху научног рада, није реаговао. Тема Младеновићевог излагања била је теорија комуникације у делу Николајевог. Истичући да је православна вера комуникативна (општењска), да је отворена према свима, Младеновић је нагласио Николајево православно „космополитизам” и отвореност за све људе и народе чији је циљ спасење и вечни живот. И Царство Божје је, рекао је, преимућствено општење, које се продужава у бескрај, а ад је управо недостатак општења. На крају, као добар домаћин, Младеновић је

Бајфорда одвео на ручак, и био запањен НЕПРИСТОЈНОШЋУ овог „научника”: млађани ловац на антисемитизам (који се лажно представио) укључио је диктафон да би бележио неформалне изјаве, шале и све оно што припада опуштеној атмосфери у таквим ситуацијама. (Одатле је и анегдота о патријарху Павлу и чашици ракије.) Ништа од суштински важних елемената изјаве Ђакона Радоша Младеновића Бајфорд није навео у свом раду (очито, тако је поступио и са изјавама осталих).

Поштено зарађивање хлеба и осталог што уз хлеб иде. Зар не, господине Бајфорд?

## О контекстуализацији и деконтекстуализацији

Отац Јована Бајфорда, Тимоти Џон, својевремено је радио, на Телевизији Београд, дечју серију „Невен”. Човек је гледа и не верује: колико је све то политички некоректно! Чика Јова Змај (Мића Томић) стално моралише деци, учи их лепом понашању, излаже порузи креативност слободоумних дечака какав је Пура Моца (Мики Манојловић, Петар Краљ). Чика Илија Ацин (игра га Милан Срдоћ) редовно користи батину да би дисциплиновао ђаке у „школи живота”. Светски путник Никола Кирић (Мики Манојловић, Петар Краљ) европоцентрично изругује обичаје обојених неевропљана (рецимо, канибала). Лик Енглеза Тотена (Мики Манојловић, Петар Краљ) дат је као лик империјалног моћника (у позадини се често чује, а каткад и пева, песма „Rule, Britannia”). Милитаристички култ се негује кроз лик Пере П. Марковића, пуковника у пензији. Има презира према националним мањинама: Шандор Вилоски, мађионичар, Мађар (Милутин Бутковић, Милош Жутић) са својим помоћником Мици (Марина Кољубајева) представљен је као чист идиот. Има и хомофобије: кад Пера П. Марковић и Енглез Тотен заплешу, а Пера спусти руку мало ниже на бок Тотену, Тотен га удари по руци („Откуд зна да му се не свиђа ако није пробао?”). Једном речју, Тимоти Џон Бајфорд је србски националиста, мушки шовиниста, заговорник насиља у васпитању деце и хомофоб... И још репризирају „Невен”, па га чак и продају на DVD-у!

Овако би то могло да се анализира, да је потписник ових редова склон бајфордизацији контекста, то јест уништавању контекстуалних координата у којима се неко дело појавило. Али, потписник ових редова каже: Тимоти Џон Бајфорд снимео је најбољу домаћу дечју ТВ серију! Само је хтео да покаже како се, методом Стаљиновог државног тужиоца Вишинског и методом Титовог тужиоца на процесу Ђенералу Михаило-

вићу, Милоша Минића, све може доказати. А имам пуно „осветничко право”. Јован Бајфорд је мој текст „Срби и Јевреји” чији је циљ био да се бори против расизма и простачке мржње међу нама, прогласио за „антисемитски”. Текст сам писао јер ми је страшно што је доба у коме живимо произвело „скинсе”, децу која читају Хитлера и диве се овом крволоку који је стајао иза геноцида над Србима и другим народима нашег простора у Другом светском рату. Али, Бајфорд ме је учланио у криптохитлеровце. Свети архијерејски синод СПЦ је, вођен сличним мотивима, у свом саопштењу од 5. фебруара 2002. године истакао да је „благодарећи, увелико, баш благотворном духовном утицају Православља као вере и као животне праксе српски народ један од оних европских и хришћанских народа, најалост малобројних, у којима нису постојала антијеврејска осећања и расположења, а камоли нехришћански прогони и нељудски погроми Јевреја, што и јесте тешко избрисива мрља у историји и на савести појединих народа”. А Владимир Димитријевић је записао да „православни хришћанин не може мрзети јеврејски народ. Ако је неки православни народ то доказао, били су то Срби”.

Бајфорд је и Синод СПЦ и потписника ових редова оптужио да су, фројдовски гледано, одлучним „не” антијеврејској мржњи у ствари потврдили да ту нешто има. Чим тврде да не мрзе, у ствари мрзе! Кипте од мржње! Димитријевић не може да одговара у име Синода, али о свом чланку може понешто да каже.

Бајфорд се служи својим омиљеним, логичко-граматичким, акробацијама да би показао Димитријевића као неког ко претвара „порицање антисемитизма” у „реторички самодовољан” аргумент, јер „аргумент је реторички конципиран тако да црпи снагу из претпоставке о постојању консензуса”. После таквих тврдњи „није потребно рећи ништа више, ни понудити било какво додатно објашњење”. Што је, наравно, лаж: цео мој текст се састоји не само од реторичких тврдњи, него и од изношења чињеница. Наводио сам чињенице из прошлости србско-јеврејских односа; подсетио, са истинским поштовањем, на Јевреје који су, у балканским ратовима и Првом светском рату, дали животе за Србију; и истакао да су Срби поздравили оснивање јеврејске државе у Палестини; поменуто то како су Срби спасавали Јевреје од нациста, обилно цитирао Мирка Рајцера, који је био у војсци ђенерала Михаиловића, и који је опијен србским слободољубљем и широкогрудошћу. Цео текст је пун примера – али, Бајфорд не наводи ниједан, него се зауставља на ограничењима за Јевреје у XIX веку, до Берлинског конгреса, која су постојала у Србији Михаила Обреновића (при чему заборавља политику фаворизовања Јевреја, коју је спроводио Милош Обреновић). Да и не говоримо о томе

да Бајфорд покушава да Димитријевићев антисемитизам докаже позивањем на чињеницу да је дотични оптужио Холбрука, Медлин Олбрајт и Веслија Кларка за србофобију. При том, Бајфорд не каже да сам истакао истинољубиве Јевреје, Ноама Чомског и Емила Влајкија, као пример да не треба уопштавати. (А може их се навести још: сјајни Церед Израел, чији сајт „Царево ново одело” показује све злочине евроамеричких глобалиста према Србима, управо је један од таквих.)

Све се може доказати, само ако се хоће (а Бајфорд хоће). Његов енглески читалац не зна ништа ни о Николају, ни о Србима, осим да су Срби злочинци из Сребренице, нови Хитлерови следбеници. Његов читалац никад неће знати да је Бајфорд секао текст Владимира Димитријевића и избацивао оно што му не одговара. Неће знати ни да се Бајфорд лажно представљао људима од којих је узимао интервјуе, да би их после исецао по својим потребама.

Да, све то енглески (и ини) читаоци неће знати. Али, то не мења чињеницу да је „Невен” био одлична дечја ТВ серија.

### Владика Николај и антисемитизам

Једна од главних оптужби на рачун Владике Николаја тиче се његове тобожње антисемитске мржње према јеврејском народу. Заиста, у делу насталом у Дахау, „Речи српском народу кроз тамнички прозор” (које Свети Николај Жички није објавио за живота, него је то учињено тек 1985. године, у време првог издавања сабраних дела његових), налазе се поједина оштра места усмерена ка критици „ЖИДА”. Реч „Жид” је црквенословенска и означава припадника религије која се формирала пошто је део јеврејског народа одбио да прими као Месију Господа Исуса Христа, Бога Који је постао Човек. Нико од православних Хришћана никад, међутим, није заборављао да је спасење „од Јудејаца” (Јн 4, 22), и да је Мајка Божија цвет јеврејског народа, а да су свети апостоли и сва прва Црква јеврејског порекла. Николај, као узвишени богослов и христољубац, није ово губио из вида; само је тврдио да се Европа, Бела Демонија, отпавши од Христа, здружила са следбеницима талмудског јудаизма у мржњи према Христу (Који се у Талмуду назива „сином блуднице” и „лажним пророком” и Чији се следбеници проклињу).

С тим у вези, потпуно је у праву Владика Амфилохије који је у свом огледу „Богочововјечански етос Владике Николаја” рекао: „Владика Николај воли свој народ несебичном љубављу. Управо зато што га воли, од својих младих дана изобличава његове мане и пороке. Тачно као

библијски Пророци. Ако би мјерили Владика Николаја према његовим горким и опорим ријечима, које је не једном изговорио и записао о свом народу, према ономе чиме га је и како га је изобличавао, могли би га прогласити за највећег србомрсаца и антисрбина у српском народу и његовој историји. Но, управо то његово изобличавање зла у српском народу, његових заблуда и застрањења, показује да га је он заиста дубоко волио. Та пророчка димензија његове личности и његове љубави, нарочито у зрелим годинама, кључ је за много шта што је он написао и изговорио, како о своме народу, тако и о Европи и Јеврејима. Нико није толико волио јеврејски изабрани Божији народ, колико су га вољели његови пророци. Онај, међутим, који је иоле упознат са пророчким списима, знаће да нико није толико радикално изобличио тај народ, његове мане и недостатке, нарочито његово богоодступништво, колико су то учинили управо његови пророци. Узмимо на примјер пророке Исаију, Јеремију, или неке друге велике и мале пророке, или рецимо у своје вријеме пророка Илију. Хоћемо ли због тог изобличавања назвати пророке Божије антисемитима, мрзителима свога рода? Или се овдје ради, као што се и ради, о људима огромне Божије љубави, која кара управо зато што воли? Тако је и Апостол Павле, Јеврејин и јеврејског рода, био спреман да изгуби душу своју и своје спасење, не би ли се спасао његов народ (Рм 9, 1–5). Али је тај исти Апостол Павле називао свој народ „псима” (Флп 3, 2), не из мржње према њима, него не би ли га отријезнио и привео Богу и вјечном просвећењу у Христу. Таквог кова био је и Владика Николај. У том пророчком духу треба схватити све оно опорно и горко што он пише о свом српском народу, о Европи, о Израилском народу /.../ Свјестан огромне одговорности и улоге у историји, позитивне и негативне, оног првог изабраног Божијег народа, свјестан добра које носи али и великих опасности које тај народ својим богоотуђењем проузрокује и доноси како себи тако и цијелом свијету, Владика прибјегава на тренутке у односу на њега употреби пророчког језика, изобличавајући га не мржње ради према њему него ради једне дубље христолике и христовске љубави и бриге за његово избављење и спасење. Тако треба схватити и његове горке и опоре ријечи о Европи као и о свом сопственом народу. У том контексту треба разумијети његову основну концепцију, визију историје Старог и Новог Израиља и свеукупног човјечанства”.

За време Другог светског рата, и сам под немачком стражом, ризикујући свој живот и безбедност, Владика Николај спасава трстеничку Јеврејку Елу Најхауз и њену мајку. Са оцем Елиним, Јеврејином, Николај је пре рата био ПОБРАТИМ (да ли би се острашћени мрзитељ Јевреја

братимио с Јеврејином?).\* Грађанин Израела, Јерусалимљанин и Јеврејин Самуел Авијатар, у свом огледу „Синови Србије и Синови Израиља”, изговореном на скупу посвећеном Светом Николају у Жичи у јануару 2003, осетивши ко је Владика, рекао је: „Нацистички Сатана знао је добро зашто га је утамничео. Утамничео га је јер је човек Божији. Јер је одбио да се одрекне Бога. Он собом симболизује Србију, јер је дошао из престоно краљевске Жиче, Жиче Светог Саве, који је подигао српски шатор у табору Израиља”.

У повици на Николаја због антисемитизма заиста има много лицемерја. Јер, оно што се замера њему, опрашта се другима, истинским мрзитељима Јевреја и чак искреним следбеницима Хитлера, што Николај никад није био. Филип Давид, који Владика Николаја непрестано напада, уме да употреби и другачије речи, пуне разумевања, када су у питању писци који му се, из ових или оних разлога, допадају. Ево шта он каже у свом интервјуу „Вечерњим новостима”: „Писци, као и политичари, у јавним расправама често греше, некад озбиљно и тешко. Присетимо се само из ближе историје књижевности Кнута Хамсуна, Езре Паунда и Селина, који су, подржавајући на јавној политичкој сцени неке од изразито лоших идеологија и идеја, крајње деснице и фашизма, али су у својим делима на убедљив начин негирани своје политичке ставове. И не само то, него су, попут Луја Фердинанда Селина, написали најбоље антиратне романе. Једно је, дакле, директно политичко ангажовање, а нешто сасвим друго књижевни рад” (Вечерње Новости, 13. јануар 2002).

Шта су говорили Кнут Хамсун, Паунд и Селин, којима Филип Давид прашта? Нобеловац Кнут Хамсун 7. маја 1945, после Хитлеровог самоубиства, каже: „Нисам достојан да свечано говорим о Адолфу Хитлеру... Он је био ратник, ратник за човечанство, и проповедник Јеванђеља о правима свих народа. Представљао је појаву реформатора највишег реда, а историјска судбина му је била да је морао деловати у времену непримерене суровости која га је на крају убила. Овако би сваки Западноевропљанин требало да гледа на Адолфа Хитлера, а ми, његове блиске присталице, приклањамо главе пред његовом смрћу”. А Езра Паунд? Он је говорио о „јеврејској болести” која је заразила Хришћанство аскетизмом, презиром према природи, и био је пропагандиста који се оглашавао са Мусолинијевог радија. Француски писац Селин је у „Покољу за цабака” позивао на погром Јевреја, и говорио: „Да су се мање шепурили

\* Писмо Еле Трифуновић (рођ. Најхауз), у архиви Патријаршије је открио и објавио свештеник Велибор Џомић, вредни истраживач новије историје СПЦ. Хвала му због тога! (нап. В. Д.)

по целој планети, да су мање зезали човека, можда не би награисали”. И још: „Довољно је погледати, мало поближе, ту дивну њушку типичног јеше, па да заувек... Те вечито неискрене очи, да се од њих пребледи... Тај стиснути осмех, те ноздрве које се шире: хијена... Јевреји су ти који поседују све злато овога света... Наша цивилизација је јеврејска – ми смо сви подјевреји” итд. А за Николаја, који има молитву за јеврејски народ, и који је 1940, почетком рата, писао свом народу у епархији жичкој да се моле за оне који страдају у рату (и за Јевреје, наравно), нема разумевања...

Но, оставимо наше „грађанске писце” себи и сопственој савести. Објаснимо о чему је код Николаја реч.

Николај је, као светитељ Христов, целокупну стварност мерио и проверавао Христом. Све што удаљава од Христа води у вечну смрт. Свети Николај је знао да само Откривење дато Цркви Божијој јесте спасоносна вера; зато он оштро говори и о другим религијама, којима се Европљани окрећу, бежећи од Христа. Тако и о хиндуизму и „стакленим очима Индије” у спису „Теодул”: „Очи модерног западњака склапају се од усхићења и запрепашћења пред недостижном и утанчаном уметношћу источних храмова. Али кад унутра уђе у те храмове, да види садржај њихов и чује намену њихову, он разрогачених очију и отворених уста, ужаснут, окреће леђа и бежи. Један прекрасни храм у Египту посвећен је црноме бику Апису, други некој другој животињи, трећи трећој. У неким храмовима боговски су се неговали волови, у другима крокодили, у трећима буљине. У Индији: у једној пагоди краве су свете животиње, у другој мајмуни, у трећој змије. И дан данас /.../ У индијским Ведама налази се следеће страшно учење: „Истина и лаж су релативне, и обе су неопходне као саставни део илузије” (Пранова веда, I 24). Заиста страшно. Демон је дакле равнооћан Богу, Шива разоритељ равноправан са Вишнуом зидатељем! У врховној тријади индијској лаж седи поред истине, и зло царује поред добра. Но и једно и друго, кажу, јесте илузија!” За Светог Николаја, Индија је земља у којој нема истине, којој, упркос њеном огромном религиозном потенцијалу, демон заповеда. И зато јој Свети Николај поручује: „Крсти се, Индијо, шта чекаш? Не помаже Бог који само заповеда, и грми, а не даје лични пример. Не спасава ни Кришна ни Шива, него спасава Христос, који са очишћењем почиње, и сам даје пример очишћења”. И за ислам Свети Николај зна да није истинита, ни Богом откривена вера: „Упитајмо муслимане, ко је открио Мухамеду једнога нетројичног Бога, који није ни Отац ни Син ни Дух Свети. Нико, осим он сам тумачећи оба хришћанска Завета, Стари и Нови, на свој начин, самовољан начин, и, како он тврди, ангел Џебриел. А ми не прими-

смо истину, по речи светога апостола Павла, ни од ангела ни од човека него од самога Бога, који се јавио људима у телу, да им отвори царство небесно и поведе их у то благословено царство”. Ето, Николај није само „антисемита”, него је и „антихиндуиста”, и „антимуслиман”. А није ни једно ни друго ни треће, него Слуга Христа, Неуједначитеља и Неуједначивог (тако Га сам зове у „Жетвама Господњим”), Бога који је Љубав и Истина. За Светог Николаја није било, нити је могло бити религијског релативизма, тако милог духу нашег доба („Сви путеви воде ка Богу”). Он је волео људе, али је одбацивао лажи и заблуде; за људе и народе се свагда молио, али њихове идоле је рушио свим духовним силама.

Са истом таквом строгошћу и суровошћу љубави Свети Николај је говорио и о свом народу: „Шта чекате, Срби? Хоћете ли да будете бачени у старо зарђало гвожђе, као што су многи народи већ бачени, или ћете се једном од огња страдања осветити и засијати као народ Бога Живог? Хтели ово или оно, Бог ће учинити од вас оно што Он хоће по жељи великих христољубивих предака ваших. То јест бацаће вас у пећ огњену и у потоп и под туђински мач, и у тунел мрака и невиђења, и у бездане безбоштва и злочина, докле год се не осветите и не повратите к Богу и к себи. Зар се не стидите, и зар сте баш сасвим изгубили стид? Пет стотина година Бог вас је бацао у огањ и стављао на Свој наковањ, да би варнице из тебе излетале по целој свету, и на крају крајева, чим ти је Господ дао ослобођење, које си ти схватио као одуларење, ти си се показао као сирово гвожђе, а не челик. Да ли се стидиш? Да је Бог пола хиљаде година дресирао дивље звери, зар се не би показале боље од тебе?” („Кроз тамнички прозор”).

Дакле, Свети Николај се пре свега обраћао свом народу, који му је био Богом поверен на духовно старање. С тим у вези, нарочито је показан пример из „Теодула”, у коме Владика говори о еванђељској причи о злим виноградарима, чије основно значење се тиче фарисејске секте међу Јеврејима доба Христовог. Ево шта вели жички Златоуст: „Прича о злим виноградарима односи се углавном на Јевреје, који избише, каменоваше или убише Божије пророке и изасланике, послане од Бога да приме плод од њих као Божијег винограда рукосада. Најзад убише и Сина Божијег Месију. Али је ова прича типична за сваког нехатног хришћанина, који не даје Богу никаква рода од душе своје, него одбацује и презире пророке, апостоле, оце и учитеље, па најзад одбацује и Сина Божијег свога Спаситеља! Због тога бива и он од Бога проклет и одбачен. Да не буде то с нама Србима, брате Теодуле!”

Дакле, Свети Николај о Јеврејима говори, а мисли пре свега на свој народ. И то је у потпуности у складу с егзегетском традицијом Светих

Отаца. Ево како је у VI веку о фарисејству говорио Свети Максим Исповедник: „Оно што је рекао Господ наш, жалећи се на фарисеје, примењујем на нас, садашње лицемере. Не везујемо ли ми људима бремена тешка и незгодна за ношење, а сами се не трудимо ни прстом да макнемо? Не чинимо ли ми своја дела да бисмо се пред људима показали? Не волимо ли и сами да седимо на првим местима за трпезама и сабрањима, а оне, који нам не одају такву почаст, не сматрамо ли смртним непријатељима? Зар нисмо узели кључеве знања и не затварамо ли Царство Божије пред људима, уместо да им дамо да уђу и да сами уђемо? Не обилазимо ли ми море и копно да нађемо једног ученика, и кад се то деси, не чинимо ли га сином пакла, двапут горим од себе? Нисмо ли ми вођи слепи, који оцеђују комарца, а прождиру камилу? Не чистимо ли ми споља чашу и зделу, а изнутра смо пуни грабежи, пљачке и неуздражања? Не градим ли ми споменике и не украшавамо ли гробове апостола, а сами смо слични њиховим убицама?”

Напади на Светог Николаја Жичког због антисемитизма су само покушај да се спречи да народ чита оно друго, суштинско, што је Владика хтео да Срби најдубље појме – а то је да без Христа и живота по закону Божијем србском народу нема опстанка и спаса, ни привременог ни вечног. „Грађани” јако добро знају о чему је реч, али свесно шире маглу и продају зјала, тврдећи, рецимо, да је култ Николајев подстицао нико други до – Слободан Милошевић (тако познати порнољуб, апологета Маркиза де Сада, Иван Чоловић, вели: „У Милошевићево време успостављен је прави култ Николаја Велимировића, једног, благо речено, контроверзног православног свештеника и теолога, антисемите, који је Хитлера упоређивао са Светим Савом. Његов култ се и данас учвршћује, популарише, уграђује у зграду нових, демократских српских идеала. Рокери пишу музику према његовим текстовима” – „Време”, 2. XII 2001).

Филип Давид и слични њему спремни су да опросте и Хамсуну, и Паунду, и Селину, иако су то били искрени следбеници нацизма, фашизма и чак причали о „покољу за цабака” над Јеврејима, само зато што су били уметници по њиховом калупу. Са фашизмом су флертовали и Виљем Батлер Јејтс, који је писао песме за „плаве кошуље”, ирски фашистички покрет, Д. Х. Лоренс, који је имао симпатије према Мусолинијевом подухвату, Луиђи Пирандело, дугогодишњи члан фашистичке партије, Томазо Маринети, који је славио рат и покоље у Етиопији, наравно, и Мартин Хајдегер, ректор Универзитета у Фрајбургу и штићеник вође СА одреда, Ернста Рема... И свима њима је опроштено, и сви су ушли у историју културе са својим делима, само Србима не сме да буде драг Свети Николај Жички, јер је био „антисемита” и „упоредио

Хитлера са Светим Савом”. Не помаже му ништа што је писао против Хитлера, устао против државног пакта са Хитлером, био заточен по личном Хитлеровом наређењу... То је објективност наших „независних” интелектуалаца, који су, по свему судећи, независни само од поштења и доброг укуса... Али, свачије ће дело изаћи на видело. И ничија не гори до зоре.

### Антисемитизам, антијудаизам, антихришћанство...

„Уверен сам да антисемитизма у тој књизи нема. Не сматрам јеврејски народ у било чему горим од руског или неког другог народа. Једноставно, ја не сматрам Јевреје бољим од свих осталих народа. Међутим, сад се чак и то сматра антисемитизмом.”

Ђакон Андреј Курајев

У последње време се, поред приче о расистичком, скинхедовском антијеврејском расположењу, говори и о противјеврејским осећањима Хришћана. Тако је и владика Николај је један од богослова – „антисемита”.

Но, пре но што кренемо да се са овим проблемом суочавамо као православни хришћани треба да сагледамо и другу страну. Ако су велики Оци Цркве, попут Златоуста, говорили горке речи о јудаизму, јудејски угледници и теолози нису били ништа мање одлучни. Ево шта о Христу каже један од најтолерантнијих јеврејских мислилаца, Мајмонид: „Након тога настала је нова секта која је комбиновала ова два метода, наиме, освајање и сукоб, у један, јер је веровала да ће ова процедура бити ефикаснија у брисању сваког трага од јеврејске нације и религије. Она је, стога, одлучила да има претензије на пророчанство и да оснује једну нову веру, противну нашој божанској религији, као и да тврди да је она подједнако Богом дата. Она се надала да ће тиме пробудити сумње и створити забуну, јер је једна супротстављена другој, а обе наводно еманирају из божанског извора, што би довело до уништења обе религије. Јер, такав изузетан план кује човек који је завидан и гневан. Он ће се борити да убије свог непријатеља и спасе свој властити живот, али кад увиди да је немогуће да оствари свој циљ, он ће смислити заверу у којој ће обојица бити убијени.

Први који је усвојио овај план био је Исус Назарећанин, нека му се кости претворе у прашину. Он је био Јеврејин јер му је мајка била Јеврејка, а отац му је био паганин. Јер, у складу с одредбама нашега закона,

дете које роде Јеврејка и паганин, или Јеврејка и роб, законито је (Јевангелије, 45а). Исус је само фигуративно назван незаконитим дететом. Он је навео људе да верују да је пророк кога је послао Бог да разјасни компликована места у Тори, и да је он Месија кога је прорекао сваки поједини пророк. Он је тумачио Тору и њена правила на такав начин да доведе до њиховог потпуног уништења, до укидања свих њених заповести и до нарушавања њених забрана. Мудраци, нека је благословено сећање на њих, пошто су постали свесни његових планова, пре него што се његова репутација раширила међу нашим народом, одмерили су му прикладну казну”.

Тако Мајмонид, који тврди да је Христос син паганина и да је с правом кажњен, јер је хтео да разори старозаветни закон. Али, то није било само у Средњем веку. Тако је и данас. Ево шта каже Андреј Курајев, пишући о савременом јеврејском публицисти Сергеју Лезову: „По мишљењу Сергеја Лезова, да би Црква са себе коначно скинула подозрење да култивише антисемитизам и нетолеранцију, треба, наводно, створити нову христологију. Антисемитизам хришћанства гради се на томе што је оно „узурпирало претензије Израиља” на искључивост његовог односа са Богом. (...) Треба се одрећи од признања Исуса за Месију и Бога, треба одбацити спасоносност Његове крсне жртве, треба признати да је Исус просто живео у свету старозаветних норми, не оставивши иза себе ништа ново”. Лезов је у својим чланцима попут „Нови Завет и Холокауст” устврдио да је „најважнији аспект хришћанског антисемитизма – представа о распетом Богу, који спасава свет од последица греха. (...) Протумачивши Исусову смрт као искупну жртву у космичкој борби добра и зла, аутори еванђеља одвојили су Исуса од сваке политичке реалности и правих околности његове смрти. Подигнута на митски ниво, ова прича је митологизовала и Јевреје”. Да би се, по Лезову, превазишао „јудеофобски потенцијал Новог Завета” треба преиспитати „смисаони, догматски центар Хришћанства”.

У књизи савременог јеврејског историчара М. Дајмонта „Јевреји, Бог и историја” (Москва, 1994) о апостолу Павлу се вели: „Да Павле живи сада, он би своје дане завршио у душевној болници... Ернест Ренан га описује као *одврјаној малој Јеврејина*. Повремено га је налазила маларична грозница. Имао је честе халуцинације, и, по мишљењу неких научника, повремене нападе епилепсије”. А Адин Штајнзалц, рабин, у свом делу „Јудаизам и хришћанство” каже: „Следбеници Јешуа показали су се лаковерним у чудеса, јер су били неискусни у закону. Јер из перспективе јудаизма месија не мора да поседује натприродне способности. Он мора да води порекло из царске династије Давидове и да јеврејском

народу доносе ослобођење од туђинског јарма. Уопште није посао месије да брине о душама свог стада”.

Историја узајамних односа хришћана и следбеника јудаизма сложена је и немамо простора да је озбиљно изложимо, али срж хришћанства није ни у каквом „антисемитизму”. Кардинал Лустиге наглашава: „Оци Цркве без престанка говоре да је Мојсије говорио Израиљу у Божје име. Ако и критикују Јевреје, то је зато што они нису остали верни свом назначењу и свом завету са Богом. Али Оци Цркве су знали Стари Завет напамет и никад није било Библије без Старог Завета”. Дакле, да се сложимо с Лустигеом: „Оно што одбацујем је потпуно хомогена визија историје која би тврдила да су током 20 векова хришћански антијудаизам и атеистички антисемитизам формирали један блок”.

А руски теолог Андреј Курајев у свом огледу „Тајна Израиља” додаје: „Хришћанска мисао узвишеније оцењује мисију Израиља него сам Израил. Хришћани историју Израиља виде узвишенијом него сами следбеници јудаизма, јер у њој не виде служење Израиља самом себи, него његово служење човечанству, свеопштем Новом Завету. Израил не постоји себе ради, не ради свог усконационалног тријумфа, него ради свих: доћи ће Онај Кога сви народи очекују. (...) Зато се Библија ни не може читати као просто национална хроника, то јест јеврејским очима. Само узевши (отевши) Библију из руку Јудеја могуће је сачувати поштовање човечанства према њој. Хришћани нису украли, него су сачували Библију. **Хришћани нису распалили антисемитизам, него су га, на много столећа, пригушили** (подвукао В. Д.). Сетимо се антике: „Причају да је Марко Аурелије, путујући за Египат, пролазио кроз Палестину и, осећајући одвратност према смрдљивим и често бунтујућим Јудејима, тужно узвикнуо: *О Масркoмани, о Кведи, о Сармајти! На крају сам нашао људе јоре од вас*” (Амијан Марцелин, Римска историја, 24, 5, 5). А Марко Аурелије је – „философ на престолу”, човек учен и толерантан. (...) У доба садашње моде разговара о хришћанском антисемитизму не треба губити из вида две чињенице од суштинске важности: прво, јудејска дијаспора у току векова је, из неких разлога, живела само у хришћанском и исламском окружењу. Зашто Јевреји од „хришћанског угњетавања” нису побегли под покровитељство „толерантног” паганизма? Ако су хришћани антисемити који кипте мржњом – зашто од њих не побећи не на Запад од Палестине, него на Исток, у Индију и Кину? Никакви ситни сукоби не могу да уклоне чињеницу: хришћани су Јеврејима помогли да преживе. (...) Хришћани су спасили Библију и Израил тиме што су јој дали тумачење узвишеније од оног које су јој давали Јевреји. Хришћани су спасили Јевреје тиме што су „варварима” наметнули поштовање према

јеврејској Библији и дали небуквално, некрволочно значење многим њеним стиховима. Ево јудаистичког коментара на прве стихове Библије „У почетку створи Бог небо и земљу” (Пост. 1, 1), који припадају најавитивнијем тумачењу у јудаизму, тумачењу Рашија: „Свевишњи је историју стварања света свом народу приповедао зато да би Јевреји знали како да одговоре ако неки народ света оспори право народу Израиља на земљу тог народа, говорећи: „Ви сте, наводно, освајачи, који су себи присвојили туђу земљу!” Јевреји ће им рећи: „Сва земља припада Свевишњем. Он је створио и дао је коме хоће. А затим је отео од њих, кад је сматрао да тако треба и, по вољи Својој, дао је нама” (Петокњижје Мојсијево, или Тора, у руском преводу и са коментаром заснованом на класичним тумачењима, ред. Х. Брановар, Јерусалим, Москва 1991). (...) Како ће се паганин, то јест човек за кога у Библији нема ничег светог, односити према агресивном национализму Израиља? (...) Како се можеш односити према народу који све сматра за своје потенцијалне робове и актуелне непријатеље? Без Христа је Стари Завет једна од најстрашнијих књига у историји човечанства. (...) И друга кључна чињеница из историје хришћанско-јеврејских односа: једна од првих тема хришћанског богословља је заштита Израиља. „Црква Божја, избегавајући крајности и једних и других (јудеја и гностичара) иде средњим путем и не пристаје да се покори јарму старозаветног закона, и не допушта ДА СЕ НА ЊЕГА ХУЛИ – јер је он у своје време био користан (Св. Јован Златоусти, Шест књига о свештенству). Довољно је сетити се изругивања Келса и Јулијана, дивљих испада гностичара на рачун старозаветне историје и религије – и опет ће постати јасно да је Црква уклонила претњу Израиљу. (...) Хришћани, узгред, виде могућност светле и стваралачке будућности за Израил као народ. Ако Израил једном прими свог Христа, он ће ојети бићи ирвенац љубави Божје”.

Курајев примећује да се нацизам у Немачкој појавио кад је немачко Хришћанство било поткопано неопаганизмом – од окултних друштава, попут „Туле”, до дарвинистичких и еугеничких идеја; и тај нацистички расизам није имао везе са хришћанством, него је био пагански. Хитлер је прво хтео да се обрачуна с Јеврејима, па са Хришћанима.

Сваки религиозно писмен човек схвата да Хришћанин не може да мрзи Јеврејина. Али, Хришћанин зна да је јудаизам, у најбољем случају, ПРЕЗРИВ, а у најгорем – АГРЕСИВАН према хришћанству. Др Израел Шахак, јеврејски родољуб и борац за људска права, који је преживео логор за време Другог светског рата, у својој студији о односу Израиља према нејеврејима, каже: „И само име Исус за Јевреје је симбол гнусобе, а ова традиција још опстаје у народу”. Шахак наводи и случај када

је верска организација „Јад Леаким” 23. марта 1980. спалила јавно на стотине примерака „Новог Завета”. Такође, Шахак нас подсећа и на то да сваки Јеврејин, верујући или неверујући, има сва грађанска права у Израелу, али их губи ако пређе у хришћанску веру. Има још много примера такве нетрпељивости.

Понављам: православни Хришћанин не мрзи никог, јер му је његов Бог Који је постао Човек заповедио љубав и према непријатељима. Срби Јевреје у својој историји нису доживљавали као непријатеље, него као људе и комшије с којима се дели добро и зло. Рецимо, Жени Лебл у својој књизи о Јеврејима у Србији до краја Другог светског рата каже и следеће: „У Пироту је било много Срба који су ортачки радили са Јеврејима, лепо се слагали, а породице су им се посећивале и поштовале као крвни сродници. (...) Трговци Пироћанци без обзира на народност путовали су често заједно по градовима Балкана, од вашара до вашара. За све време чували су један другог и помагали се као рођена браћа. (...) После венчања и главне гозбе многи су правили засебну вечеру за своје пријатеље Турке и Јевреје. (...) То се чинило јер Турци нису пили алкохолна пића, а осим тога ни Турци, ни Јевреји, нису јели свињско месо, које је било главна гозба на српским трпезама”.

У роману „На Дрини ћуприја” види се како су Срби умели да се слажу и са муслиманима, и са римокатолицима, и са Јеврејима. Уопште, како запажа сефардски рабин родом из Сарајева, Елиезер Папо, у Босни је у то доба била у употреби изрека „Добар човјек, не хвалећи му вјере”. То јест, он је иноверац – веру му не хвалим, јер своју исповедам као истиниту и спасоносну, али видим да је добар човек, видим племенитост душе његове, и то признајем. То значи израз: „Алал ти вера!” То јест: „Нека ти је Богом проста твоја (за мене погрешна) вера, али ти је поступак за сваку похвалу!”

Такав је став православних. Ја своју веру доживљавам као Богом откривену (која ми није повод да се преуносим, него да се бојим – јер ако по њој не живим на Страшном суду ћу проћи горе од оних који за ту веру нису знали). Али, Божји лик и Божје добро видим у сваком човеку и сваком желим оно што и себи. Ако мислим другачије, грех ми је, и као грех треба да се покаје и исповеди. Србин се тога увек држао, док је био ПРАВОСЛАВНИ Србин. Такав је био и Свети Николај Србски: могао је да не воли талмудски јудаизам као антихришћански, али је био спреман да спасе Елу Најхауз и њену мајку. Зато понављам: Србин није мрзитељ ниједног народа, ако му се допусти да се развија под благотворним утицајем своје вере и свог Завета, Светосавског и Светолазаревског.

## Владика Николај и Шарл Морас

Француски десничар и политички мислилац Шарл Морас, који се за време Другог светског рата нашао у служби окупаторског режима, био је – паганин. Монархиста и противник идеја Француске револуције, он је истовремено сматрао да су Стари и Нови Завет у бити јеврејска обмана: „Јеврејин, монотеиста и вођен пророцима, постао је агент револуције”. Понављајући да је монотеизам противприродан, Морас је критиковао јеврејски профетизам због насртаја на органски друштвени поредак. Нападао је монотеизам и због концепта индивидуалне слободе. Падом паганизма, људска бића су одвојена од природе, а самим тим и од органског друштва за које се Морас борио. Роберт Касиљо, који је изучавао фасцинацију фашизмом у делу Езре Паунда, о Морасу је забележио: „Као што је Морас сматрао, монотеизам, прихватајући трансцендентни апсолут као подједнако вредан за све људе, настоји да уништи „лепоту” друштва и природне „неједнакости”. Чак и ако друштвене неједнакости постоје, монотеизам демократизује духовну област и тако смањује разлике између људи. Зато је Морас у јеврејском монотеизму видео крајњег непријатеља хијерархије и коначни извор либерализма”. Ернст Нолте запажа да је Морасово поштовање према римокатолицизму потицало из његовог уверења да је ова конфесија нехришћанска зато што је „неупоредиво ремек-дело паганске и световне мудрости која путем хијерархијског система посредника цркву чини гласноговорником човека, одстрањујући тако Оца и Сина”. Протестантизам је критиковао зато што је јеврејски по природи.

Јасно је да се и Римокатоличка црква морала оградити од таквог „апологете”. Године 1926, кардинал Андрије, по одобрењу папе Пија XI, писао је: „Вођи Аксион Франсез (Морасова организација, нап. В. Д.) бавили су се црквом. Какву идеју имају о њој? Они одбијају све догме које црква учи и проповеда. Црква учи постојање Бога, а они то поричу, јер су атеисти. Црква проповеда божанство Исуса Христа, а они то одричу, јер су антихришћани. Црква проповеда да је њу основао сам Исус Христос, Бог и Човек, а они поричу њену божанску установу, јер су антикатолици... Морас и вођи Аксион Франсез су католици из рачуна, а не по убеђењу. Они се служе Црквом, а не служе Цркви”.

Владимир Стакић, аутор познате предратне монографије „Монархистичка доктрина Шарла Мораса”, вели: „Морасов католицизам је римски, али не јеванђелски, апостолски. Између Мораса и Цркве може постојати само један *modus vivendi*, али никада интимна сарадња”.

Дакле, прича о сличности Владике Николаја и Шарла Мораса је заснована или на погрешним премисама или на злонамерним тврдњама полуобразованих представника „грађанских кругова”, који би свакако хтели да нађу везу Николаја и фашизма. Ни Морасова паганска теолошка доктрина, ни његов пагански монархизам, немају везе са Николајевом вером у Бога Живога и Истинитога и хришћанским веровањем у поредак Краља као Домаћина, које је наследио од својих србских православних предака.

### Свети Николај и Хитлер о Старом Завету

У „инкриминисаној” књизи Светог Николаја Србског, „Речи српском народу кроз тамнички прозор”, Стари Завет је схваћен као књига Откривења Божјег у којој су дати најдубљи увиди не само о судбини древног Израиља, него и о судбини негда хришћанске Европе, као и Србије. Цитирајући старозаветне пророке, попут Јеремије (Јер. 2, 13), Николај узвикује: „Свето Писмо је непогрешно. То је Устав васионски од Бога. У Светом Писму објашњена је судба сваког човека и свих народа. Свака реч Божја у тој светој књизи над књигама јесте истовремено откриће истине и путоказ у животу. Сва модерна цивилизација није поколебала ни једну једину реч Светога Писма. Сва европска наука није у стању заменити ни једну једину заповест Господњу”. Касније, поредећи историју Израиља и историју Србије, Николај понавља: „Зато вам кажем: читајте Свето Писмо, да би разумели историју српску. Читајте Библију, да би на мрачном путу судби људских имали свећу у рукама”.

За Николаја, највећи Србин је Свети Сава, а највећи Јеврејин пророк Мојсије: и један и други су тужиоци својих народа пред Богом кад ти народи од Бога одступе. За Николаја, старозаветни пророк Исаија „један је од највећих пророка у историји рода људског”; за Николаја, Господ Старог Завета је Бог Свемогући, Који је „хиљаде чудеса показао у току четрдесет година у Египту и у пустињи на очи народа израиљског”; за Николаја, Творац је дао кључеве судбина људи и народа „преко Својих пророка и угодника Старога и Новог Завета”; за Николаја, Израиљ је у доба Мојсијево био Божје изабрање, јер, како он каже, „Бог не изабра културне Римљане, ни пресите Египћане, ни уметничке Јелине, нити мудре Индијце да му буду *изабрани месијански народ* (подвукао В. Д), него изабра робове јеврејске”; једном речју, за Николаја Стари Завет је, као и Нови, књига Божјег откривења и суда, а старозаветни Јевреји су изабрани народ Божији.

А за Хитлера?

Хитлеров учитељ, окултиста Дитрих Екарт, објавио је 1924. године књижицу „Бољшевизам од Мојсија до Лењина – Разговор између Адолфа Хитлера и мене”. За Хитлера, Стари Завет је књига која води Лењину, и у којој се описују Јевреји као поробљивачи човечанства. Хитлер показује Екарту Стари Завет, и каже: „Ево, ево рецепта по коме Јевреји увек припремају своју паклену чорбу”. По Хитлеру, није Господ побио прворођене у Египту, него су то учинили сами Јевреји, удружени са локалним олошем. „Главна хуља” у Египту је био „чедни Јосиф”, који је у туђу земљу довео свог оца и браћу; говорећи о томе како наивни немачки учитељи плачу читајући деци причу о Јосифу, Хитлер је, по Екарту, „мрачно гледао Књигу мржње” (Стари Завет). Будући Фирер говори о Исусу Навину као убици невиних народа, а пророка Исаију назива „опседнутим”, јер каже да се „Господ разгневио на све народе (нејевреје); затреће их, предаће их на покољ” (Ис. 34, 2, 9, 12), и додаје: „Између Исаије и Исуса Навина прошле су стотине година, но за све то време паклена мржња Јевреја према нејеврејским владарима није се за трупку променила”.

За фирера, Христос није имао никакве везе са Старим Заветом, а за све је крив апостол Павле, који је Римском царству донео идеје: „Сви су људи једнаки! Братство! Пацифизам! Нема више части!” По Хитлеру, „тако је Јеврејин тријумфовао”, и додаје: „Требаће још пуно времена да се хришћанство опорави од Павла! О какве смо ми наивне душе! Јеврејин побије стотине хришћана; изненада примети да је остатак постао само још ватренији. Тада му се упали добро позната лампица: претвара се да се преобратио. Заузима значајну позу и мотри. И мада се готово свим својим доктринама разликује од осталих апостола, ми предано слушамо његове проповеди”.

Хитлер и Екарт су замерали Мартину Лутеру што је на немачки превео „сатанску библију” Старог Завета, јер су и њега насанкали Јевреји.

Ко год је читао Светог Николаја Србског зна да је за њега Јосиф Праведни слика чедности и чистоте и праслика Господа Исуса Христа; зна да је за њега Исус Навин велики слуга Божји, који је увео народ у Земљу Обећану и због чије вере је Бог зауставио сунце, да би Израиљ у борби победио (погледајмо лик Навинов у Николајевој књизи „Рат и Библија”); зна да му је Исаија „старозаветни еванђелист”, а апостол Павле „уста Христова”, чудесни тајник Богочовеков. Зато је заиста срамно доводити Хитлерову паганску антијеврејску мржњу у везу са Николајевом хришћанском критиком јудаизма заснованог на одбацавању Христа као Бога. Зар због Хитлеровог паганизма Срби треба да се одрекну

Николајеве верности Месији Старог и Новог Завета? Николајев основни став је: Срби су, као и сви народи који су прихватили Исуса из Назарета, нови Израил, који баштини свештено наслеђе древног Израиља; но, очито је да некима смета ово открићење о богоизабраности православних, Цркве Божје, чији смисао није у господарењу светом, него у служењу свим народима (сетимо се Достојевсковог говора о Пушкину и руског – православног – схватања свечовештва као служења свима у идењу за Христом). Како каже Андреј Курајев: „Сада неки јеврејски публицисти траже да хришћански народи, кајући се за злочине паганског немачког нацизма, усвоје поглед на Израил као на народ који, као и пре, апсолутно уникално чува своју богоизабраност. Чудан је то начин да се бориш против национализма – намећући свој национализам”.

## Писмо једне Јеврејке КАКО ЈЕ СВЕТИ НИКОЛАЈ СРПСКИ СПАСАВАО ЈЕВРЕЈЕ\*

„Српска Православна Црква, Свети Синод, Београд

Скоро ће се навршити шездесет година од краја Другог светског рата, највеће трагедије у историји јеврејског, српског и ромског народа, који су претрпели до тада незабележена страдања, прогонства и мучења. После толико протеклих година Влада Немачке тражи од преживелих из Холокауста доказе о томе како су преживели рат, а у циљу остваривања пензије.

Мени је 73 године и једини сам преживели члан породице Нојхаус. Мој отац Александар Нојхаус, по занимању доктор стоматологије, живео је пре рата у Трстенику. Он је био велики пријатељ и побратим са Владиком доктором Николајем Велимировићем. Када је избио рат, после краћег времена, Владика је оцу наредио да бежи и спасава живот, а нас као његову породицу – моју мајку Маргиту и мене његову кћерку Елу – је збринуо тако што је рескирао и сопствени живот. Спасао нас је тако што је мајку обукао у монашку одору, а мене стрпао у џак. Мајка и он су сели у фијакер, а мене је ставио испод ногу, и намирнице преко џака, односно мене, да би било што мање сумњиво. Прошли смо кроз немачки обруч окупираног града и том приликом преживели велики страх и стрес све док нисмо стигли у манастир Љубостињу. Ту нас је Владика предао Игуманији по имену Варвара, која је имала пратњу, јер је била слепа.

У манастиру Љубостињи остали смо 18 месеци; у то време Владика је набавио фалсификоване личне документе за моју мајку под именом Мара Јовановић, а за мене под именом Јелена Јовановић.

После свега наведеног надам се и молим вас да ми изађете у сусрет и издате потврду о мом боравку у манастиру Љубостињи у периоду од 18 месеци, од самог почетка рата.

С поштовањем,  
Унапред захвална,

Ела Трифуновић, рођена Нојхаус  
11070 Нови Београд, Јурија Гагарина 102/13.  
17. 10. 2001.”

\* Жички благовесник, фебруар 2003, стр. 50–51.

## ОДГОВОРИ ПРЕДРАГУ ИЛИЋУ

### О пропустима Николајевих биографа

Врло често су Срби неозбиљни и површни, и врло често им се то обије о главу. Тако је било и у случају појединих биографа и агиографа Светог Николаја Жичког. Без проверавања података, без суочавања са изворима, писало се о Николају, па се и грешило. Добронамерно, али се грешило. Рецимо, тврдило се да је две године провео у Дахау, иако је реч о два месеца. Историографија није епска песма, где се гула „који оно добар јунак бјеше | што једанпут бритком сабљом мане, | бритком сабљом и десницом руком, | пак дванаест одсјече глава”. Давање нетачних података о Николајевом страдању од нациста омогућило је клеветницима Новог Златоуста да оптуже Цркву за мистификовање и митотворство. Наравно, има и објективних разлога за овакву неопрезност: сећања на Николаја и архивска грађа нацистичког окупатора о њему били су неопступни у доба Титове страховладе; на Николаја се излило толико мржње и лажи да су његови поштоваоци с највећом муком морали да приступају истраживањима.

Чим се мало слободе осетило у ваздуху Титове Југославије, кренула је борба да се његовој личности и делу да право место у Србској Цркви и србској култури. Грешке у тадашњим биографијама могу се унеколико разумети. Али, Бајфорд и други клеветници су с пуним правом учили да су се такви промашаји јављали и почетком трећег миленијума, када су били недопустиви.

У недавном разговору с једним римокатоличким истраживачем Николајевског дела, који је потписник ових редова имао, дотични је уочио да недостаје не само критичко издање Николајевих дела, и индекс онога што је Николај написао, него и једна озбиљна биографија човека кога зовемо „највећим Србином после Светог Саве”. Нажалост, ни Србска Црква (осим часних изузетака), ни држава Србија, нису учиниле много да се Николајевом делу приступи с озбиљношћу какву то дело заслужује. Немамо (а морали бисмо имати) научни институт посвећен стваралаштву „Жичког Златоуста”. Књиге које се пишу с циљем дискредитације и „демитологизације” Николајеве светости јесу ЗАХТЕВ да се озбиљно суочимо с Николајевим животом и стваралаштвом.

### Још један „демистификатор”

Др предраг Илић, писац књиге „Српска Православна Црква и тајна Дахау / Мит и истина о заточеништву патријарха Гаврила и епископа Николаја Велимировића у Дахау” (Београд, 2006) дао је свој допринос неокомунистичком „демистификовању” Николајевог страдања за време Другог светског рата. Основне своје поставке изложио је у интервјуу који је дао Загорки Ускоковић („Вечерње новости”, 7. август 2006). Ево тих теза:

„После свих истраживања, чији су резултати сажети у књизи, мој утисак је да је свесно, односно намерно, стваран мит о наводној мученичкој судбини патријарха Гаврила и епископа Николаја у концентрационом логору Дахау – наводи професор Илић. – Моја истраживања, међутим, показују да се тај мит не заснива на реалним чињеницама. Чињенице, пак, говоре следеће. Патријарх Гаврило и епископ Николај нису били заточени у Дахау ни неколико година, ни неколико месеци, како тврде бројни аутори, већ само нешто више од месец дана – од 25. септембра 1944. до првих дана новембра исте године.” Загорка Ускоковић додаје: „Резултати истраживања др Илића показују да су они тамо били пребачени из манастира Војловице, код Панчева, због страховања нациста да би могли да буду ослобођени од стране партизана или Црвене армије, која се приближавала Београду и Панчеву. Гестапо је најпре планирао да их пребаци у чувено одмаралиште Винервалд, код Беча, али је накнадно проценио да то неби било довољно безбедно, због непрестаног бомбардовања Беча и околине у то време. Зато се одлучио да их, привремено, смести у неком од концентрационих логора, за које се с разлогом претпостављало да неће бити места савезничке авијације.

– Пребацивање двојице великодостојника Српске цркве у Дахау је, дакле, било изнуђено, привремено решење, док се за њихово интернирање не нађе боља локација, примерена значају који су они имали за шефове нацистичке полиције и дипломатије – наводи аутор. – У складу са тим значајем, односно са нацистичким плановима за њихово ангажовање у својој борби против СССР-а и Титових партизана, патријарх Гаврило и епископ Николај у Дахауу нису били мучени и малтретирани као огромна већина његових логораша. Напротив. Имали су статус такозваних „почасних затвореника”. Били су смештени у објекту званом „Бункер”, односно у његовом посебно одвојеном делу, намењеном угледним црквеним, политичким и другим високим личностима.

Ауторова истраживања показују, затим, да су лидери Српске цркве из Дахауа послати у једно туристичко-бањско место на обали језера

Шлирзе, удаљено 70 километара од Минхена. После двоимесечног опоравка у том месту пребачени су у Беч, где су наредна два и по месеца провели у тамошњим хотелима.

– Касније су их Немци, заједно са Димитријем Љотићем и другим избеглим српским квинслинзима, водили по Словенији и Аустрији да обиђу и да благосиљају удружене љотићевске и четничке војне формације – описује др Илић. – Крај Другог светског рата дочекали су у хотелу „Гранд” у аустријском градићу Кицбилу.

Закључним разматрањима своје књиге, др Илић указује и на мотиве који су утицали на стварање мита о заточеништву патријарха Гаврила и епископа Николаја у Дахауу, као и на одговорност појединих личности и црквених и световних кругова за настанак и одржавање бројних недоумица и мистификација око тог заточеништва.<sup>16</sup>

Илић нам је указао да у логору Дахау нису били само високи достојанственици СПЦ, Гаврило и Николај, него и два римокатоличка бискупа – Француз, надбискуп Габријел Пике, чије је свештенство сарађивало с покретом отпора у Француској, и бискуп из Пољске, Михал Козал, који је, исцрпљен немачким злостављањем, умро 1943. године. (Пике је такође био у „почасном бункеру”, као и Гаврило и Николај; ни он није батинан и злостављан, а пребачен је, као и остали заточеници „почасног бункера” крајем 1945. у Јужни Тирол, где су га ослободиле америчке трупе. Ни њега, као ни Нимелера, нацисти нису убили – то би било, у пропагандном смислу, контрапродуктивно.) Илић тврди да су се у почасном бункеру Николај и Гаврило хранили са казана СС-оваца (дакле, уживали, док су остали гладовали). Али, то очито није истина, јер патријарх Гаврило је Јовану Велимировићу после рата говорио да се Николај некако сналазио за бољу храну, а иначе би патријарх „умро од глади”.

Илић у својој књизи исказује симпатије према свештеницима СПЦ који су се нашли у Дахау јер су постали партизани. Такав је Вељко Бабић, који је, после рата, напустио свештенички позив и ушао у чиновничку службу; такав је Милан Киждобрански, који је, после Дахауа, постао члан КПЈ и службеник Извршног већа АП Војводине; такав је бивши јерођакон Стеван Стакић, који се, као члан КПЈ, определио да буде „друштвенополитички радник” и директор комунистичких предузећа; помиње Илић и друге, али ови су му посебно репрезентативни.

Илић, дугогодишњи полицијски слуга Титовог режима, нам је, посредно, открио једну страшну истину: нацисти су, у свом односу према српским епископима, били бољи од комуниста. Комунисти су србске владике немилосрдно убијали (митрополита црногорско-приморског Јованикија), а заточене не само шишали и бријали, него и на сваки могући

начин понижавали (митрополита црногорског приморског Арсенија, владику хвостанског Варнаву). Комунисти су србског свештенства побили скоро колико и усташе. Немци су србских свештеника убили много мање. Илић је заточник једне стравичне приче, која још није завршена, јер његове колеге УДБАШИ још увек владају Србијом, и спречавају отварање архива о прогону СПЦ, и праћењу њених епископа, нарочито таквих какав је био Николај. Комунисте и данас боли што их је Николај одавно прочитао, и зато што је свим својим бићем био против њиховог злочиначког деловања међу Србима. Они то не могу да му опросте, па су опет спремни да понуде своје „добре услуге” србофобима којима је Николај такође трн у оку.

## Илићеве тезе и предубеђења

На крају своје књиге, Илић износи четрнаест теза о односу Немаца према патријарху Гаврилу и владици Николају у Другом светском рату. Ми ћемо настојати да их изложимо, оним редом који нам је писац дао, а да затим одговоримо на сваку од њих. Пре но што то урадимо, понудићемо разлоге због којих мислимо да је Илић са предубеђењима приступио својој анализи догађаја. Пре свега, ту су размишљања о одвођењу србских великодостојника из Војловице у Дахау, а затим и теза о Гаврилу и Николају као извршитељима воље одређених структура Трећег Рајха.

### I

Илићева реконструкција догађаја око одвођења патријарха Гаврила и владике Николаја у Дахау пуна је израза типа „можда је”, „по свему судећи”, „изгледа”, „мада нема довољно података, ипак...” Тако Илић тврди да је гестаповац Фајстрицер 14. септембра 1944. обавестио митрополита Јосифа и Синод СПЦ о томе да су Немци спровели Гаврила и Николаја у Винервалд код Беча, где ће ови имати пуну слободу и моћи да примају лекара. То, по Илићу, није била лажна информација Гестапоа, него прецизна, као и раније информације о њима двојици даване Синоду. Па ипак, Гаврило и Николај нису остали у Винервалду, него су отишли у Дахау. Илић овај моменат тумачи: „То што поручник Фајстрицер наредних 10-ак дана није могао да каже где се налазе двојица великодостојника Српске цркве последица је баналне чињенице да они данима нису стизали до Беча. С друге стране, кад су већ стигли у Беч, очигледно је да је нешто искрсло што је Гестапо поколебало у намери да их ту задржи. Шта је то могло да буде, не види се из сачуване немачке документације.

Највероватнија претпоставка у вези са тим везана је за непостојање гаранција везаних за њихову безбедност у том граду, крајем септембра 1944. и убудуће, с обзиром на тешка бомбардовања којима је Беч у то време био изложен.”

Ако је тако, зашто их одводе у Дахау, кад је и Немачка непрестано под бомбама? Ако је тако, зашто их у повратку из Дахауа опет доводе у Беч? То што Херман Нојбахер није знао где су Гаврило и Николај не значи да Фајстрицер није знао где су Гаврило и Николај – јер Нојбахер је био чиновник Министарства спољних послова Немачке, а Фајстрицер официр Гестапоа, који је, не обавештавајући Министарство спољних послова, обавио пребацивање србских великодостојника. Из Нојбахеровог протеста Рибентропу, и Рибентропових даљих акција, види се да је Гестапо био спреман да пређе преко њихових опаски, и да ради по своме, сматрајући да је то у општем интересу.

## II

Илић, као и сваки прави Титов ђак, верује да је ђенерал Михаиловић био сарадник Хитлера у време Другог светског рата. Велики део његових „реконструкција” догађаја из ове епохе заснива се на чињеници да Илић осећа нетрпељивост према Гавриловом и Николајевом ставу Југословенској војсци у отаџбини. Он покушава да нас увери, на један посредан начин, да су Нојбахер, Дража, Недић, Љотић, Гаврило и Николај у извесном смислу били повезани у борби против НОВ и ПОЈ, које је водио мудри „маршал” Јосип Броз Тито. Истина је, међутим, врло јасна: врх СПЦ јесте био уз Дражу, зато што је био уз краља Петра II. Али врх СПЦ није био уз Хитлера. Предлажући да се патријарх ослободи непосредне немачке страже, да му се омогући да служи у србским храмовима у Аустрији, да се остави суптилан надзор људи с којима се виђа, као и да му се допусти веза са епископатом СПЦ, Нојбахер каже да Гаврило „тек мора да се опорави од ЛОШЕГ ТРЕТМАНА последњих година”. (Дакле, Нојбахер је свестан да је немачки третман према србском првојерарху био ЛОШ; на супрот томе, Мирко Ђорђевић, Јован Бајфорд и Предраг Илић тврде да је тај третман био ДОБАР, каткад ОДЛИЧАН.) Што се Драже тиче, покушај Нојбахера да га увуче у далекосежне комбинације неће успети. Дража ће држати везу с многима, али ће остати веран западним „савезницима”. На чијој су страни биле и Гаврилове и Николајеве симпатије и те, 1945, као и 1941. године, јасно се види из чињенице да су патријарх србски и владика жички послали писмо Дражи Михаиловићу, половином марта 1945. Дража се налазио у Босни. Том приликом добио је и једну икону Мајке Божје на благослов од Светог

Николаја Жичког. Дража је 18. марта 1945. послао поруку у којој је изразио жељу да србски архијереји оду у САД, где би се борили „за нашу националну ствар”. Николај ће тим путем и кренути, чим буде могао, док ће се Гаврило вратити у Србију, да тамо понесе крст, скупа са својим многострадалним народом.

Патријарх Гаврило и владика Николај су, одмах по изласку из Дахауа, покушали да ступе у вези са ђенералом Михаиловићем и охрабре га. Тако је војвода Јевђевић од Гавриловог секретара, др Митра Џаковића, примио поруку за Дражу (17. децембра 1944) да ће Гаврило остати „и у добру и у злу” са ђенералом, коме честита наступајуће Христове празнике.

У то време, Нојбахер је настојао да патријарха србског и владика жичког ангажује за потребе Немачке. У телеграму упућеном јануара 1945. министру Рибентропу, Нојбахер каже: „За нас је од превасходне важности да српског патријарха придобијемо за активно ангажовање против комунизма”. Нојбахер је желео да Недића, Љотића и Дражу повеже са патријархом ради „српске националне акције против совјетске политике на Балкану”.

## III

1. Илић тврди да патријарх Гаврило и владика Николај нису одведени у Дахау да би били мучени и убијени, него да би их Немци склонили од совјетских трупа и Титових партизана, који би могли да их ослободе и то искористе у пропагандне сврхе, против нациста. Такође, нацисти су се надали да ће патријарха Гаврила придобити за борбу против Титове НОВ и Совјетског Савеза, као и Николаја. Трудећи се да то ураде, уздали су се у то да ће „натерати патријарха Гаврила и епископа Николаја – познате као велике противнике комунизма – на сарадњу са нацистичким Трећим Рајхом, односно, са квислиншким и колаборантским политичким снагама у Србији и Југославији”.

Шта би се десило с патријархом Гаврилом и владиком Николајем кад би их ослободили црвеноармејци и титовци, велико је питање. Подготовка за владика Николаја, који је комунистичким узурпаторима био „крв на очима”. Може бити да би утаманили, после мучења, као што су учинили са митрополитом црногорско-приморским Јоаникијем; а можда би га опет утаманили, као што су учинили са свештеноисповедником Варнавом и касније митрополитом црногорско-приморским Арсенијем Брадваревићем. Чињеница да су хитлеровци рачунали на Гаврило и Николаја када су желели да их искористе за антикомунистичку конференцију „европских цркава” није ништа мање чињеница од факта да су Гаврило и Николај то одлучно одбили.

2, 3. Гестапо јесте извршио депортацију Гаврила и Николаја у Дахау, не консултујући Нојбахера, иначе прилично разумног дипломату Трећег Рајха. Депортовање старца било је право мучење – они су вожени до Дахауа под тешким ратним условима, врло нарушеног здравља.

4. Патријарх Гаврило и Свети Николај Жички нису били ДУГО у Дахау, али су БИЛИ, и то управо у Дахау. Они су, поред пастора Мартина Нимелера, најугледнији хришћани – антинацисти који су у том логору били. Грешке у раним биографијама Николајевим углавном потичу из немогућности да се дође до валидне историјске грађе и сурове забране Титовог режима да се Николај, као „ратни злочинац“, у јавности уопште помиње (године 1978, званично је забрањено уношење његових дела у СФРЈ). Ове грешке нису последице зле намере, него „историографије под надзором“ (Љубодраг Димић), где су разне удбашке креатуре на себе узимала улогу судија и целата значајним историјским личностима србског народа. Мање оправдања има за оне који су се, од почетка 90-их година XX века, бавили Николајевом биографијом. Они су морали да буду много озбиљнији, јер су, због своје површности, „стручњацима“ попут Бајфорда и Илића дали повода да тврде како се о Николајевом мучеништву стварао „мит“.

5. Патријарх Гаврило и владика Николај нису били на смрт мучени у Дахау зато што нацистима нису били потребни мртви, него живи. Али, они су доживели страдање, о чему се јасно види из Николајевог текста „Патријарх Гаврило“.

6. Гаврило и Николај су, на интервенцију Нојбахера, кога су подржали Недић и Љотић, пуштени из Дахау, али нису ОСЛОБОЂЕНИ из немачког ропства.

7. Опоравак Гаврила и Николаја у бањи Шлирзе био је само физички. Они су и даље били изложени психичком малтретирању гестаповца, који су их приморавали на сарадњу.

8. Патријарх Гаврило и Свети Николај Жички нису пристали ни на какав нацистички план о „уједињењу преосталих српских антикомунистичких, квислиншко-колаборационистичких снага у Србији и ван ње“, него су отишли да у Словенији благослове националне трупе под врховном командом ђенерала Михаиловића. Ове трупе су хтеле да се уједине са словеначким антикомунистима пројугословенски оријентисаним ради борбе против Титове окупације Југославије и позивања краља Петра II на слободну територију Словеније, одакле је требало да отпочне, уз помоћ западних савезника, рестаурација Краљевине Југославије као слободне државе. План није успео јер су Черчил и Рузвелт Југославију препустили крволоку Стаљину и његовом верном слуги, Јосипу Брозу,

у чијој је тајној полицији др Предраг Илић пекао свој занат. Патријарх и владика жички су у Словенији показали крајњу уздржаност; благословили су трупе, а Николај је одржао говор над Љотићевим одром искажујући задовољство због удруживања србских националних трупа под командом ђенерала Драже и захвалност Љотићу због помоћи око пуштања из Дахауа (толико им је било „лепо“ у Дахау, да Илић каже, као стари циник Титовог НКВД-а, да су србске владике „уживали редовну здравствену заштиту“ и „релативно слободно шетали по двориштима око ’Бункера’“).

9. Боравак Гаврила и Николаја у хотелу „Гранд“ у Кицбилу за Илића је опет „почасни третман“, који су уживали „М. Недић и други познати српски и балкански сарадници нацистичког окупатора“ (обратимо пажњу на тон исказа, и ко ту још треба да буде придружен списку србско-балканских колаборациониста Хитлера). Нису МАЛТРЕТИРАНИ, него ПОЧАСНО ТРЕТИРАНИ, сматра Илић.

10. Патријарх Гаврило се у Србију вратио да се стави на чело СПЦ, сурово гоњене под Титом, кад је проценио да му живот неће бити непосредно угрожен; Николај је био свестан да би га Тито и његова ОЗНА – УДБА – СДБ – БИА заточили или убили, и зато је остао у Америци, помажући Србима који су стењали под брозомором.

11. Илић своје право лице показује тврдећи да су патријарх Гаврило и Св. Николај Жички лично криви за мистификације везане за њихов боравак у Дахау, јер никад нису писали и говорили о томе. То није истина: Николај је написао текст о условима њиховог живота у Дахау, који је у Србији био недоступан јер је објављен у „четничком“, „великосрбском“ „Американском Србобрану“, а недоступан је био (БИА?) управо због верних слугу УДБЕ попут учењака Илића и њему сличних. Гаврило и Николај нису били комунистички народни хероји који се хвале својим подвизима у стилу „Отписаних“ и Бате Живојиновића; али, ко је хтео, могао је да дође до њихових сведочења о страдању.

12–14. Највећу одговорност за неспоразуме око Николајеве биографије носе Титове слуге и полицајци, који су Николају одузели држављанство и прогањали људе који су издавали његова дела (попут епископа шабачко-ваљевског Лаврентија); они, као БИА, и даље спречавају приступ тајним архивама Титовог режима, и још нису дали увид у досије тајног праћења Светог Николаја Жичког. Црквени и световни историчари пет деценија нису могли слободно да се баве Николајем, а од почетка деведесетих година XX века инерција прошлог времена и заплитање у површности су их такође спречавали у томе.

Највећа Илићева лаж (неистина, измишљотина, итд.) је да „комунистички режим у Југославији није подстицао истраживање овог питања да би био у добрим односима са СПЦ”. Не, него је циљ комунистичког режима био да се Николај заувек облати као „хитлеровац” и „дражиновац” (а Дража је, зна се, такође „хитлеровац”) који је исто што и Степинац.

Комунисти су Николаја доживљавали као врхунског шпијуна – час немачког, час англоамеричког. Ево како је његову улогу видео комунистички историчар Драгомир Митровић у тексту „Однос свештенства према НОП-у и устанку на подручју Краљева 1941. године: „Николајев план, са којим је упознао и Дражу Михаиловића преко новинара Брашића који га је однео, био је да се повежу сви, од краља Петра до немачког Гестапоа у Београду. Углавном, по његовој замисли, Недић и Љотић имали би најискреније и најлојалније да сарађују са Немцима, Дража Михаиловић да остане по страни, илегалан и у тајном споразуму уз сагласност Немаца. Четници Косте Пећанца, поред тога што су у директној служби Недића и окупатора, представљали би легалну експозитуру Драже Михаиловића. Недић, Љотић, Пећанац и Дража Михаиловић, заједничким снагама уз садејство Немаца, обавезно треба да униште комунизам, да успоставе ред и мир у земљи и створе предуслове за повлачење немачких и бугарских трупа из Србије. Везу са владом у Лондону одржаваће Дража Михаиловић и Николај, а када наступи повољан моменат организација Драже Михаиловића ступила би у акцију.”

Богдан Гордић и Тика Топаловић, четничке војводе, биле су тобож Николајева телесна гарда, а лично Николај им је одобрио да батинају народ у порти Љубостиње.

Митровић је навео Николајево писмо Дражи, где га Николај моли да се повуче са опсаде Краљева, због предстојећих немачких одмазди. Али, навео га је без многих битних реченица, у познатом компартијском историографском стилу. Ево писма Дражи у целини. Подвучени делови су из Митровићевог текста изостављени, зато што му се нису уклапали у концепт, по коме је Николај био главни идеолог свих колаборатера с Немцима за време рата у Србији: „Шта ће нам користити земља ако се истреби народ? А истребљење народа српског сада се врши са неколико страна. Бог и народ – треба се Бога бојати и Богу се молити, а народ свој волети и жалити.

Али, на жалост, има пуно безбожника који нити се Бога боје нити народ воле и жале. Многи су од њих благовремено извукли своје породице из градова па онда почели немилосрдно да их руше, туђу имовину и убијају туђе маје, синове и кћери. Авај, погибијо српска од безбожника!

Неизмерно боли и мене и многе дуге Србе, што се у последње време почело ово рушење приписивати и Вама. Свет је у неизвесности, односно Ваших планова. Да ли заиста и Ви учествујете у борбама око Краљева или то неко злонамерно, а у своју корист ставља под Вашу фирму? Тако и по другим вестима: и ова неизвесност помрачава мисли и леди срце сваког српског родољуба.

Ја се каменим у манастиру и само се молим Богу за српску слогу. Ако икад она четири слова С треба да имају неки практичан и спасоносни значај, то треба у овом времену.

Војвода Б. Г. (Богдан Гордић) причао ми је много о Вама. Са дивљењем говори о Вашој мисаоности и храбрости. Али, жалим што не долазите с њим у везу, као и са другим чисто националним јединицама. Учините у овом правцу све што можете и то хитно. Чувајте се свих оних ортака који у Бога не верују. **Никад у историји ниједан Србин без вере у Бога није учинио ниједно велико дело, од Немање до Карађорђа и војводе Мишића. Без Бога ни преко прага – говоре Срби одувек. Зар могу радити на добру свог Божијег народа они људи који немају дубоку душу Србинову нераскидиво везану с Богом и свецима – крсним славама? Партијаштво нас је страшно упропастило и осрамотило. Па зар да још партијашимо? И то данас и то у Шумадији? Патриотска Босна данас може да послужи примером партијашкој Шумадији. Ако. Пођимо за неким примером. Ујединимо ово мало свежих народних снага, не да се с неким далеко јачим од себе, боримо сада, него само да очувамо што више робља српског у животу до бољих дана и за боље дане. Као кроз тунел путујемо. Али, моја је непоколебљива нада да ће Бог благи опростити нам многе и премноге грехе наше и да ће нас извести на велику светлост. У осталом, тако је прорекао и онај чудни кремански пророк, чија су се сва прорицања до сада збила и с невероватном математичком тачношћу испунила. То није био неки гатар него прави Божји човек и визионар.**

**Молим Вас, наредите Вашим људима да нипошто не псују Светиње, да се посведневно Богу моле и своје крсне славе како могу дуже. Тешко је бити прави Србин. Само прави човек може бити прави Србин.”**

Шта се из овога види?

Види се да је Николај истицао побожност као основни предуслов сваке победе у рату; види се да је веровао да ће Бог Србима опростити грехе због њиховог страдања; види се да је од Драже тражио да његова војска не псује светиње и да слави своју славу, подсећајући га да „само прави човек може бити прави Србин”. Молио га је да не сарађује с без-

божницима, и подсећао га на Босну, где су се сви Срби удружили у одбрани свог духовног и биолошког опстанка. То Митровићу смета.

Оно што је радио Митровић некад, и што је радио компартијски историчар др Коча Јончић у својој књизи „Краљевачки октобар 1941”, тврдећи да Николај „није ничим осудио злочине окупатора над становништвом Краљева и Србије”, наставио је, суптилније, да ради Предраг Илић, представљајући србске првиепископе Гаврила и Николаја као госте Хитлеровог Рајха. Млеко бравара из Кумровца је јака храна, зар не?

### Чланак из „Њујорк Тајмса”

Када је Свети Николај Жички стигао у САД, „Њујорк Тајмс” је 17. јануара 1946. објавио текст „Епископ, бивши нацистички заробљеник, је овде / Србски прелат био је држан у Дахау са Нимелером – Поздравља понашање америчке војске”. Ево шта пише у том чланку:

„Глад у Европи је више духовна него телесна”, рекао је у разговору у управи србског православног саборног храма Светог Саве, у Западној 26. улици број 20 епископ православних епархија охридске и жичке Николај, четири године заточеник нациста (разговор је био јуче поподне).

Епископ је стигао у понедељак увече на броду „Краљица Елизабета”, да би се, како каже, шест месеци одморио. Није био за то да расправља о политици у Југославији, желећи да да неколико кратких коментара о свом искуству као заточеника нациста, које је делом било и у Дахау. Био је, рече, у истим баракама у којима се налазио и Мартин Нимелер, борбени лутерански пастор – антинациста.

„Било је тамо на стотине барака”, рекао је „и ја нисам, из бараке у којој сам био, могао да знам шта се напољу дешава. Наше бараке биле су зидом одвојене од осталих. Сваке ноћи могли смо да чујемо прелепу музику, попут Бетовенове или Моцартове. Али сваке поноћи, или нешто мало после, чули бисмо другу врсту музике, од „машинки”, које су убијале људе”.

Епископ Николај је причао о томе како је једном, читајући Библију, био укорен од једног нацистичког официра. „Коју књигу читате?” питао је официр. „Читам књигу Божју”. „Зар не знате да су ту књигу написали Јевреји и да је Христос био Јеврејин?” упитао је стражар. „Можете је звати како хоћете, али је ја зовем књигом Божјом. Можете је одузети ако желите”, одговорио је епископ. „Не, нећу, али не треба да је читате”, одговорио је нациста.

Епископ је рекао да је био две године конфиниран у Дахау, и да су га ослободили Американци последњег дана маја. Пре тога је провео слично време у манастиру, претвореном у затвор.

Епископ Николај је рекао: „Понашање америчких трупа у Аустрији и Баварској било је за сваку похвалу. Милиони Немаца у окупираним земљама очекивали су да буду убијени или утамничени. Били су уплашени кад су Американци стигли. Али није се десило ништа од оног што су очекивали. Први пут су видели слободне људе који су им донели слободу уместо ропства. Америчке трупе су живе о свом трошку, не одузимајући ништа од Немаца. Нису убијали становништво. Нису чинили зло. Овако лепо понашање синова Новог света разбудило је демократски дух у масама народа и резултати су били очити у земљама које су имале слободне изборе, како се десило пред мојим очима у Аустрији. Материјално, Европа зависи од овогодишње жетве, а жетва зависи од Бога. Маса људи траже духовно вођство. Ако се духовно вођство не појави у право време, не само међу свештенством, него и међу верујућим лаицима, хришћанске масе биће у очајању...”

Епископ је додао да је „почетак демократије у антидемократским земљама страх од атомске бомбе. Двоструко чудо атомске бомбе је у томе што се Америка уздржава да је не примени”, рекао је.

Епископ Николај је гост епископа србске епархије за САД и Канаду, Дионисија. Посетио је САД 1921. и 1927. године”.

Шта се из овог чланка види? Да је Николај, по доласку у САД, укратко говорио о свом боравку у логору, али да му је главни циљ био да нагласи садашње духовно стање Европе и света који се све више удаљавају од Христа. Такође, Николај је описао и свој сусрет с немачким официром и разговор о Светом Писму. Новинар је забележио да је он у логору провео две године, али то је вероватно плод новинарске непажње, јер је Владика говорио о томе колико је укупно био под немачком стражом, па и у логору. Било како било, овај чланак је драгоцен сведочанство о првим речима Николајевим по доласку у САД, где ће остати све до блаженог уснућа свога, 1956. године.

## Владика Лаврентије и штампање Сабраних дела Светог Николаја Жичког

Владика шабачки (некад западноевропски) Лаврентије, учинио је веома много за свој народ – објављујући Николајева дела у доба најжешће комунистичке страховладе. У својој књизи, Јован Бајфорд покушава да докаже како су Николајеви следбеници свесно и намерно фалсификовали његову биографију и стваралаштво, с једним јединим циљем – да створе „мит” о Николајевој светости и мучеништву. Бајфорд и њему слични праве се наивни, као да никад нису чули за Титов комунизам и прогоне верника у епохи тог тоталитаризма с холивудски насмешеним лицем.

Зато је веома битно да се подсетимо шта се заиста дешавало. Ево шта, у интервјуу у датом часопису „Јустин” (1/2006) о тим временима каже владика Лаврентије:

„У моме животу, владика Николај је одиграо веома важну улогу. Док њега нисам читао, ја сам лутао кроз живот. Он је тај који ме је, кроз своја дела, упутио на прави јеванђелски живот. Док сам похађао Богословију, а и касније, његова дела била су ми омиљена литература. Међутим, после окупације, владика овде није био баш омиљена личност, чак је и његово име било забрањено да се спомиње. Прота Милисав Протић из Гуче годинама је био његов сарадник и током *четирдесет година* сакупљао је владичина дела. Већ негде 1939. или 1940. године, постојала је идеја да се та владичина дела издају поводом четрдесет година његове службе, али пошто владика то није хтео, прота Милисав је та прикупљена дела сачувао. Када сам ја изабран за викарног епископа и постављен за уредника *Православља*, прота Милисав је био на функцији техничког уредника, па је, као велики љубитељ Николајевог дела, предложио да нешто од тога објавимо, како би остало сачувано. Тако смо, по први пут, штампали *Пролој*, али под назив *Житија Светијих* и без навођења имена аутора, а затим смо издали и *Релијију Њејошеву*.

Да бих Вам показао како је тада било тешко било шта штампати, морам да Вам испричам следећу епизоду. У то време, као што сам рекао, био сам викарни епископ и уредник *Православља*. Патријарх Герман је, као врло мудар човек, био саставио један редакциони одбор који је читао текстове који су требали да буду објављени у *Православљу*, како би се избегли проблеми са властима. Треба да имате на уму како је у то време *Православље* било једини црквени лист, па је штампано у тиражу од четрдесет и седам хиљада примерака. Дакле, сваки рукопис који је требало да буде објављен, морао је пажљиво да се прочита, јер постојала

је могућност да читав лист буде забрањен. Појавио се негде чланак у коме се неки од Хрвата жалио како Срби никако да им опросте Други светски рат, на шта је прота Иванчевић реаговао написом у коме се питао „па докле само Срби да праштају – треба и други да праштају!” На то ја, као одговорни уредник упитам: „Па зар не би овај чланак могао да нам направи неку непријатност?” на што су ми рекли: „Зашто, када је то истина.” – И тако, прође тај чланак. Седео сам баш у овој истој соби кад дође неки балавац, стар можда петнаест или шеснаест година и упита ме: „Да ли сте ви викарни Епископ Моравички?” Ја кажем да јесам, а он ми предаде писмо од окружног јавног тужиоца града Београда. Када сам отворио, видим оптужбе на основу члана о положају верских заједница и на основу члана о ширењу верске и националне нетрпељивости. Питао ме је где се тај примерак *Православља* налази, па сам га повео у магацин, смештен у подруму Патријаршије. Од укупног тиража, остало је свега неколико стотина примерака – све је већ било послато. Након што је затечене примерке пломбирао, почео је да се распитује где су све отишли остали примерци – дошао је у осам ујутру, а ни до два по подне није завршио, чак ни са записивањем адреса на које је одједном послато више од сто примерака. После смо чули како је полиција у неким крајевима ишла од куће до куће и запленивала, а у другим местима нико није долазио. Том броју је после десетоструко скочила цена, тражили су људи: „Где је онај забрањени број, да видимо шта је у њему написано?”

Ето, таква су то времена била. После неког времена прота Милисав мени каже, када сам ја 1969. године изабран за Епископа Западноевропског и Аустралије: „Дај, Лаврентије, да пробамо да штапамо дела владике Николаја. Ја сам већину сакупио у по три примерка”, каже Милисав – „да ми не би ови запленили све и уништили. Један примерак је зазидан иза ормара у мојој спаваћој соби (то зна само мој најстарији син), један се налази на звонику Цркве у Миријеву, а трећи примерак је у манастиру Вујну; па, ако би један комплет и уништили, да знате где су остали. /.../

Много су нам помогли Немци. Знате, две Николајеве докторске дисертације су објављене на немачком. Немци, нарочито религиозни и студенти веома су добро знали ко је Николај Велимировић. Запели смо из петних жила и уз велике напоре и помоћ Немаца, прво смо направили сопствену штампарију.

Убрзо затим мени Милисав почне да шаље помало материјала, а ја износим, бојим се да понесем све, на граници ће ми наћи па ће ми уништити; него мало помало. Тако, објавимо ми прве три књиге: *Охридски Пролој*, *Омилије* и *Беседе њог Гором*. После у новинама прочитам, како

је Влада Југославије, у *Службеном листу* објавила забрану растурања тих књига у земљи. Када сам дошао на једно заседање Сабора, позове ме Крста Лековић, пуковник тадашње УДБЕ, који је био надлежан за односе са верским заједницама. Питао ме је зашто штампам Николаја, он је државни непријатељ, коме су те књиге данас потребне и слично а ја му одговорим: „Мени су потребне! Ја их читам!” Претио је да ће и бомбу да нам баци у штампарију, на шта сам му одговорио да нема везе, пошто смо осигурани на два милиона марака. Када је видео да претње не помажу, наставио је са убеђивањем: „Немој да се играш главом, ти знаш да је то кажњиво, можеш да одговараш законски, можеш и затвор да заглавиш. Ти знаш да је Николај био народни непријатељ!” Кажем: „Боже сачувај! Николај је био велики мислилац, и њега овај ситни партизански посао није интересовао. Он је гледао узвишене послове, никада није нападао људе или заједнице, него је био против зла у њима. Зар Ви нама хоћете да, у најслободнијој земљи на свету, забраните да штампамо молитвеник, јер шта су друго *Омилије* и *Охридски Пролој* него молитвеник? Десет година међу мојим свештеницима и верницима причам да ми овде имамо верске слободе, ко хоће у Цркву да иде, да се Богу моли, неће му нико забранити, а ко неће, он ће наћи стотине разлога. Када бих сад ја њима тамо рекао да ми Ви не дате да штампам *Охридски Пролој*, с правом би ме питали, где ми је та слобода? Ми који тамо живимо хоћемо да користимо благодати те слободе, а Ви можете само да забраните да се то растура овде. Ми то, уосталом, и нисмо штампали да се чита овде” – а руку на срце, наравно да јесмо штампали највише за отаџбину.

Тако сам ја и даље кришом та дела износио из земље, док једном из новина нисам сазнао да је умро прота Милисав. Сместа сам долетео у земљу – код родбине је прота оставио писмо за мене, два дана пред смрт, са упутствима шта и како даље. Међутим, никако да нађемо начина како да дела унесемо у земљу, све док ме у Лондону нису саветовали да пошаљем препорученом поштом, која је тамо осигурана на пет фунти. Пошта је дакле дужна да надокнади трошкове ако се са пошљицом нешто догоди. Наравно, изван Србије су сви добили, а овде нико.

Ипак, када је почео да се отапа лед једнопартијског система, а прве „љубичице” демократије почеле да се помало пробијају, обратио сам се тадашњем министру вера Драгојловићу и упитао га „да ли на неки начин можемо да унесемо владикина дела?”. Он нам је одговорио како ништа не може да нам помогне, али да пробамо, па како буде. /.../ Била је 1989. година. Дотерамо ми на царину читавих *двдесет њона књига*, камионом фирме „Шпедиција – Бугојно”. Да све буде интересантније возачи – један муслиман, а један Хрват, врло честити људи, чак су нам

помагали и око утовара. Чекали смо на царини у Београду од јутра до три сата поподне, а нико не сме да нас царини. Дође један човек и каже ми: „Владико, нико не сме да Вас царини. И тако су послали мене, кажу, ти познајеш те попове. Моја супруга Вас познаје из Немачке, из манастира Химелстира. Била је удата за једног неуропсихијатра, неког Ракића у Холандији, касније су се они развели, па се она преудала за мене, и све ми је најлепше причала о Вама.”

Тако смо ми те књиге дотерали у Србију. Нисмо имали где да смести-мо двадесет тона књига, једноставно смо их истоварили у ходницима Патријаршије. Службеник са царине је све то пописао и рекао да чувамо под катанцем и никако не растурамо, док не стигне одлука са царине, али није имало где. Књиге су тако стајале на отвореном по ходницима, свако је могао да узме шта пожели – тако је владика Николај почео опет да улази у народ, а довољно је остало да подигнемо и манастир Светом Николају у Соколу. /.../ После извесног времена зове мене исти онај пуковник УДБЕ, као да ли би ми тамо у нашој штампарији у Химелстиру штампали неке скупљене чланке који су штампали он и још један у сарајевском *Ослобођењу*, о Крунославу Драгановићу – био је то један од главних усташа у Босни, који је Павелића извео из Југославије. Тада је таква политика била, да су наше, четнике и остале убијали, а овоме су дозволили да се врати у Југославију и то скоро на своју бившу жупу у Купресу. Ова два пуковника УДБЕ су овога саслушавали и то у наставцима објављивали, па су сада хтели да то скупа објаве. Питао сам га: „Па, господине Лековићу, ви сте рекли да ћете бомбу да баците на нашу штампарију? Уосталом, јефтиније Вам је то овде да штампате”, и тако га се отарасим.

А било је и неких интересантних и комичних сцена. Хвали ми се тако покојна игуманија у манастиру Тавни, каже има један наш човек овде из комшилука, ради на царини у Хоргошу. И донесе ми једног дана *Омилије*, па рече: „Мати, ово сам запленио од једнога човека, знао сам да теби то треба.” Треба да знате да нас је штампање једне књиге кошта-ло 38.000 марака!

Ето како се правио „мит” о Николају – под непрестаним претњама УДБЕ, у страху да ли ће се уопште успети, да ли ће бити довољно новца да се дела штампају. УДБА прети бацањем бомбе у штампарију у којој се припремају Николајева дела, а дела Хајдегера, нацистичког ректора универзитета у Фрајбургу, наилазе на одушевљен пријем... И после дође Бајфорд, и прича о србским православним митовима... А секундира му Илић, коме је Крста Лековић био колега „у струци”.

## УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

### Шта је Свети Николај Српски говорио о својим непријатељима?

„Благослови непријатеље моје, Господе. И ја их благосиљам и не кунем... Они су место мене исповедили грехе моје пред светом. Они су ме шибали, кад сам се ја устезао шибати себе самог. Они су ме мучили онда, када сам бежао од мука. Они су ме ружили онда, кад сам ја сам себи ласкао. Они су ме пљували онда, кад сам се ја гордио собом. Благослови непријатеље моје, Господе, и ја их благосиљам и не кунем. Кад сам се ја правио мудрим, они су ме називали лудим. Кад сам се правио моћним, они су ми се смејали као кепецу. Кад сам хтео водити људе, они су ме гурали у позадину... Роб куне непријатеље, јер не зна. А син их благосиља, јер зна. Јер зна син да му се непријатељи не могу дотаћи живота. Зато слободно корача између њих, и моли се Богу за њих”.

Тако је писао Владика Николај у својим *Молићвама на језеру*. И није само тако писао, него је тако и осећао, тако се свим бићем Богу молио за увредиоце своје и за све који су га мрзели и покушавали да уклоне из јавног живота. У „Жичком благовеснику”, објављеном уз Часни пост 1940, налази се и овакав запис: „Поводом пашквила које су се појавиле против нашег епископа, неки свештеници и световњаџи послали су нашој редакцији чланке и дописе у којима се са гнушањем те пашквиле обеснажују и износе се скривени подстрекачи који то све финансирају. Ми жалимо што те чланке не можемо штампати. Ни епископ нам то не препоручује. У разговору са епископом Николајем, он нам је рекао: „Ми православни свештеници морамо бити позитивни и конструктивни, ако икад то нарочито у овом времену. Не смемо трошити ни време ни снагу на ствари негативне и деструктивне. Што се мене лично тиче, ја се радујем што сам могао бити користан и мојим непријатељима, пицима ових пашквила, бар материјално, кад нисам могао духовно. Јер грдећи мене они добијају за то паре, те се хлебом хране”.

Од ове изјаве до данас прошло је скоро седам деценија. И непријатељи Николајеви, то јест, непријатељи Христа Богочовека, чији је Николај угодник, и даље зарађују на жичком светлоснику, ружећи и грдећи све његово и Христово добро у србском народу, и настојећи да то уклоне из свести Срба.

А свети Николај им прашта, и моли се Богу за њих.

## Коме смета Свети Николај?

Зна се коме и зашто смета Свети Николај Српски. Смета тоталитаризму Новог светског поретка, јер је рекао да ће последњи, у злу уједињени свет, бити гори од куле вавилонске (*Жетиве Господње*); смета домаћим евроунијатима, јер је рекао да ће, ако буде напуштена служба Богу србског народа, „престати историја Србадије, а почети историја мангупарије” (*Србски народ као Теодул*); смета јер разобличава лажну побожност: „Цркве граде, да их виде људи, | Цркве граде, Богу се не моле” (*Небеска Лишурџија*); смета јер каже да су усташе „за ревност у злу, добро знану свима, | похвале добили из пакла и Рима” (*Ђердан од мерџана*); смета јер указује на пљачкашку економију неолиберализма (*Средњи систем*). Смета јер је нови Свети Сава. Смета јер је Христов. Смета јер људе приводи Богу и одводи их од сатане.

Како каже литвански хришћански мислилац Антанас Мацејна: „У очима света бити хришћанин већ је злочин, злочин достојан смртне казне. Прогони Цркве никад нису пуки људски неспоразум. Они у себи увек крију антихристов умишљај; свагда су засновани на антихристовом покушају да погуби Цркву Христову. И то је заиста тако, макар поједини гонитељи не схватају ни те замисли, ни те циљеве, мислећи да, док убијају, служе вишем циљу. (...) Ако би нам се поставило питање зашто свет мрзи Цркву, могли бисмо одговорити – то је зато што га Црква спречава да остане у својој фактичности”. А владика Николај, верни син Цркве, чини управо то – не да свету и свом роду да остану ту где су, и да иду ка понору идолопоклоничке технолошке цивилизације, него их зове ка Христу и вечном животу.

Слава Светог владике Николаја рашће све више. Непријатељи Христови су, кад су видели да никаквим средствима не могу да спрече дело Богочовеково, узвикнули: „Гле, ништа не помаже. Сав свет оде за Њим” (Јн 12, 19). Тако и непријатељима Николајевим ништа не помаже! Све оно најбоље код Срба оде за Николајем, који оде за Светим Савом и Светим кнезом Лазаром, који одоше за Христом, Распетим и Васкрслим, Кома, са Оцем и Духом Светим, слава у векове векова. Амин.

## Литература

1. Краљево октобра 1941, Народни музеј Краљево – Историјски архив Краљево, Краљево 2003.
2. Др Рихард Вајкарт: Од Дарвина до Хитлера / Еволуциона етика, еугеника и расизам у Немачкој, СГ – Вили, Београд 2005.
3. Мирко Бојић: Југословенски народни покрет „Збор“, 1935–1945 / Један критички прилаз, Народна књига – Алфа, Београд 1996.
4. Коста Николић: Немачки ратни плакат у Србији 1941–1944, Бонарт, Нова Пазова, 2000.
5. Светац! / Свједочанства о Блаженику, Глас концила, Загреб, 1999.
6. Др Ђуро Батрићевић: Патријарх Гаврило Дожић и његово доба, Светигора, Цетиње 2000.
7. Gene Edward Veith, Jr. Modern Fascism, Liquidating the Judeo-Christian World view, SPH, Saint Louis, 1993.
8. Диякон Андрей Кураев: Как делают антисемитом, „Одитигитрия“, Москва 1998.
9. Јован Бајфорд: Потискивање и порицање антисемитзма / Сећање на владика Николаја Велимировића у савременој српској православној култури, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Београд 2005.
10. Сима Симић: Прекрштавање Срба за време II светског рата, Графички завод Титоград 1958.
11. Милослав Самарцић: Сарадња партизана са Немцима, усташама и Албанцима, Погледи, Крагујевац, 2006.
12. Е. В. Соколов: Културологија / Огледи из теорија о култури, Просвета, Београд 2001.
13. Владика Николај: О Богу и о људима, Ваљевац – Књижевна заједница, Ваљево – Нови Сад 1993.
14. Драгољуб Живојиновић, СПЦ и нова власт 1944–1950, Хришћанска мисао, Србиње – Београд – Ваљево, Минхен 1998.
15. Харун Јахи: Страхоте које је дарвинизам донео човечанству, ЦПС, Београд 2002.
16. Предраг Палавестра: Јеврејски писци у српској књижевности. Институт за књижевност и уметност, Београд 1998.
17. Жени Лебл: До „коначног решења“ / Јевреји у Србији, Чигоја, Београд 2002.
18. Речник српскохрватског књижевног језика, Нови Сад – Београд, 1969.

19. Владика Николај, данас и овде („Књижевне новине“ 1048 – 1049, 2001–2002).
20. Херман Нојбахер: Специјални задатак: Балкан, Службени лист СЦГ, Београд 2004.
21. Владимир Димитријевић: Највећи Србин после Светог Саве / Књига о Владици Николају, Легенда, Чачак 2006.
22. Др Драган Суботић: Српска десница у 20. веку / Оглед о политичкој филозофији Димитрија Љотића, Институт за политичке студије, Београд 2004.
23. Митрополит Јосиф: Мемоари, Светигора, Цетиње 2006.
24. Жан Мари Лустиге: Божји избор, Јел – мил, Чачак, 2003.
25. Antony C. Sutton: Wall Street & Rise of Hitler, Bloomfield Books, 1976.
26. James & Suzanne Pool: Тко је financirao Hitlera, Globus, Zagreb 1981.
27. Др Ђоко Слијепчевић: Југославија уочи и за време II светског рата, Искра, Минхен, 1978.
28. Православље и изазови рачунарске технологије, Дом Св. владике Николаја, Краљево 2005.
29. Николај Трубецкој: Европа и човечанство, Логос, Београд 2001.
30. Јаша Алмули: Живи и мртви, изд. С. Машић, Београд 2004.
31. Св. Владика Охридски и Жички Николај (прир. епископ Атанасије Јевтић, Епархија Жичка и манастир Жича, 2003).
32. Милан Д. Јанковић: Епископ Николај Велимировић – Живот, мисао и дело I – III, Епархија шабачко-ваљевска, 2001–2002.
33. Златоусти проповедник васкрслога Христа (прир. В. Димитријевић, Г. Вељковић, Духовни луг, Крагујевац 2003).
34. Ђорђе Јанић: Хација вечности, Храст, Београд, 1994.
35. Драган Суботић: Епископ Николај и православни богомољачки покрет, Нова Искра, Београд 1996.
36. Др Мјуриел Хепел: Џорџ Бел и Николај Велимировић – прича о једном пријатељству, Светигора, Цетиње 2003.
37. Предраг Илић: Српска Православна Црква и тајна Дахауа, издање аутора, Београд 2006.
38. Мајмонид (Градац 116/117), Чачак 1995.

## Садржај

Зашто ова књига? .....	5
О садржају .....	6
Св. Николај Жички: ПАТРИЈАРХ ГАВРИЛО – Одговор једном Морачанину .....	7

### ЗНАК ПРОТИВ КОГА СЕ ГОВОРИ

Од Распућина до криптохитлеровца (напади на Св. Николаја Жичког) ...	11
Мирко Ђорђевић и вештина кривотворења .....	13
„Српска црква у рату и ратови у њој” .....	21
Књижевници, фарисеји итд. ....	25
Писмо „Групе интелектуалаца” .....	27
Одбори за сва људска права, изузев србских .....	30
Шта кажу „монтенигерси”? .....	32

### СВЕТИ НИКОЛАЈ СРПСКИ – ИЗ ЧЕТИРИ РАЗЛИЧИТА УГЛА

НЕИМАР ДУХОВНОГ И ИСТОРИЈСКОГ СМИСЛА Шта су знаменити Срби рекли о Светом Николају Србском: .....	34
НАЈЕМИНЕНТНИЈИ ПРАВОСЛАВНИ ВЛАДИКА 20. ВЕКА Православни из других народа о Светом Николају: .....	36
НАЈИЗУЗЕТНИЈЕ ЉУДСКО БИЋЕ КОЈЕ САМ ИКАДА СРЕЛА Странци о Светом Николају Србском: .....	37
„НАЈМРАЧНИЈА ЛИЧНОСТ У ИСТОРИЈИ СРПСКОГ НАРОДА” – ФАШИСТА, НАЦИСТА, ЕНГЛЕСКИ АГЕНТ, МАСОН, РАСПУЋИН, КОНТРАРЕВОЛУЦИОНАР, БРУТАЛНИ БАЛКАНАЦ, РАТНИ ЗЛОЧИНАЦ, ИЗДАЈНИК, САРАДНИК ОКУПАТОРА, ВЕРСКИ ФАНАТИК, ПРОВИНЦИЈАЛНА ПОЈАВА, ФИЛОСОФ ПАЛАНКЕ, ОБОЖАВАЛАЦ ХИТЛЕРА – Владика Николај у очима комуниста, нациста, усташа и „грађанске опције” у Срба .....	39
„Зашто се у Цркви шапуће?” .....	40

### ВЛАДИКА НИКОЛАЈ И НАЦИСТИ

Свети Николај Жички и хитлеровци .....	42
Владика Николај и пастор Нимелер .....	57
Сведочење јеромонаха (потоњег владике) Василија .....	60

Мемоари митрополита Јосифа .....	62
Владика Николај и Херман Нојбахер .....	64
„Почасни” затвор у Дахау .....	69
Још о врху СПЦ у рату .....	70

### ВЛАДИКА НИКОЛАЈ И ГРАЂАНСКИ РАТ

Владика Николај и ђенерал Дража .....	73
Владика Николај и Љотић .....	77
Владика Николај и ђенерал Недић .....	84
Зашто је Свети Николај Жички био антикомуниста? .....	85
Владика Николај о Титу .....	90
Мишљење народа о хаосу грађанског рата у Србији .....	91
Мирко Ђорђевић се поправља? .....	94
О једној песми Владике Николаја .....	95

### ВЛАДИКА НИКОЛАЈ И ЗАПАД

Владика Николај и Запад .....	97
Два Николаја – Трубецкој и Велимировић .....	98
Постоје ли природни закони? Владика Николај и идеологија сцијентизма .....	106
Научници и вера .....	106
О математици као преупрошћавању стварности .....	109
Свети Николај Жички као сведок Истине .....	112
Лосев о митотворству науке .....	114
Делимичност науке и целовитост откривења .....	118
Тезе за размишљање .....	121
Свети Николај Жички о три авети европске цивилизације .....	123
„Западне демократије” и Хитлер .....	129
Свети Николај и евроунијати .....	132
Срби као „ратни злочинци” и Св. Николај Жички .....	136

### СВЕТАЦ?

Одлука Сабора .....	143
Канонизација у Православној Цркви .....	146
Да ли је то светост? .....	151
Свети Николај Жички и Свети Јован Златоусти .....	153
А римокатолички „светац” Степинац? .....	154
Какве још свеце нуди „сестринска црква”? .....	160

## **СРБИ И ЈЕВРЕЈИ**

Сведочење Предрага Палавестре .....	163
Јевреји пали за слободу Србије .....	168
„Numerus clausus” пре Другог светског рата .....	170
Још мало о Србима и толеранцији .....	171
Ко је гонио Јевреје у Србији? Ко их је скривао? .....	174
И још једном: ко је убијао Јевреје у Србији? .....	178
Бугари и прогон Јевреја .....	181
Јевреји о Србима и антисемитизму .....	186

## **БАЈФОРДОВЕ КЛЕВЕТЕ**

Увод у ревизију Николајево биографије .....	190
Шта каже Бајфорд? .....	191
О праву на сопствену историју .....	196
Ранији одговор Јовану Бајфорду .....	198
Конструисање друштвеног сећања .....	212
Бајфордови интервјуи .....	213
О контекстуализацији и деконтекстуализацији .....	216
Владика Николај и антисемитизам .....	218
Антисемитизам, антијудаизам, антихришћанство... ..	224
Владика Николај и Шарл Морас .....	229
Свети Николај и Хитлер о Старом Завету .....	230
Писмо једне Јеврејке	
КАКО ЈЕ СВЕТИ НИКОЛАЈ СРПСКИ СПАСАВАО ЈЕВРЕЈЕ .....	233

## **ОДГОВОРИ ПРЕДРАГУ ИЛИЋУ**

О пропустима Николајевих биографа .....	234
Још један „демистификатор” .....	235
Илићеве тезе и предубеђења .....	237
Чланак из „Њујорк Тајмса” .....	244
Владика Лаврентије и штампање Сабраних дела	
Светог Николаја Жичког .....	246

## **УМЕСТО ЗАКЉУЧКА**

Шта је Свети Николај Српски говорио о својим непријатељима? .....	250
Коме смета Свети Николај? .....	251